

Jag ställer upp!

Om framtiden för ett ideellt idrottsengagemang under press

Jag ställer upp!

Om framtiden för ett ideellt
idrottsengagemang under press

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Jag ställer upp! är en del av 2024 års uppföljning av statens stöd till idrotten.

Rapporten finns att ladda ner som pdf på www.centrumforidrottsforskning.se

© **Centrum för idrottsforskning 2025:3**

Redaktion och projektledning: Johan R Norberg, Christine Dartsch Nilsson, Lina Wahlgren & Johan Pihlblad

Språkgranskning: Nathalie Carrera, fix my wOrd

Formgivning omslag: Camilla Atterby, www.laghammar.se

Foto: Bildbyrån

Tryck: Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-988551-7-3

Förord

Det ideella engagemanget är idrottsrörelsens viktigaste tillgång. Utan ideella tränare, funktionärer eller kaffeförsäljare, ingen folkrorelse. Svensk idrott skulle inte fungera utan de hundratusentals personer som mot ingen, eller blygsam, ersättning reser sig och säger: "Jag ställer upp!"

Hur mår det ideella engagemanget i dag? Hur har det utvecklats över tid? Hur ser framtiden ut – vilka möjligheter har idrotten att behålla sin kanske enda egentliga resurs?

På regeringens uppdrag har Centrum för idrottsforskning (CIF) låtit forskare och experter bidra med kunskap och perspektiv i dessa frågor. Resultatet blev sju spännande bidrag, vilka presenteras i denna antologi. Texterna fördjupar sig i bland annat föräldrarnas viktiga roll, engagemanget hos dagens ungdomar samt hur samhällsförändringarna påverkar möjligheten och viljan att ställa upp. Antologin inleds med en sammanfattande analys och slutsatser.

CIF har sedan 2009 regeringens uppdrag att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Den här rapporten är en del av 2024 års uppdrag. Huvudrapporten *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2024* finns att hämta på vår webbplats, liksom samtliga tidigare analyser.

Trevlig läsning

Christine Dartsch Nilsson

Föreståndare, Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Jag ställer upp!

Centrum för idrottsforsknings analys och slutsatser 7

Johan R Norberg, utredare, Centrum för idrottsforskning

1. Idealitet i idrottsrörelsen då och nu 33

Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson & Erik Lundberg, Marie Cederschiöld högskola

2. Dagens unga om ideellt engagemang 59

Jessica Åkerström, analyschef, expert generation och livsstil, Ungdomsbarometern

3. Ledarrekrytering är lätt – och svårt 83

Karin Redelius, Gymnastik- och idrottshögskolan & Magnus Kilger, Stockholms universitet

4. Det ideella idrottsengagemangets baksidor 109

Jonas Stier, Mälardalens universitet

5. Ideellt arbete och idrottsrörelsens utmaningar 131

Johan Vamstad, Johan von Essen, Erik Lundberg & Ebba Henrekson, Marie Cederschiöld högskola

6. Idrott och föräldraskap i nytt land

Utomnordiskt födda om vägen in i svenskt föreningsliv 153

Darun Jaf, Örebro universitet, Stefan Wagnsson, Karlstads universitet, Louise Davis, Umeå universitet & Camilla Knight, Swansea universitet och Universitetet i Agder

7. Vår tid är nu

En betraktelse av ideellt engagemang och idrottsrörelsen som demokratiskola 181

Andreas Linderyd, ansvarig för forskning och utveckling (FoU), Riksidrottsförbundet

Jag ställer upp!

Centrum för idrottsforsknings analys och slutsatser

Johan R Norberg, utredare, Centrum för idrottsforskning

En antologi om ideellt engagemang

Idrottsrörelsen är en av Sveriges största fritidsverksamheter, särskilt för barn och unga. De tusentals idrottsaktiviteter som dagligen genomförs i landets många idrottsföreningar må vara av skilda slag, men har en sak gemensamt. Bakom varje knattematch i fotboll, varje skruvad pingisboll, varje saltomortal i gymnastik eller simhopp står idrottsledare som gjort verksamheten eller prestationen möjlig. Det är tränare som instruerar och utvecklar individer, lag och grupper. Det är domare och funktionärer som möjliggör att tävlingar, matcher och cuper kan genomföras. Det är lagföräldrar som tvättar matchkläder, står i kiosken och skjutsar till träningar, matcher och träningsläger. Det är även förtroendevalda med uppdrag i föreningsstyrelser, utskott och valberedningar. De allra flesta av dessa idrottsledare bidrar med sin tid, sitt engagemang och sin kunskap utan ekonomisk ersättning. Samtidigt är deras bidrag i det närmaste oersättliga för idrottsrörelsens många föreningar och förbund.

Betydelsen av det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen kan beskrivas och motiveras på olika sätt. Den mest självklara betydelsen har redan nämnts. Enligt Riksidrottsförbundet innehar för närvarande cirka 850 000 personer ett ledaruppdrag i en idrottsförening.¹ Det frivilliga och ideella arbete dessa ledare utför är en grundläggande förutsättning för att idrottsrörelsen ska kunna genomföra sin verksamhet i nuvarande form och omfattning.

För idrottsrörelsen handlar emellertid det ideella engagemanget om betydligt mer än så. Idealitet är en integrerad del av den egna ideologin, och självbilden, som en demokratisk och bred folkrörelse. De som utför ett ideellt arbete i en idrottsförening bidrar nämligen inte enbart med sin tid – de manifesterar även en vilja att åstadkomma något, att påverka och att ta ansvar. Att engagera sig ideellt är därmed att frivilligt ingå i ett socialt sammanhang där verksamhet bedrivs och utvecklas i

---

¹ För uppgifter om ideellt ledarskap inom idrottsrörelsen, se Centrum för idrottsforskning (2025). *Statens stöd till idrotten*, "Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten", Mälområde 1, indikator 1.4. Se även Riksidrottsförbundet (2023). *Idrotten i siffror*.

demokratiska processer, och i dialog med andra. Eller som Riksidrottsförbundet självt formulerar detta synsätt i idéprogrammet *Idrotten vill*:

Utan det ideella ledarskapet skulle idrottsrörelsen inte vara vad den är. Det är ledarnas skiftande bakgrund, olika perspektiv och gemensamma kompetens som gör den upplevelse som såväl ledare som idrottsaktiva får av idrottsföreningens verksamhet så speciell. I den ideella föreningen står syftet och ändamålet att bedriva idrottslig verksamhet i centrum. Världens bästa idrott, på alla nivåer, är den idrott som erbjuder aktivitet, glädje och gemenskap i en miljö där alla i demokratisk ordning kan vara med och påverka och ta ansvar för verksamhetens utformning.²

En tredje dimension handlar om det ideella engagemangets positiva effekter för det omgivande samhället. Diskussionen om föreningslivets särskilda samhällsnytta kan spåras tillbaka till 1900-talets första hälft. Argumenten och synsättet har dock förändrats över tid, och i takt med samhällsutvecklingen. Under 1930- och 1940-talen betonades exempelvis att föreningsverksamhet utgjorde en sorts ”demokratiskola”, där de som engagerade sig i en förening rent konkret fick lära sig att formulera idéer, utbyta åsikter och fatta beslut i demokratisk ordning.³ Under 1990-talet skiftades perspektivet i stället till föreningslivets förmåga att främja tillit, medborgaranda och effektivitet i ett samhälle. En portalfigur i denna diskussion var den amerikanske statsvetaren Robert D. Putnam, som menade att ett vitalt föreningsliv till och med var en förutsättning för en fungerande demokrati.⁴ På senare år har frågan om ideellt engagemang inom idrotten fått förnyad aktualitet, i diskussionen om ökad segregation i samhället och idrottslivets svaga ställning i socialt utsatta områden.⁵

Ideellt engagemang under press

Trots det ideella engagemangets betydelse både för idrottsrörelsen själv och för samhället, är det en del av vår svenska idrottsmodell som inte kan tas för given. Enligt Riksidrottsförbundet förlorade landets idrottsföreningar många ideella ledare under coronapandemin. Att locka tillbaka dessa idrottsledare har därefter varit en prioriterad uppgift i idrottsrörelsens återstartsarbete. Aktuella uppgifter indikerar att arbetet varit framgångsrikt.⁶ På längre sikt är utvecklingen dock mer osäker. Det går inte att bortse från att dagens folkrörelsebaserade idrottsrörelse växte fram under

---

² Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill*, s. 10.

³ Riksidrottsförbundet (2004). *Idrotten i den ideella sektorn*. FoU-rapport 2004:6.

⁴ Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin*.

⁵ Se exempelvis Centrum för idrottsforskning (2023). *Idrott och segregation*. Rapport 2023:2.

⁶ Riksidrottsförbundet (2025). ”Nya ledare och bättre klimat efter fokuserat arbete”. Pressmeddelande.

förra seklet, i en specifik historisk och samhällelig kontext. Kommer viljan och intresset att engagera sig ideellt bestå även i framtiden? Kommer nya generationer ha tid, kunskap och intresse att överta ansvaret för landets idrottsföreningar i takt med att äldre generationer idrottsledare slutar? Och hur påverkas människors incitament för ideella insatser i ett allt hårdare samhällsklimat, präglad av motsättningar och kritik – inte minst via sociala medier? Dessa är svåra frågor om det ideella engagemangets framtid som idrottsrörelsen delar med det övriga civilsamhället.

Frågan om det ideella engagemangets framtid påverkas även av de professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser som präglad delar av den svenska idrottsrörelsen under senare decennier. CIF:s uppföljning av statens stöd till idrotten visar att idrottsrörelsens ekonomiska omsättning ökat kraftigt under det senaste decenniet, både i form av ökade offentliga bidrag och genom marknadsintäkter. Enbart specialidrottsförbundens omsättning har 2013–2024 ökat från 1,7 miljarder kronor till hela 2,8 miljarder kronor.⁷ Hur påverkar denna ökning idrottsrörelsens agerande? Vad händer exempelvis med medlemmars vilja att utföra ideellt arbete i en verksamhet där andra får ersättning, eller till och med är anställda? Kommer det ens vara möjligt att axla ett uppdrag som ideell tränare, funktionär eller styrelseledamot i en utveckling där föreningar antar alltmer företagslika former, med höga krav på professionalitet och kompetens? Eller för att tala klarspråk: Vart är dagens idrottsrörelse på väg, och vilken plats har det ideella engagemanget i denna utveckling?

Uppdraget till Centrum för idrottsforskning

Under 2024 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av hur det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen ser ut. Analysen skulle omfatta hur engagemanget har utvecklats över tid, liksom vilka utmaningar och möjligheter detta innebär för idrottsrörelsen.

I motiveringen till uppdraget påpekade regeringen att en majoritet av svenska idrottsföreningar "helt eller till övervägande del" drivs av ideellt engagerade personer "som därmed bidrar med stora samhällsvärden även utanför idrottsrörelsen". Samtidigt finns tecken på ett minskat ideellt engagemang, samt en delvis förändrad organisering och hållning inom idrottsrörelsen. Regeringen ansåg därför att det fanns behov av fördjupad kunskap i frågan. I uppdraget ingick både att kartlägga hur utvecklingen påverkar den svenska idrottsmodellen, och undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att stärka det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen.

---

⁷ Se Centrum för idrottsforskning (2025), *Statens stöd till idrotten*, Målnråde 1, indikatorer 1.5–1.6.

Så har vi tolkat uppdraget

De årliga fördjupningsuppdrag regeringen ger Centrum för idrottsforskning måste alltid tolkas, preciseras och avgränsas. I årets uppdragsbeskrivning är det framför allt begreppet ”ideellt engagemang” som behöver kommenteras.

Inledningsvis bör nämnas att begreppet ”ideellt engagemang” endast är en av många snarlika formuleringar som förekommer i forskningen om den svenska idrottsrörelsen, respektive civilsamhället. Andra vanliga begrepp är exempelvis ”ideellt arbete”, ”frivilliga insatser” eller ”volontärarbete”. Forskare kan ibland vara oense om den exakta innebörden av dessa begrepp. Med denna reservation har begreppen gemensamt att de riktar ljuset på situationer där människor frivilligt väljer att göra något för andra, och det utan krav på ekonomisk kompensation. Ofta förutsätts även att de frivilliga insatserna utförs i organisationer eller verksamheter som varken tillhör den offentliga eller privata sektorn, vanligtvis en ideell förening. Överfört till idrottens område handlar det således om personer som frivilligt, och utan ersättning, engagerar sig i en idrottsförenings verksamhet som exempelvis tränare, ledare, funktionär eller styrelseledamot. Det är sådana frivilliga insatser som är i fokus för denna studie.

I forskningssammanhang finns ofta ett värde i att formulera tydliga definitioner som klart och entydigt preciserar vad som studeras, och vad som faller utanför. I detta regeringsuppdrag skulle likväl en alltför entydig definition av ”ideellt engagemang” vara både svår att formulera – och knappast lämplig. Vi är intresserade av att förstå varför, och hur, människor engagerar sig i en idrottsförening. Vi vill veta hur de själva ser på ideella insatser. Detta kräver ett öppet förhållningssätt, samt en medvetenhet om att åsikter kan variera och att det ofta kan finnas gråzoner. Var går exempelvis gränsen mellan att vara aktiv idrottsutövare i en idrottsförening, och att göra en ideell insats? Är alla barn som en gång sålt en lott till förmån för det egna laget, eller föreningen, per automatik ideella funktionärer? Och vad menas egentligen med att göra något ”oavlönat”? Får en ideell ledare ta emot en mindre ersättning för ett funktionärsuppdrag, eller bör strikt nolltolerans krävas? Vår utgångspunkt i denna studie är att frågor av detta slag inte får avgöras på förhand av en begreppsbestämning. De är tvärtom betydelsefulla dimensioner av just den fråga som ska studeras. I denna fördjupade analys är alltså ”ideellt engagemang” snarare ett problemområde än ett klart definierat begrepp. Vårt mål är att bidra med fördjupade kunskaper och perspektiv.

Medverkande i årets fördjupade analys

I likhet med för tidigare uppföljningsstudier har vår ambition varit att både redovisa ett befintligt forskningsläge och samtidigt bidra med ny kunskap. Resultatet har sammanställts i denna antologi, som består av sammanlagt sju bidrag.

De inledande två texterna i antologin ger ett aktuellt fågelperspektiv på det ideella engagemanget inom idrotten. I båda fall rör det sig om nya studier, där det frivilliga arbetet inom idrotten analyseras över tid, och i relation till andra områden.

Det första bidraget är författat av forskarna Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson & Erik Lundberg, samtliga verksamma vid Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola). Forskarna har i decennier undersökt det ideella engagemangets omfattning och förändring i Sverige. Ett värdefullt led i detta arbete är de stora befolkningsundersökningar om medborgerligt engagemang som genomförts sammanlagt sju gånger sedan 1992. Dessa studier gör det möjligt att i dag kartlägga och beskriva hur det ideella engagemanget i Sverige utvecklats, och förvandlats, under drygt trettio år. Därutöver gör studierna det möjligt att jämföra det frivilliga arbetets karaktär inom idrottsrörelsen med engagemang i andra delar av det svenska civilsamhället. I denna rapport redovisar forskarna resultat från 2024 års befolkningsundersökning. Det är följaktligen ny och aktuell kunskap som presenteras.

I antologins andra bidrag riktas fokus mot ungas inställning till, och tankar om, ideellt engagemang – både i föreningsidrotten och andra sammanhang. Texten är författad av Jessica Åkerström, analyschef och expert på Ungdomsbarometern. Ungdomsbarometern är ett analysföretag som sedan början av 1990-talet kartlagt attityder, beteendemönster och trender hos svenska ungdomar. Utgångspunkten för deras analyser är en omfattande och årlig enkät (numera webbenkät), där tiotusentals unga i åldrarna 15–24 år från hela landet får redogöra för alltifrån sina intressen och kost- och hälsovanor, till tankar om utbildning, arbete och vad som är viktigt i deras sociala liv. Inför 2024 års enkät fick CIF möjlighet att inkludera särskilda frågor om ungas ideella engagemang inom idrottsrörelsen. Mer konkret fick Ungdomsbarometern i uppdrag att bedöma det ideella engagemangets omfattning, beskriva hur utvecklingen sett ut över tid, samt utifrån företagets expertis även peka på möjligheter och utmaningar i fråga om ungas vilja att engagera sig. Ungdomsbarometerns webbenkät genomfördes under hösten 2024. Sammanlagt 17 445 unga mellan 15 och 24 år deltog i den övergripande studien, varav 1 533 fick besvara särskilda frågor om ideellt engagemang.

De följande tre bidragen ger ny kunskap och nya perspektiv på specifika utmaningar kopplade till det ideella engagemanget i föreningsidrotten. Det första har titeln "Ledarrekratering är lätt – och svårt" och är författat av Karin Redelius, professor i pedagogik vid Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) och Magnus Kilger, docent i barn- och ungdomsvetenskap på Stockholms universitet. Båda forskarna har lång erfarenhet av forskning om svensk barn- och ungdomsidrott. Studien inleds med en bred och omfattande forskningsöversikt om idrottsrörelsens ledare. Vilka är de, och vilka är deras drivkrafter? Vilka krav ställs på idrottsledare av föreningar och förbund? Har dagens kommersialiserings- och professionaliseringsprocesser inom barn- och ungdomsidrotten inneburit att det ideella engagemanget ersatts av arvodet och anställningar?

Med denna forskningsöversikt som utgångspunkt gör Redelius och Kilger en fördjupad analys av hur idrottsföreningar rekryterar sina ideella ledare. Denna studie bygger på intervjuer av 15 personer med olika befattningar inom föreningsidrotten, såsom sportchefer, barn- och ungdomsansvariga, idrottskonsulenter och styrelseledamöter. De som intervjuas representerar olika idrotter och skilda geografiska kontexter, men har alla stor erfarenhet av ledarrekratering. Gemensamt är även att de där delar med sig av sina tankar och erfarenheter i konsten att få människor att axla ett ideellt uppdrag. Hur går egentligen rekryteringen till? Vilka krav ställs för att få bli idrottsledare – och vilka egenskaper är eftersträvansvärda?

Nästa kapitel är författat av Jonas Stier, professor i socialt arbete vid Mälardalens universitet. Stier har under många år forskat om villkoren i svensk föreningsidrott, ofta med fokus på de problem som ibland förekommer i samband med talangutveckling och elitverksamhet bland unga idrottare. För denna antologi ombads Stier att belysa och problematisera de många utmaningar och problem som kan möta föreningsledare, tränare och funktionärer vilka tar på sig ideella uppdrag inom idrottsrörelsen, såsom att utstå kritik, hantera konflikter samt bli utsatta för kränkande beteende eller otillåten påverkan. I uppdraget ingick både att synliggöra utmaningar kopplade till ideellt engagemang inom idrotten, och analysera idrottens beredskap och förmåga att stödja sina ideella ledare. Hur kan dessa typer av utmaningar förstås – och vad kan idrottsrörelsen göra för att hantera och förebygga sådana problem? Stiers svar blev en resonerande text med titeln "Det ideella idrottsengagemangets baksidor".

Det tredje bidraget om idrottsliga utmaningar är författat av tidigare nämnda forskarna vid Marie Cederschiöld högskola; Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson & Erik Lundberg. I deras första bidrag redovisades nya uppgifter om med-

borgerligt engagemang i Sverige. I detta kapitel får de i stället möjlighet att resonera om föreningsidrottens aktuella utmaningar utifrån sin samlade kunskap och erfarenhet av forskning om det svenska civilsamhället. Just det faktum att de fyra forskarna betraktar, och analyserar, idrottsrörelsen som en del av civilsamhället gör att nya utmaningar identifieras, och att välkända utmaningar sätts i nytt ljus.

De avslutande två texterna i antologin handlar om det ideella engagemangets möjligheter, snarare än dess utmaningar. Den första har integration som tema. Sedan 2023 finansierar CIF forskningsprojektet *Föreningsidrott för alla!*, vars syfte är att bättre förstå utrikesfödda familjers/vårdnadshavares uppfattningar om organiserad idrott i Sverige. Projektet leds av Darun Jaf, forskare i kriminologi och psykologi vid Örebro universitet. I projektet ingår även Stefan Wagnsson (Karlstads universitet), Louise Davis (Umeå universitet) och Camilla Knight (Swansea universitet, England/Universitetet i Agder, Norge). CIF:s uppdrag till forskarna var att bidra med kunskap om utrikesfödda föräldrars erfarenheter och syn på föreningsidrotten, med särskilt fokus på ideellt engagemang. Resultatet blev en perspektivrik text om föreningslivets möjlighet som integrationsarena för utrikesfödda och deras familjer.

Antologin avslutas av Andreas Linderyd, doktor i ekonomi och ansvarig för forsknings- och utvecklingsfrågor på Riksidrottsförbundet. Linderyd har själv forskat om bland annat varumärkesarbete och värdegrundsretorik i ideell, privat och offentlig verksamhet. I denna antologi diskuterar han det ideella engagemangets demokratiska betydelse. Hans övergripande tes är att idrottsrörelsen måste bli bättre på att synliggöra det ideella engagemangets demokratiska effekter, både för idrottsrörelsen själv och för det omgivande samhället.

Vilka är de ideellt arbetande – i dag och i morgon?

Ny studie om medborgerligt engagemang i och utanför idrotten

Vad vet vi egentligen om omfattningen av, och karaktären på, det ideella arbetet inom svensk idrottsrörelse? Ett första svar ges i den stora undersökning om medborgerligt engagemang som under 2024 genomfördes av forskare vid Marie Cederschiöld högskola. Studien är den sjunde i ordningen sedan 1992. Detta skapar möjlighet för forskarna Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson och Erik Lundberg att både ge en bild av det ideella arbete som för närvarande äger rum i idrottsrörelsens organisationer, och samtidigt jämföra detta både över tid och i förhållande till annat ideellt arbete.

I samhällsdebatten hörs ofta en oro för att det ideella engagemanget minskar – att allt färre personer väljer att göra frivilliga insatser. Att döma av 2024 års medborgar-

undersökning är denna oro obefogad. Det ideella engagemanget är påfallande stabilt över tid. Andelen i befolkningen som uppger att de arbetat ideellt under de senaste 12 månaderna har legat på mellan 48 och 53 procent i samtliga mätningar under perioden 1992–2024.

En jämförelse mellan organisationskategorier visar att idrottsrörelsen alltid engagerat störst andel, cirka 16–19 procent, av det totala ideella arbetet som utförs. Därefter följer andra fritidsorganisationer, fackföreningar och – på senare år – även organisationer för boende.

Medelklassföräldrar och deras barn

En jämförelse mellan det ideella engagemanget i idrottsrörelsen och övriga civilsamhället visar på flera intressanta skillnader. En första iakttagelse är att andelen ideellt arbetande män i idrottsrörelsen är betydligt högre (58 procent) än genomsnittet (51 procent män och 49 procent kvinnor). En andra olikhet är att det ideella arbetet inom idrottsrörelsen framför allt utförs av unga (15–24 år) och medelålders (40–54 år). I övriga organisationskategorier är andelen unga betydligt lägre, medan den äldre (55–85 år) betydligt högre. Enligt forskarnas bedömning är det idrottsrörelsens stora barn- och ungdomsverksamhet som kommer till uttryck i dessa skilda ålderssammansättningar: att idrottsföreningar främst rekryterar sina ideellt arbetande bland ungdomarna själva, och hos de som är föräldrar till idrottsaktiva barn och unga.

Även intressanta resultat i fråga om den sociodemografiska strukturen på de ideellt arbetande inom idrottsrörelsen framkom ur 2024 års mätning. Ett exempel är att inslaget av akademiker successivt ökat bland idrottsrörelsens ideella krafter sedan de första mätningarna under 1990-talet. En stor majoritet, 73 procent, är dessutom förvärvsarbetande, vilket är betydligt högre än genomsnittet hos andra organisationskategorier (60 procent). Nästan lika stor andel av idrottsrörelsens ideella ledare uppger även att de bor i eget hus (69 procent mot 51 procent av övriga). Enligt forskarna indikerar detta att ideellt engagerade inom idrottsrörelsen är hemmahörande i "en bred medelklass, snarare än arbetarklass". De tillägger:

Denna bild förstärks av de relativt starka borgerliga partisympatierna. Så många som 28 procent röstade på Moderaterna i det senaste valet, jämfört med 19 procent bland ideellt arbetande i andra organisationer. Den senare siffran motsvarar valresultatet för riket 2022. Ideellt arbetande i övriga organisationer röstade även i övrigt generellt som riket i stort, med viss överrepresentation för Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Nödvändighet som drivkraft

En grundläggande fråga i studier av ideellt engagemang är *varför* människor väljer att utföra frivilliga insatser. Vilka är deras drivkrafter – och är motiven generella, eller varierar de mellan olika typer av frivilliga verksamheter? I dessa frågor finner forskarna resultat av stor vikt för vår förståelse av det ideella engagemangets betydelse, och förutsättningar, i svensk idrottsrörelse. Tillfrågade varför de utförde ideella insatser uppgav nämligen ideellt arbetande inom idrottsrörelsen i något mindre utsträckning än genomsnittet att det var för att uttrycka åsikter i angelägna frågor, eller förändra samhället. Däremot uppgav denna grupp i större utsträckning att deras ideella engagemang bottnade i en känsla av "krav" eller "förväntan", samt att deras insats behövdes för att säkerställa aktiviteter för barn och anhöriga.

Enligt forskarna tyder dessa resultat på att idrottsorganisationer har jämförelsevis lättare att rekrytera nya ideella ledare, än andra organisationskategorier. Detta då de ideella kärntrupperna utgörs av föräldrar som uppfattar frivilligt arbete som en nödvändighet, för att deras barn ska erbjudas meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter. De goda rekryteringsmöjligheterna, påvisar författarna, är både en styrka och ett problem:

I Sverige är idrotten till största delen organiserad inom civilsamhället. Tack vare sin långa historia har den blivit en självklar del av människors vardagsliv och tas ofta för given. Om intresse för att engagera sig ideellt sviktar ställs idrottsrörelsen inför en utmaning. För att idrottsföreningar ska kunna bedriva verksamhet behöver medlemmar, utövare och anhöriga bidra med de resurser som krävs. Idrottsrörelsens organisationer kan på så sätt ses som en "nödvändighetsstruktur". Annars kan idrott i den form vi vant oss vid inte finnas kvar.

När de unga själva får komma till tals

I bidraget från Ungdomsbarometern riktas ljuset mot hur unga av i dag tänker runt, och förhåller sig till, ideellt engagemang i idrotten. Frågeställningen är väsentlig, eftersom det är i dagens ungdomsgeneration idrottsrörelsen kommer att söka sina framtida ideella ledare.

Jessica Åkerström, analyschef på Ungdomsbarometern och ansvarig för deras bidrag, menar att en förståelse för dagens unga är central, om idrottsrörelsen har som mål är att ta vara på deras idrottsliga engagemang. Hon inleder därför sin redogörelse med att peka på ett antal allmänna kännetecken för dagens unga, eller "generation Z" som de ofta benämns. Ett första utmärkande drag är att de är den första generation som vuxit upp efter internet och sociala mediers genombrott. För denna

grupp är den digitala världen således på ett naturligt sätt sammanflätad med den fysiska, vilket även påverkar deras fritidsvanor och hur de umgås med sina vänner. Enligt Ungdomsbarometern har dagens unga också växt upp i en tid av stora samhällsutmaningar, i form av klimatförändringar, krig, en pandemi, ökad gängkriminalitet och ekonomiskt bistra tider. Detta kan ha bidragit till att de fått en förhållandevis dystur syn på framtiden. Dagens unga är även mer trygghetssökande än sina föregångare. Det kommer bland annat till uttryck i att familjen och den närmsta kretsen är viktigare än att träffa nya människor. Vidare är dagens unga i stor utsträckning måna om att trygga den egna tillvaron. Att prestera väl i skolan, ha ett arbete och tjäna pengar är därför viktigt.

Flera av dessa allmänna kännetecken återspeglas i svaren från Ungdomsbarometerns senaste webbenkät. Av studien framkommer ett förhållandevis stort intresse för samhällsfrågor hos dagens unga. Det finns även en vilja, och upplevd möjlighet, att kunna påverka samhället. Men de unga uttrycker även en oro inför framtiden.

Skiftande kunskap om föreningsmedlemskap hos dagens unga

De inledande frågorna i Ungdomsbarometern som rör ungas föreningsmedlemskap och ideella engagemang ger ett komplext och delvis motstridigt resultat. När unga fick frågan om de var medlemmar "i en ideell organisation eller förening" uppgav nämligen ungefär en tredjedel (32 procent) att så var fallet. Ytterligare 18 procent sade sig vara intresserade, men ännu inte ha löst ett medlemskap. Den minsta andelen, 7 procent, uppgav att de inte alls var intresserade, medan 22 procent meddelade att de var ointresserade "som det känns nu". Därmed återstod en grupp på 22 procent som sade sig vara osäkra på, eller inte veta, om de var medlemmar i en förening eller ej.

När frågan omformulerades till om de unga var ideellt engagerade i olika typer av föreningar, svarade i stället 66 procent jakande. Flest sade sig vara engagerade i en idrottsförening (22 procent), följt av studentföreningar (12 procent) och elevråd eller liknande (10 procent). Det var följaktligen betydligt fler som sade sig vara ideellt engagerade i en förening (66 procent), än medlemmar i en förening (32 procent). Hur kan dessa motstridiga svar förklaras?

Enligt Åkerström ska resultatet framför allt tolkas som att många unga av i dag är osäkra på vad som egentligen menas med att vara medlem i en förening, eller att vara ideellt engagerad. Hon tillägger att liknande resultat framkommit i andra av Ungdomsbarometerns studier.

När frågorna riktades till de som sade sig vara ideellt engagerade i en idrottsförening, exkluderades i praktiken gruppen osäkra. Frågorna handlade nu om vilken typ av ide-

ella insatser de brukade göra, samt varför de valt att engagera sig. De vanligaste uppdragen visade sig vara tränare för barn (17 procent), att "stå i kiosken" (17 procent), funktionär vid tävlingar (15 procent) samt att vara domare (10 procent). Betydligt färre sade sig vara ledamöter i en styrelse eller kommitté, alternativt ett råd (3 procent vardera). De vanligaste orsakerna till det ideella engagemanget var att "det är roligt" (51 procent) och att uppdraget var lärorikt/utvecklande (51 procent). När svaren jämfördes med ideellt engagerade unga i andra föreningstyper framkom resultat som i stor utsträckning bekräftade den parallella studie av medborgerligt engagemang forskare vid Marie Cederschiöld högskola genomfört. Betydligt färre av de unga inom idrotten än i övriga organisationskategorier sade sig vara ideellt engagerade för att påverka samhället, eller för att göra en god gärning. Däremot menade betydligt fler inom idrotten att de gjorde en ideell insats för att stödja/hjälpa den egna föreningen. Även hos unga bland idrottsrörelsens ideellt arbetande finns alltså en upplevelse av krav, eller förväntan, bakom mångas engagemang.

Av de unga som gör insatser inom idrottsrörelsen svarade 38 procent att man fått någon form av ersättning för sitt arbete. Det finns således betydande grupper unga inom svensk idrottsrörelse som får betalt för insatser vi vanligtvis betraktar som oavlönade. På frågor om ersättningens betydelse menade en relativt stor grupp att betalning var viktigt, men samtidigt hävdade få att "tjäna pengar" var själva incitamentet för deras ideella arbete.

Mer sammanhang än samhällsnytta

Åkerström avslutar sin analys med att ge ett antal konkreta råd till idrottsrörelsen om målet är att ta till vara, och stärka, ungas ideella engagemang inom idrotten. Ett första råd är att tydliggöra för unga vad som menas med ideellt engagemang, och varför detta är viktigt. Ett andra råd är att värna deras behov av gemenskap och trygghet. Visa att föreningsidrotten kan vara en plats där unga kan känna tillhörighet och sammanhang – och samtidigt visa hur deras ideella insatser kan bidra till denna gemenskap. Enligt Åkerström är detta sannolikt ett mer framgångsrikt sätt att engagera dagens unga, än att tala om samhällsnytta eller goda gärningar.

Slutligen påminner Åkerström om att dagens unga behöver individuella incitament:

Generation Z är en tydligt individualistisk generation, uppvuxen med att många valmöjligheter och stor individuell anpassning är en självklarhet – oavsett vad det gäller. De individuella incitamenten behöver inte vara ekonomiska, även om pengar tycks locka lite extra för dem som vill engagera sig, men ännu inte tagit steget. Det är viktigare att få möjlighet att utvecklas på ett personligt plan, och få med sig nya erfarenheter och kompetenser.

Det ideella engagemangets utmaningar

Lätt och svårt i konsten att rekrytera ledare

Hur rekryterar idrottsföreningar sina ideella ledare? Vad krävs för att komma i fråga för ett förtroendeuppdrag – och vilka egenskaper anser föreningar att en ideell ledare ska inneha? Frågor av detta slag är centrala i Karin Redelius och Magnus Kilgers bidrag till årets antologi. Resultatet av deras undersökning visar emellertid att frågorna inte kan ges ett entydigt svar. Deras intervjuer med 15 föreningsföreträdare visar att det finns olika kategorier av ideellt engagerade. Samtliga kategorier är viktiga – men förutsättningarna att rekrytera ledare inom de olika kategorierna skiljer sig åt. Därutöver har varje ledarkategori sina specifika styrkor och utmaningar.

Den första och kanske vanligaste idrottsledarkategorin i svensk idrottsrörelse är den så kallade *föräldratränaren*. Detta är, som namnet indikerar, en person som tagit på sig ett ledaruppdrag för en idrottsaktivitet där egna barn ingår.

Enligt Redelius och Kilger är det förhållandevis enkelt för idrottsföreningar att rekrytera ledare ur denna kategori, särskilt när de idrottande barnen är små. Redan i samband med att lag eller träningsgrupper formeras i åldrarna 5–7 år brukar det finnas föräldrar som, likt klassföräldrar i skolan, ställer upp för att träningsverksamheten ska komma till stånd. Dessa föräldrar tenderar därefter att bli kvar så länge det egna barnet fortsätter. Forskarna påpekar dock att det finns kontextuella skillnader, och att föräldrarekrytering är enklare i socioekonomiskt starka områden än socioekonomiskt svagare.

Redelius och Kilger konstaterar att föräldratränare utför ett viktigt arbete i svensk idrottsrörelse, och att många föreningar inte skulle klara sig utan engagerade föräldrar. Utmärkande för gruppen är även att dess aktörer ofta verkar på helt ideell basis. Deras drivkraft är att få vara med de egna barnen, inte ekonomisk ersättning.

Men denna ledarkategori medför även utmaningar. En sådan är att många föräldratränares engagemang är helt villkorat till det egna barnet – och att man därmed tenderar lämna sitt ledaruppdrag om, eller när, det slutar idrotta eller lämnar klubben i fråga. En andra utmaning är risken att föräldratränare utformar träningsverksamheten utifrån det egna barnets förutsättningar. Ett återkommande tema i forskarnas intervjuer var att föräldratränare ofta har barn ”som ligger långt fram i utvecklingen”, och att man främst vill träna de ”ambitiösa” barnen i laget eller träningsgruppen.

En andra kategori av ideellt engagerade är *ungdomar*. Utmärkande för denna kategori är att de vanligtvis rekryteras internt. Till skillnad från föräldratränare anförde samtliga intervjupersoner att ungdomarna däremot fick viss ersättning för sitt engagemang. De hade således tränarsysslan som ett extrajobb. Med ungdomar undviker risken att föräldrar favoriserar sina egna barn. Utmaningen är där i stället att ledarna själva är unga – och därmed ofta har begränsad erfarenhet av att leda andra, eller hantera stora grupper av barn. Dessutom kan de ha svårt att stå emot engagerade föräldrar med synpunkter på alltifrån träningsupplägg till spelaruttagningar. Vidare kan drivkraften för deras engagemang vara personligt, snarare än ideellt:

En annan aspekt handlar om att unga ledare kan se tränaruppdraget som en språngbräda mot en mer elitinriktad tränarroll. Barnidrottsledarrollen blir därmed ett sätt att göra tränarkarriär, snarare än att stödja barnens utveckling, och den egna karriären mäts i tävlingsresultat.

En tredje ledarkategori är "*professionella*" *tränare*. Benämningen professionell syftar inte på ledarnas utbildningsnivå, utan på deras status som anställda eller arvoderade av klubben. Denna tränarkategori har ofta hand om de äldre lagen, eller föreningars akademiverksamhet. Utmärkande är vidare att de ofta bedriver egen näringsverksamhet, med följden att kunna åta sig uppdrag från flera olika föreningar och därmed kunna försörja sig.

Rätt ledare viktigast

Idrottsföreningars behov av ideella ledare skapar ett dilemma. Å ena sidan är det svårt att ställa höga krav på de som frivilligt erbjuder att ta på sig ett ideellt ledaruppdrag. Å andra sidan är förväntningarna på att en tränare, i regel utan adekvat utbildning, ska klara av att leda och utveckla en heterogen skara barn, med skilda förutsättningar och ambitionsnivåer, ofta höga. Kraven på idrottsrörelsens tränare är samtidigt både låga och höga.

Sammanfattningsvis konstaterar Redelius och Kilger att idrottsrörelsen främsta utmaning inte ligger i att rekrytera nya ledare. Utmaningen är att rekrytera *rätt* ledare, det vill säga "personer med erfarenhet av barn men också av idrotten i fråga, som inte drivs av en egen agenda, och som leder enligt föreningens värdegrund och riktlinjer". Idealet är följaktligen personer med erfarenhet av ledarskap inom idrotten, men utan egna barn i verksamheten – som dessutom är beredda att arbeta ideellt. Forskarna noterar att denna ledartyp kan återfinnas på andra positioner i en idrottsförening, exempelvis i styrelsen, men utgör "en bristvara" som tränare inom barn- och ungdomsidrotten.

Baksidor av ideellt engagemang

Många och samverkande faktorer bidrar till att människor åtar sig ett ideellt uppdrag inom föreningsidrotten. Det kan exempelvis handla om kärlek till en specifik idrott eller idrottsklubb, eller en förälders önskan om få vara delaktig i sina barns fritidsaktiviteter. Det kan böttna i känslor av ansvarstagande, eller kanske en vilja att utvecklas, lära sig nya saker och känna tillhörighet i ett socialt sammanhang. Emellertid finns även aspekter av ledarskapet som tar kraft, försvarar det ideella engagemangets förutsättningar och i värsta fall leder till att föreningsledare väljer att lämna sina förtroendeuppdrag. Sådana utmaningar är huvudtemat i Jonas Stiers kapitel, med titeln "Det ideella idrottsengagemangets baksidor".

Stier visar med belysande exempel att engagemangets baksidor kan ha olika orsaker. En första, mer strukturell, utmaning handlar om människors tid. I en tillvaro där tid av många uppfattas som en allt större bristvara, måste ledaruppdrag alltid konkurrera med allt annat som ingår i en individ eller familjs livspussel. Detta kan i förlängningen leda till både stress och ohälsa.

En andra typ av utmaningar handlar om den osäkerhet eller okunskap som ofta präglar de många frågor som följer med ett ideellt ledarskap. Vilket handlingsutrymme – eller rentav mandat – har exempelvis en tränare att fatta egna beslut? Vilka krav kan föreningens medlemmar, de ungas vårdnadshavare eller andra ställa? Är det rimligt att kräva kompetens och professionalitet från personer utan varken ersättning eller anställning? Och hur ska en ledare hantera den jävsproblematik som uppstår med egna barn i laget, eller träningsgruppen? Detta är bara några exempel på frågor många ideella ledare inom föreningsidrotten kan möta – och där deras agerande riskerar att få kritik.

Stier framlägger att missnöje och konflikter även kan utmynna i hot, hat och trakasserier. Fysiskt våld mot idrottsledare är ovanligt i Sverige – men förekommer. Verbalt våld är betydligt vanligare, både i direkt anslutning till idrottsarrangemang och på sociala medier. Nedsättande samt kränkande omdömen och betenden kan drabba såväl tränare som funktionärer, liksom förtroendevalda. Enligt Stier går utvecklingen dessutom åt fel håll såtillvida att inte bara forskning, utan även mediernas idrottsrapportering, tyder på "ett allt hårdare klimat i svensk idrott". Problemet försvaras av att idrottsmiljöer kan präglas av en tystnadskultur, där problem hålls "inom familjen", olämpliga eller oetiska ageranden tystas ner och kritiska röster inte får gehör.

I texten diskuteras olika åtgärder som förbund och föreningar kan vidta för att stötta sina ideella ledare, och motverka det frivilliga engagemangets baksidor. Den viktigaste åtgärden för idrottsrörelsen är att utveckla arbetet med så kallad god styrning (eng. *good governance*). Det handlar om att verka för transparens i föreningars och förbunds arbetsformer, regelverk och beslutfattande. Viktigt är också att skapa fungerande demokratiska och rättvisa interna procedurer, där alla medlemmar har samma möjlighet att komma till tals. Arbetet för god styrning måste dessutom vara både systematiskt och genuint:

Här räcker inte broschyrer, hemsidor, utbildningar och framgångssagor. Dessa måste paras med öppen självkritik, sanktioner och mer stöd för dem som drabbas av idrottens baksidor.

Forskning om civilsamhället ger lärdomar och ställer frågor

Forskare vid Marie Cederschiöld högskola har länge kartlagt trender i det svenska civilsamhället. Man har bland annat studerat förändringar i medborgarnas inställning till frivilligt arbete, och hur olika professionaliserings- och kommersialiseringprocesser förändrat förutsättningar och arbetsformer i civilsamhällets olika organisationer. Detta märks tydligt i antologins andra bidrag från forskarna Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson och Erik Lundberg. Uppdraget från CIF var här att mer fritt resonera om utmaningar för det ideella arbetet inom idrottsrörelsen, baserat på deras samlade kunskap och forskning om de villkor som formar och strukturerar organisationer i det svenska civilsamhället. Resultatet blev en text som tydligt visar att svensk idrott står inför avgörande samhällsförändringar, och måste ta sig tid att diskutera sin rörelses utveckling, framtid och det ideella engagemangets roll däri.

Ansvar ligger hos medlemmarna

Den första utmaning forskarna lyfter handlar om ansvar. Frågan som ställs är: "Vem ska ta ansvar för svensk föreningsidrott?" Frågeställningen kan framstå som märklig, men bottnar i det faktum att många i dag tar för givet att det finns tillgång till organiserad idrott, framför allt för barn och ungdomar. Lika vedertagen är uppfattningen att föreningsidrotten tillför samhället positiva värden i form av exempelvis folkhälsa, social fostran och integration. Allt detta talar för att idrott ska uppfattas som ett statligt ansvarsområde. Samtidigt är det i stor utsträckning ideella idrottsföreningar som bedriver själva idrottsverksamheten. Dessa föreningar är i sin tur beroende av människors frivilliga – och oavlönade – engagemang. Det är

således ideellt engagerade medborgare och inte staten som bär upp den svenska föreningsidrotten.

Forskarna konstaterar vidare att det frivilliga arbetet inom idrottsrörelsen för närvarande är stabilt. Samtidigt finns det resultat i deras egna befolkningsundersökningar som indikerar att allt färre personer i Sverige anser det vara ett medborgersamt ansvar att engagera sig i ideella organisationer. Detta kan ge problem på sikt:

Idrottsrörelsens organisationer befinner sig alltså i den paradoxala situationen att en betydande del av befolkningen förutsätter att de själva och/eller deras barn ska ha tillgång till föreningsidrott, samtidigt som många inte vill bidra till att idrottsföreningar kan bedriva verksamhet.

Forskarnas rekommendation blir att idrottsrörelsen bör förtydliga var ansvaret för verksamheten egentligen ligger. Den svenska befolkningen måste bli påmind om att "idrottsföreningar är ideella organisationer – och att ideellt arbete därför är deras viktigaste resurs". De ger även rådet att "de företrädare för idrottsrörelsen som uttalar sig offentligt" bör tona ned argumenten om statens ansvar i idrottsfrågor, och i stället "återföra ansvaret för föreningsidrotten dit det hör hemma, alltså hos de medborgare som tar för givet att de ska ha tillgång till föreningsidrott".

Professionaliseringen utmanar ideal

Ett tema som återkommer i flera av forskargruppens analyser handlar om effekterna av en tilltagande professionalisering i svensk idrott. I begreppet "professionalisering" inryms ett antal olika processer som – mer eller mindre – förekommer hos många av civilsamhällets organisationer. Det handlar bland annat om att föreningar ersätter ideella krafter med anställd personal och höjda medlemsavgifter. Det handlar även om att företagslika metoder eller praktiker införs i ideella organisationer, samt att kraven ökar på utbildning och kompetens bland verksamma.

Forskarna understryker att den professionalisering som åtminstone delar av svensk idrottsrörelse för närvarande genomgår, utmanar de principer och det folk rörelseideal idrottsrörelsen är byggd på. Inte minst riskerar professionaliseringen att förstärka skillnaderna mellan de som har råd att vara med i en idrottsförening, och de som inte har det. Man konstaterar nämligen att den ekonomiska ojämlikheten ökat i Sverige under senare decennier. Samtidigt har idrottsrörelsen alltmer förstärkt sin karaktär av medelklassfenomen. För just medelklassen behöver en utveckling i form av höjda avgifter och anställd personal inte nödvändigtvis uppfattas som ett problem, om det samtidigt innebär minskade förväntningar på ideellt engagemang.

Det kan dock leda till ”att endast medelklassen blir kvar i idrottsrörelsen, då de som inte klarar nya krav på att betala eller ge ekonomiska bidrag fasas ut”.

Huruvida professionaliseringen av idrottsrörelsen är ett problem eller ej, avgörs ytterst av vilket värde man sätter på ideellt engagemang. Om målet med idrottsrörelsens verksamhet i första hand är att erbjuda barn och unga idrottsverksamhet – ja, då kanske dagens professionaliseringsprocesser inom idrotten snarare ska uppfattas som en möjlighet. Om man däremot ser ett värde i idealitet blir professionalisering en utmaning:

Det som står på spel är den ideella grunden i idrottsrörelsens verksamhet och hur stor utmaningen är beror förstås på vilket värde man sätter i denna idealitet.

Det ideella engagemangets möjligheter

Idrottsföreningen som integrationsarena

Under senare år har den idrottspolitiska debatten i stor utsträckning handlat om segregation, utanförskap och ungas ojämlika tillgång till föreningsidrott. Ny forskning och statistik har visat att föreningsidrottandet bland unga följer tydliga socioekonomiska mönster, och att deltagandet är särskilt lågt i socialt utsatta områden. I analysen av ojämlikhetens orsaker har olika förklaringar lyfts fram. Till viss del är segregationen inom barn- och ungdomsidrotten en återspeglning av ökade samhällsklyftor i det svenska samhället. Därutöver visar studier att föreningsidrottens relativt svaga ställning i socialt utsatta områden även förklaras av att många utrikesfödda i dessa områden saknar kunskap om, och erfarenhet av, de föreningsdemokratiska traditioner svensk idrottsrörelse baseras på.

Båda dessa förklaringar har en framträdande plats i det kapitel som författats av Darun Jaf, Stefan Wagnsson, Louise Davis och Camilla Knight. Kapitlet bygger på resultat från det pågående forskningsprojektet *Föreningsidrott för alla!* Projektet i sin helhet handlar just om att öka vår förståelse för utrikesfödda föräldrars kunskap om, och erfarenheter av, föreningsidrott. I denna delstudie har en särskild grupp studerats; personer födda utanför Norden vilka själva kom till Sverige som barn, med tiden bildat egna familjer och nu har egna barn i föreningsidrotten. Det handlar således om utrikesfödda personer med stor erfarenhet av den svenska föreningsidrottens roll, och betydelse, i familjers etablering respektive integration i det svenska samhället.

Trots att intervjupersonerna kom från olika delar av världen, var deras berättelser påfallande samstämmiga. De kom alla till Sverige utan tidigare erfarenheter av föreningsidrott. Eftersom även deras föräldrar saknade sådan kännedom, gick vägen till föreningsidrotten via skolkamrater. Barnen själva introducerades alltså för föreningslivet, och fick därefter övertyga sina föräldrar om att få börja idrotta.

Flera av de intervjuade pekade även på föreningsidrottens roll som integrationsarena. Detta beskrivs målande i ett uttalande från en manlig deltagare med bakgrund i Eritrea:

Och man blev ju en del av samhället. Man blev liksom en del av gemenskapen. Man kände sig delaktig, inte bara i fotbollen utan man var ju ... Ja, man kom in på ett liksom ... Det blev en del av integration, liksom i Sverige alltså. Så det kanske låter som stora ord där så här, men det var så stort med fotbollen och det var sånt litet samhälle. Så man var med i fotbollen och jag var med som lite ledare, ledarskap också. Då kände många till en och då var man välkommen. Man fick smeknamn, man var liksom en del av teamet, en del av ... Man var nästan svensk!

Lång väg till ideellt engagemang

De positiva erfarenheter av föreningsidrotten intervjupersonerna fick i barndomen har de därefter burit med sig till vuxenlivet, och i rollen som idrottsföräldrar. Flera underströk vikten av ideellt föräldraengagemang för att säkerställa att alla barn, "oavsett ekonomiska förutsättningar", ska ha möjlighet att delta i idrottsaktiviteter. Vissa tillade att ett engagemang inom idrottsrörelsen även skapade sociala nätverk, och stärkte deras ställning på arbetsmarknaden. De uttryckte samtidigt stor förståelse för att många nyanlända föräldrar inte var lika engagerade. Detta förklarades med hänvisning till språksvårigheter, ekonomi och begränsad föreningskunskap samt att en del föräldrar bar på traumatiska upplevelser.

Forskargruppen konstaterar att det ibland kan ta en hel generation innan utrikesfödda personer blir engagerade föräldrar inom föreningsidrotten. De ser också ett problem i att utrikesfödda barn ofta får ta eget ansvar för sitt idrottsdeltagande, när föräldraengagemanget uteblir. Till detta kommer fördomar och risken "att klyftor skapas mellan de föräldrar som är aktiva och bidrar, och de som inte närvarar alls". Mot denna bakgrund argumenterar forskarna för att idrottsföreningar bör öka sina insatser för att nå de föräldrar som saknar erfarenhet av föreningsidrott, exempelvis i form av "förberedande träffar". På dessa träffar skulle föräldrar kunna få information om hur föreningslivet i Sverige fungerar, hur aktiviteterna organiseras samt vilka uttalande – eller outtalande – förväntningar som ställs på föräldrar till idrottande barn.

Idrottsföreningen som demokratiskola

Andreas Linderyd, FoU-ansvarig på Riksidrottsförbundet, avslutar antologin med ett bidrag om idrottsrörelsens och det ideella engagemangets betydelse för demokratin i ett samhälle. Frageställningen aktualiseras delvis på grund av världsläget, och den försvagning av demokratin som för närvarande sker i många länder. Därtill kommer utvecklingen i svensk idrottsrörelse. Linderyd pekar på många oroande utvecklingstendenser kopplade till idrottsrörelsens fundament av ideellt engagemang – utmaningar som i stor utsträckning redan berörts i tidigare bidrag i denna antologi. Det handlar om att ideellt arbete inom idrotten görs av nödvändighet, snarare än utifrån en ”längtan att hjälpa till”. Det handlar om idrottsrörelsens allt starkare förankring i en socioekonomisk medelklass. Det handlar om unga som inte vet hur man kan påverka i en förening, om nya svenskar som inte ärver det ideella engagemanget av sina föräldrar, liksom behovet av en generationsväxling.

Men Linderyd tillägger att demokratin grundläggande betydelse inom idrottsrörelsen alltmer hamnat i skymundan på grund av de egna processerna och strategierna. Han pekar där på marknadslogikernas utbredning: att idrottsrörelsen består av medlemmar som ”inte sällan” betar sig som kunder, och menar vidare att en sorts prestationslogik vuxit sig stark – där fokus förskjutits till *vad* idrotten gör, snarare än *varför*. Till följd av detta talas mer i dag om idrottens ”värdegrund”, än dess funktion som demokratiskola. Här avviker idrottsrörelsen från andra delar av civilsamhället, där själva idén med verksamheten är och förblir ett återkommande samtalsämne. Linderyd frågar sig därför om den folkrörelse han själv representerar borde göra något mer, eller annorlunda? Kort sagt: Vad gör egentligen Sveriges största folkrörelse i en värld där demokratin försvagas?

Linderyd tar med sig sin fråga till företrädare och experter inom idrottsrörelsen, folkbildningen och akademien. De delar hans syn på att vi lever i en utmanande och polariserande tid – och att många i civilsamhället borde tala mer om demokrati och det som sker i vår omvärld. Men han får även råd. De tillfrågade påpekar att idrottsrörelsen måste bli bättre på att berätta för sina medlemmar om vad demokratin gett det svenska samhället i form av hälsa, trygghet, jämlikhet med mera. Idrotten måste även bli bättre på att ta till vara ungas engagemang. Dessutom bör den knyta an till föräldrars samhällsintresse och erbjuda en demokratiskola som kan ”skapa en ökad förståelse för civilsamhällets roller och ansvar, förmedla att det behövs mer än stat och kommun för att utveckla demokratin och fixa utmanande frågor i vårt samhälle”.

Även om Linderyds text tar utgång i ett oroande världsläge och aktuella utmaningar för svensk idrott, avslutas bidraget med framtidsoptimism. Han påpekar att idrotts-

rörelsen dagligen gör ett stort arbete för att människor ska kunna ha roligt, må bra och utvecklas. Detta är ett värde i sig. Dessutom har idrottsrörelsen en stor demokratisk potential. Det handlar mest om att bjuda in till samtalet:

... i en värld där demokratin blir svagare och en hållning av uppgivenhet riskerar att få fäste finns det anledning att fundera över vad samtiden kräver av idrottsrörelsen. Hur sporrar vi fler till framtidstro och än fler att engagera sig? Vilken berättelse behöver vi berätta så att optimismen vinner över pessimismen?

Centrum för idrottsforsknings slutsatser

I årets fördjupade analys har forskare och experter bidragit med nya forskningsresultat, analyser och perspektiv på hur det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen ser ut. Antologins sammanlagt sju bidrag utgör pusselbitar av kunskap över ett mångfacetterat och komplext område. Den bild som framträder blir emellertid påfallande enhetlig: dagens idrottsrörelse är starkt förankrad i det svenska civilsamhället, där stora delar av idrottsrörelsens verksamhet bärs upp av medlemmarnas frivilliga engagemang och oavlönade arbete. Det ideella engagemanget är dessutom stabilt över tid – på denna punkt skiljer sig inte idrottsrörelsen från andra ideella organisationer. En stor andel av den svenska befolkningen uppger sig ha arbetat ideellt under de senaste tolv månaderna, och bland ideellt verksamma är idrott den rörelse som engagerar flest.

Bilden visar även på utmaningar, både avseende ideellt engagemang generellt och idrottsrörelsen specifikt. Det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen har dessutom karaktärsdrag som på väsentliga punkter från det i andra ideella organisationer. Det handlar både om vilka som gör ideella insatser inom idrottsrörelsen – och motiven bakom deras engagemang. Vi på Centrum för idrottsforskning vill därför avsluta årets fördjupade analys med att kommentera några av idrottsrörelsens viktigaste särdrag och framtida utmaningar.

Två kännetecken för det ideella engagemanget i idrotten

Det är alltid vanskligt att göra generaliserande beskrivningar av stora grupper människor. Att beskriva ideellt engagerade inom idrotten är inget undantag. De hundratusentals personer som utför oavlönat arbete inom idrottsrörelsen utgör en brokig skara individer med olika bakgrund, förutsättningar och bevekelsegrunder. Med denna reservation visar årets fördjupade analys på specifika särdrag i det ideella engagemanget inom idrotten.

Föräldrar, ungdomar och nödvändigheten att ställa upp

Den typiske ideellt engagerade ledaren i idrottsrörelsen är antingen en förälder, ofta en man, som valt att engagera sig i en förening för att det egna barnet ska ha en meningsfull fritidsaktivitet, eller en idrottsaktiv ungdom som tagit på sig ett ideellt ledaruppdrag för att stötta föreningen. I båda fall bottnar deras engagemang i en sorts "nödvändighetslogik", snarare än i altruistiska motiv. Idrottsföreningar behöver helt enkelt frivilliga som ställer upp för att deras verksamhet ska kunna genomföras.

För idrottsrörelsen är dessa utmärkande drag både en styrka och en begränsning. Med styrka avses rörelsens möjlighet att värva nya ideella krafter. I en verksamhet där det ideella engagemanget utgår från föräldrars omsorg om sina barn, kommer nya idrottsintresserade barnkullar alltid att följas av nya föräldrar som kan tillfrågas, och förhoppningsvis även övertygas, att axla ett ledaruppdrag. På motsvarande sätt kommer ständigt nya ungdomar som själva vuxit upp i en förening att engagera sig – åtminstone delvis – utifrån en känsla av lojalitet för klubben. Just det faktum att idrottsrörelsen är uppbyggd på, och förutsätter, ett stort ideellt engagemang skapar följaktligen ett förväntanstryck på nya grupper att ställa upp och engagera sig. Nödvändighetslogiken gör det förhållandevis lätt för landets idrottsföreningar att rekrytera nya ledare.

Typiskt nog är denna nödvändighetslogik samtidigt något av en föreningsidrottslig akilleshäla. Som forskarna Karin Redelius och Magnus Kilger konstaterar i sin studie av rekryteringsprocesser inom idrottsrörelsen, uppstår flera risker, när ett ideellt ledarskap baseras på föräldrars omsorg om sina barn. En första fara är att engagemanget upphör om barnet får nya intressen och lämnar föreningen. Andra utmaningar kan vara att så kallade föräldratränare ofta har ett alltför starkt idrotts- och prestationsfokus, helst vill träna de mest "ambitiösa" och utformar träningsverksamheten med utgångspunkt i det egna barnets behov eller utvecklingsnivå. För föreningarna skapar detta ett dilemma: föräldratränare är förhållandevis enkla att rekrytera, de är nödvändiga för att verksamheten ska gå runt – men inte alltid de mest lämpade.

Medelklassens barn – och medelklassens föräldrar

Centrum för idrottsforskning har i flera tidigare rapporter kartlagt utvecklingen i barn- och ungdomsidrotten, och däri kunnat peka på att deltagandet följer tydliga sociodemografiska mönster: att idrottandet är högst i bostadsområden med goda socioekonomiska förutsättningar, men att aktivitetsnivåerna därefter minskar i takt med social position. Annorlunda uttryckt är barn- och ungdomsidrotten förhål-

landevis stark i förorterernas villakvarter, men betydligt svagare i glesbygd och i socialt utsatta områden.

Årets fördjupade analys visar på ett motsvarande mönster hos idrottens ideellt verksamma. Inte minst 2024 års befolkningsstudie om medborgerligt engagemang visar att den typiske idrottsledaren har en tydlig medelklassförankring. Jämfört med befolkningen i övrigt är den ideellt verksamme inom idrottsrörelsen i högre grad högskoleutbildad, förvärvsarbetande och boende i ett eget hus.

Resultatet är knappast förvånande. Om idrottsrörelsens unga framför allt återfinns inom medelklassen kommer även deras föräldrar att göra det – och de är dessa föräldrar som utgör idrottsrörelsens kärntrupp av ideella ledare. Resultatet är däremot viktigt. Det är nämligen ytterligare en påminnelse om att ojämlika förutsättningar råder inom föreningsidrotten. Därtill kan dagens medelklassförankring få konsekvenser för framtiden. Det är alltid idrottsrörelsens egna medlemmar som ytterst styr över framtida vägval. Hur påverkas rörelsens utveckling av att en stor del av dess ideellt engagerade återfinns i en samhällsgrupp med hög utbildning, arbete och förhållandevis goda ekonomiska förutsättningar?

Det ideella engagemangets framtid i ett föränderligt samhälle

Bidragen i årets antologi har identifierat en stor mängd utmaningar rörande det ideella engagemangets förutsättningar, och framtid, för den organiserade idrottsrörelsen. Vissa av dessa utmaningar härrör från djupgående förändringar i det svenska samhället, medan andra snarare måste kopplas till idrottsrörelsens interna verksamhet.

Vad är priset för att engagera sig?

Att engagera sig ideellt i en förening kan vara stimulerande och berikande på många sätt. Det kan vara en möjlighet att få bidra till, påverka och utveckla en verksamhet, lära sig något nytt, träffa nya människor och bli del i ett socialt sammanhang. För föräldrar tillkommer möjligheten att få vara delaktiga i sina barns fritid. Men ideellt engagemang har även ett pris. Den tid som läggs på oavlönat arbete innebär minskad tid för annat. Med engagemang följer även ansvar och omgivningens förväntningar. Begränsade resurser och höga krav kan leda till stress och ohälsa. Till detta kommer risken för intressekonflikter, kritik och – i värsta fall – påtryckningar, trakasserier eller hot. Hur vanligt är det att ideellt verksamma inom idrottsrörelsen lämnar sina uppdrag för att situationen upplevs ohållbar – att det personliga priset blivit för högt? Och vad kan idrottsrörelsen göra för att värna sina ideella ledare?

Ideellt engagemang i en alltmer professionaliserad idrottsvärld

En annan utmaning är de professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser som präglar stora delar av dagens svenska idrottsrörelse. Även om samtliga landets idrottsföreningar rent associationsrättsligt fortfarande har formen av allmännyttiga och demokratiskt uppbyggda föreningar, har många klubbar börjat anta alltmer företagslika former i fråga om verksamhet, omsättning och organisationsstruktur. Med ökad omsättning har anställd personal och arvoden införts. Parallellt har kraven på kompetens, utbildning och professionalitet ökat – både i fråga om att träna och utveckla barns idrottsliga färdigheter, och i konsten att driva en förening. Dagens ideella idrottsledare befinner sig således i en alltmer professionaliserad idrottsvärld. Hur påverkar detta incitamenten till frivilligt och oavlönat arbete? Kommer ökade krav på kompetens och kunskap göra det svårt, eller rentav omöjligt, för personer utan adekvat utbildning att engagera sig i en förening? Kommer inslaget av arvoderade uppdrag konkurrera ut det ideella engagemanget? Kan föreningsidrottens roll som ”demokratiskola” upprätthållas, om frivilliga och förtroendevalda i allt större utsträckning ersätts av anställda?

Kommer dagens ungdomsgeneration bli framtidens ideella ledare?

Hur dagens ungdomsgeneration resonerar och förhåller sig till ideellt engagemang är ytterligare en viktig framtidsfråga. Det är ju bland dessa unga idrottsrörelsens framtida ledare ska rekryteras. Ungdomsbarometerns bidrag till årets antologi stämmer till eftertanke. En första tankeställare är att dagens unga har en dystrare syn på framtiden än sina föregångare. De är dessutom mer individualistiska, trygghetssökande och måna om att säkra upp den egna tillvaron än tidigare generationer. Detta kan begränsa deras inställning till ideellt engagemang – och kanske delvis förklara varför en betydande andel av dagens unga svarar att ekonomisk ersättning är viktig för att göra frivilligt arbete i en förening.

En andra tankeställare är att hela 22 procent av de unga som besvarade Ungdomsbarometerns enkät inte kunde svara på om de var medlemmar i en förening eller ej. Fler sade sig dessutom vara ideellt engagerade i en förening, än de som sade sig vara medlemmar. Dessa uppenbart motstridiga uppgifter indikerar en betydande osäkerhet hos dagens unga om vad som egentligen menas med att vara ideellt engagerad, eller varför detta är så viktigt i en föreningsverksamhet. Hur kan detta komma sig? Och i vilken utsträckning kan det begränsa idrottsrörelsens möjligheter att rekrytera framtidens ideella ledare?

Vad kan idrottsrörelsen göra – och vad vill man göra?

Forskarna och experterna som bidragit till årets fördjupade analys har synliggjort utmaningar, men också diskuterat olika insatser idrottsrörelsen kan vidta för att stärka det ideella engagemanget. Centrum för idrottsforskning väljer att sammanfatta detta i tre råd:

- Öka uppmärksamheten på det ideella engagemangets roll i idrottsrörelsens verksamhet.

Tydliggör vad som menas med ideellt engagemang, och det oavlönade arbetets grundläggande betydelse för landets idrottsföreningar. Understryk att ansvaret för att utveckla svensk idrott ligger hos rörelsens egna medlemmar, och inte stat och kommun. Ett förtydligande av detta slag är inte minst viktigt för de unga som i dag saknar kunskap om föreningslivets struktur och förutsättningar.

- Formulera tydliga argument för det ideella engagemangets betydelse för idrotten, individer och samhälle.

Lyft att det finns positiva mervärden för de som väljer att engagera sig. Synliggör även den oavlönade arbetets betydelse för landets idrottsföreningar och den samhällsnytta som idealiteten skapar i form av demokrati, integration och ökad medborgerlig tillit.

I detta sammanhang finns även skäl att reflektera över nödvändighetslogikens betydelse för det ideella engagemanget inom idrottsrörelsen. Kan den utmanas? Går det ideella uppdraget att beskriva på andra sätt än som en nödvändighet? Kan det beskrivas i mer lockande och positiva termer? Skulle detta i sin tur kunna bli ett sätt att nå ut till nya grupper potentiella ideella ledare? Behovet av nya argument är inte minst viktigt, om målet är att locka dagens unga till ideellt engagemang. Enligt Ungdomsbarometern är Generation Z en individualistisk generation. Dessa unga drivs av personliga incitament, snarare än tal om samhällsnytta eller goda gärningar. Hur kan detta utnyttjas?

- För en diskussion inom idrottsrörelsen om konsekvenserna av pågående professionaliserings- och kommersialiseringsprocesser.

Varför har idrottsrörelsen närmat sig marknaden? Vilka är för- och nackdelarna av en sådan utveckling? Och kanske viktigast av allt: Vilken sorts rörelse ska idrottsrörelsen vara i framtiden? Om idrottandets egenvärde framför allt ligger i den konkreta idrottsverksamhet som produceras – ja, då behöver den rådande professionaliseringen inte utgöra ett problem eller hot. Fler professionella och

yrkesverksamma i landets idrottsföreningar kanske tvärtom kan höja både kvaliteten och effektiviteten på de aktiviteter eller tjänster idrottsföreningar erbjuder. Det kanske även kan minska behovet av medlemmars ideella insatser. Ser idrottsrörelsen i stället ett egenvärde i frivillighet och ideellt engagemang blir svaret ett annat. Likaså om man vill hålla kostnaderna nere och nå ut till alla samhällsgrupper. I sådana fall måste det ideella engagemangets roll, och betydelse, i idrottsrörelsen få en mer framträdande plats i det idrottspolitiska samtalet. I så fall är det ett högst oroväckande tidens tecken att var femte ungdom i dag inte ens med säkerhet vet sig vara medlem i en förening eller ej.

Referenser

Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. 1:a uppl. Stockholm: SNS Förlag.

Centrum för idrottsforskning (2023). *Idrott och segregation: Om idrottens roll i ett ojämnt samhälle*. Rapport 2023:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Centrum för idrottsforskning (2025). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2024*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Riksidrottsförbundet (2004). *Idrotten i den ideella sektorn: En kunskapsöversikt*. FoU-rapport 2004:6. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill: Idrottsrörelsens idéprogram*, s. 10. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2023). *Idrotten i siffror*. Webbsida.
<https://www.rf.se/forskning-och-statistik/statistik/idrottsrorelsen-i-siffror>.
(Hämtad 10 januari 2025.)

Riksidrottsförbundet (2025). "Nya ledare och bättre klimat efter fokuserat arbete". Pressmeddelande.
<https://www.rf.se/nyhetsarkiv/pressmeddelanden/2025-02-17-nya-ledare-och-battre-klimat-efter-fokuserat-arbete>.
(Hämtad 17 februari 2025.)

Idealitet i idrottsrörelsen då och nu

Johan Vamstad, Johan von Essen, Ebba Henrekson & Erik Lundberg, Marie Cederschiöld högskola

Inledning

Idrottsrörelsen är en av de tidiga folkrörelserna. Tillsammans med folkbildningen har den länge haft betydande statligt stöd, eftersom det funnits en politisk vilja att stödja ett aktivt föreningsliv.¹ Det ekonomiska bidraget från staten har gjort att verksamheten har kunnat växa. Riksidrottsförbundet har i likhet med Folkbildningsrådet dessutom fått en särställning inom svenskt föreningsliv, då det har i uppdrag att agera ”i myndighets ställe”, det vill säga fördela statsbidrag inom den egna rörelsen. Idrottsrörelsens starka ställning i det svenska samhället visar sig också i den stora mängd föreningar som finns spridda i hela landet. Vid sidan av Svenska kyrkan är den en av få rörelser som kan göra anspråk på att vara rikstäckande.

Idrott angår många, av olika skäl. Inom politiken finns exempelvis ett intresse av att använda idrottsrörelsens föreningar som verktyg i många angelägna samhällsfrågor. Idrott anses kunna integrera människor med utländsk bakgrund, bidra med sociala insatser, ge barn och unga demokratisk skolning, verka för hållbarhet och så vidare. Samtidigt pågår i den allmänna debatten en högljudd diskussion om förhållandet mellan bredd- och elitidrott, och mellan lek och tävling. För de flesta involverade i en idrottsförening – som utövare, medlem eller anhörig – är idrott dock en del av vardagen som främst handlar om själva idrottandet, och att ingå i ett socialt sammanhang.

Till det vardagliga hör också det ideella arbetet. En stor del av befolkningen gör regelbundet nödvändiga insatser för att idrottsföreningar ska kunna bedriva verksamhet. Journalister, politiker och idrottsaktiva ger ofta uttryck för en oro för att det ideella arbetet ska minska eller fragmenteras, vilket skulle drabba verksamheten. Det finns därför skäl att studera hur det ideella arbetet förändras. För att visa på den dynamik och de villkor som formar ideellt arbete inom idrottsrörelsen och hur det förändrats över tid, behöver vi jämföra med hur det fungerar inom andra organisationer i det svenska civilsamhället, till exempel politiska organisationer, fritidsorganisationer och trossamfund. Det är också syftet med detta kapitel.

---

¹ Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet*.

Sedan 1992 har forskare vid Marie Cederschiöld högskola (tidigare Ersta Sköndal Bräcke högskola) genomfört sju befolkningsundersökningar om medborgerligt engagemang i det svenska samhället. Undersökningarna omfattar givande av pengar, informella omsorgsinsatser, politiskt deltagande och ideellt arbete. Resultaten från studierna gör det möjligt att beskriva hur medborgerligt engagemang förändrats under drygt trettio år, sett till omfattning, struktur och form.² Kapitlet behandlar det ideella arbetet inom idrottsrörelsen från 1992 till 2024, då den senaste befolkningsundersökningen genomfördes.

Ett omvänt perspektiv på ideellt arbete

Ideellt arbete brukar definieras som frivilliga och oavlönade insatser för människor utanför familjen och den närmare vänkretsen. Vi använder här termen "ideellt arbete", men även begrepp som frivilligt arbete, volontärintsatser eller aktivt medlemskap kan beskriva sådana insatser. I en svensk och skandinavisk kontext arbetar de allra flesta ideellt i organisationer, men det förekommer förstås också i nätverk eller vid tillfällig mobilisering. När vi vidare använder uttrycken "idrottsrörelsen" och "idrottsrörelsens organisationer" avser vi samtliga idrottsföreningar som bedriver verksamheter, såsom träning och tävling, och därför behöver resurser i form av ideellt arbete. "Idrottsrörelsen" avser därför i detta sammanhang inte Riksidrottsförbundet.

Inom forskningen utgår man ofta från individens värderingar och resurser för att förklara varför människor arbetar ideellt.³ Med tanke på att människors värderingar och resurser har förändrats sedan den första undersökningen 1992 (se figur 1), är det svårt att redogöra för hur det ideella arbetets omfattning och struktur i det svenska civilsamhället kan vara så pass stabilt. Tar man i stället utgångspunkt i organisationernas förmåga att mobilisera, eller rekrytera, människor till ideellt arbete blir stabiliteten däremot lättare att motivera. Därför väljer vi att använda ett omvänt teoretiskt perspektiv på ideellt arbete.⁴ Detta teoretiska synsätt har kallats *a reversed social engine*.⁵

Människors värderingar och resurser spelar förstås fortfarande en roll, men de får snarare en medierande funktion gentemot organisationernas rekrytering. Det sker

---

² von Essen, J. m.fl. (Red.) (2022). *Engagemangets gestaltningar*.

³ Wilson, J. (2012). "Volunteerism research". I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 41, nr. 2, s. 176–212.

⁴ Rotolo, T. m.fl. (2012). "State-level differences in volunteerism in the United States". I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 4, nr. 3, s. 425–473.

⁵ Skov Henriksen, L. m.fl. (2019). "Understanding civic engagement in the Scandinavian context". I L. Skov Henriksen m.fl. (Red.), *Civic engagement in Scandinavia*, s. 1–31.

på så sätt att när organisationer erbjuder eller kräver ideellt arbete tar människor hänsyn till om de har de resurser som krävs, till exempel tid och kunskaper. De bedömer även om det är förenligt med deras värderingar.

Många ideella organisationer har en historia som sträcker sig till senare delen av 1800-talet. Det visar att många organisationer är uthålliga och kan fortsätta bedriva verksamhet trots att omvärlden förändras.⁶ Dessutom har antalet organisationer i det svenska civilsamhället inte förändrats nämnvärt sedan 1990-talet.⁷ Ett skäl till att de kan stå emot förändringar i samhället är att det inte är formellt möjligt att lägga ner ideella organisationer mot medlemmarnas vilja. Konkursinstitutet är inte tillämpligt när det gäller ideella organisationer, och föreningsfriheten gör att de inte heller kan läggas ned genom politiska beslut. Därutöver, och kanske viktigast, kan ideella organisationer rekrytera människor till ideellt arbete och har därmed tillgång till resurser som andra organisationer saknar. I vårt omvända teoretiska perspektiv står de ideella organisationerna i centrum och utgör den infrastruktur i civilsamhället som förnyar och upprätthåller det ideella arbetet.⁸

Denna omfattande resursbas, som visserligen är beroende – men inte styrs – av ekonomiska förhållanden eller politiska beslut, är framträdande hos idrottsföreningar. Däri finns dels ungdomar och vuxna som själva idrottar, dels föräldrar till idrottande barn, vilket ger möjlighet att aktivt rekrytera från dessa grupper.

I Sverige är idrotten till största delen organiserad inom civilsamhället. Tack vare sin långa historia har den blivit en självklar del av människors vardagsliv och tas ofta för given. Om intresse för att engagera sig ideellt sviktar ställs idrottsrörelsen inför en utmaning. För att idrottsföreningar ska kunna bedriva verksamhet behöver medlemmar, utövare och anhöriga bidra med de resurser som krävs. Idrottsrörelsens organisationer kan på så sätt ses som en ”nödvändighetsstruktur”.⁹ Annars kan idrott i den form vi vant oss vid inte finnas kvar.

Om befolkningsundersökningarna – metod och genomförande

Innan vi presenterar resultaten från våra studier om ideellt arbete inom idrotten är det på sin plats att kort beskriva hur vi på Marie Cederschiöld högskola genomfört de sju befolkningsundersökningarna sedan 1992. Det rör sig om tvärsnittsenkät-

⁶ Salamon, L. m.fl. (1996). *Social origins of civil society*.

⁷ Einarsson, T. m.fl. (2021). ”Det svenska civilsamhällets organisationsliv”. I J. von Essen (Red.), *Det svenska civilsamhället*.

⁸ von Essen, J. m.fl. (Red.) (2022). *Engagemangets gestaltningar*.

⁹ Riksidrottsförbundet (2007). *Frivilligt arbete inom idrotten*. FoU-rapport 2007:4.

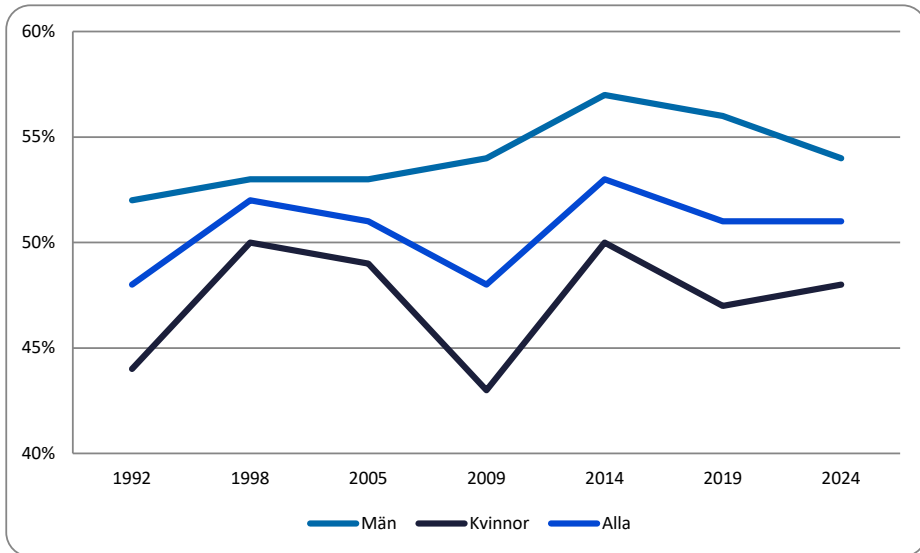
undersökningar, där ett representativt urval av den svenska befolkningen besvarat frågor inom de teman vi tidigare nämnt: givande av pengar, informella omsorgsinsatser, politiskt deltagande och ideellt arbete. Även om enskilda frågor lagts till eller bytts ut allteftersom har huvudfrågorna om ideellt arbete i princip varit oförändrade under hela perioden, vilket möjliggör jämförelser över tid.

De två första undersökningarna genomfördes som besöksintervjuer, de tre följande som telefonintervjuer, 2019 valdes en kombination av telefonintervjuer och webbenkät, och nu senast 2024 en kombination av webbenkät och pappersenkät. Precis som för andra enkätundersökningar har svarsfrekvensen minskat över tid, från cirka 72 procent 1992 till 29 procent 2024. Denna utveckling kan påverka undersökningarnas representativitet, och därmed slutsatsernas tillförlitlighet. I ett försök att motverka detta gjordes därför ett överurval av ungdomar inför 2024 års undersökning.

År 2024 arbetade 18 procent av befolkningen ideellt inom en idrottsorganisation. Utifrån studiens totala urval på 2 198 personer motsvarar detta 401 respondenter som gjort denna typ av insatser. I analyser där resultaten bryts ner, exempelvis efter ålder, kan vissa grupper ha relativt små cellstorlekar. Detta kan medföra ökad osäkerhet i skattningarna. Vid jämförelser mellan år kan mindre förändringar bero på slumpen, snarare än på verkliga skillnader. Däremot blir det möjligt att dra säkrare slutsatser vid systematiska förändringar över tid som följer tydliga mönster. I vissa analyser markerar vi också om skillnader mellan grupper är statistiskt säkerställda, vilket ger ytterligare stöd för tolkningen av resultaten.

Det ideella arbetets omfattning och struktur

Inom forskning och i det allmänna samtalet om det svenska samhällets framtid har man förutspått att medborgarnas engagemang, inte minst i form av ideellt arbete, kommer att förändras och minska. Våra befolkningsundersökningar har dock under lång tid tillbakavisat denna pessimistiska förväntan. De har kunnat visa att omfattningen av ideellt arbete i det svenska samhället är stort och förvånansvärt stabilt. Som vi här ska se bekräftar även 2024 års mätning denna stabilitet.

Figur 1 Ideellt arbete i Sverige 1992–2024, procent av befolkningen (16–84 år)

Figur 1 visar andelen svarande som vid undersökningstillfället uppgett att de arbetat ideellt någon gång under de senaste 12 månaderna, vilken varierar mellan 48 och 53 procent under 1992–2024. Andelen män i befolkningen som arbetade ideellt var något större än motsvarande andel kvinnor under hela tidsperioden.

För att kunna jämföra den grupp som arbetat ideellt inom idrottsrörelsen med ideellt engagerade i andra organisationer i det svenska civilsamhället har vi skapat elva organisationskategorier, varav en för dem som arbetat ideellt utanför civilsamhället (se tabell 1).

Tabell 1 Ideellt arbete fördelat i organisationskategorier 1992–2024 (16–84 år), procent av befolkningen

	1992	1998	2005	2009	2014	2019	2024
Idrottsorganisationer	17	19	19	18	17	16	18
Organisationer med social inriktning	9	10	6	9	13	9	11
Organisationer för boende	5	6	7	7	12	11	17
Fritidsorganisationer	12	10	10	9	12	15	16
Inträsseorganisationer och fackföreningar	14	15	13	11	12	13	14
Religiösa organisationer	5	7	6	6	7	6	6
Utanför civilsamhällets organisationer*	2	2	3	2	7	7	7
Kulturorganisationer	7	7	5	5	6	5	7
Sociala rörelser och politiska organisationer	6	6	3	4	5	6	8
Kooperativ	4	3	2	2	4	1	2
Andra organisationer	0	4	2	2	4	5	7

* Sedan 1992 har ideellt arbete i offentlig sektor inkluderats i befolkningsundersökningarna, t.ex. gode män och övervakare. Från och med 2014 ingår även ideellt arbete i nätverk och inom ramen för en anställning.

Den stabilitet i det ideella arbetet vi såg i figur 1 framträder även när vi studerar de olika typer av organisationer människor arbetat ideellt i. Sedan 1992 har idrottsrörelsen samlat den enskilt största gruppen ideellt arbetande – mellan 16 och 19 procent av befolkningen. Organisationer för boende är den kategori som ökat mest under perioden, vilket till del kan förklaras av den omfattande omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter. Det har lett till fler bostadsrättsföreningar, vilket i sin tur krävt att människor arbetat ideellt med styrelsearbete och administration. Om vi bortser från avvikelser enskilda år har förhållandet mellan organisationskategorierna dock inte förändrats nämnvärt. Det stärker antagandet att det är organisationers förmåga att rekrytera, och inte hur individer väljer, som strukturerar det ideella arbetet.¹⁰

¹⁰ Se t.ex. Henriksen m.fl. (2019). "Understanding civic engagement in the Scandinavian context". I L. Skov Henriksen m.fl. (Red.), *Civic engagement in Scandinavia*, s. 1–31.

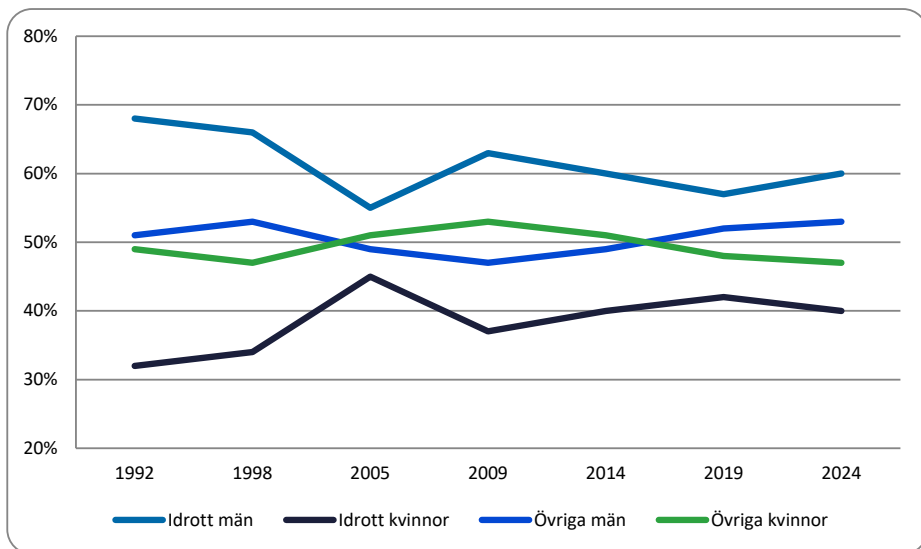
Idrottsrörelsens demografi

För att få en bättre bild av den grupp som arbetar ideellt inom idrottsorganisationer ska vi nu undersöka dess demografiska sammansättning.

Ideellt arbete och kön

Av alla som arbetar ideellt är män i knapp majoritet, vilket vi tidigare konstaterat (se figur 1). Överrepresentationen beror delvis på idrottsrörelsens storlek – idrott är den enskilt största av alla organisationskategorier och har den största andelen män (58 procent). Även i kategorierna för boende och fritid är män överrepresenterade. I alla andra kategorier är i stället kvinnor i majoritet.

Mäns dominans i idrottsrörelsen är heller inte något nytt. Figur 2 visar att andelen män varit klart större än andelen kvinnor i samtliga sju undersökningar som genomförts sedan 1992.

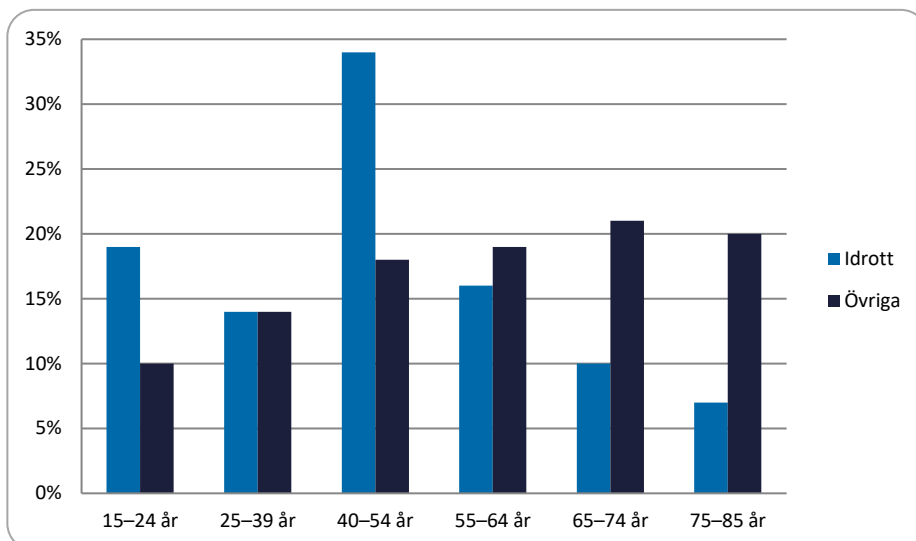
Figur 2 Könsfördelning ideellt arbetande inom idrott respektive övriga organisationer 1992–2024

I idrottsorganisationer är mönstret av manlig majoritet tydligt och konstant. I övriga organisationer är fördelningen mellan män och kvinnor jämnare, och vilket kön som varit i majoritet har växlat över tid. Forskning baserad på 2005 års undersökning uppmärksammade exempelvis en kraftig ökning av kvinnors andel av insatserna inom idrotten. Resultatet sågs då som en del i en större rörelse mot mer

jämlika förhållanden.¹¹ Så blev inte fallet. År 2009 minskade kvinnornas andel igen, visserligen till en lite högre nivå än på 1990-talet. Därefter har den varit konstant. Skillnaden mellan andelen män och kvinnor i idrottsrörelsen är alltså något mindre i dag än 1992, men i den mån det pågår en utjämning mellan könen sker den endast mycket långsamt.

Ideellt arbete och ålder

Även ålderssammansättningen bland ideellt arbetande inom idrottsrörelsen skiljer sig från övriga organisationers. Som figur 3 visar dominerar kategorin medelålders (40–54 år), följt av unga (15–25 år) i 2024 års undersökning. Jämfört med övriga organisationer finns en relativt liten andel i de äldre ålderskategorierna.

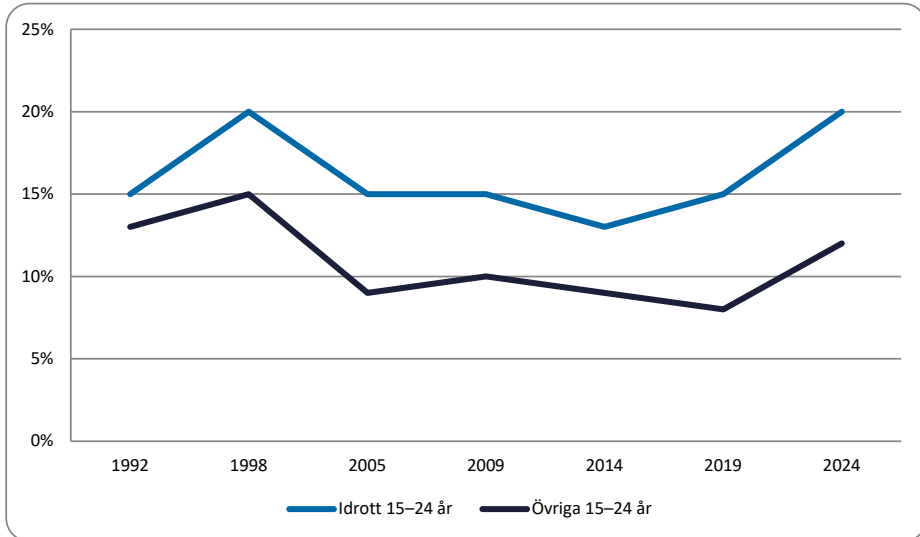
Figur 3 Ideellt arbete per ålderskategori 2024, procent av alla ideella inom idrott respektive övriga organisationskategorier

Denna ålderssammansättning har präglat hela tidsperioden. Rimligtvis är det den stora barn- och ungdomsidrotten som kommer till uttryck här, och det faktum att idrottsföreningar främst rekryterar ungdomar från de egna leden samt deras föräldrar till ideellt arbete. En stor barn- och ungdomsverksamhet är något idrottsrörelsen delar med trossamfunden.

Resultatet visar att organisationernas behov av resurser, och var kontaktytan med befolkningen finns, har stor betydelse för vilka grupper som arbetar ideellt. Figu-

¹¹ Riksidrottsförbundet (2007). *Frivilligt arbete inom idrotten*. FoU-rapport 2007:4.

terna 4–6 illustrerar närmare hur idrottsrörelsens ålderssammansättning förändrats sedan 1992, i jämförelse med andra organisationer. Figur 4 visar utvecklingen för de yngsta idrottsengagerade.

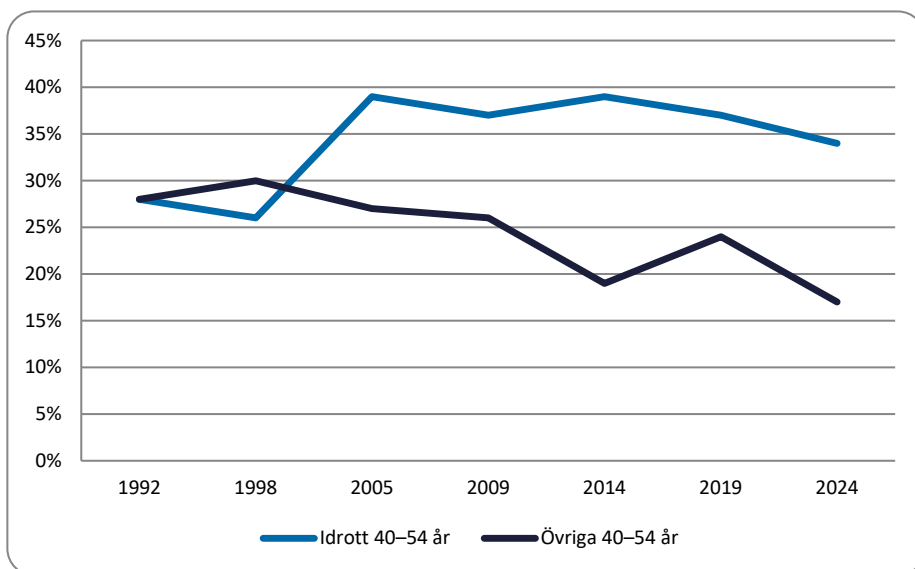

Figur 4 Andel av de ideellt arbetande som är 15–24 år, inom idrott respektive övriga organisationer 1992–2024

Förhållandet mellan andelen unga som arbetat ideellt i idrottsföreningar och i övriga organisationer är liknande över tid. Däremot är andelen unga konstant högre inom idrotten. Många har alltså haft sitt livs allra första ideella engagemang i en idrottsorganisation.

Figur 5 visar att också föräldragenerationen är överrepresenterad bland de ideellt arbetande inom idrotten. Det gäller även över tid.

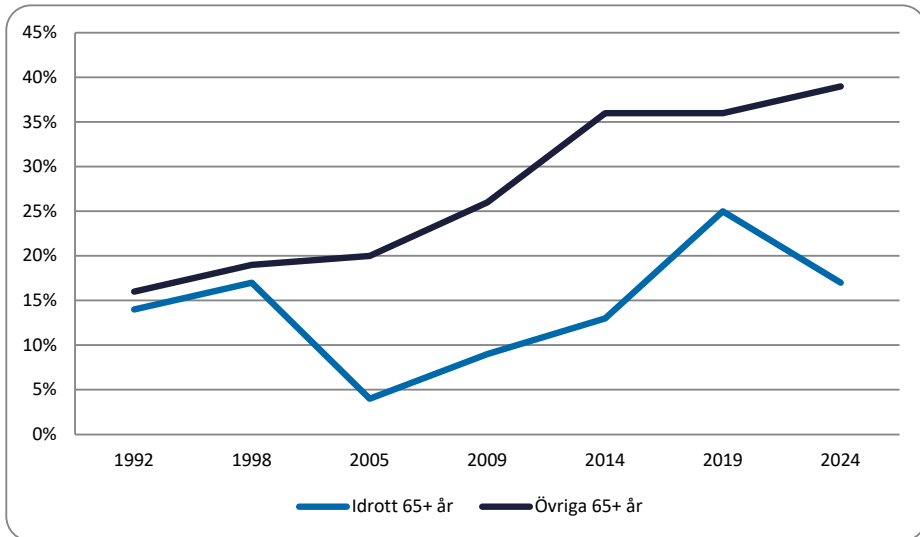

Figur 5 Andel av de ideellt arbetande som är 40–54 år, inom idrott respektive övriga organisationer 1992–2024

Under de senaste 20 åren har gruppen medelålders (40–54 år) utgjort den största och mest stabila ålderskategorin bland ideellt arbetande inom idrotten. Detta kan förklaras av att de i hög grad varit föräldrar till idrottande barn och ungdomar. Att denna åldersgrupp har stor betydelse för idrottsrörelsen framkommer tydligt i en jämförelse med övriga organisationer. Skillnaden kategorierna emellan har varit betydande under lång tid, men inte under hela undersökningsperioden. Vid mätningarna under 1990-talet var andelen medelålders inom idrottsrörelsen ganska lik den i övriga organisationer, där en kraftig ökning mellan 1998 och 2005 framstår som ett trendbrott. Andelen medelålders har därefter legat kvar på en hög nivå.

Under den senare femårsperioden har eventuellt en struktur för det ideella arbetet i idrottsrörelsen etablerats, som ännu mer än tidigare är beroende av den medelålders föräldragruppen. Denna teori stärks av att andelen äldre än 65 år minskat under samma period, vilket framgår av figur 6.

Figur 6 Andel av de ideellt arbetande som är 65 år eller äldre, inom idrott respektive övriga organisationer 1992–2024

På 1990-talet var andelen äldre ideellt arbetande ungefär densamma i idrottsrörelsen som i övriga organisationer. Sedan dess har den varit konstant lägre inom idrotten. Den generella tendensen verkar annars vara att gruppen ideellt arbetande blivit allt äldre, men i den senaste undersökningen 2024 bröt idrottsrörelsen mot den trenden.

Sammanfattningsvis visar befolkningsundersökningarna att åldersfördelningen av idrottsrörelsens ideella krafter var jämnare på 1990-talet än under senare tid. Det är alltså ingen självklarhet att idrottsorganisationerna måste förlita sig fullt så mycket på de medelålders som de gör i dag. I övriga organisationer i civilsamhället har åldersfördelningen förändrats i en annan riktning. Från 2009 och framåt är äldre (65+) en större kategori än medelålders, och gapet grupperna emellan har vuxit. I idrottsrörelsens organisationer är andelen äldre ungefär densamma 2024 som 1992. Detta kan ses som ett tecken på att idrotten inte har samma problem med en åldrande kärntrupp som en del andra typer av organisationer har.¹² Samtidigt har gruppen medelålders många konkurrerande engagemang och det kan därför vara svårt att behålla dem i organisationen, särskilt om deras barns idrottsutövande upphör. Det skulle därför kunna finnas fördelar med en något större andel ideellt arbetande pensionärer i idrottsrörelsen.

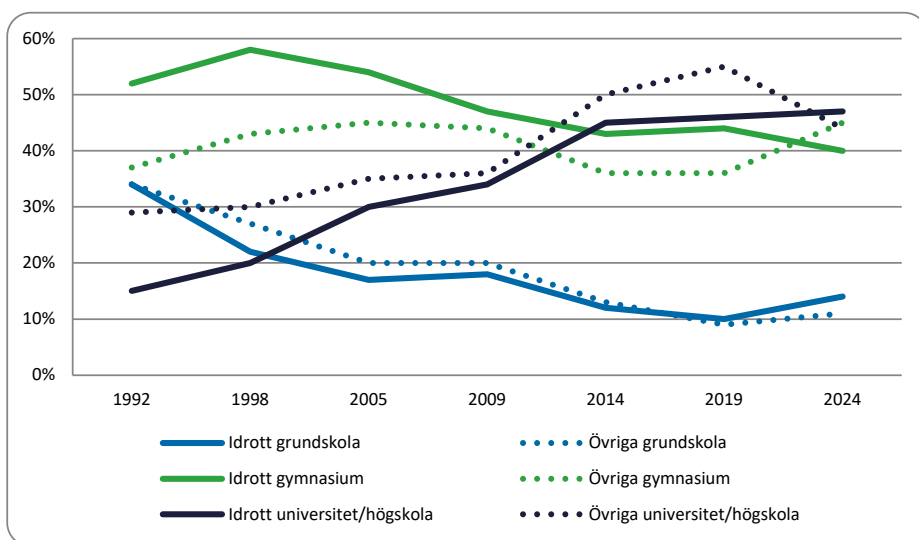
¹² Se t.ex. Mankell, A. (2021). *Collective patient participation*.

Idrottsrörelsens socioekonomi

För att skapa en socioekonomisk profil på de som arbetar ideellt i idrottsorganisationer kommer vi titta närmare på de klassiska socioekonomiska faktorerna: utbildningsnivå, sysselsättning, bostadsform och familjeförhållanden.

Ideellt arbete och utbildningsnivå

En stor andel av de ideellt arbetande i idrottsrörelsen har universitets- eller högskoleutbildning 2024. Närmare hälften (47 procent) tillhör den kategorin, 40 procent har högst en gymnasieexamen och 14 procent enbart grundskola. Så har det inte alltid sett ut, som framgår av figur 7.

Figur 7 Utbildningsnivå (%) bland ideellt arbetande inom idrott respektive övriga organisationer 1992–2024

Under 1990-talet var andelen akademiker i idrottsrörelsen betydligt lägre än i övriga ideella organisationer. Andelen var också något lägre än i befolkningen i sin helhet, som då låg på kring 20 procent. Det kan tolkas som att idrottsrörelsen med sin breda folkliga förankring i hela landet hade en utbildningsnivå som ganska väl speglade det samtida Sverige, medan ideellt arbetande i övriga organisationer hade en något högre utbildningsnivå. Senare under 1990- och 00-talen knaprade dock idrottsrörelsen in på både övriga organisationer och riksgenomsnittet, vilket sammanföll med att andelen av befolkningen som gick vidare till eftergymnasial utbild-

ning ökade kraftigt. De senaste årens undersökningar visar ungefär samma utbildningsnivå inom idrottsrörelsen som både rikssnittet och övriga organisationers.

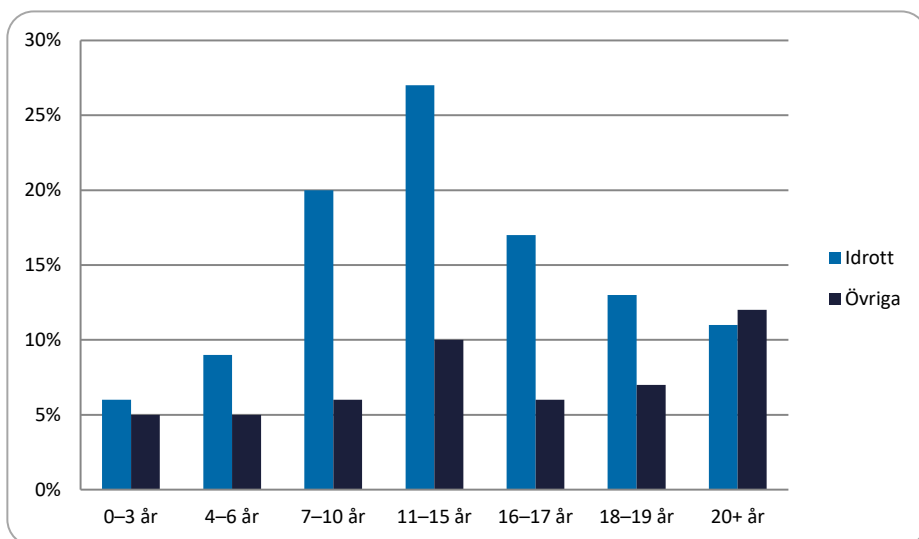
Ideellt arbete – jobb och bostad

Av alla ideellt engagerade inom idrotten är 73 procent förvärvsarbetande, mot 60 procent i övriga organisationer, i 2024 års undersökning. Andelen pensionärer är som förväntat lägre, 11 procent mot 28 procent hos övriga. En anmärkningsvärt hög andel av de idrottsengagerade bor i eget hus, hela 69 procent jämfört med 51 procent för övriga. Endast 15 procent bor i hyresrätt. Motsvarande siffra för övriga är 27 procent.

Resultaten förstärker intrycket av att idrottsengagerade tillhör en bred medelklass, snarare än arbetarklass. Denna bild förstärks av de relativt starka borgerliga partisympatierna. Så många som 28 procent röstade på Moderaterna i det senaste valet, jämfört med 19 procent bland ideellt arbetande i andra organisationer. Den senare siffran motsvarar valresultatet för riket 2022. Ideellt arbetande i övriga organisationer röstade även i övrigt generellt som riket i stort, med viss överrepresentation för Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Ideellt arbete och familj

Skillnaderna mellan grupperna är små när det gäller civilstånd. Bland idrottsengagerade är 45 procent gifta och 38 procent ogifta, att jämföra med 50 procent gifta och 32 procent ogifta i övriga organisationer. Däremot finns det intressanta skillnader när det kommer till barn, vilket bekräftar våra tidigare resonemang om den nära kopplingen mellan föräldraskap och ideellt arbete i idrottsorganisationer. Inom idrottsrörelsen utförs de ideella insatserna i stor utsträckning av tonåringar eller unga vuxna, personer i en ålder då många har hemmavarande barn. Undersökningen visar just detta. De ideellt arbetande inom idrotten är föräldrar i betydligt större utsträckning (50 procent) än i övriga organisationer (22 procent). Barnens ålder följer också ett förutsebart mönster, som framgår av figur 8.

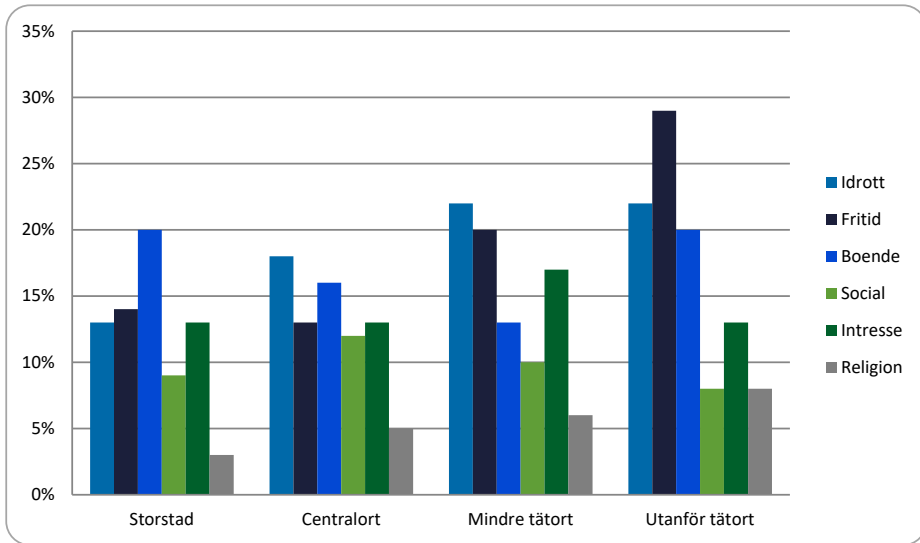

Figur 8 Andel ideellt arbetande med barn 2024, per ålderskategori inom idrott respektive övriga organisationer

Av föräldrarna till de allra yngsta barnen arbetar ganska få ideellt, både inom idrottsrörelsen och övriga organisationer. Sedan stiger andelen idrottsengagerade kraftigt i takt med att barnen blir lite äldre, för att sedan sjunka igen när barnen är i övre tonåren – då de antingen lämnar idrotten eller själva börjar arbeta ideellt. Med tanke på att så många slutar föreningsidrotta under tonåren är det ändå en tämligen stor andel ideellt engagerade som har lite äldre barn.

Idrottsrörelsens geografi

Idrottsrörelsens organisationer är rikstäckande på ett sätt som få andra i civilsamhället. Det gör att det går att se geografiska variationer i det ideella arbetet. Insatser i idrottsorganisationer är till exempel inte den vanligaste formen av engagemang i alla delar av Sverige. En förenklad bild av det ideella arbetets geografi ges i figur 9.

Figur 9 Ideellt arbete inom olika kategorier 2024, procent av befolkningen i geografiska områden

I storstäderna (Stockholm, Göteborg och Malmö) är ideellt arbete inom idrotten mindre framträdande än i övriga geografiska kategorier. En möjlig förklaring är det stora utbudet av ideella organisationer i storstäderna, vilket försvårar dominans av en enskild organisationstyp. En annan möjlig förklaring är att högre kostnader och lokalbrist håller tillbaka idrotten i storstäderna. Störst andel ideellt arbetande i idrottsrörelsen finns i mindre tätorter och utanför tätorterna. Detta är i enlighet med tidigare studier, som visat att engagemang på sådana platser är mer koncentrerat till färre organisationer.¹³ Vi vet också att idrottsföreningar verkar som en sammanhållande kraft och ibland central samhällsinstitution i viss glesbygd.¹⁴

På 1920- och 30-talen var ungdomar i storstäderna i mycket lägre grad ideellt engagerade i organisationer, inte minst inom idrotten, än i bruksorter och andra mindre samhällen, på grund av att utbudet i storstäderna var mer diversifierat.¹⁵ Denna struktur framträder fortfarande tydligt. Trots alla förändringar i befolkningen, civilsamhället och samhället i stort, består alltså mönstret att ungdomar och deras föräldrar i större utsträckning arbetar ideellt i idrottsorganisationer i mindre tätorter och på landsbygden.

¹³ Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap*.

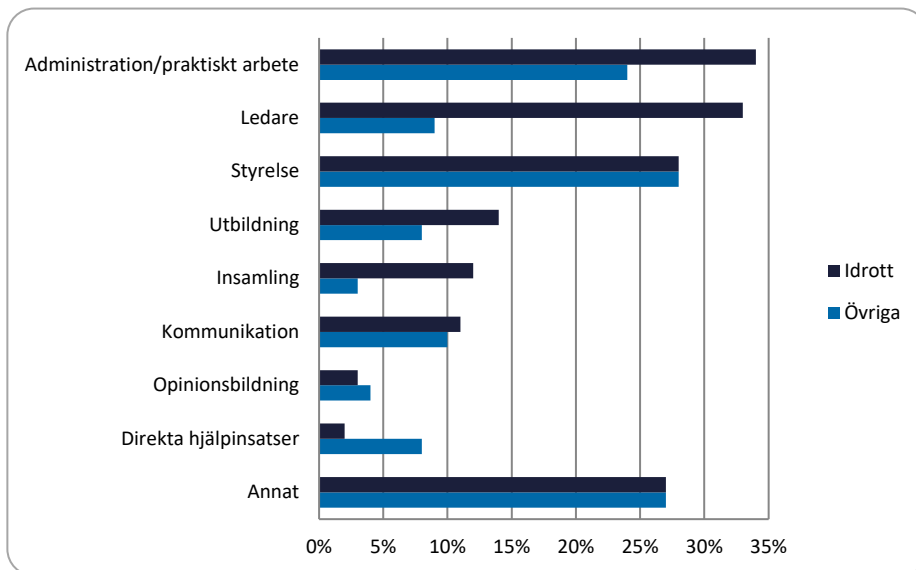
¹⁴ Riksidrottsförbundet (2016). *Ideellt arbete inom idrottsrörelsen*. FoU-rapport 2016:3.

¹⁵ Riksidrottsförbundet (2007). *Frivilligt arbete inom idrotten*. FoU-rapport 2007:4.

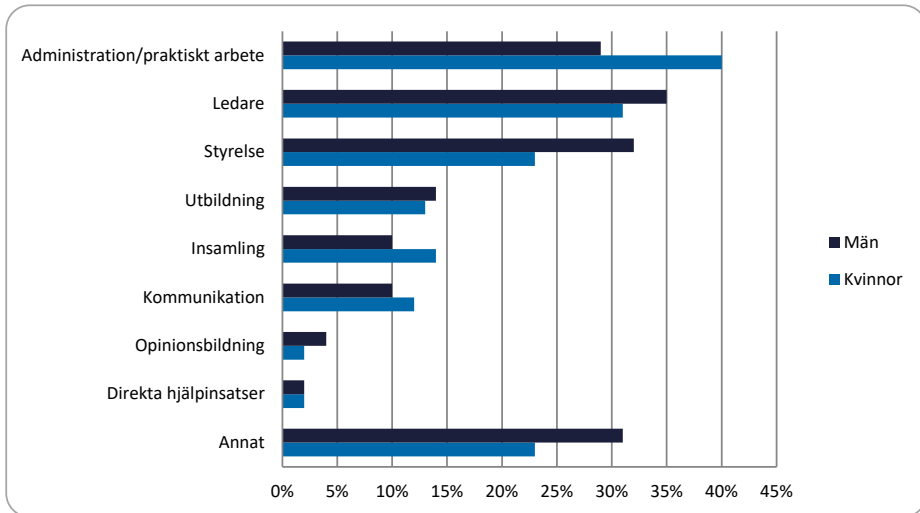
Ideella insatser i många olika former

Inom ramen för sitt ideella arbete kan man göra olika typer av insatser. Figur 10 visar hur stor andel som har gjort olika typer av insatser i den organisation de huvudsakligen är aktiva i.

Figur 10 Typer av insatser 2024, i procent av ideellt arbetande inom idrott respektive övriga organisationer

Administration och praktiskt arbete är vanligast inom idrottsrörelsen, vilket kan förklaras av att det är en bred kategori som samlar många olika sorters arbetsuppgifter. Den näst största gruppen är de som gör insatser som ledare, vilket är typiskt för idrottsföreningar – som ju är beroende av att någon leder aktiviteter, inte minst för barn och ungdomar. Idrottsorganisationer måste, enkelt uttryckt, ständigt rekrytera och behålla personer som gör relativt omfattande, regelbundna och ansvarskrävande insatser, vilket så klart är en större utmaning än att rekrytera till enstaka insatser vid till exempel turneringar eller matcher. Skillnaderna är få mellan de som utför olika sorters insatser. Personer med ledar- eller styrelseuppgifter har exempelvis en liknande utbildningsnivå som övriga kategorier. Däremot finns intressanta könsskillnader, som framgår av figur 11.

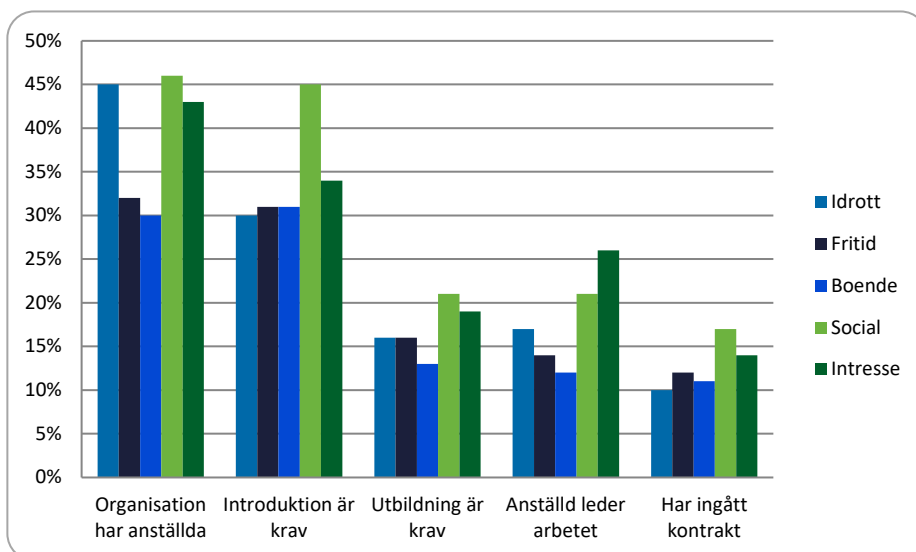

Figur 11 Typer av ideella insatser inom idrottsorganisationer 2024, procent av andel ideellt arbetande män och kvinnor inom idrottsorganisationer

Vi har tidigare konstaterat att fler män än kvinnor arbetar ideellt i idrottsrörelsen. Tittar man på grupperna män och kvinnor var för sig framträder tydligare i vilken utsträckning de gör olika insatser. Som framgår av figur 11 gjorde 40 procent av kvinnorna en administrativ eller praktisk insats 2024, men bara 29 procent av männen. Däremot hade en klart större andel män ledar- och framför allt styrelseuppdrag.

Professionalisering av ideellt arbete

Det ideella arbetet i idrottsföreningar formas inte enbart underifrån. De senaste årtiondena har hela civilsamhället genomgått en professionalisering. Man anställer till exempel i större utsträckning personal med professionell expertis inom olika områden. Detta är vad man skulle kunna kalla en ”extern professionalisering”. Det förekommer även en ”intern professionalisering”, det vill säga att kompetenskraven på de som arbetar ideellt höjs och att det upprättas en mer formell, eller professionell, relation mellan organisationen och de ideellt arbetande. Vår senaste undersökning, 2024, innehåller frågor som undersöker båda dessa former av professionalisering. Figur 12 visar andelen ideellt arbetande som angett att organisationen har olika professionella drag.

Figur 12 Professionalisering inom organisationer för idrott, fritid, boende, med social inriktning samt intresseorganisationer, procent av ideellt arbetande inom respektive organisation

Resultaten visar på en relativt hög grad av extern professionalisering hos idrottsrörelsen i jämförelse med andra sorters organisationer. Nära hälften av alla som under senaste året arbetat ideellt inom idrotten anger att de är aktiva i en organisation med anställda, vilket i princip är en lika stor andel som inom organisationer som gör direkta sociala välfärdsinsatser. Vad gäller graden av intern professionalisering ligger dock idrottsorganisationerna i linje med övriga, eller strax under.

Några av frågorna ställdes redan i 2014 års undersökning. Endast 5 procent angav då att en anställd leder det ideella arbetet, jämfört med 17 procent 2024. Även om det är riskabelt att dra för stora slutsatser av detta är det värt att notera ökningen. År 2014 angav 12 procent att de ingått kontrakt med idrottsorganisationen, vilket är jämförbart med de 10 procent som anger detsamma 2024.

Börja och fortsätta arbeta ideellt inom idrottsrörelsen

Befolkningsundersökningarnas resultat kan också ge viss kunskap om hur det kommer sig att människor börjar och sedan fortsätter att arbeta ideellt under en längre tid. Eftersom ideellt arbete är den viktigaste, och kanske enda, resursen för de flesta ideella organisationer i det svenska civilsamhället är det en viktig kunskap att studera.

Att börja arbeta ideellt

De som 2024 anger att de arbetar ideellt inom idrottsrörelsens organisationer har en ålderssammansättning som bekräftar att det teoretiska perspektiv vi inledningsvis resonerade om är fruktbart gångbart för att förklara varför människor arbetar ideellt. Om vi antar att människor börjar arbeta ideellt eftersom de blir rekryterade, bör de åldersgrupper idrottsföreningar främst kommer i kontakt med vara överrepresenterade. Som vi tidigare visat i figurerna 3–6 är har andelen unga (15–25 år) och medelålders (40–54 år) visat sig betydligt vanligare inom idrottsrörelsen än i andra organisationskategorier. Så har det varit under hela undersökningsperioden.

Frågan är då om ideellt arbete inom idrottsföreningar upplevs som en nödvändighet, eller kanske till med ett tvång, för människor i dessa åldersgrupper. Tabell 2 visar hur de som arbetar ideellt inom idrotten värderar motiv till sitt ideella arbete utifrån ett antal påståenden.

Tabell 2 Motiv till att arbeta ideellt, uttryckt som medeltal av värderingar mellan 1 (inte viktigt för mig) och 7 (mycket viktigt för mig), för ideella inom idrott respektive övriga organisationer 2024

	Idrott	Övriga
Vara tillsammans med vänner	4,12	4,04
Bli mer tillfreds med sig själv	3,79*	4,32
Visa medkänsla	3,83*	4,28
Lära mig om det jag arbetar med	3,94*	4,32
Få kontakter för arbetslivet	2,54	2,58
Känner krav eller förväntan	3,10*	2,59
Göra något konkret	4,62	4,81
Känna sig behövd	3,83	3,86
Lära sig praktiskt genom erfarenheter	3,89	3,87
Skriva i CV eller få intyg	2,23	2,07
Befinna sig i ett gott sammanhang	4,80	4,58
Uttrycka åsikter i frågor som är viktiga	3,54*	3,92
Förändra samhället	3,47*	3,83
Se till att det finns aktiviteter för barn och anhöriga	4,88*	3,26

* $p < 0,01$; övriga skillnader är inte statistiskt signifikanta.

För dem som arbetar ideellt inom idrottsrörelsen är motiv förknippade med meningsfullhet och politiska uppfattningar inte lika viktiga som för de i övriga organisationer. Skillnaderna är små, men statistiskt signifikanta. Däremot rankar man inom idrottsrörelsen motivet ”Känner krav eller förväntan” betydligt högre än andra gör, liksom

”Se till att det finns aktiviteter för barn och anhöriga”. En hypotes är att idrottsorganisationer därigenom har lättare att rekrytera ideella krafter, eftersom verksamheten i så hög grad uppfattas vara nödvändig. Det antagandet stärks av att individer mellan 40 och 54 år, och alltså ofta föräldrar, värderar dessa två alternativ högst av alla.

Svaren från de ideellt arbetande inom idrottsorganisationer tyder på att de oftare än andra blivit rekryterade till sina ideella uppdrag: 61 procent angav att de började eftersom de blev uppmanade/erbjudna, jämfört med 55 procent i övriga organisationer. Av dem som rekryterades till idrotten svarade den största gruppen (28 procent) att de kände krav på att ställa upp.

Ideellt arbete går i arv

Som vi nämnt tidigare är vår utgångspunkt att människor arbetar ideellt eftersom organisationer rekryterar till ideellt arbete, och att detta är särskilt uttalat inom idrottsrörelsen. Om de accepterar att bli rekryterade eller ej beror på om det ideella arbetet samspelar med deras värderingar och resurser. En sådan resurs är att växa upp med föräldrar som varit aktiva i föreningslivet. Tidigare studier har nämligen visat att de som arbetar ideellt har just den resursen i större utsträckning än andra.¹⁶ Vi kan anta att det ideella arbetet ”går i arv”. De som växer upp i ett föreningsaktivt hem får en vana att göra insatser i föreningar och organisationer, samt kan ta del av föräldrarnas nätverk.

Denna ärvda resurs är vanligare inom idrottsrörelsen än i många andra organisationskategorier. Särskilt vanligt är det att ha en pappa som varit aktiv i en idrottsförening – sambandet gäller för 68 procent av alla ideella inom idrottsrörelsen. Endast ideella inom trossamfund har ett starkare samband (72 procent). Den täta kopplingen mellan föräldrar och barns ideella arbete kan förstås hänga samman med att så pass många har erfarenhet av barn- och ungdomsidrotten. Har man haft föräldrar som gjort insatser som ledare, tränare eller funktionär ligger det nära till hands att själv växa in i en föräldraroll där det ingår att ta ansvar, och kanske arbeta ideellt i den idrottsförening där det egna barnet idrottar.

En annan resurs som bidrar till att människor arbetar ideellt är att ingå i sociala sammanhang och att lita på andra människor. Befolkningsundersökningens resultat visar att tilliten till andra människor är större hos dem som arbetar ideellt än som inte gör det. En något större andel ideella träffar också en vän eller släkting en eller flera gånger i veckan. Tillit och tillgång till sociala nätverk är alltså vanligare

---

¹⁶ von Essen, J. (2022). ”Ideellt arbete”. I J. von Essen m.fl. (Red.), *Engagemangets gestaltningar*.

bland dem som arbetar ideellt, men resursen är jämnt fördelat i alla typer av organisationer och inte något som utmärker dem som arbetar inom idrottsrörelsen.

Varför fortsätter personer arbeta ideellt?

Så långt har vi resonerat om hur det kommer sig att människor börjar arbeta ideellt. Vi har tagit fasta på ideella organisationers mobiliserande kapacitet och funnit att det särskilt kan appliceras på dem som arbetar ideellt inom idrottsrörelsen. Det betyder att människor i allmänhet inte är engagerade innan de börjar arbeta ideellt; en del snarare tveksamma eller till och med ovilliga. De som rekryterar kan därför vänta sig en avvaktande eller avvisande attityd från dem som blir uppmanade eller inbjudna. Men de bör inte nöja sig med att bara ställa frågan och få ett ”nej” eller ”kanske”. Tvärtom finns skäl att påminna föräldrar och idrottsaktiva om att idrottsföreningens verksamhet förutsätter att medlemmar och aktiva bidrar med ideellt arbete.

I längden är dock inte känslan av tvång tillräckligt motiverande, de flesta slutar engagera sig om arbetet inte känns meningsfullt.¹⁷ De ideellt arbetande fick därför frågan om de uppfattar att det sociala sammanhanget, arbetsuppgifterna och vad de åstadkommer ger dem mening. En något mindre andel av de ideellt arbetande inom idrott än i övriga organisationer svarade att olika aspekter av deras ideella arbete är meningsfullt, men skillnaden är så liten att den kan vara slumpmässig. Trots att fler inom idrotten känner ett yttre tryck att ställa upp uppfattar de inte arbetet som mindre meningsfullt än andra ideella. När vi kontrollerar för ålder visar det sig att även de mellan 40–54 år, alltså de som mest av alla uppfattar ett tvång eller förväntan, upplever sina insatser som meningsfulla. Det tycks alltså vara så att man kan finna mening i det man gör, även om det ideella engagemanget en gång motiverats av tvång eller förväntan. En större andel av dem som arbetat ideellt i fem år svarar att arbetet är meningsfullt, än som engagerat sig i mindre än fem år.

Vi kan alltså anta att det sker en naturlig selektion, där de som arbetar ideellt under lång tid oftare uppfattar det som meningsfullt och i högre grad fortsätter sitt engagemang. Den gruppen kommer också kunna socialiseras in i organisationen. De får kunskap om den, känner samhörighet med och kanske stolthet över den. När vi frågar ideella inom idrotten i vilken mån de uppfattar att de ingår i ett socialt sammanhang, svarar de på liknande sätt som ideellt arbetande i andra organisationer. Att tvingas arbeta ideellt för att se till att det finns verksamheter för anhöriga tycks alltså inte påverka känslan av samhörighet med organisationen.

---

¹⁷ von Essen, J. (2008). *Om det ideella arbetets betydelse*.

Många ideella inom idrotten känner mening

För att kunna rekrytera människor till en organisation och bedriva verksamhet måste det finnas personer som tar ansvar. Eftersom de flesta ideella organisationer har få eller inga anställda är det framför allt ideella krafter som behöver göra detta, vilket kräver att de har kunskap och känner förtroende från andra i organisationen. De som varit aktiva under lång tid blir därför ofta nyckelpersoner. De behöver lägga ner mer tid än andra, och blir de som planerar liksom genomför aktiviteter samt rekryterar till ideellt arbete. Denna grupp har kallats civilsamhällets kärntrupp.¹⁸ Här definieras den gruppen som: personer som arbetade ideellt för fem år sedan och vid intervjutillfället engagerade sig minst 12 timmar i månaden. Kärntruppen inom idrottsrörelsen är något större än i övriga organisationer (tabell 3).

Tabell 3 Intensitetsgrupper 2024, andel i procent av ideellt arbetande inom idrott respektive övriga organisationer

	Idrott	Övriga
Arbetade ideellt för fem år sedan och arbetar 12 tim/mån eller mer	28	20
Arbetade inte ideellt för fem år sedan och arbetar 12 tim/mån eller mer	18	10
Arbetade ideellt för fem år sedan och arbetar mindre än 12 tim/mån	31	39
Arbetade inte ideellt för fem år sedan och arbetar mindre än 12 tim/mån	23	31
Totalt	100	100

Idrottsrörelsen tycks alltså i högre grad än gruppen övriga organisationer i civilsamhället klara av att hålla kvar och aktivera de ideellt arbetande. Det tyder på att de under en längre tid uppfattar sitt ideella arbete som meningsfullt och därmed blir kvar, vilket ger dem tillräcklig erfarenhet för förtroendet att driva verksamheten.

Avslutning

Det befolkningsundersökningarna visar om det ideella arbetet i idrottsorganisationer mellan 1992 och 2024 ger anledning till optimism. Idrottsrörelsen samlar fortfarande den enskilt största gruppen ideella i det svenska civilsamhället, vilket samtliga sju undersökningar visar över en period på 32 år. Visserligen har idrottens andel av det totala ideella arbetet minskat, men detta beror till del på att nya organisationer tillkommit i undersökningen under senare år.

¹⁸ von Essen, J. (2022). "Ideellt arbete". I J. von Essen m.fl. (Red.), *Engagemangets gestaltningar*.

Idrottsrörelsen har bibehållit en stark rekryteringsförmåga

Anledningen till att så många fortfarande arbetar ideellt i idrottsrörelsens organisationer är dess rekryteringsförmåga. Inte minst tyder det faktum att den största ålderskategorin ideellt arbetande är de mellan 40 och 54 år på detta. Det är en grupp som vanligtvis anses svårrekryterad till ideellt arbete, på grund av yrkesliv och andra åtaganden. Att idrottsrörelsen rekryterar föräldrar och anhöriga till barn och ungdomar som idrottar bekräftas av resultaten. Det finns en uppenbar koppling mellan idrottsengagemang och familjestruktur, särskilt att vara förälder till barn i vissa åldrar. Betydelsen av föräldraskap förstärks ytterligare av att det starkaste motivet till ideellt arbete i en idrottsorganisation är att ”Se till att det finns aktiviteter för barn och unga”, samt att så många av de idrottsengagerade anger att de uppmanades att börja arbeta ideellt, sannolikt eftersom deras egna barn idrottade.

Risk att verksamheten tas för given

Att rekryteringen varit framgångsrik under lång tid skulle paradoxalt nog kunna få negativa effekter. Risker är att organiserad idrottsverksamhet tas för given, särskilt den för barn och unga. Vi kan se att de idrottsengagerade med tiden alltmer kommit att likna ideellt arbetande i allmänhet, exempelvis vad gäller klasstruktur. Om förutsättningarna för det ideella arbetet därmed förändras kan det vara svårt att upprätthålla idrottens nödvändighetsstruktur, men också att finna ett alternativt sätt att hålla uppe det nödvändiga engagemanget.

Referenser

Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap: En studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.

Einarsson, T. & Wijkström, F. (2021). ”Det svenska civilsamhällets organisationsliv”. I J. von Essen (Red.), *Det svenska civilsamhället: En introduktion*. 2:a uppl. Fors: Idealistas Förlag.

von Essen, J. (2008). *Om det ideella arbetets betydelse: En studie om människors livsåskådningar*. Doktorsavhandling. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

von Essen, J. (2022). ”Ideellt arbete: Om sega strukturer i en föränderlig tid”. I J. von Essen & Svedberg, L. (Red.), *Engagemangets gestaltningar: Insatser i och utanför civilsamhället*. Lund: Studentlitteratur.

von Essen, J. & Svedberg, L. (Red.) (2022). *Engagemangets gestaltningar: Insatser i och utanför civilsamhället*. Lund: Studentlitteratur.

Henriksen, L. S., Strømsnes, K. & Svedberg, L. (2019). ”Understanding civic engagement in the Scandinavian context”. I L. S. Henriksen, Strømsnes, K. & Svedberg, L. (Red.), *Civic engagement in Scandinavia: Volunteering, informal help and giving in Denmark, Norway and Sweden*. Cham: Springer.

Mankell, A. (2021). *Collective patient participation: Patient voice and civil society organizations in healthcare*. Doktorsavhandling. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*. Stockholm: SISU idrottsböcker.

Olsson, H.-E. (1995). *Staten och ungdomens fritid: Kontroll eller autonomi?* 2:a uppl. Lund: Arkiv förlag.

Riksidrottsförbundet (2007). *Frivilligt arbete inom idrotten: Möjlighet och ofrånkomlighet*. FoU-rapport 2007:4.

Riksidrottsförbundet (2016). *Ideellt arbete inom idrottsrörelsen*. FoU-rapport 2016:3.

Rotolo, T. & Wilson, J. (2012). ”State-level differences in volunteerism in the United States: Research based on demographic, institutional, and cultural macrolevel theories”. I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 4, nr. 3, s. 425–473.

Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1996). "Social origins of civil society: Explaining the nonprofit sector cross-nationally". I L. M. Salamon & Anheier, H. K. (Red.), *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*, no. 22. Baltimore, MD: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.

Wilson, J. (2012). "Volunteerism research: A review essay". I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 41, nr. 2, s. 176–212.

Dagens unga om ideellt engagemang

Jessica Åkerström, analyschef, expert generation och livsstil, Ungdomsbarometern

Inledning

I detta kapitel presenteras en ny undersökning av ungas tankar om och inställning till ideellt engagemang i idrotten. Studien har genomförts av Ungdomsbarometern (UB), ett analysföretag inom områden som påverkas av vad unga tycker, tänker och gör. Sedan 1991 har Ungdomsbarometern arbetat med att kartlägga attityder och beteendemönster bland svenska ungdomar.

Undersökningen har gjorts inom ramen för vår årliga stora ungdomsstudie, som passande nog heter *Ungdomsbarometern*. I denna låter vi tiotusentals unga i åldern 15–24 år från hela landet berätta om alltifrån intressen, kost- och hälsovanor, synen på utbildning och tankar om ett framtida arbetsliv, till medievanor och vad som är viktigt i deras sociala liv. Resultaten från våra studier används för att ge insikter, beslutsunderlag och strategisk rådgivning åt bland andra myndigheter, kommuner, regioner, medlems- och branschorganisationer, kommersiella företag respektive ideella organisationer.

UB har under många år kartlagt ungas engagemang, både generellt och specifikt kopplat till idrottsrörelsen. Vår senaste studie för Centrum för idrottsforskning (CIF) genomfördes 2021–2022 och handlade om coronapandemins påverkan på ungas motionsvanor.¹

Den här gången riktas blicken mot ungas ideella insatser inom idrottsrörelsen. UB:s uppdrag från CIF har varit att bistå med underlag för att bedöma hur stort det ideella engagemanget är, beskriva hur utvecklingen sett ut över tid, samt utifrån vår expertis peka på de möjligheter och utmaningar som finns för att ta tillvara ungas vilja att engagera sig.

Undersökningen baseras på *Ungdomsbarometern 2025*, där ett antal nya frågeställningar om ideellt engagemang ingår, och jämförelsedata från våra tidigare mätningar. Totalt 17 445 unga har besvarat *Ungdomsbarometern 2025*, som genomfördes mellan 3 oktober och 4 november 2024. De frågor som rör ungas engagemang

---

¹ Centrum för idrottsforskning (2022). *Förändringar i ungas träning under coronapandemin*.

har besvarats av 1 533 personer. Urvalet för studien är riksrepresentativt avseende kön, ålder och var i landet ungdomarna bor. Studien avgränsar sig till svenskar i åldrarna 15–24 år.

Vår studie ger ny och användbar kunskap om ungas intresse att engagera sig inom idrotten. Varför väljer vissa unga att engagera sig men inte andra? Är det viktigt med ekonomisk ersättning? Och kanske viktigast av allt: hur tänker unga om vad det egentligen innebär att engagera sig?

Vi tar oss igenom resultaten enligt följande disposition:

1. **Introduktion:** Om skillnaden mellan livsfas och generation, och vad som särskilt utmärker och har format dagens ungdomar i generation Z.
2. **Ungas relation till engagemang:** Är de engagerade? Hur påverkas viljan att engagera sig sett till de karakteristiska egenskaper just dagens unga har?
3. **Ungas ideella engagemang inom idrottsrörelsen:** Vilka ideella insatser gör unga, varför och i vilken omfattning? Avsnittet bygger på data särskilt insamlade på uppdrag av CIF. Det innehåller därför resultat som aldrig tidigare publicerats, till exempel om ungas inställning till ekonomisk ersättning som incitament för ideellt arbete.
4. **UB:s avslutande reflektioner:** Om idrottsrörelsens möjligheter och utmaningar att ta tillvara ungas engagemang, och om framtiden för en ideellt driven idrottsrörelse.

Generation Z och vad som formar dagens ungdomar

I detta introduktionsavsnitt ska vi lära känna den grupp unga som vuxit upp efter millennieskiftet och som kallas generation Z. Vad har format denna ungdomsgeneration och vad är typiskt för den? Namnet är lånat från USA och följer efter generationerna X och Y. Generation X fick sitt namn av en bok av Douglas Coupland och Y passade bra för att beskriva en ifrågasättande generation ("why"). Näst efter dessa följer alltså Z i den alfabetiska ordningen.²

Beskrivningarna i avsnittet bygger på Ungdomsbarometerns arbete i stort, men vi återkommer i våra analyser ofta till forskare som till exempel Jean M. Twenge³ och Anders Parment.⁴

---

² Ungdomsbarometern (2020). *Generation Z!*

³ Twenge, J. M. (2018). *iGen – Smartphongenerationen*.

⁴ Parment, A. (2016). *90-talister som medborgare, medarbetare och konsument*.

Livsfas vs generation

Att vara ung är något alla kan relatera till. Ungdomen är en formbar tid i livet, en period som handlar om att hitta sig själv och fundera över vem man är eller vill bli. Det är en livsfas där fokus ofta ligger på vänner, skola och intressen, och där mycket kretsar kring det egna jaget. Så har det alltid varit, oavsett när man växte upp.

Men den tidsepok man är ung i spelar roll. Under denna formbara period påverkas man starkt av de förutsättningar och omständigheter som råder i samhället – hur det ser ut och utvecklas just då. Dagens unga är av en annan generation än sina föräldrar. Att umgås med vänner, lägga tid på skolan och engagera sig i fritidsaktiviteter är fortfarande centrala delar av ungdomslivet, men uttrycks på andra sätt i dag än för 20 eller bara 10 år sedan.

Också idrottsrörelsen är en del av samhället. För att ta tillvara ungas engagemang i idrotten, och förstå vad som krävs för att få in dem i rörelsen och styrelserummen, behöver vi förstå dem utifrån vilka de är i stort.

Den digitala utvecklingen

Den tekniska och digitala utvecklingen har en stark inverkan på dagens unga. Generation Z är den första generationen som vuxit upp *efter* internets och sociala medi-ers genombrott.

Rent praktiskt innebär det att mycket av det som definierar ungdomslivet i dag finns i den digitala världen. Att umgås med vänner, uttrycka sin kreativitet, utforska sina intressen, hämta inspiration, lära sig nya saker och hålla sig uppdaterad om omvärlden – eller till och med påverka den – sker till stor del i digitala rum.

Det betyder dock inte att det fysiska rummet har förlorat sin betydelse. För dagens unga är den digitala världen bara lika naturlig som den fysiska. Det är viktigt att förstå att de för dem inte är två separata sfärer, utan snarare tätt sammanflätade.

Till detta bör vi också addera AI:s explosionsartade utveckling, vilken både skapat tillförsikt och väckt allmän oro för hur det ska påverka samhälle och arbetsmarknad.

Trygghetssökande – större fokus på utbildning och pengar

De senaste åren har många olika kriser avlöst varandra. Generation Z är uppvuxna med klimathot och coronapandemin har påverkat stora delar av deras mest formbara år. Dessutom har de senaste åren inneburit krig och konflikter i omvärlden, gängkriminalitet liksom ekonomiskt bistra tider, vilket påverkar oss alla – men kanske unga och deras framtid allra mest.

Uppvuxna i en omvärld som upplevs som osäker och med en dyster syn på samhällets framtid söker generation Z trygghet i högre utsträckning än 80-talisterna. Detta märks bland annat i arbetslivet, och i hur generation Z söker efter kontroll genom att vilja göra medvetna val i alltifrån antagningsprocesser, innehållsförteckningar och prisjämförelser, till klimatavtryck.

Att prestera i skolan är prioriterat för dagens unga. De senaste årens oro i omvärlden gör att de lägger stort fokus på att trygga den egna tillvaron. Det visar sig till exempel i ett stadigt växande intresse för att tjäna pengar.

Dyster och osäker bild av framtiden – familjen blir viktigare

Dagens ungdomsgeneration är den första sedan våra mätningar startade som tror att de kommer att få det sämre än sina föräldrar. Oron för samhällsutvecklingen gör att de tar tillvaron på stort allvar och uppvisar en mer ängslig, möjligen konservativ ådra. Att adressera aktuella frågor samt möta behovet av hopp och trygghet är viktigt för dem.

Familjen och den närmsta kretsen är viktigare än att träffa nya människor för unga i dag, i synnerhet för generation Z. De bor hemma längre och har en starkare relation till sina föräldrar än tidigare generationer. Familjen och den närmsta kretsen fyller de primära behoven av gemenskap och trygghet.

Mer olika varandra än någonsin

Samtidigt är skillnaderna inom dagens ungdomsgeneration större än tidigare. Att unga är en mer heterogen grupp märks i alltifrån medievänor till intressen, subkulturer, språk och värderingar. Unga i dag har inte på samma sätt som tidigare gemensamma referensramar och kollektiva minnen. Generation Z är vana vid, och förväntar sig, mångfald.

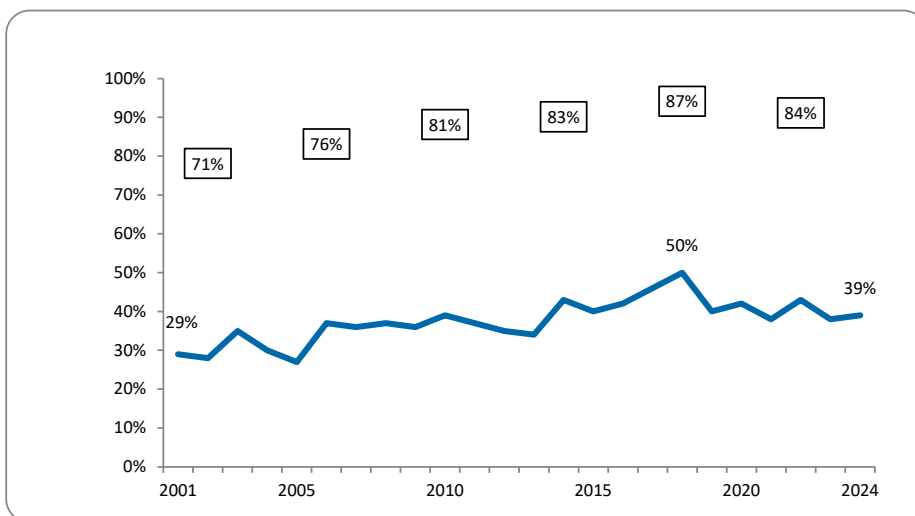
Är dagens unga intresserade av att engagera sig?

Låt oss komma in på resultaten från Ungdomsbarometerens studier. Samtliga resultat härleds från vår senaste statistik, men i flera fall även från långa tidsserier som ger en spännande inblick i hur utvecklingen sett ut över tid. Vi börjar med ungas relation till engagemang och påverkan generellt. Hur intresserade är egentligen dagens unga av att påverka och bidra i samhället?

Större intresse för samhällets utveckling än för 20 år sedan

En aspekt som talar för att dagens unga tillhör en engagerad ungdomsgeneration är det faktum att intresset för samhällsfrågor är mer utbrett än det var bland unga runt millennieskiftet. Andelen unga som 2001 uppgav att de hade ett *ganska* eller *mycket stort* intresse för politik och samhällsutveckling var 29 procent. I dag är andelen 39 procent (se figur 1). Med andra ord har andelen ökat med tio procentenheter över drygt 20 år, från en ungdomsgeneration till en annan. Det ökade samhällsintresset bekräftas även av att vi under dessa år sett ett ökat valdeltagande bland förstagångsväljare i Sverige.

Ur ett kortare perspektiv kan vi dock konstatera att ungas intresse för samhällsfrågor avtar igen. Valåret 2018 var intresset som mest utbrett, sett till den period Ungdomsbarometern studerat frågan. Sedan dess har intresset minskat.

Figur 1 Intresse av politik och samhällsutveckling 2001–2024* samt valdeltagande hos förstagångsväljare 2002–2022

Fråga: Hur stort är ditt intresse för dessa ämnen/aktiviteter: inrikes-/utrikespolitik/samhällsutveckling?

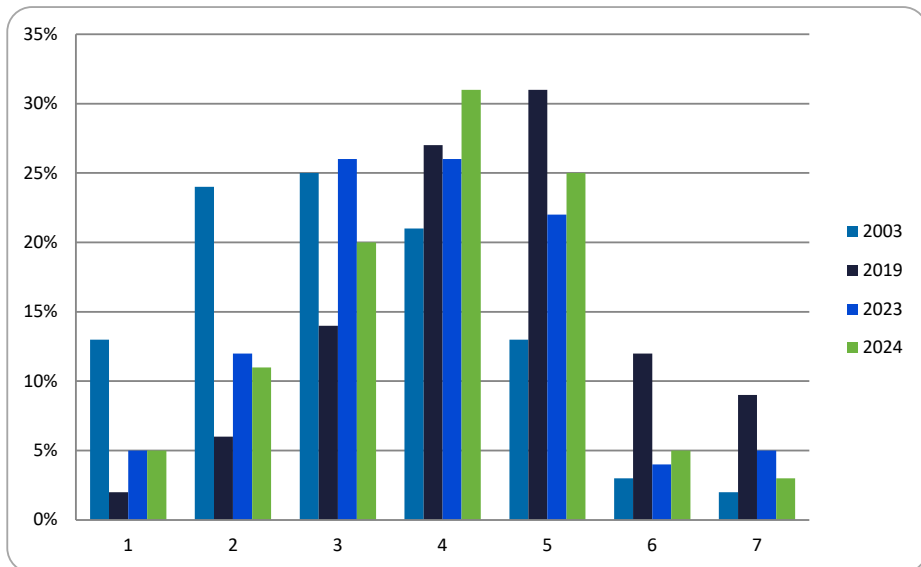
Svarsalternativ: Skala 1–5; 1 = inte alls intresserad och 5 = mycket intresserad. Svaren 4 och 5 redovisas. Antal respondenter: 1 581–19 269.

* Frågan ställdes inte 2017. För 2017 redovisas därför ett medelvärde av åren 2016 och 2018.

Källa: *Ungdomsbarometern 2001–2016* och *2018–2024* samt Statistikmyndigheten SCB

Större vilja och upplevd möjlighet att påverka ...

Även viljan och den upplevda möjligheten att påverka i samhället är större bland dagens unga jämfört med för 20 år sedan (se figur 2). En viktig anledning är den digitala utvecklingen, som gjort det lättare att både ta del av och sprida information, vilket i sin tur bidrar till att effektivt kunna samla människor kring aktuella frågor och uppmuntra till engagemang.

Figur 2 Möjligheter att påverka samhället 2003, 2019, 2023 och 2024

Fråga: Vad anser du om dina möjligheter att påverka samhället?

Svarsalternativ: Skala 1–7; 1 = inga möjligheter och 7 = stora möjligheter.

Antal respondenter: 1 370–7 686.

Källa: Ungdomsbarometern 2003, 2019, 2023 och 2024

... men frustration och osäkerhet inför framtiden

Precis som intresset för samhällets utveckling är trenden dock nedåtgående vad gäller den upplevda möjligheten att själv påverka det. Ett oroligt omvärldsläge har bidragit till att unga känner sig mer osäkra på framtiden. En tjej som upplever att samhällsutvecklingen är på väg i fel riktning uttrycker sig så här i vår senaste mätning:⁵

Stadsbudgeten är fördelad i fel sektor [sic!], gängkriminalitet går inte att stoppa, svårare för oss unga att flytta hemifrån och skaffa jobb. Arbetsmarknaden förväntar att man som 20-åring ska ha 10 års arbetserfarenhet. När man väl har en utbildning så kan man inte heller skaffa jobb.

Prioriterar att trygga den egna tillvaron

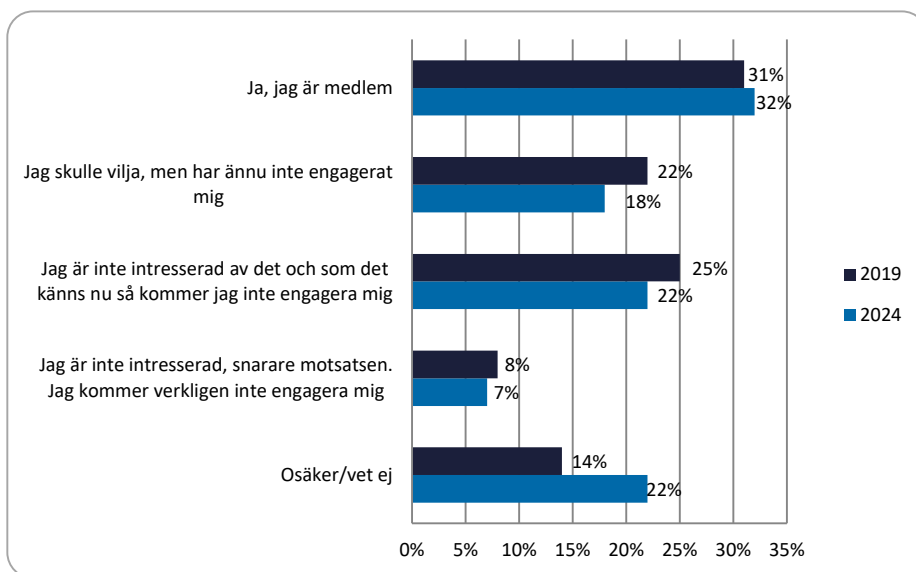
Citatet belyser en situation många unga befinner sig i. Stor frustration gör att de riktar större fokus på det som rör den egna tillvaron här och nu. Frågor som på ett sätt känns mer akuta, men också lättare att påverka än de större samhällsfrågorna. Mer konkret innebär det att politikområden som rör ekonomi, bostäder och arbetsmarknad blivit allt viktigare. Att skaffa jobb och tjäna pengar har fått stor prioritet bland unga, eftersom de är medel för att trygga tillvaron både nu och i framtiden.

Hälften av ungdomarna är eller skulle vilja vara medlem

Runt en tredjedel (32 procent) av unga i åldrarna 15–24 år uppger att de är medlemmar i någon ideell organisation eller förening 2024. Nära en femtedel (18 procent) uttrycker en sådan vilja men har ännu inte löst medlemskap i någon typ av förening eller ideell organisation. Andelen som absolut inte är intresserade av att vara medlem är 7 procent (se figur 3).

En jämförelse med 2019 visar att just dessa resultat står sig ganska stabila mellan dessa år. Det är anmärkningsvärt, eftersom vi under samma period ser en nedgång i intresset för samhällsutvecklingen och den upplevda möjligheten att påverka. Den avtagande trenden avspeglas alltså inte i andelen som uppger att de är medlemmar i ideella organisationer, eller uttrycker en öppenhet för att engagera sig som medlem.

⁵ Ungdomsbarometern (2025). *Livsstil, identitet och samhälle*.

Figur 3 Medlem i ideell organisation eller förening 2019 och 2024

Fråga: Är du medlem i någon ideell organisation eller förening?

Antal respondenter: 1 722 (2019) och 1 533 (2024).

Källa: Ungdomsbarometern 2019 och 2024

Vad betyder det att vara medlem, och vad innebär att vara engagerad?

Det kanske allra mest utmärkande och intressanta resultatet i vår nya studie är att hela 22 procent uppger sig vara osäkra på om de är medlemmar i någon ideell organisation eller förening. Det får ändå anses vara en stor andel, som dessutom ökat över tid. Bland unga råder tydligen en osäkerhet om vad det innebär att vara medlem, och vad det innebär att vara engagerad.

När vi inom ramen för våra studier undersökt ungas relation till ideellt engagemang har vi bland annat arbetat med djupintervjuer och enkäter med öppna svarsalternativ, för att på så sätt få ungas beskrivning av begreppet engagemang och vad det innebär att vara engagerad. Bilden som framträder är mångfacetterad och abstrakt. Vissa beskriver engagemang som synonymt med att vara medlem, vilket innebär att det skulle räcka med att bara betala en medlemsavgift. I andra fall målas engagemang inom en förening eller ideell organisation upp mer som något ytterst ansvarsfyllt, ofta tidskrävande och som kräver både kunskap och ett "brinnande intresse". En engagerad person beskrivs ofta som mer insatt och proaktiv än andra.⁶

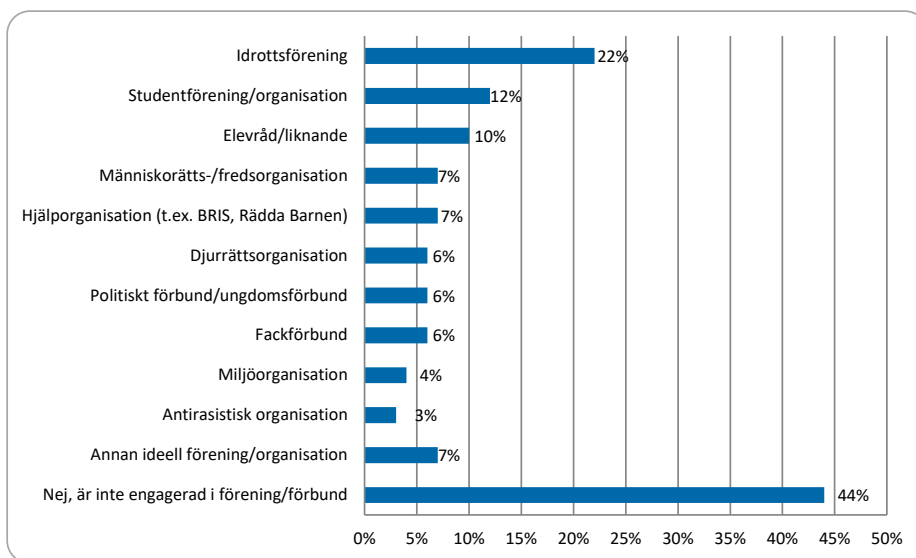
⁶ Ungdomsbarometern (2022). *Engagemang och kommunikation*.

Hur pass insatt och aktiv man är i något. Man kan ju vara insatt i något men sakna någon form av aktivitet. Är man både insatt och aktiv skulle jag vilja påstå att man är engagerad. – Kille, 22 år

Att man brinner för något eller i alla fall lägger ner sin energi på det och vill se det bästa resultatet. – Tjej, 17 år

Var femte uppger sig vara ideellt engagerad i en idrottsförening

Om vi lämnar det lite längre medlemsperspektivet och i stället ser på vår senaste fråga om unga är ideellt engagerade i någon organisation uppger drygt hälften, 56 procent, att de är engagerade i en förening, medan 44 procent säger sig inte vara det. Av de alternativ vi ställde upp var det vanligast att unga svarade "Idrottsförening" (22 procent) (se figur 4).

Figur 4 Ideellt engagemang 2024

Fråga: Är du engagerad ideellt inom något av följande? Flervalsfråga.

Antal respondenter: 1 553.

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Centrala drivkrafter till engagemang

Personlig vinning och att få bidra

Individuella drivkrafter, som att det är roligt eller att man utvecklas på ett personligt plan, är viktiga motiv för ungas engagemang. Att göra en god gärning eller påverka samhället ligger också högt upp på listan (se figur 5). Individuella drivkrafter och det ”större syftet” är två parallella spår, som båda behöver finnas för att få unga att göra ideella insatser.

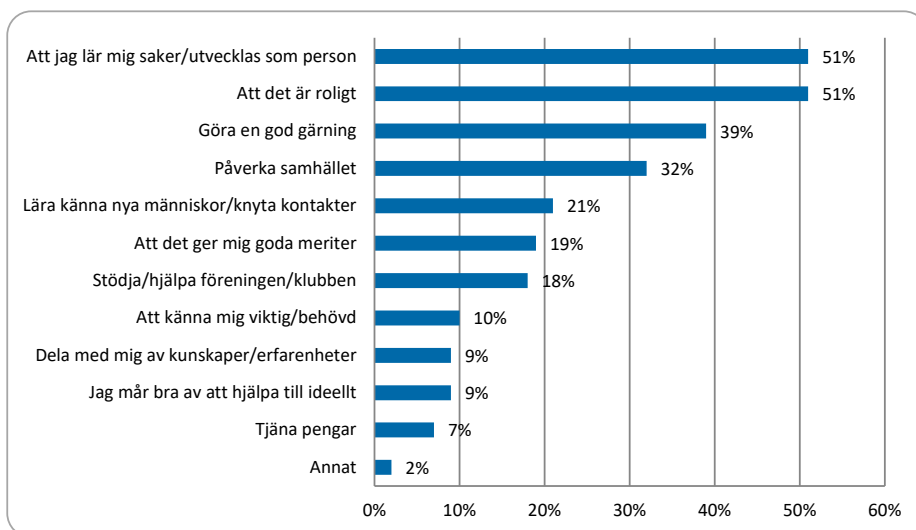
De behöver också få förutsättningarna konkret presenterade för sig. Dagens ungdomsgeneration är både medveten och trygghetsökande. Ungar är vana vid att ha tillgång till information för att kunna göra medvetna val. De vill veta hur deras insatser påverkar, vilket ansvar de har och vad som krävs av dem i form av kunskap och tid.

Lustfyllt och intressedrivet

Bland de unga i studien som är ideellt engagerade, eller skulle vilja vara det, valde hälften (51 procent) svarsalternativet ”Att det är roligt”, som en av de tre viktigaste drivkrafterna för sitt engagemang (se figur 5). Att vara intresserad av något är förstås tätt sammankopplat med upplevelsen av att ha roligt. Falnar intresset blir utövandet inte lika roligt, och tvärtom – oavsett vad det gäller. Intresse som drivkraft är återkommande när vi pratar om dagens ungdomsgeneration. Det präglar i stor utsträckning ungas val av utbildning, vilka idrotter och aktiviteter de vill ägna sig åt, politiska frågor de prioriterar och identitetsbegrepp de använder. Men varför har det egna intresset blivit en så viktig drivkraft?

Samhällsutvecklingen i stort har rört sig mot det mer individualistiska, där man i stor utsträckning förväntas göra egna val. Samtidigt skapar ny teknik oändliga förutsättningar för individanpassat innehåll, där vi inte ens behöver göra en aktiv handling längre. Algoritmerna väljer åt oss – utifrån våra intressen. Det här är en logik som dagens unga är uppvuxna med och räknar med, varför det intressedrivna också spiller över i så gott som alla delar av livet.

Figur 5 Viktigt för ideellt engagemang 2024

Fråga: Vad är viktigt för dig i ditt ideella engagemang? Flervalsfråga (max tre svarsalternativ). Antal respondenter (Är eller skulle vilja vara engagerad i en ideell organisation/förening): 793. Källa: Ungdomsbarometern 2024

Ersättning som incitament

Ekonomisk ersättning hamnar långt ned på listan över drivkrafter för engagemang (se figur 5). Det är dock värt att poängtera att andelen som tycker att det är viktigt att "Tjäna pengar" ökar. Sju procent svarar att det är en av de tre viktigaste faktorerna för sitt nuvarande eller framtida engagemang. För fem år sedan (2019) var andelen bara tre procent. Ersättning är alltså inte det viktigaste för att få unga att engagera sig, men det är långtifrån oviktigt. Det här ställer så klart frågan om det ideella engagemanget på sin spets. I egentlig bemärkelse handlar ideellt arbete om att göra en insats utan ersättning, och för andra värden än individens egna syften. Vi återkommer till de reflektionerna i det sista avsnittet.

Hinder för att engagera sig

När unga resonerar kring vad som hindrar dem från att engagera sig avspeglas de drivkrafter vi tidigare berört: att arbetet ska vara kul och matcha deras intressen. Avsaknad av detta blir därför de största hindren.

Tid hårdvaluta bland dagens unga

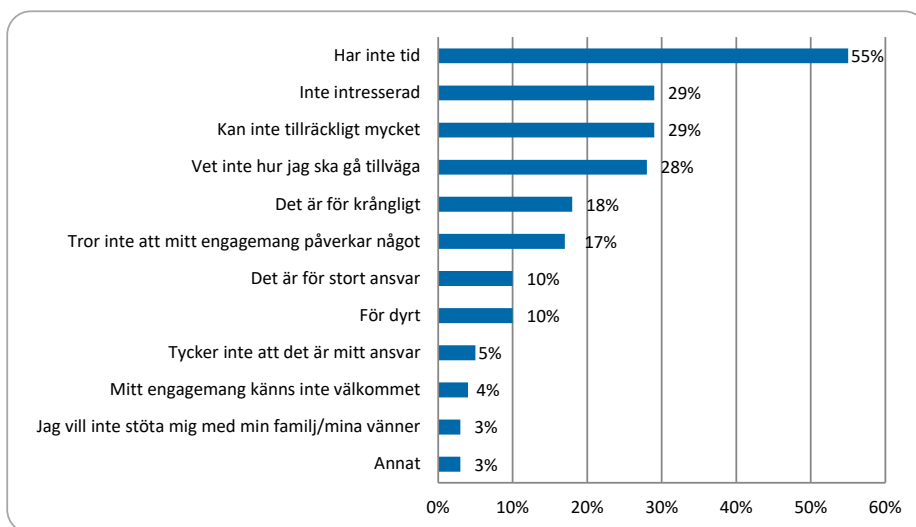
Vi lever i en era där tid är hårdvaluta, och känslan av tidspress är utbredd bland dagens unga. Det är en av de vanligaste orsakerna till att de känner sig stressade och oroad under en vanlig vecka. Många unga har också höga förväntningar på sig själva i fråga om vad de ska fylla sin tid med. De befinner sig i en livsfas som kretsar kring skola och umgänge med kompisar och familj. Deras tid fylls även med aktiviteter, såväl inom som utanför föreningslivet. Studier och att skaffa sig inkomst får också stort fokus. Sociala medier bidrar till att frekvent påminna om idealen de borde leva upp till. Skärmen är samtidigt en tidstjuv, vilket många rapporter om ungas skärmtid vittnar om. Det är något som unga också själva tar upp i Ungdomsbarometerns studier.

Att inte ha tillräckligt med tid är den vanligaste anledningen unga uppger till varför de inte engagerar sig, eller inte engagerar sig mer än de gör i dagsläget (se figur 6). De är dessutom måna om att tiden de lägger ner verkligen gör nytta, och vill känna att de själva får ut något av det.

Utbredd medvetenhetsnorm

Näst efter brist på tid och avsaknad av intresse är upplevd kunskapsbrist, eller att inte veta hur man ska gå till väga, det vanligaste hindret för engagemang. Det är alltså ett vanligare hinder än till exempel "Tycker inte att det är mitt ansvar" eller "Tror inte mitt engagemang påverkar något" (se figur 6).

Behovet av att ha koll är utpräglat bland dagens unga. Som tidigare nämnt talar vi ofta om generation Z som en trygghetssökande generation. Till detta hör att unga är vana vid att kunna ta del av mycket information, tillgänglig för dem när de vill. Möjligheten att kunna läsa på inför ett aktivt val är viktigt. Detta blir förstas extra betydelsefullt om de ska ta sig an något förknippat med ansvar. Om vad engagemanget ska bidra till och vad det kräver av dem inte tydliggörs, blir bristen på kunskap ett avgörande hinder för att de ska ta steget.

Figur 6 Hinder från engagemang i viktiga samhällsfrågor 2024

Fråga: Vad hindrar dig från att engagera dig (mer) i samhällsfrågor som du tycker är viktiga?
Flervalsfråga (max tre svarsalternativ).

Antal respondenter): 1 533.

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Ungas engagemang i idrottsrörelsen

Så långt har vi diskuterat mer övergripande kring ungas engagemang. I denna del vill vi fokusera explicit på ideella insatser inom idrottsrörelsen. Vi utgår från gruppen unga 15–24 år som uppger att de är eller har varit engagerade inom en idrottsförening, eller skulle vilja vara det.

Vanligast att träna yngre, stå i kiosk eller agera funktionär

Den vanligaste formen av engagemang inom idrottsrörelsen är att ha tränat yngre barn (upp till 12 år), stått i kiosk eller agerat funktionär (se tabell 1).

Intresset att träna yngre barn syns även bland dem som i dag inte engagerar sig, men som skulle kunna tänka sig att göra det. Sannolikt matchar det många ungas föreställning om vad det innebär att vara engagerad inom idrottsrörelsen. En ung person kliver såklart inte in och tänker att de direkt ska träna elitidrottare, men samtidigt blir det tydligt att de saknar en bredare bild av vilka ideella insatser man kan ägna sig åt. Det pekar återigen på behovet av tydlig kommunikation gentemot dagens unga om vad olika typer av engagemang innebär, och vad som krävs av dem i termer av kunskap och tidsanspråk.

Tabell 1 Engagemang* och vilja till engagemang** i idrottsföreningar 2024

* *Fråga:* Engagerar du dig eller har du tidigare engagerat dig i en eller flera idrottsföreningar? Flervalsfråga. Antal respondenter: 1 533.

** *Fråga:* Du svarade att du inte i dag engagerar dig eller tidigare har engagerat dig. Skulle du vilja engagera dig i något av följande? Flervalsfråga. Antal respondenter: 798.

	Engagerar sig/har engagerat sig	Vill engagera sig
Ja, tränare för barn (12 år och yngre)	17%	11%
Ja, stått i kiosken	17%	10%
Ja, funktionär (vid tävling/match/cup)	15%	4%
Ja, domare	10%	5%
Ja, tränare för ungdomar (13–20 år)	7%	3%
Ja, ledare/tränare på läger	7%	3%
Ja, lag/gruppleddare	6%	3%
Ja, tränare för blandade åldrar	4%	3%
Ja, ansvar för sociala medier/kommunikation	3%	9%
Ja, i styrelse	3%	4%
Ja, i kommitté/råd	3%	4%
Ja, tränare för vuxna	2%	2%
Ja, annat, vad?	2%	1%
Nej	52%	67%

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Osäkerhet om vad ideellt engagemang innebär

Andelen som svarat "Annat" är väldigt liten, men spännande att belysa (se tabell 1). I fritext har de förtydligat vilken typ av engagemang de avser. Återigen får vi bekräftat att unga kan ha en diffus bild av vad det innebär att vara ideellt engagerad. Svaren är spridda och tyder på stor osäkerhet. Ett återkommande svar är att de spelar eller har spelat i ett lag och således ser det som ett sätt att vara engagerad. Någon svarade att de arbetar i ett stall, och ytterligare någon att de är röstberättigade vid årsmöte.

"Spelade fotboll i 12 år om det räknas?" – Kille 21 år

Viljan att bidra genom sociala medier belyser intresse som drivkraft

Det är värt att lyfta fram att svarsalternativet "Ansvar för sociala medier och kommunikation" hamnar topp tre över vad unga kan tänka sig att engagera sig i inom en idrottsförening (se tabell 1). Även om andelen som svarat detta är relativt liten, ger det en tydlig indikation på att unga gärna engagerar sig genom att bidra på sätt de känner att de behärskar och är intresserade av.

I fritextsvaren under "Annat" kan man läsa att respondenterna bland annat kan tänka sig bidra med programmering, eller hjälpa till i framtiden, då som tränare för sina egna barns lag. Svaren är få men ytterligare exempel som talar för att det är viktigt för unga att engagemanget matchar deras egna intressen, och känna sig trygga i att de faktiskt kan bidra.

Gemenskap extra viktigt för idrottsengagerade

Vi har tidigare nämnt att behovet av trygghet och gemenskap är sådant som särskilt präglar dagens ungdomsgeneration. Inom idrottsrörelsen tycks behovet av att ingå i, och bidra till, en nära gemenskap extra viktigt. På många vis tycks det som om unga inom idrottsföreningar är mer inåtriktade i sitt engagemang, snarare än att vilja göra en god gärning eller bidra till samhället i stort. Det skiljer sig från unga i organisationer som till exempel driver frågor om miljö, djurrätt eller mänskliga rättigheter, där drivkraften att påverka samhället är tydligare. Engagemanget i idrottsföreningar bygger i större utsträckning på att vilja stötta klubben/föreningen, få dela med sig av sina kunskaper och bidra till en meningsfull fritid för de aktiva (se tabell 2).

Det lustfyllda perspektivet är också väldigt tydligt bland idrottsengagerade. Att ha roligt blir kanske extra viktigt när det handlar om att ingå i och bidra till en gemenskap för att man upplåter mer av sin tid och sitt engagemang?

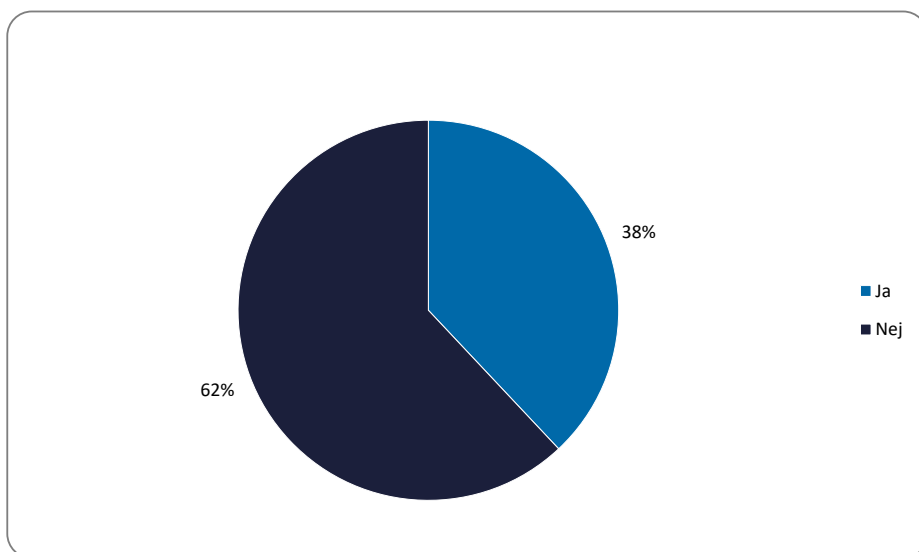
Tabell 2. Viktigt för ideellt engagemang inom idrottsförening och i övriga ideella engagemang 2024
Fråga: Vad är viktigt för dig i ditt ideella engagemang? Flervalsfråga (max tre svarsalternativ).
Antal respondenter: Idrottsförening 309 och övriga ideella engagemang 1 141.

	Idrottsförening	Övriga
Att det är roligt	61%	48%
Att jag lär mig saker/utvecklas som person	51%	51%
Göra en god gärning	33%	41%
Stödja/hjälpa föreningen/klubben	25%	16%
Lära känna nya människor/knyta kontakter	20%	21%
Påverka samhället	20%	36%
Att det ger mig goda meriter	16%	21%
Dela med mig av mina kunskaper/erfarenheter till andra	14%	7%
Tjäna pengar	10%	6%
Att känna mig viktig/behövd	9%	11%
Jag mår bra av att hjälpa till ideellt	8%	9%
Annat	3%	2%

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Många idrottsengagerade får betalt för sitt engagemang

Nära fyra av tio (38 procent) av de som någon gång engagerat sig i en idrottsförening uppger att de fått någon form av ersättning för sina insatser (se figur 7). Precis som för unga i stort hamnar "Tjäna pengar" långt ned i listan över vad som är viktigt för de idrottsengagerade (se figur 5). Men betalning är inte oviktigt heller för dem. Var tionde svarar att det är en av de tre viktigaste faktorerna för deras vilja att engagera sig (se tabell 2).

Figur 7 Ekonomisk ersättning för engagemang 2024

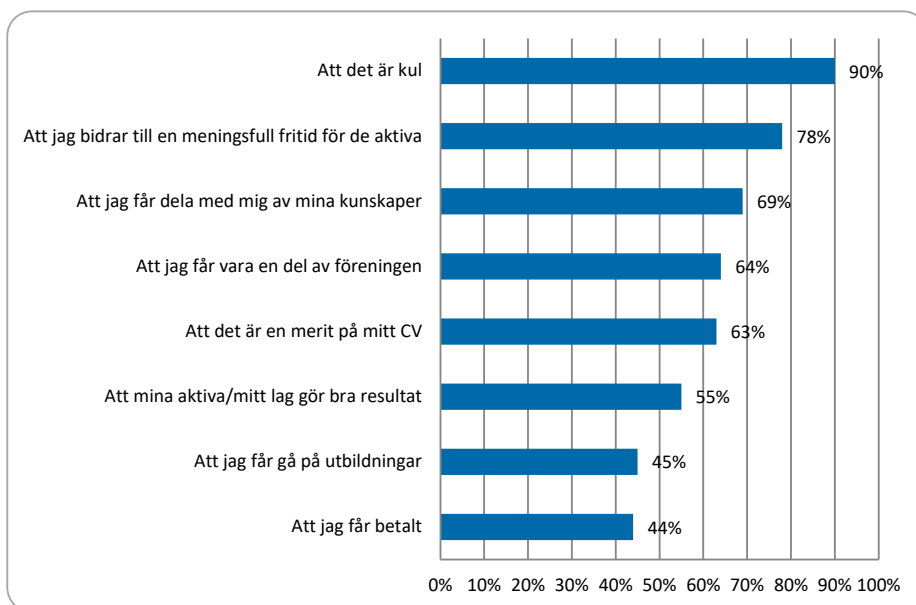
Fråga: Du svarade att du i dag engagerar dig eller tidigare har engagerat dig. Får eller fick du någon ekonomisk ersättning för ditt engagemang?

Antal respondenter (de som angett de engagerade sig eller tidigare engagerat sig i en eller flera idrottsföreningar): 735.

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Låt oss dyka djupare i frågan om ersättning som drivkraft. På frågan: Hur viktigt är betalning för att du ska engagera dig? gavs svar som bekräftar bilden av att ersättning är långtifrån oviktigt. Hela 44 procent av idrottsengagerade unga uppger att det är ganska eller mycket viktigt (se figur 8).

Det är dock värt att poängtera att betalning är den enda av de faktorer vi ställt upp som tydligast visar på två läger. En jämförelsevis stor skara tar avstånd från att det skulle vara viktigt att få betalt. Betalning som incitament är vanligast i gruppen som *skulle vilja* engagera sig, men inte gör det i dag.

Figur 8 Viktigt för engagemang i idrottsföreningar 2024

Fråga: Hur viktigt är följande för att du ska engagera dig?

Svarsalternativ: Skala 1–5; 1 = inte alls viktigt och 5 = mycket viktigt. Svaren 4 och 5 redovisas. Antal respondenter (de som angett de engagerar sig eller tidigare engagerat sig i en eller flera idrottsföreningar och de som angett att de kunde tänka sig att göra det): 1 000.

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Unga villiga att lägga mycket tid på sitt idrottsengagemang

De som är engagerade i idrottsförening är i typfallet beredda att lägga 3–4 timmar per vecka på ideella insatser (27 procent). Relativt stora grupper är beredda att spendera mer tid än så. Andelen som säger sig vara villiga att ställa upp fem timmar per vecka eller mer uppgår sammanlagt till drygt 40 procent (se figur 9). Även om vi känner oss trygga i att de allra flesta varit införstådda med vad frågan avser, kan man här givetvis reflektera kring det faktum att en hel del unga ser sig som engagerade enbart grundat i att de är aktiva som tränande eller tävlande inom en förening. Vi kan därför inte utesluta att det finns individer som inkluderat sitt eget idrottande i sina svar om hur mycket tid de är beredda att lägga på idrottsengagemang.

En mindre grupp (14 procent) svarar att de är beredda att lägga 1–2 timmar av sin tid per vecka. Ungefär en av tio svarar att de inte är intresserade av att engagera sig varje vecka, men att de kan tänka sig att göra det vid enstaka tillfällen under ett år.

Det kan till exempel vara vid specifika cuper, lägerverksamhet eller liknande tillfällen.

Resultaten visar på att det inom idrotten finns en skara som kan tänka sig att lägga relativt mycket tid på sitt engagemang, motiverade av att bidra till och få ingå i en nära gemenskap.

Resultaten bekräftar också vad vi ser bland unga i stort – att det är svårt att få tiden att räcka till, och att ideella insatser inom idrotten konkurrerar med många andra aktiviteter och engagemang. Av de som gör ideella insatser inom en idrottsförening har 9 procent ytterligare ett ideellt åtagande i något annat sammanhang. För dessa blir behovet av flexibilitet påtagligt – att inte behöva låsa upp sig för mycket, utan ha möjlighet att anpassa sina åtaganden efter andra aktiviteter.

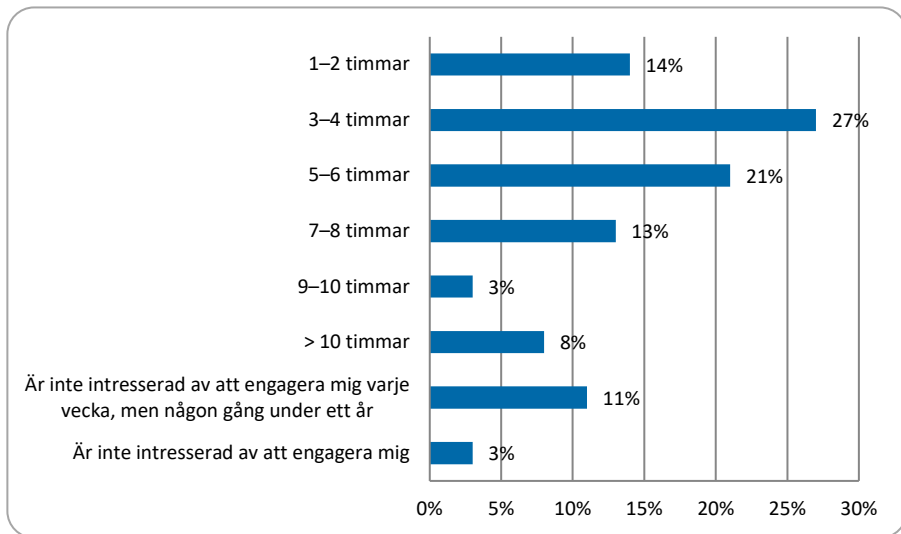
Ett ytterligare perspektiv handlar förstås om den diffusa bild många unga har av vad engagemang egentligen innebär. Det är svårt att motivera unga att allokera mycket av sin tid, när de inte vet vad insatsen kräver av dem.

Utifrån ett generationsperspektiv har vi de senaste åren sett ett mer gemenskapsbaserat mönster i hur unga betar sig i de frågor de intresserar sig för, eller engagerar sig i. Unga i dag är vana vid flexibiliteten att snabbt kunna kliva in i och ut ur olika kontexter, och att kunna engagera sig i en fråga utan att ingå i en traditionell organisationsstruktur. Den digitala sfären och sociala medier har förstås bidragit mycket till detta.

Användandet av sociala medier är det tillvägagångssätt som ökat absolut mest när det gäller att uttrycka engagemang de senaste tio åren. För unga är sociala medier en del av livet och vardagen, och en given arena för att ta ställning och att påverka.

Konsekvensen blir förstås att det påverkar ungas bild av vad det innebär att vara engagerad, där ett mer flexibelt förhållningssätt är eftersträvänt.

Figur 9 Tid på idrottsengagemang 2024

Fråga: Hur mycket tid är du beredd att lägga på idrottsengagemang en typisk vecka?

Antal respondenter (de som angett sig vara engagerade ideellt inom idrottsförening): 309.

Källa: Ungdomsbarometern 2024

Så kan idrottsrörelsen ta tillvara ungas engagemang

Det är dags att summera, reflektera och landa i viktiga insikter om vad idrottsrörelsen behöver förhålla sig till, för att kunna ta tillvara och stärka ungas ideella engagemang. Ungdomsbarometerns studie av dagens 15–24-åringar pekar på flera utmaningar, men också värdefulla möjligheter.

- Tydliggör för unga vad ideellt engagemang egentligen är och vad det innebär

Ett av studiens starkaste resultat är den osäkerhet unga upplever kring ideellt engagemang, både som uttryck och företeelse. För vissa förknippas det med att man dyker upp och deltar i träningen som aktiv, för andra är det förbundet med ett brinnande intresse så avlägset att det inte går att relatera till. I gränslandet däremellan finns mängder av uppdrag, ansvar och roller att förhålla sig till, vars innebörder ofta är otydliga för många unga. Vad vi ber om när vi ber unga att engagera sig måste förklaras. De vill veta varför deras insats behövs, vad som konkret krävs av dem och på vilket sätt deras arbete bidrar.

- Ta tillvara ungas behov av gemenskap

Dagens ungdomsgeneration finner en stark drivkraft i det som ger dem trygghet. Det innebär bland annat att den nära familjen och gemenskapen är viktigare än att träffa nya människor. Ett resultat från studien som reflekterar detta är att unga idrottsengagerade är inåtriktade i sitt engagemang. Det vill säga att de främst vill göra en insats för, och känna tillhörighet i, den egna föreningen.

Gemenskap finns inom idrottsrörelsen. Det gäller att värna den, och att utveckla den potentialen. För att attrahera unga att engagera sig ideellt bör man sannolikt fokusera på hur deras insats kan både bidra till gemenskap och ge dem själva ett sammanhang, snarare än på hur den bygger samhället i stort. Gemenskap är helt enkelt en ingång mer förenlig med ungas förväntan och behov, kopplade till engagemang inom just idrottsrörelsen. Rent konkret kan det handla om att unga tidigt i sitt engagemang möts av insatser och individer som får dem att känna att de ingår i en gemenskap, och ett tydligt sammanhang.

- Unga behöver individuella incitament

De individuella drivkrafterna går inte bortse från om idrottsrörelsen ska lyckas ta tillvara ungas engagemang. Generation Z är en tydligt individualistisk generation, uppvuxen med att många valmöjligheter och stor individuell anpassning är en självklarhet – oavsett vad det gäller. De individuella incitamenten behöver inte vara ekonomiska, även om pengar tycks locka lite extra för dem som vill engagera sig, men ännu inte tagit steget. Det är viktigare att få möjlighet att utvecklas på ett personligt plan, och få med sig nya erfarenheter och kompetenser.

Två frågor idrottsrörelsen behöver förhålla sig till

1. Professionaliseringen av ideellt engagemang

Samhällsutvecklingen och ungas prioriteringar i livet som vi behandlat i detta kapitel leder oundvikligen till frågan om det pågår en professionalisering av ideellt engagemang. Ger våra studier av unga sådana indikationer?

Om professionalisering av ideellt engagemang innebär större tydlighet i roller, ansvar och mål linjerar det väl med de förväntningar dagens unga har på verksamheten. I en sådan kontext skulle svaret vara ja. Unga förhåller sig pragmatiskt och rationellt till sin tid, vilket skulle kunna tala för en typ av ökad professionalisering när det gäller hur unga vill engagera sig.

Men om vi med professionalisering i stället menar att värdegrunden gått förlorad, det vill säga att unga inte längre vill engagera sig för demokratiska värden, högre syften och andra än sig själv, är det en beskrivning jag inte skulle skriva under på. Däremot uttrycker de sina ändamål på andra sätt. Dagens unga känner sig inte självklart bekanta, eller bekväma, med de traditionella former av engagemang som ofta erbjuds. Även här behöver nog idrottsrörelsen se över hur den generellt kommunicerar. Är idrottens företrädare tillräckligt duktiga på att berätta för unga hur deras insatser bidrar till större värden, och lyhörda på förslag om hur engagemanget kan utvecklas för dessa syften?

2. Tid är pengar

Vår studie visar att idrottsengagerade unga generellt är ganska positiva till att få betalt. Många som engagerat sig ideellt inom idrotten har också fått ekonomisk ersättning. Här bör förtydligas att unga inte *förväntar* sig att få betalt för sitt engagemang, vilket ju väl stämmer överens med den traditionella definitionen av en ideell insats. Vi måste dock förstå att unga ser sin tid som valuta. Ur ett sådant perspektiv konkurrerar det ideella engagemanget med tiden unga lägger på andra aktiviteter i livet. Och just nu är "tjäna pengar" en aktivitet som många unga vill, eller till och med måste, prioritera.

En utmaning uppstår förstås om timmarna som läggs på det ideella blir ett hot mot möjligheten att tjäna extra pengar på andra sätt. Kan unga engagera sig för ett högre syfte och samtidigt få betalt för sin tid, är det förstås en bonus för många av dem. Detta gör att ersättning blir en viktig parameter att följa framåt. Givet att många unga redan i dag får betalt för sina "ideella" insatser, kanske det också skapas en sådan förväntan. Frågan som återstår blir då: Ska idrottsrörelsen följa eller bryta den utvecklingen?

Referenser

Centrum för idrottsforskning (2022). *Förändringar i ungas träning under coronapandemin*.

<https://centrumforidrottsforskning.se/kunskap-om-idrott/rapporter/ungdomsbarometern-forandringar-i-ungas-traning-under-coronapandemin>. (Hämtad 16 december 2024.)

Parment, A. (2016). *90-talister som medborgare, medarbetare och konsument*. Lund: Studentlitteratur.

Twenge, J. M. (2018). *iGen – Smartphonegenerationen: Hur mår de? Vad tänker de? Vad vill de?* Stockholm: Natur & Kultur.

Ungdomsbarometern (2020). *Generation Z!* Stockholm: Ungdomsbarometern. <https://info.ungdomsbarometern.se/publika-rapporter/generation-z-2020>. (Hämtad 16 december 2024.)

Ungdomsbarometern (2022). *Engagemang och kommunikation*. Stockholm: Ungdomsbarometern.

Ungdomsbarometern (2025). *Livsstil, identitet och samhälle*. Stockholm: Ungdomsbarometern.

Hur är en bra ledare?

Rita, berätta och skriv på affischen

lyssnar, Hjälpsam, Glad, AK
~~lyssnar~~

Ledarrekrytering är lätt – och svårt

Karin Redelius, Gymnastik- och idrottshögskolan & Magnus Kilger, Stockholms universitet

Inledning

Den föreningsdrivna idrotten står och faller med sina ideella ledare. Utan ideella ledare ingen – eller ytterst begränsad – idrottsverksamhet. Att kunna rekrytera nya ledare är därför, och har alltid varit, en ödesfråga för föreningar. I dagens samhälle står föreningar inför fler och annorlunda utmaningar än tidigare, inte minst genom att kommersiella aktörer numera befinner sig på samma arena.¹

I kapitlet riktar vi blicken mot barn- och ungdomsidrotten för att belysa de möjligheter och utmaningar arbetet med att rekrytera ledare innebär för föreningar. Inledningsvis presenterar vi en översikt av vad som framkommit i tidigare studier om rekrytering, idealitet och ledares drivkrafter. Därefter ger vi en nulägesbeskrivning, baserad på intervjusamtal med 15 föreningsrepresentanter. Centrala frågor är: Hur går det till att rekrytera ledare i dag? Är det svårt? Finns det ideella engagemanget verkligen kvar, eller får alla någon form av ersättning? Och, slutligen, hur ser föreningar på framtiden?

Att rekrytera ideella ledare som kan driva den vardagliga idrottsverksamheten innebär således en viktig uppgift, men också ett omfattande arbete för föreningar. Så, vad betyder egentligen ideellt arbete?

Idrottens ideella arbete

Trots att det ideella arbetet är en förutsättning för att den svenska idrottsmodellen ska kunna fortleva, är det inte helt enkelt att definiera och ringa in som fenomen.² Vad innebär det att arbetet är "ideellt"? I beskrivningen av ideellt arbete brukar ingredienser såsom "frivilligt", "oavlönat" och "arbete som utförs för det allmännas bästa" framhållas.³ I definitionerna betonas också att arbetet ska ha ett socialt syfte och vara varaktigt över en längre tid, liksom att olika typer av ersättningar faktiskt kan förekomma inom ramen för det "ideella" – så länge det inte handlar om vardagligt förvärvsarbete motsvarande lönearbete.⁴ Att arbeta med social, allmän-

---

¹ Karlsson, J. m.fl. (2022). "Selling youth sport". I *Sport, Education and Society*, vol. 28, nr. 5, s. 565–578.

² Boström, M., m.fl. (2004). *Den organiserade frivilligheten*.

³ von Essen, J. m.fl. (2015). *Folk i rörelse*.

⁴ Güntert, S. m.fl. (2022). *Organizational, motivational, and cultural contexts of volunteering*, s. 1.

nyttig och icke-vinstdrivande verksamhet är alltså det som karakteriserar ideellt arbete, snarare än att uppdraget sker helt utan ersättning.

Att slå fast vilka verksamheter och ändamål som är allmännyttiga är dock relativt svårt. All verksamhet som bedrivs utan vinstintresse kan knappast anses vara till "allmän nytta", vilket även kan gälla för föreningsdriven barn- och ungdomsidrott. Många idrottsföreningar organiserar både verksamheter som kan anses vara allmännyttiga och sociala, och sådana som är mer kommersiella och saknar allmännyttiga inslag. Exempelvis är det tveksamt om olika former av riktade elitsatsningar för några få utvalda barn, som ges särskilda förutsättningar och resurser, självklart kvalar in som allmännyttiga. Satsningarna kan visserligen vara välfungerande och professionella, men är därmed inte givet samhällsnyttiga. Principerna för och argumenten bakom dessa verksamheters allmännytta problematiseras sällan, utan satsningarna legitimeras genom att hävda talangfulla barn och ungdomars rätt till goda utvecklingsmiljöer.

Vad som utmärker det ideella arbetet inom idrottsrörelsen i dag är en fråga vi återkommer till i kapitlets senare del. Innan dess ska vi redogöra för den kunskap som framkommit i tidigare svenska studier om idrottens ideella ledare, deras bakgrund, motiv och drivkrafter.

Tidigare forskning om ideella idrottsledare

Den litteraturoversikt av tidigare forskning vi nu ska presentera består av ett 20-tal vetenskapliga publikationer, såsom artiklar, doktorsavhandlingar, rapporter och utredningar.⁵ Översikten gör inte anspråk på att vara heltäckande då den främst omfattar forskning om aktivitetsledare, det vill säga de som leder den vardagliga idrottsträningen och coachar på matcher eller andra tävlingar. Vår förhoppning är dock att översikten, tillsammans med nämnda intervjustudie med rekryteringsansvariga i olika föreningar, kan bidra till kunskapsutvecklingen om det ideella ledarskapets möjligheter och utmaningar.

---

⁵ Litteraturoversikten baseras på sökningar i det digitala vetenskapliga arkivet (DiVA) och bygger på forskningsartiklar, avhandlingar, rapporter och böcker om ideellt arbete och idrott under åren 1990–2024. Urvalet inkluderar texter skrivna på svenska och engelska. Däremot är publikationer om ideellt arbete utanför idrotten, studentuppsatser, konferensbidrag och licentiatuppsatser exkluderade.

Olika drivkrafter för ideellt arbete

Under flera decennier har studier riktats mot idrottsledare och idrottens fostrande roll utifrån en mängd aspekter.⁶ Dessa studier har på olika sätt bidragit till att belysa de villkor idrottens ideella ledare måste hantera, och också identifierat vilka drivkrafter som är centrala för att engagera sig som (ideell) ledare.

En återkommande drivkraft är upplevelsen att ledaruppdraget är personligt utvecklande och lustfyllt. Att ledarskapet känns stimulerande och roligt beror både på att ledaren har ett stort intresse för den specifika idrotten, och att ledarskapet ger möjlighet att vara en del av barns utveckling. Att se barn växa och utvecklas, i vissa fall de egna barnen, är återkommande motiv, liksom sociala aspekter såsom möjligheten att ingå i en gemenskap. Negativa faktorer som lyfts fram handlar om föräldrars inblandning, och i viss mån även deras bristande inblandning, barn och ungdomar som inte gör som ledaren säger, och den egna pedagogiska förmågan som inte alltid räcker till. Högt ställda krav och förväntningar, bristen på uppskattning samt bundenheten och allt ledarna behöver hantera vid sidan av idrottsaktiviteten är andra aspekter på minussidan.⁷ När det handlar om ledare som tränar sina egna barn, betonas svårigheten att kombinera rollerna som förälder och tränare, då det kan innebära motstridiga krav.⁸

För att människor ska vilja engagera sig i ideellt arbete framhålls ofta betydelsen av att de sympatiserar med organisationens värderingar, och att de känner stöd och uppskattning.⁹ Förvisso utgör det kanske ingen större skillnad gentemot andra former av arbete, men får ändå en särskild relevans när arbetet utförs utan eller mot liten ersättning. Så är ofta fallet inom idrott, då ledares uppdrag sker på kvällstid eller helger utanför reguljära arbetstider.

Idrottsledare – lika och olika

Sedan länge finns ett stort intresse för tränare och ledare inom elitidrott. Framgångsrika coacher får ofta en ikonisk status och tillskrivs hjälterollen när OS- eller VM-medaljer bärgas. Den framgångsrika elitidrottstränaren erbjuds i mediala och kommersiella idrotter goda ekonomiska förutsättningar, och har hög social status.

⁶ Se t.ex. Fundberg, J. (2003). *Kom igen gubbar!* Doktorsavhandling; Redelius, K. (2002). *Ledarna och barnidrotten*. Doktorsavhandling; Meckbach, S. (2016). *Mästarcoacherna*. Doktorsavhandling.

⁷ Redelius, K. (2002).

⁸ Kilger, M. (2020). "Dad as a coach". I *Education Sciences*, vol. 10, nr. 5, s. 1–15.

⁹ Güntert, S. m.fl. (2022).

De flesta tränarna inom idrotten verkar dock långt från strålkastarljus och höga ersättningar. Vilka är dessa ledare?

Idrottens barn- och ungdomsledare framstår å ena sidan som en relativt brokig samling män och kvinnor, unga som gamla, med olika bakgrund. Om man å andra sidan betraktar varje idrott var för sig blir bilden betydligt mer enhetlig. Vem som helst verkar inte åta sig ett tränaruppdrag i viken idrott som helst, utan skilda idrotter och olika "egenskaper" (kön, ålder, utbildning, social position, idrotts-erfarenhet) är relaterade. Den bild som framträder av idrottsledarkadern är både homogen och heterogen till sin karaktär, beroende på om vi avser de enskilda idrotternas ledare eller betraktar gruppen som helhet. Ett viktigt resultat är därför att vad som kännetecknar barn- och ungdomsledarna är avhängigt vilken idrott som avses.

Generellt sett visar både äldre och nyare studier att idrottsledare har högre utbildningsnivå än befolkningen i allmänhet. Närmare hälften av tränarna har en universitets- eller högskoleexamen, men noteras bör att det är stor skillnad mellan olika idrotter. Exempelvis är andelen högutbildade högre inom basket och friidrott, än inom ishockey.¹⁰

Inom de flesta ideella sektorer, såsom kyrkan eller olika hjälparbeten, är kvinnor i majoritet.¹¹ I fallet med föräldratränare råder dock det omvända förhållandet – en övervägande majoritet är män.¹² Tidigare forskning visar att pappor är mycket involverade, och betonar hur sociala och kulturella förväntningar på deras deltagande i barnens uppfostran och sociala liv medför att idrotten blivit en naturlig plats för ett sådant engagemang.¹³

Föräldrar som deltar som tränare och ledare för sina egna barn är för övrigt en viktig del av det vi kan kalla barn- och ungdomsidrottens infrastruktur. Studier visar emellertid att föräldrar involverar sig olika mycket i sina barns idrottande beroende på typ av idrott. Engagemanget är betydligt mer omfattande inom de större lagidrotterna än inom individuella idrotter.¹⁴ I fotboll och ishockey är praxis att lag tränas av föräldrar upp till åtminstone 11–12-årsåldern, medan föräldratränare är betydligt mer ovanliga inom sporter som tennis eller golf.

---

¹⁰ Redelius, K. (2002); Riksidrottsförbundet (2018). *Tränares kompetens och lärande i svenska idrottsföreningar*. FoU-rapport 2018:3.

¹¹ von Essen, J. m.fl. (2015). *Folk i rörelse*.

¹² Riksidrottsförbundet (2019). *Jämställdhet bland idrottens ledare*. FoU-rapport 2019:1.

¹³ Coakley, J. (2006). "The good father". I *Leisure Studies*, vol. 25, nr. 2, s. 153–163 och Kempe-Bergman, M. (2014). *Man talar om jämställd idrott*. Doktorsavhandling.

¹⁴ Eliasson, I. (2009). *I skilda idrottsvärldar*. Doktorsavhandling.

Idrottsledare omfamnar ofta tävlingslogiken

Idrottsledare har stora möjligheter att påverka hur idrotten utformas, och vad träningen ska inriktas mot. Många idrottsledare anser att möjligheten att vara en del av ett större fostransuppdrag är minst lika viktig som att utveckla ungas idrottsliga kompetens.¹⁵ Trots detta har flera forskare visat att barn- och ungdomsidrotten ofta genomsyras av ledare som omfamnar en tävlings- och prestationslogik.¹⁶ Ledarna har vanligtvis själva varit aktiva idrottare och innehar vad som beskrivs som högt *idrottsligt kapital*, vilket gör att de i huvudsak är positiva till idrottens traditionella tävlings- och konkurrenslogik, och att de också återskapar denna logik i sitt eget ledarskap.¹⁷ Tävlingslogiken tenderar dessutom att få allt större genomslag ju äldre barnen blir.¹⁸ Sammantaget kan det leda till att organiserad idrott i hög grad tilltalar en särskild grupp av barn och unga, de tävlingsintresserade, och därmed implicit exkluderar de som inte är lika intresserade av tävling och konkurrens.¹⁹

Idrottsrörelsen har ökat kraven på ideella ledare

Det ideella ledarskapet innebär dubbla uppdrag – att fostra goda samhällsmedborgare och att utveckla deltagarnas idrottsliga färdigheter.²⁰ Det medför krav på ledarna att ha både pedagogisk och idrottslig kompetens. Forskare påpekar att det är svårt nog för föreningar att hitta tillräckligt många ideella ledare, och om det därtill ställs allt högre krav på en viss kompetens kan utmaningen bli alltför stor.²¹ Ett sätt för föreningar att hantera frågor om kompetens är att erbjuda (eller kräva) att ledarna ska genomgå utbildningar i föreningens eller förbundets regi. Inom flera idrotter ställs det också krav på att de som verkar som tränare ska genomgå utbildningar som ges av idrottsförbundet för att få ”licens”, och därmed kunna agera som tränare i serierespel. Samtidigt är det alltså redan en utmaning för många föreningar att rekrytera människor som kan arbeta utan ersättning på sin fritid – att då ställa ytterligare krav är, som sagt, en balansakt.

¹⁵ Riksidrottsförbundet (2018).

¹⁶ Redelius, K. (2002); Wagnsson, S. m.fl. (2015). ”Idrottsföräldrars syn på kommersiell barn- och ungdomsidrott”. I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Idrottens pris*, s. 9–68.

¹⁷ Trondman, M. (2011). *Ett idrottsdidaktiskt dilemma*.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Redelius, K. (2002).

²⁰ Peterson, T (2008). *Föreningsfostran och tävlingsfostran*. SOU 2008:59. Se även Ekholm, D. m.fl. (2020). ”(Re)forming the in-/outside”. I *Social Inclusion*, vol. 8, nr. 3, s. 177–186, som pekar på barn- och ungdomsidrottens roll för att skapa en meningsfull fritid och social integration.

²¹ Riksidrottsförbundet (2018).

I tidigare studier från Riksidrottsförbundet där tränare själva fått svara på frågor om kompetens och utbildning framkommer att de flesta saknar formell utbildning relevant för uppdraget. Flertalet tränare har dock deltagit i olika typer av informella utbildningsinsatser, såsom föreningsmöten och andra kortare kurser som ges av SISU Idrottsutbildarna eller specialidrottsförbunden.²²

Syftet med ledarutbildningar är att förmedla den värdegrund som ska genomsyra idrotten, och bidra med konkreta idéer för verksamhetens utformning. Utbildningarna är emellertid förhållandevis begränsade i omfattning och möter ledare med vitt skilda tidigare erfarenheter av idrott och/eller ledarskap. Tanken att organisationer genom kortare utbildningsinsatser direkt (eller indirekt) kan påverka den vardagliga praktiken har ifrågasatts inom flera forskningsfält.²³ Även inom idrotten indikerar tidigare studier att dessa kortare, formella utbildningar har en begränsad effekt på utformningen av det praktiska ledarskapet.²⁴ Det informella lärande som ledare tillägnat sig genom tidigare erfarenheter verkar snarare ha större betydelse.

När det gäller utbildning, eller brist på densamma, ställs ofta gruppen föräldratränare mot anställda "professionella" tränare. De förra kan där få kritik och sägas sakna tillräcklig idrottslig eller pedagogisk utbildning, liksom att det kan vara en nackdel att samtidigt agera som förälder och tränare.²⁵ Även om denna kritik ibland kan upplevas missriktad, då föräldratränare mycket väl kan ha en omfattande (idrotts)pedagogisk utbildning som vida överstiger "professionella" tränares, innebär föräldrar som ledarskapets bas flera reella utmaningar för idrottsrörelsen. Med detta sagt, kan vi ändå konstatera att föräldratränare är en förutsättning för att barn- och ungdomsidrotten ska kunna bedrivas i sin befintliga form.

Även om de ideella ledaruppdragen ofta kan vara tidskrävande, med förhållandevis höga krav från föräldrar och barn att "vara professionell", visar en studie att ledarna inte upplever uppdraget som särskilt stressande.²⁶ Sannolikt finns flera skäl till att så är fallet. Att åta sig rollen som ideell ledare kräver att man i övrigt har en social situation som möjliggör deltagande. Ledare behöver ha ett flexibelt arbete, och ett socialt nätverk som gör att de kan överlåta vardagliga sysslor till någon annan.

---

²² Ibid.

²³ Alvesson, M. m.fl. (2022). "Organizational dischronization". I *Journal of Management Studies*, vol. 59, nr. 3, s. 724–75.

²⁴ Ibsen, B. m.fl. (2018).

²⁵ Kilger, M. (2020).

²⁶ Hertting, K., m.fl. (2020). "Perceptions of stress of Swedish volunteer youth soccer coaches". I *Sports*, vol. 8, nr. 11, s. 146.

Idrottsledare, idealitet och ersättningar

I takt med framväxten av en alltmer kommersialiserad barn- och ungdomsidrott där de ideellt drivna föreningarna utmanas av kommersiella företag, får frågan om rekrytering av ideella ledare en ny aktualitet.²⁷ Vilka incitament finns för att verka som oavlönad idrottsledare, om de kommersiella företagen erbjuder ersättning och även anställningar? Parallellt kan dock frågan resas om hur ideella de ideella ledarna verkligen är. En tidigare rapport från Riksidrottsförbundet visar att en majoritet (54 procent) av alla tillfrågade idrottsföreningar anger att de arvoderar sina tränare. Däremot är det betydligt färre som erhåller ersättningar för styrelsearbete (6 procent) eller administrativt arbete (12 procent).²⁸ I rapporten framgår vidare att föreningarna upplever ökade krav och högre förväntningar på tränare.

Idrottsforskare pekar på problematiken med de samhälleliga förhoppningar om förändring som idrottsrörelsen förväntas åstadkomma genom olika uppdrag, som rör annat än idrottslig utveckling.²⁹ Det gäller inte minst den sedan länge uttalade, men kanske alltmer utmanande, målsättningen att föreningsidrotten ska erbjuda aktiviteter ”för alla”. Idrottsledarna ska därmed kunna utforma diverse utvecklande idrottsverksamheter, och hantera träningsgrupper som kan skilja sig åt i både kompetens och intresse. I ljuset av sådana uppdrag blir det förstaeligt att kraven på både pedagogisk och idrottslig kunskap ökar, särskilt när förväntningarna också är att verksamheten ska bedrivas ”professionellt”.³⁰ Sådana krav kommer både från föräldrar och deltagare, men även från föreningarna, som genom en ökad professionalisering hoppas kunna stärka sin position på en barn- och ungdomsidrottslig marknad.³¹ Denna professionaliseringsprocess i syfte att skapa goda utvecklingsmiljöer för att utveckla framtida elitidrottare drivs i hög grad också av föräldrar.³²

Idrottsledarna och barnen

Flera studier har riktats mot hur barn ser på ledarskapet inom idrotten.³³ Barnidrotten ska utformas utifrån barnkonventionen och därmed vara i linje med deras intresse och barnets bästa. Likväl upplever barnen idrotten som vuxendominerad. Föräldrar, barn och ledare verkar inom olika logiker, eller idrottsvärldar, som foku-

²⁷ Wagnsson, S. m.fl. (2015).

²⁸ Riksidrottsförbundet (2018).

²⁹ Stenling, C. (2015). *The drive for change*. Doktorsavhandling.

³⁰ Riksidrottsförbundet (2018).

³¹ Karlsson, J. (2022). *Barn- och ungdomsidrott till salu*. Doktorsavhandling.

³² Wagnsson, S. m.fl. (2015).

³³ Redelius, K. (2002); Augustsson, C. (2007). *Unga idrottares upplevelser av föräldrapress*. Doktorsavhandling.

serar, betonar och värdesätter olika beteenden. En viktig skillnad handlar om att barnen först och främst värdesätter den sociala gemenskapen och det kamratskap idrotten ger, medan idrottsledarna oftare värdesätter idrottslig utveckling.³⁴

Ytterligare en aspekt som barn och unga inom idrotten upplever som bristande, är möjligheten att vara delaktig och kunna påverka verksamhetens utformning och innehåll.³⁵ Inflytande och delaktighet handlar inte enbart om att kunna uttrycka sin åsikt, utan också om att åsikter beaktas och tas till vara när idrottsverksamheten utformas. Idrottande barn och unga upplever att de i liten utsträckning har inflytande över hur ofta laget eller gruppen ska träna, vad träningen ska innehålla, vilken målsättningen ska vara för säsongen och liknande centrala aspekter.³⁶ Här finns mycket för idrottsrörelsen att utveckla, så att de barn och unga som deltar i högre grad kan påverka och vara delaktiga i sin egen idrott.³⁷

Avslutningsvis noterar vi att det under de senaste åren kommit flera studier som tar upp problematiska aspekter av idrottsledarskapet och ledarens roll i relation till sina adepter. Det kan handla om osunda träningsmiljöer, tystnadskulturer som vidmakthålls och regelrätta sexuella övergrepp som avslöjats.³⁸ För föreningar innebär det ideella ledarskapet inte bara utmaningar i form av att hitta rätt idrottspedagogisk kompetens, utan också att kontrollera och övervaka ledare så att idrotten utgör en trygg miljö för barn och unga.

Några sammanfattande kommentarer

Den största delen av det ideella arbetet sker inom den föreningsdrivna barn- och ungdomsidrotten.³⁹ Intresset för ledarrekrutering har därför varit en viktig fråga under lång tid, inte minst att rekrytera unga ledare.⁴⁰ Litteraturöversikten visar emellertid att forskningsintresse främst riktats mot att undersöka idrottsledares olika erfarenheter av att vara ledare, och mindre mot rekryteringen i sig. En hel del studier har genomförts med fokus på de ideella ledarnas drivkrafter och motiv för att engagera sig, vilket också säger något om rekryteringsbasen. Två andra återkommande områden är barns upplevelser av idrottsledare och hur ledare hanterar

---

³⁴ Eliasson, I. (2009).

³⁵ Redelius, K. (2012). "Ledare osäkra om barns rättigheter". I *Svensk idrottsforskning*, vol. 21, nr. 1, s. 14–18.

³⁶ Redelius, K. & Eliasson, I. (2022). *Vår idrott – eller deras?* FoU-rapport 2022:2.

³⁷ Kilger, M. (2017). *Talking talent*. Doktorsavhandling.

³⁸ Johansson, S. (2021). "Idrottens åtgärder mot sexuella övergrepp och gräzoner". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Idrottens riskzoner*, s. 121–134.

³⁹ Riksidrottsförbundet (2016). *Ideellt ledarskap inom idrottsrörelsen*. FoU-rapport 2016:3.

⁴⁰ Riksidrottsförbundet (2004). *Ung ledare sökes*; Riksidrottsförbundet (2016).

olika krav och förväntningar, vilka kan ge indikationer om hur de som rekryteras uppfattas och vilka utmaningar uppdraget innebär.⁴¹

Tidigare studier har beskrivit att föreningar främst rekryterar ledare internt genom att tillfråga befintliga medlemmar och tidigare aktiva.⁴² Andra studier visar hur föräldrarnas roll som tränare kommit att bli allt viktigare, inte minst inom lagidrotter.⁴³ Ett gemensamt drag bland ledarna är att de ofta har ett starkt eget idrottsligt kapital. Dessa drivkrafter kan ge oss vägledning i arbetet med rekrytering, men är inte nödvändigtvis svaret på hur rekryteringen kan understödjas i praktiken.

Märkligt nog, med tanke på frågans vikt, har få studier riktats mot ledarrekruteringens praktik, och mot de personer vars uppgift är att rekrytera de ideella ledarna. Det är denna grupp vi nu vänder blicken mot, och som ska få komma till tals för att ge en nulägesbild.

Ledarrekryterares bild av idealitet och krav

Den redogörelse som nu följer bygger på intervjusamtal med 15 föreningsrepresentanter, tio män och fem kvinnor. Representanterna har olika befattningar och roller, såsom sportchefer, barn- och ungdomsansvariga, idrottskonsulenter, styrelseledamöter och ordföranden, men ändå liknande ansvarsuppdrag. Samtliga har stor erfarenhet av ledarrekrutering. Fyra personer har uppdrag i föreningar på landsorten eller i en mindre stad, medan övriga elva verkar i Stockholmsområdet. De representerar idrotterna bandy, basket, fotboll (4), friidrott (2), handboll (3), innebandy, ishockey, och skidåkning (2). Samtalen behandlade främst deras erfarenheter av att rekrytera aktivitetsledare inom barn- och ungdomsidrott, det vill säga personer som regelbundet tränar eller leder idrottande barn och unga.

Samtalen var relativt långa, i regel runt en timme, och föreningsrepresentanterna verkade ha ett stort intresse av att prata om utmaningar de dagligen möter och brottas med.⁴⁴ De delade generöst med sig av sina erfarenheter. Även om våra frågor främst rörde arbetet med att rekrytera ledare och tränare, kom intervju-

⁴¹ Eliasson, I. (2019). "Child-rearing in public spaces". I *Sport, Education and Society*, vol. 24, nr. 9, s. 1006–1018; Wagnsson, S. m.fl. (2015), s. 9–68.

⁴² Riksidrottsförbundet (2018).

⁴³ Eliasson, I. (2009); Kilger, M. (2020).

⁴⁴ De intervjuer som genomfördes var semistrukturerade till sin karaktär. Intervjuerna spelades in och har transkriberats i sin helhet. Intervjuutskriften uppgår till närmare 200 sidor text. De personer som intervjuades informerades om studiens syfte, att deltagandet var frivilligt, hur materialet skulle användas, att deras berättelser skulle behandlas konfidentiellt samt att deras eller föreningens namn inte skulle kunna härledas.

personerna osökt in på föreningars förutsättningar att bedriva en ideell verksamhet i dagens samhälle. Dessa förutsättningar påverkar i grunden också arbetet med att rekrytera och behålla ledare, vilket vi återkommer till i texten.

Intervjuerna kretsade kring olika frågor och utmaningar föreningar har, men främst stod följande övergripande spørsmål i fokus:

1. Hur går det till i praktiken att rekrytera ledare?
2. Vilka är ledare i dag? Är uppdraget ideellt eller utgår någon ersättning?
3. Ställer föreningarna några särskilda krav på sina ledare? Letar de efter personer med särskilda förmågor vid rekryteringen?
4. Vilka är föreningars största utmaningar och hur ser de på framtiden?

Innan vi beskriver hur föreningsrepresentanterna besvarade och resonerade runt frågorna, är det viktigt att påpeka att det är en begränsad grupp vi samtalat med. Deras erfarenheter, som dessutom delvis skiljer sig åt, går förstas inte att generalisera till alla föreningar. Texten baseras på några – om än mycket erfarna – personers uppfattningar, men ger inte en fullständig bild av hur det "är", eller hur alla föreningar "gör". Med detta sagt, är det vår förhoppning att redovisningen kan öka kunskapen om, och förståelsen för, de förutsättningar och utmaningar föreningar har att rekrytera ideella ledare i dag.

Flera av ovanstående spørsmål går i varandra, men vi börjar med att försöka reda ut det första och startar med frågorna: Hur går rekryteringen till, och vilka är de främsta utmaningarna?

Att rekrytera ledare är lätt – åtminstone inte så svårt

Den huvudsakliga rekryteringen av ledare och tränare sker främst när fotbolls-, handbolls- eller skridskoskolan tar slut, och lag och grupper ska formeras för första gången. Barnen är då i regel 5–7 år och så små att föräldrar finns med i hallen eller runt planen. Enligt intervjupersonerna sker rekryteringen oftast genom en öppen fråga; finns det några som kan tänka sig att vara tränare och ledare? Förfarandet liknar det som sker i skolan när klassföräldrar ska utses: Vem kan tänka sig att ställa upp? Föräldrarna inser att några måste räcka upp handen om det ska bli någon verksamhet. Även om det enligt ett par föreningar funnits tillfällen då det inte "blivit någon verksamhet" på grund av att inga föräldrar anmält intresse, utgör de undantag. I regel är det några föräldrar som ställer upp. En intressant iakttagelse är att dessa föräldraledare verkar bli kvar runt laget eller gruppen relativt länge, ofta i flera år. Till skillnad från vad som framkommit i tidigare studier, förefaller alltså

denna grupp av ledare vara relativt långvarig, åtminstone om det egna barnet fortsätter sitt idrottande i föreningen.

Vi kan därför börja med att konstatera att ledarrekrutering inte verkar vara ett stort problem, åtminstone inte när det gäller att engagera föräldrar. De vi intervjuade menar att det är ganska lätt, eller i alla fall inte särskilt svårt, att få tag på så kallade föräldratränare. Särskilt inom vissa idrotter, barngrupper och bostadsområden går det smidigt. Där verkar det finnas ett visst tryck på, och kanske även en viss status i, att engagera sig. Undantag finns förstås; en intervjuperson ägnar nästan all sin tid åt att "jaga folk" till olika ansvarsuppgifter. En annan påtalar att det är stor skillnad mellan olika bostadsområden och att det i socioekonomiskt starka områden är "överraskande många" som vill vara tränare, medan föreningen fått lägga ner lag i socioekonomiskt svaga områden eftersom de där inte lyckats hitta tränare. En tredje berättar att ledarrekrutering tidigare var svårt, men när föreningen började rekrytera ungdomar som ledare och ersätta dem blev det inte längre lika mödosamt. Därmed tangerar vi frågor om idealitet kontra ersättning, liksom att andra grupper än föräldrar rekryteras – och till dessa ska vi återkomma.

Att rekrytera ledare är alltså inte något som föreningsrepresentanterna framhåller som en stor utmaning. Däremot pekar de på svårigheten i att rekrytera *rätt* ledare. En föreningsansvarig uttrycker saken som följer: "Den stora utmaningen ligger i att hitta *lämpliga* personer som vill vara tränare, särskilt till de yngre åldrarna." Vi följde upp svaret och undrade vad *lämpliga* innebär i sammanhanget:

Ja, men personer som ... kan något om handboll ... till de yngre barnen är det kanske inte det allra viktigaste ... men som är bra ledare, som ser till att barnen har roligt, som ser till att de själva har roligt, då blir det ofta bra... som tar hand om alla, som har ett engagemang helt enkelt.

Vi ska fördjupa oss i vad innebörden av *rätt* och *lämplig* mer kan betyda, eftersom det ger en fingervisning om delar av den övergripande problematik många föreningar verkar brottas med i dag, och som påverkar ledarrekruteringen på olika sätt.

Att rekrytera *rätt* ledare är svårt

Vad det innebär att rekrytera *rätt* ledare kan till exempel handla om att hitta personer med erfarenhet av barn men också av idrotten i fråga, som inte drivs av en egen agenda, och som leder enligt föreningens värdegrund och riktlinjer. Vi ska ge några exempel från samtalen med föreningsrepresentanterna som visar varför föräldrar, som visserligen är relativt lätta att rekrytera, inte alltid är så *lämpliga* som tränare.

Föräldratränare – nödvändiga men inte alltid lämpliga

Många föreningar är i stort behov av, och rekryterar i hög grad, de som benämns "föräldratränare", alltså personer med egna barn i den aktivitet de är ledare för. Intervjupersonerna framhåller dessa ledares insatser och berättar om vilket fantastiskt arbete många gör, liksom att verksamheten inte skulle fungera utan föräldrar. Samtidigt ger de många exempel på problem som kan uppstå när föräldrar är ledare:

Om ett barn vill sluta, då slutar ju även den föräldern, och då blir det problem att hitta nya ledare som kan ersätta och hoppa in.

Det verkar vara relativt lätt att få föräldrar att åta sig tränar- och ledaruppdrag när barnen är små, och kraven på idrottslig kompetens är lägre. Ledarna hänger med laget eller gruppen upp i åldrarna, även om rollen kan förändras till att mer innefatta administrativa uppgifter, såsom lagledare. Att rekrytera nya tränare till lite äldre lag är däremot inte lika lätt, vilket föreningsrepresentanten ovan ger uttryck för. Att längden på föräldratränarens engagemang alltid är osäker exemplifierar problematiken.

Ett annat problem med att tränaren har sitt eget barn i verksamheten är att träningen kan få en viss inriktning som passar tränarens barn, men inte alltid de övriga. Att så kan bli fallet framkommer i princip i alla intervjuer. I nedanstående citat låter vi tre föreningar ge sin syn på hur det kan se ut:

Representant förening 1:

Det svåra är inte att hitta ledare, det är att hitta ledare som man litar på, och som är kapabla, som kan leda sitt eget barn utan att det blir problem för andra.

Representant förening 2:

De föräldrar som engagerar sig som ledare har ju ofta barn som ligger långt fram i utvecklingen, och då anpassas allt efter det barnet. Föräldrarna vill träna de ambitiösa barnen, men det är svårare att få ledare till nybörjare och till de som inte kommit så långt i sin utveckling.

Representant förening 3:

I den här anrika klubben har vi många föräldrar som spelat och förväntningarna är höga. På gott och ont. Vi har lätt att få ledare, men vi har väldigt ambitiösa ledare och då kan det bli för höga krav, det blir fel nivå,

det kan bli tidig selektering, stor press, och det är någonting som dyker upp hela tiden.

Det mest negativa med press och selektering är att vi tappar så många, vi tappar hela tiden. En synpunkt jag tar upp med föräldrar är att det finns ingen spåkula – det går inte att se in i framtiden, vi vet inte vilka som blir bäst, och idrott handlar för övrigt om så mycket annat än att bara vinna.

Av ovanstående framkommer att de föräldrar som rekryteras ofta själva har barn som ligger långt fram i utvecklingen, att de främst vill träna de "ambitiösa" och att det därmed är svårt att rekrytera tränare till nybörjare och "mindre ambitiösa" lag och grupper. Att föräldrar sägs gynna det egna barnet får kanske störst konsekvenser i lagidrotter, men även i individuella idrotter kan föräldratränare söka främja de sina. En representant för en friidrottsförening menade att föräldratränare ofta engagerar sig för att "optimera sitt eget barns utvecklingsmöjligheter och potential". En representant från en skidförening berättar:

De duktigaste i alpin skidåkning, de har ju haft en pappa eller mamma, men oftast en pappa, som har varit jåkligt duktig på att sätta banor för sitt barn. Och det är en väldig konkurrens fördel när man pratar elitnivå.

Flera av representanterna vi intervjuade har varit aktiva inom föreningslivet under många år. Även om de är intresserade av prestationsutveckling och av att hitta ledare som kan ge barn och unga en god idrottslig utvecklingsmiljö, har alla ett starkt patos för, och omfamnar, idealet "idrott åt alla". De betonar vikten av att samtliga barn och unga ska känna sig välkomna till föreningen, bli sedda och få likvärdiga möjligheter. De har även riktlinjer för verksamheten, och brottas med att få ledare att förstå hur föreningen vill att de agerar:

De här ledarna bedöms kanske av andra föräldrar, och även av en del i vår förening ska sägas, de bedöms positivt om de vinner matchen, men så borde det inte vara. Vi har vissa riktlinjer i föreningen, men alla ledare följer inte dessa och det är ett problem.

Vi säger att alla ska vara med och spela. Man ska spela lika mycket och resultatet är inte så viktigt. Men föräldrarna som kommer dit med barn, de har liksom en annan förväntan och där är resultatet jätteviktigt. Och jag tror att det påverkar vår miljö väldigt mycket. Det påverkar vilka förväntningar föräldrar har när de kommer med barnen. Ledaren, oftast en föräldraledare, har också den förväntan ... de drömmer om att ha ett litet akademilag.

Det sorgliga är att så fort det ska tävlas så får inte alla vara med. Om man har ett lag i 13-årsåldern så ska man tävla i någon form ... då slår det slint. Från vuxenhåll. Det händer någonting. Alla får inte vara med. Man tror att man har ett seniorlag på elitnivå i både snack och beteende. Det är en stor utmaning med ledarna på ungdomssidan, att få dem att förstå vad deras uppgift är ... i alla hockeyklubbar i denna stad skulle jag säga.

Att ledare de rekryterar är alltför resultatfokuserade brottas många föreningar med. Föreningsrepresentanterna verkar dock ha svårt att få bukt med denna problematik, vilket i hög grad handlar om vilka krav de känner att de kan ställa på sina tränare. Innan vi går in på de frågor som rör just krav, fortsätter vi att beskriva vilka som anses lämpliga som tränare (och som många föreningar har svårt att hitta).

Här vänder vi blicken från föräldrar mot ungdomar, och särskilt mot en förening, som visserligen har föräldrar med som stöd – men inte som tränare. Att välja bort föräldratränare är en medveten strategi från föreningens sida, och i stället rekryterar de enbart äldre ungdomar som ledare. Så här resonerar de:

Föräldrarna behövs i lagen, de är vuxna, och de har helt enkelt erfarenhet av att ha barn. De måste finnas med runt omkring, som lagledare kanske. Men, vi har valt att inte ha föräldrar som huvudtränare för något av våra lag. Den enkla anledningen är att vi inte vill ha personer på den positionen där det kan uppstå tveksamheter. Vi vill inte ha favoriseringar, eller åt andra hållet, icke-favoriseringar. Vi vill inte riskera att om barnet slutar, så slutar tränaren också.

Vi känner igen resonemanget från citaten ovan från andra föreningar: att använda föräldrar som tränare kan innebära att de egna barnen gynnas på andras bekostnad – eller det omvända som beskrivs här – att det egna barnet missgynnas, liksom att tränarengagemanget får ett abrupt slut. Vilka för- och nackdelar finns då med att engagera ungdomar, och på vilka sätt är de lämpliga eller olämpliga?

Ungdomar – opartiska men också oerfarna

Föreningen ovan, som bara använder ungdomar som ledare, har en utarbetad metod för denna form av rekrytering. De utbildar ungdomarna internt och har anlitat en äldre och erfaren ledare som stöd, samt med ansvar att hitta lämpliga kandidater. Så här kan det gå till:

Vi vill ha unga ledare och vi kikar på de äldre ungdomarna i föreningen, alltså personer som fortfarande spelar eller som just slutat, och är i åldrarna 16–19 år. Där fiskar vi ju upp de som är mest intressanta och mest intresserade. Vi brukar rekrytera två och två till våra yngsta lag. Vi utbildar dem på vägen och de får gärna följa med laget upp under flera år.

Är det svårt att få ungdomar att ställa upp? (intervjuare)

När jag började så trodde jag det. Alla sa ju att det är svårt, men nej jag tycker inte det. Och det blir lättare ju längre jag håller på, det sprider sig bland ungdomarna. Men ... de får ju en peng förstås, så det blir som ett extraknäck.

Alla vi samtalande med som rekryterar ungdomar ger dem ersättning för uppdraget. Att så sker innebär en viss ekonomisk nackdel för föreningen. En annan nackdel är att ungdomar visserligen kan sin idrott, men i övrigt är oerfarna. Ändå får de ofta ansvaret att träna yngre barn, vilket kan innebära att en vuxen person i föreningen måste vara backup, som i det här fallet:

Ungdomar har ingen ledarerfarenhet. Det märks. Vi har ett gäng 6-åringar och ledarna är 16 år. De kämpar på, men där får jag gå in och stötta väldigt mycket. De har svårt att få en stabil struktur i gruppen, det blir ingen ordning och föräldrar klagar.

Även i detta sammanhang – när unga ledare och inte föräldrar håller i träningen – kan föräldrar ändå vara ett orosmoment:

Oftast är det svårt för ungdomar med föräldrar – hur ska de bemötas? Ju äldre barnen blir, desto aktivare blir föräldrarna. De ser till sitt barn och har synpunkter på om barnen får tillräckligt med speltid och liknande frågor; andra är bara väldigt tacksamma för att deras barn får en bra fritid.

Föräldrar kan också ha synpunkter på tränarna, och de kommer ju bakvägen till mig. Antingen tycker föräldrarna att tränarna är alltför tuffa eller det motsatta, att de inte har någon struktur.

Trots att ungdomar kan behöva mycket stöd, verkar deras insatser värderas högt av föreningar och lösa mycket av problemen med ledarrekrutering. Föreningar som – i motsats till de ovan beskrivna – inte använder ungdomar som ledare, betonar att de önskar bli bättre på att fånga upp sina ungdomar. Ett problem verkar vara att föreningar i regel saknar en tydlig strategi för hur övergången från aktiv till tränare ska gå till.

En annan aspekt handlar om att unga ledare kan se tränaruppdraget som en sprängbräda mot en mer elitinriktad tränarroll. Barnidrottsledarrollen blir därmed ett sätt att göra tränarkarriär, snarare än att stödja barnens utveckling, och den egna karriären mäts i tävlingsresultat.

Externa ledare – lämpliga men en bristvara

Ytterligare personer som seglar upp som lämpliga i samtalen med föreningsrepresentanter är så kallade externa ledare. Att rekrytera externa ledare kan innebära att hitta vuxna personer som inte har barn i verksamheten, men erfarenhet av ledaruppdrag i en förening – och är villiga att arbeta ideellt. Sådana personer finns ofta med i styrelser som organisationsledare, men verkar vara en bristvara som tränare i barn- och ungdomsidrotten. En föreningsrepresentant är tveksam till om de ens finns några kvar:

Jag tror tyvärr att det ideella ledarskapet är på utdöende, för det blir mer och mer så här: "Vad får jag för det här?" Det blir svårare och svårare att hitta ledare som inte är föräldrar – sådana som jag själv till exempel, som fram till i år varit ideell ledare utan egna barn i verksamheten. Det är de vi har svårast att rekrytera, de erfarna ledarna. Föräldrar som har idrottserfarenhet är inte svåra att hitta, många högpresterande, men vi behöver de här ledarna som har *ledarerfarenhet* [vår kursivering] i sporten, de är en jättebristvara, de hittar vi nästan inte. Alltså sådana som inte är avlönade, som är ideella. Det var svårt tidigare också, men det är ännu svårare i dag.

Föreningsrepresentanten uttrycker här att ledare som rekryteras väntar sig något i gengäld för att de ställer upp. Vi går därför över till frågan som rör idealitet kontra ersättning.

Olika ledargrupper – olika ersättningar

Vi har hittills berört tre olika ledargrupper: föräldrar, äldre ungdomar och externa ideella ledare. De senare är visserligen ovanliga men eftersökta, enligt de personer vi talat med. Den första gruppen, föräldrarna, verkar i regel helt på ideell basis – drivkraften sägs främst vara de egna barnen – och (med något undantag) utgår ingen ekonomisk ersättning för tränaruppdraget. Att de ges en reducerad avgift för det egna barnet förekommer. Annars handlar ersättningen om att föräldrarna kan erhålla träningskläder, biljetter till seniorlagens matcher eller parkeringskort. På det hela taget är det främst denna grupp som utgör den helt ideella kraften i dag. Där ingår även de eftersökta men svärfångade ideella externa tränarna, varav några kanske en gång var föräldratränare, och som blivit kvar trots att de egna barnen är vuxna och inte längre idrottar i föreningen.

Den andra tränargruppen utgörs av ungdomar i de sena tonåren. De får en viss ersättning per timme eller månad. De har alltså tränarsysslan som ett extrajobb, och "även om de säkert tycker att det är kul och gillar att vara tränare, så är det inte säkert

att de skulle ta uppdraget om det inte utgick någon ersättning”, som en intervju-person uttryckte det. De summor ungdomar erhåller är emellertid relativt små, och enligt föreningsrepresentanterna är de inte i paritet med vad ett enklare ”normalt” extrajobb skulle rendera, varför även de unga tränarna måste sägas vara ideella (enligt de definitioner som presenterades i början av kapitlet).

Utöver dessa grupper finns ytterligare anställda i föreningar, varav några är så kallade professionella tränare. Benämningen professionella har sällan något med utbildningsnivå att göra, utan handlar om att tränarna är anställda eller arvoderade. Flera av tränarna sägs bedriva egen näringsverksamhet (enskild firma) och får ekonomisk ersättning därigenom, vilket gör att föreningarna inte behöver betala avgifter som vid en regelrätt anställning. Denna grupp av tränare kan därmed också åta sig uppdrag från flera olika föreningar och pussla ihop en tjänst, så att de i vissa fall kunnat försörja sig som ungdomstränare. De professionella tränarna har hand om de äldre lagen, eller i föreningar med akademier de utvalda barnen, vilket innebär att ansefliga resurser ges till en förhållandevis liten grupp deltagare. Huruvida denna grupp av tränare är svåra att rekrytera ställde vi inte specifika frågor om; vi frågade om ledarrekrutering i generella termer och få föreningar nämnde då dessa tränare. De verkar befinna sig i en egen fåra, och återfinns främst i stora föreningar i kommersiella idrotter. En representant inom ishockey berättade dock att ”folk nästan står på kö för ett professionellt uppdrag”, och att ledarskap i denna förening ses som en merit att ha i ett CV.

Föreningar verkar ha ganska klara uppfattningar om hur de vill att ledare och tränare för barn och unga ska agera, och även hur de inte ska agera. Vilka krav, om några, ställer då föreningar på sina ledare?

Kraven på tränare är låga – och samtidigt höga

Att föräldrar, ungdomar och andra engagerar sig som tränare för barn och unga är en förutsättning för att en förening ska kunna bedriva idrottsverksamhet. I denna förutsättning ingår att engagemanget sker på ideell basis, eller mot en relativt ringa ersättning. Det säger sig självt att en förening som verkar på de premisserna inte kan ställa vilka krav som helst på sina tränare. Det gör de inte heller. De uttalade kraven är inte ens lågt satta – de är i det närmaste obefintliga. En lägsta gemensam nämnare verkar vara att tränaren i fråga ska kunna lämna in ett obelastat utdrag ur belastningsregistret. En förening ställer, med hänvisning till sitt förbunds regler, krav på att personer som rekryteras ska gå en viss utbildning för att få vara tränare. I övrigt verkar utbildning mer ses som ett erbjudande eller en förmån; något som

kan ordnas ”om tränaren vill”, men inte är ett måste (även om det är många förenings önskemål att tränare går utbildningar).

Att föreningar är så beroende av människors välvilja och känner tacksamhet över att personer ställer upp, verkar ha ett samband med det vi skrev om i föregående avsnitt – att det kan vara svårt att rekrytera lämpliga personer, och att de som inte handlar i linje med föreningarnas värdegrund ändå blir kvar. En föreningsrepresentant påtalar att det först är ”när många röda lampor lyser” som tränaren kontaktas, inte ”när de gröna saknas”, vilket innebär att ledare får fortsätta så länge de inte agerar helt felaktigt. En representant menar att det i teorin är lätt att säga att alla ledare självklart ska följa föreningens riktlinjer, men betydligt svårare i praktiken. Att avskilja någon från uppdraget om värdegrunden inte efterlevs kan innebära att ”åtta ledare försvinner och vi står där med stora ungdomsgrupper som ingen kan ta om hand”, som föreningsrepresentanten uttryckte saken. I samtalen förklarar en föreningsansvarig att det skulle vara lättare att markera mot ett felaktigt beteende i en annan verksamhetsform:

Vi har toppning av lag, och elitistiska synsätt och sådant som inte stämmer med hur vi ska jobba i föreningen. Ledare som inte kan behärska sig under matcher, som skriker på domare och motståndare. Samtidigt är vi beroende av dessa ledare och att de ställer upp, så man får ju vara lite försiktig. I en annan icke-ideell verksamhet skulle jag satt ner foten här-dare.

Föreningar är alltså beroende av sina ledare och drar sig för att ”sätta ner foten”, och har svårt att ställa krav.

Samtidigt som vi konstaterar att de uttalade kraven är mycket lågt ställda, kan vi också konstatera att de outtalade krav som ställs på tränare är höga, ibland till och med skyhöga. Tränare, föräldrar såväl som ungdomar och andra, förväntas kunna leda en barngrupp som ofta är heterogen avseende både de enskilda individernas förmågor och ambitioner. I uppdraget ligger att de, i regel utan erforderlig utbildning, ska kunna ge denna grupp av individer en grenspecifik och åldersanpassad utbildning.

Runt tränarna finns därtill en föräldragrupp som visserligen delvis kan bestå av förstående och tacksamma föräldrar, men delvis även sådana med synpunkter på träningsupplägg och vad som anses (o) gynnsamt för det egna barnet. I vissa fall kan föreningarna erbjuda stöd, men ofta är antalet tränare, lag och grupper för många och resurserna räcker inte till för att ta hand om alla. Tränaruppdraget är definitivt inte enkelt, utan synnerligen komplext och krävfullt. Kommer det att kunna fortgå

på ideell basis? Vad tror föreningar om framtiden – är den dyster eller ljus vad gäller barn- och ungdomsidrottens utveckling?

Dagens och framtidens utmaningar

Att samhällsklimatet förändrats relativt drastiskt under senare tid är ett återkommande samtalsämne i alla intervjuer. Att förändringarna på olika sätt påverkar förutsättningarna för den ideella verksamheten är alla inne på. De bilder som målas upp av såväl samtiden som framtiden går mer i mörka färger än ljusa. Tre problemområden eller orosmoment är särskilt framträdande.

Ett stort problem och en särskild utmaning är enligt många den ökade individualismen och "egoismen". Att "alla bara tänker på sig själva" kommer upp som mycket problematiskt. Upplevelsen är att "ingen gör något utan att få något tillbaka" längre, liksom att den "egna agendan" blivit alltmer styrande. Det märks, påtalade intervjupersonerna, genom att ledares egna barn alltmer är i fokus snarare än de övriga barnen (eller barngruppen). En representant ger exempel från skolans värld och menar att om det förr var problem i en klass, samlades föräldrarna och försökte lösa problemet. Nu tar de i stället sitt barn därifrån och byter till en annan skola. Och på samma sätt är det i föreningsidrotten – om föräldrarna är missnöjda tar de barnet till en annan klubb. I resonemanget runt det förändrade samhällsklimatet kommer också marknadskrafterna på tal. De exempel som ges är att föräldrar inte förstår innebörden av en ideell förening: "Det här är inget företag, men vi har många högt utbildade och högpresterande föräldrar, och de verkar tro att det här är ett bolag – att vi ska driva den här föreningen som ett bolag." Det kan också handla om kommersiella inslag, som visserligen är helt frånvarande i vissa idrotter och på vissa orter, men högst närvarande i andra. Föreningar berättar om föräldrar som köper privatträning till fyraåringar, och om företag som plockar ihop barn och ungdomar från olika föreningar, bildar ett lag och drar utomlands för att spela turneringar. De vi intervjuade vädrar här sin oro och undrar hur det ska gå med den ideella föreningsidrotten, och idrottens samhällsroll som fostrare.

En annan utmaning för föreningar är, föga förvånande, att "alla har så mycket omkring sig" numera och att "vi konkurrerar om människors tid". I det sammanhanget nämns också sociala medier som en försvårande omständighet. I dag är utbudet så stort, det finns så mycket att ägna sig åt och allt synliggörs via sociala medier. En representant menar att det visserligen fortfarande går att rekrytera ungdomar som ledare, men "de matas med bilder från nätet på kompisar som åker till exotiska platser efter gymnasiet, i stället för att vara föreningsledare". Att människor i allmänhet verkar ha det hektiskt gör också att det inte räcker att vara en eller ett par

ledare för en grupp, utan flera ledare behövs så att det går att vara borta: "Ingen kan längre vara med varje gång."

En tredje utmaning som framkom i intervjuerna rör utvecklingen av barn- och ungdomsidrotten. En representant menar att stämningen under matcher är mycket bättre nu än för tio år sedan, och denne prisar sitt förbund för deras idoga arbete att få till en bra atmosfär i samband med matchspel. I övrigt diskuteras endast den ökade hetsen och resultatfokuseringen. Även här betonas den sociala medieeran: "Föräldrar lägger upp bilder på sina barns prestationer på nätet – det kanske är oskyldigt, men det börjar tidigt att sätta en viss press på barnet. Alla är så exponerade, matcher och tävlingar streamas och redan för 14–15-åringar finns det listor på vilka som kan få komma in på vilka skolor." Allt detta måste de ideella ledarna hantera, liksom de föreningspersoner vi pratat med. En representant berättar om en oanad konsekvens av den ökade resultatfokuseringen som i sin tur leder till konflikter som behöver hanteras:

Tidigare hade vi bara de här elitistiska farsorna och morsorna. Men nu har vi liksom ett annat ytterläger, som finns på andra sidan, det är rättviseföräldrarna ... det ska vara millimeterrättvisa på allting, de klockar bytena. Det har kommit nu på senare år. Och de här två lägren går inte ihop. Det skapar konflikter i föräldragrupper.

Slutligen förekommer också en diskussion om följderna av alla ökade krav, som ingen riktigt vet var de kommer ifrån, men är svåra att värja sig mot. De drar upp kostnaderna och påverkar alltifrån ledare till föräldrar och unga idrottare. En representant menar att dessa krav är "den största boven i dramat – och det som gör att kostnaderna rusar, och att ledare måste tjata på föräldrar att sälja grejer för att dra in pengar". Vilka krav är det då som avses?

... att man ska träna så mycket och så tidigt. Man ska åka på en massa grejer. Man ska och man ska. Man ska ha fina kläder. Man ska ha fin utrustning ... även i vår lilla förening ... det är höga krav. Alltså, det kostar mycket pengar, det tar knäcken på folk.

De föreningsrepresentanter vi samtalat med ser inte särskilt ljusst på framtiden. Få framhåller eventuella möjligheter; främst verkar utmaningarna bekymra dem. Trots alla orosmoln som tornar upp sig i horisonten, förefaller alla föreningar vars representanter vi talat med ha en välfungerande verksamhet, full av ledare och idrottsaktiva barn och unga. Hur går denna något dystra framtidsvy ihop med deras till synes välmående nutida praktik? Vi ska uppehålla oss vid just den frågan i den avslutande delen.

Några slutsatser

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att rekryteringen av ideella idrottsledare innebär utmaningar, men också möjligheter. Samtalen med föreningarna rymmer ett antal paradoxer, eller i alla fall motsatser, såsom: lätt/svårt, lämplig/olämplig, inga krav/höga krav samt ideellt engagemang/arvoderade uppdrag. Vi ska kort resonera runt några av dessa motsatsspar, och de slutsatser vi drar av föreningsrepresentanternas berättelser om arbetet med ledarrekrutering.

Ledarrekrytering – både lätt och svårt

Inledningsvis konstaterade vi att ledarrekrutering inte verkar vara en stor utmaning för de föreningar vars representanter vi intervjuat. Avslutningsvis kan vi konstatera att den beskrivningen behöver nyanseras. Att rekrytera ledare är både lätt och svårt – och i hög grad beroende av sammanhanget. Lättast är att få föräldratränare till ambitiösa lag och grupper i välmående områden. Att rekrytera ledare till yngre åldrar verkar också lättare. Då ställer föräldrar upp, och då kan det också finnas ungdomar, som fortfarande är aktiva eller just har slutat, att rekrytera. Slutsatsen är att rekryteringen går smidigt så länge det handlar om att rekrytera ledare till en verksamhet som bygger på idrottens interna kärnlogik, det vill säga en föreningsidrott som huvudsakligen är prestations- och resultatnriktad och tränings- och tävlingsintensiv.⁴⁵ Både föräldratränarna och de ungdomar som rekryteras omfamnar den logiken (liksom de ledare vilka beskrivs i tidigare studier). När det handlar om att rekrytera ledare och tränare till exempelvis äldre nybörjare, så kallade mindre ambitiösa barn och unga, och i områden där föräldrar inte har samma möjligheter att åta sig ett uppdrag – och kanske även saknar erfarenheter av föreningsidrott, är ledarrekrutering däremot mycket svårt och utmanande för föreningar.

Relationen lämpliga/olämpliga ledare och bristande krav

Föreningar är beroende av sina ledare, och drar sig därför för att sätta ner foten och ställa krav. Vår slutsats är att bristen på krav kan innebära en ond cirkel. Ledare som försöker se alla barn och arbetar efter föreningars riktlinjer för bra ungdomsidrott tvingas samsas med mindre lämpliga ledare, som ofta har ett överdrivet prestationsfokus. Ett sådant fokus påverkar kulturen och skapar konflikter bland ledare och föräldrar, vilket i sin tur kan göra att en del väljer att avsluta sitt uppdrag. För att komma till rätta med en del av de utmaningar som framkommer i intervjuerna, framstår det som en ödesfråga för föreningar att faktiskt sätta ner den

⁴⁵ Trondman, M. (2011).

där foten och ta diskussionen om vad det innebär att vara en bra ledare för barn och ungdomar. Att ställa krav på åtminstone en genomförd intern utbildning behöver heller inte innebära att färre ställer upp som ledare. Krav kan också innebära att statusen höjs om en specifik "utbildningsnivå" efterfrågas.

Avslutning

Om det ideella engagemanget överlever i dagens samhällsklimat är svårt att sia om. Föreningsrepresentanterna framhåller en rad problem samhällsförändringarna fört med sig – de menar att ingen gör något gratis längre, och att alla i högre grad bara ser till sig och sitt. Idrottsrörelsen verkar i det sammanhanget dock ha en stor fördel visavi andra ideella verksamheter. Idrottsledare kan, åtminstone i någon mån, ha en egen agenda som drivkraft. De som handlar om att fortsätta utöva idrott och att få möjlighet att samtidigt umgås med sina barn, och liknande drivkrafter verkar stå emot och till och med följa tidens tand. Låt vara att ledares "egna agendor", enligt föreningsrepresentanterna, kan göra dem mindre lämpliga för uppdraget.

Trots raden av utmaningar föreningar står inför, har många en fungerande verksamhet full av ideella krafter. Budskapet föreningsrepresentanterna ger är dubbelt och svårt att tyda. Kanske är det ett tecken i tiden. Samhället är annorlunda i dag; så känns det i alla fall för många, men det märks inte alltid i praktiken. Det ideella engagemanget lever – än så länge.

Referenser

Texter markerade med * ingår i litteraturoversikten.

Alvesson, M. & Jonsson, A. (2022). "Organizational dischronization: On meaning and meaninglessness, sensemaking and nonsensemaking". I *Journal of Management Studies*, vol. 59, nr. 3, s. 724–75.

<https://doi.org/10.1111/joms.12790>

* Augustsson, C. (2007). *Unga idrottares upplevelser av föräldrapress*.

Doktorsavhandling. Karlstad: Universitetstryckeriet.

Boström, M., Forssell, A., Jacobsson, K. & Hallström Tamm, K. (2004). *Den organiserade frivilligheten*. Stockholm: Liber Ekonomi.

Coakley, J. (2006). "The good father: Parental expectations and youth sports". I *Leisure Studies*, vol. 25, nr. 2, s. 153–163.

<https://doi.org/10.1080/02614360500467735>

* Ekholm, D. & Dahlstedt, M. (2020). "(Re)forming the in-/outside: On place as a governable domain through sports-based interventions". I *Social Inclusion*, vol. 8, nr. 3, s. 177–186.

Eliasson, I. (2009). *I skilda idrottsvärldar: Barn, ledare och föräldrar i flick- och pojkfotboll*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.

* Eliasson, I. (2019). "Child-rearing in public spaces: The challenging dual-role relationships of parent–coaches and child–athletes of coaches in Swedish team sports". I *Sport, Education and Society*, vol. 24, nr. 9, s. 1006–1018.

<https://doi.org/10.1080/13573322.2018.1528219>

* von Essen, J. Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse: Medborgerligt engagemang 1992–2014*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

* Fundberg, J. (2003). *Kom igen gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*.

Doktorsavhandling. Stockholm: Carlsson.

Güntert, S., Wehner, T. & Mieg, H. (2022). *Organizational, motivational, and cultural Contexts of volunteering: The European view*. Cham: Springer.

Hertting, K., m.fl. (2020). "Perceptions of stress of Swedish volunteer youth soccer coaches". I *Sports*, vol. 8, nr. 11, s. 146.

Johansson, S. (2021). "Idrottens åtgärder mot sexuella övergrepp och gråzoner". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovärdig idrott*, s. 121–134. Rapport 2021:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

* Karlsson, J. (2022). *Barn- och ungdomsidrott till salu: Om begär, immateriellt arbete och kommersialisering*. Doktorsavhandling. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan/GIH.

* Karlsson, J., Kilger, M., Bäckström, Å. & Redelius, K. (2022). "Selling youth sport: The production and promotion of immaterial values in commercialised child and youth sport". I *Sport, Education and Society*, vol. 28, nr. 5, s. 565–578.
<https://doi.org/10.1080/13573322.2022.2057462>

Kempe-Bergman, M. (2014). *Man talar om jämställd idrott: Om jämställdhetssamtal med manliga idrottsledare och förutsättningar för jämställd idrott*. Doktorsavhandling. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan/GIH.

* Kilger, M. (2017). *Talking talent: Narratives of youth sport selection*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.

* Kilger, M. (2020). "Dad as a coach: Fatherhood and voluntary work in sports". I *Education Sciences*, vol. 10, nr. 5, s. 1–15.
<https://doi.org/10.3390/educsci10050132>

* Meckbach, S. (2016). *Mästarcoacherna: Att bli, vara och utvecklas som tränare inom svensk elitfotboll*. Doktorsavhandling. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan/GIH.

Peterson, T. (2008). *Föreningsfostran och tävlingsfostran: En utvärdering av statens stöd till idrotten*. SOU 2008:59. Stockholm: Fritzes.

* Redelius, K. (2002). *Ledarna och barnidrotten: Idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran*. Doktorsavhandling. 2:a uppl. Stockholm: HLS Förlag.

* Redelius, K. (2012). "Ledare osäkra om barns rättigheter". I *Svensk idrottsforskning*, vol. 21, nr. 1, s. 14–18.

* Redelius, K. & Eliasson, I. (2022). *Vår idrott – eller deras?* FoU-rapport 2022:2. Riksidrottsförbundet.

* Riksidrottsförbundet (2004). *Ung ledare sökes: En studie av Riksidrottsförbundets satsning på unga ledare*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

* Riksidrottsförbundet (2016). *Ideellt ledarskap inom idrottsrörelsen*. FoU-rapport 2016:3. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

* Riksidrottsförbundet (2018). *Tränarens kompetens och lärande i svenska idrottsföreningar*. FoU-rapport 2018:3. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2019). *Jämställdhet bland idrottens ledare*. FoU-rapport 2019:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Stenling, C. (2015). *The drive for change: Putting the means and ends of sport at stake in the organizing of Swedish voluntary sport*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.

* Trondman, M. (2011). *Ett idrottspolitiskt dilemma: Unga, föreningsidrotten och delaktighet*. Rapport 2011:3. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

* Wagnsson, S. & Augustsson, C. (2015). "Idrottsföräldrars syn på kommersiell barn- och ungdomsidrott". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Idrottens pris: Om idrottens kostnader och medlemskapets betydelse*, s. 9–68. Rapport 2015:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

Det ideella idrottsengagemangets baksidor

Jonas Stier, Mälardalens universitet

Inledning

Ofta betonas värdet och nyttan av ideellt engagemang i svensk idrott. Och det med rätta. Men ett sådant engagemang har även en baksida. Den här studien diskuterar utmaningar kopplade till det ideella, exempelvis att ha egna barn i laget, förekomsten av starka könsnormer och tystnadskulturer samt situationer då kritik övergår i konflikter, trakasserier och hot. Kapitlet behandlar även frågor om otillåten påverkan av föreningsledare, tränare, funktionärer och styrelsemedlemmar, liksom innebörden av en god styrning av idrotten.

Här följer två fiktiva berättelser som fångar det ideella idrottsengagemangets dubbelhet:

Arne har varit engagerad i den lokala fotbollsklubben i hela sitt liv – först som spelare, sedan som tränare och numera som ansvarig för plan och klubbstuga. För honom har föreningen varit hans "familj" och givit honom meningsfull fritid och många minnesvärda stunder.

Liksom Arne skulle nog de flesta hålla med om att det är givande, inspirerande och roligt att vara engagerad i idrotten. Det är nog de främsta skälen till att över 800 000 av Sveriges invånare engagerar sig som tränare, ledare, funktionärer eller styrelsemedlemmar.¹ Den absoluta majoriteten gör dessutom detta på ideell basis. Hur är det möjligt? Vad driver dem att göra det?

Att vara ideellt engagerad i idrotten är detta till trots inte alltid enkelt eller positivt, vilket Annas berättelse visar:

När Annas son började spela ishockey blev hon, med sina egna ord, "en hockeymorsa". Hon skjutsade till matcher och bakade bullar till försäljning, för att sedan bli ordförande i klubben. Som ordförande har hon fått kritik, höra glåpord och blivit uthängd på sociala medier. Detta har fått henne att må väldigt dåligt. Allt började när hon fick avskeda en tränare som betedde sig illa mot barnen.

---

¹ Riksidrottsförbundet (2023a). "Idrottsrörelsens samlade organisation". Startside rf.se.

Ibland är det alltså i stället svårt, utmanande, konfliktfyllt eller till och ohälsosamt att engagera sig i idrotten. Varför är det så? Och vilka utmaningar och risker ligger i det ideella idrottsengagemanget?

Vidare i texten definieras "ideellt" som frivilligt engagemang utan primär affärs-
mässig eller ekonomisk vinning. Marginell ersättning för uppdrag, till exempel som
matchfunktionär, ryms således inom det ideella arbetet. Det handlar alltså om
insatser från tiotusentals människor, vilka varken har sitt idrottsengagemang som
huvudsaklig sysselsättning eller inkomstkälla. Sådant engagemang finns i såväl helt
ideella föreningar som elitinriktade klubbar med stora kommersiella intäkter, och
professionella företagslika arbetsformer.

Om studien

Denna text är skriven för idrottsrörelsens ideella ledare, politiska beslutsfattare och
andra med ett intresse för dessa frågor. Den belyser olika aspekter av det ideella
idrottsengagemanget för exempelvis tränare, ledare, funktionärer eller styrelse-
medlemmar och diskuterar drivkrafter och risker med ideellt engagemang, liksom
hur olika situationer kan hanteras.

Studien baseras på de senaste årens medierapportering om problem inom idrotts-
rörelsen, samt intervjuer med tolv personer (nio kvinnor och tre män) genomförda
under hösten 2024. Intervjupersonerna är engagerade i idrottsrörelsen som trä-
nare, ledare, funktionärer, förbundsrepresentanter eller styrelsemedlemmar.
Intervjuerna var mellan en halvtimme och en timme långa.

Analysen baseras på dels befintlig nationell och internationell forskning, dels mina
egna erfarenheter. Jag är sociolog, professor i socialt arbete, och har länge bedrivit
idrottsforskning. På uppdrag av Svenska Gymnastikförbundet gjorde jag en genom-
lysning av ledarskapskulturen inom svensk landslagsgymnastik under åren 2012–
2013. Rapporten *Blod, svett och tårar* rönste stor uppmärksamhet och ledde till ett
förändringsarbete inom gymnastiken. Jag är också en av författarna till Centrum
för idrottsforsknings antologi *Idrottens riskzoner: Om vägar till trygg och trovär-
dig idrott* (2021) samt styrelsemedlem och en av grundarna av Safesport Sweden.²

En studie av detta slag kan inte göra anspråk på att kartlägga alla orsaker till, eller
omfattningen av, det ideella idrottsengagemangets utmaningar och baksidor. Den
svenska idrottsrörelsen är alltför stor och mångfacetterad för att möjliggöra detta.
Min ambition är att visa och resonera kring olika typer av utmaningar kopplade till

---

² Se Safesportsweden.org. Webbplats.

det ideella engagemanget. Jag vill också diskutera strategier och lösningar för att hantera dessa utmaningar.

En ny tid för idrottsrörelsen

”Idrottens innebörd och de värderingar den sprider är en funktion av varje tids och plats ideologiska strömningar.”³ Så skrev kulturteoretikern Raymond Williams för över 30 år sedan. Låt oss börja där – i datiden. Sverige har en lång idrottstradition och unik folkrörelsehistoria. Trots olikheter i syften och arbetsätt finns många gemensamma nämnare mellan nykterhets-, arbetar-, frikyrko-, folkbildnings- och idrottsrörelserna. De bygger exempelvis på individuella drivkrafter och kollektiv mobilisering; att människor gör något tillsammans för att nå mål bortom personlig vinning. Utan ideellt stöd och engagemang skulle folkrörelserna inte fungera.

Totalt sett har folkrörelserna en jämn könsfördelning i fråga om ideellt engagemang.⁴ I den största, idrottsrörelsen, är däremot män i majoritet. År 2023 fanns däri, enligt Riksidrottsförbundet, 746 000 ideella ledare – vilka lade 140 miljoner timmar på denna verksamhet.⁵ Av dem var 60 procent män och 40 procent kvinnor.⁶

Det finns en rad skäl för att engagera sig i idrotten. Intresse och kärlek för sporten, en vilja att investera egen tid, få tid med sina barn eller pengar för att nå en målsättning är vanliga orsaker. Det kan också handla om att bidra till idrottsliga prestationer, ökad fysisk aktivitet hos äldre eller en meningsfull fritid för unga. För många innebär idrottsengagemanget också en hälsosam livsstil och ett rikt socialt liv. Idrottsplatsen är än i dag det sociala navet i många mindre samhällen.

Idrotten har varit en stor del i många människors uppväxt och viktig för byn, kvarteret eller staden där de växte upp. Kanske har du syskon, kompisar eller föräldrar som på olika sätt deltagit i idrotten, som utövare, funktionärer, tränare eller godisförsäljare? Kanske har de sålt bingolotter vid affären eller skjutsat till matcher? Kanske är det denna inspiration som driver just dig som ideell ledare? Tillsammans utgör detta grundstenarna i idrottens ”logik” och egna berättelser.⁷

Samtidigt utmanas denna logik och dessa berättelser av andra logiker och berättelser. Dagens idrott är mer professionaliserad, kommersialiserad och elitinriktad än förut. Den är en stor industri som producerar varor och tjänster. Sändningstill-

³ Williams, R. (1992). *Idrottens historia*, s. 5.

⁴ Svender, J. m.fl. (2019). *Jämställdhet bland idrottens ledare*.

⁵ Riksidrottsförbundet (2023b). ”Ideella ledare helt avgörande för idrotten”. Webbartikel; Riksidrottsförbundet (2023c). ”Värdet av ideellt arbete”. Webbsida.

⁶ Svender, J. m.fl. (2019).

⁷ På Riksidrottsförbundets webbplats finns många exempel på denna typ av beskrivningar.

stånd, tränarersättningar på amatörnivå, talangutveckling, reklam, sponsring och börsnoteringar är alla exempel på den ”nya idrottens” vardag. På barn- och ungdomsnivå blir elitsatsningar, tidig specialisering, nivåindelning, toppning, selektering och press allt vanligare.

En ökande individualism påverkar också idrotten och gör den mer transaktionell, det vill säga att man betalar för en tjänst snarare än ger utlopp för sitt ideella engagemang.⁸ Idrottande blir identitetsprojekt som banar väg för personliga varumärken och självförverkligande; att ha barn som lyckas i idrott blir exempelvis ett kvitto på att man är en framgångsrik förälder. Därför placerar föräldrar sina barn i föreningar där de har störst chans att lyckas. Föräldrar är också mer villiga att betala för detta och investera mer tid än de gjorde för några årtionden sedan. Engagemanget blir alltså mer en investering, där pengar, synlighet, renommé och status blir viktigare än den idealistiska övertygelsen. Men möjligheterna att göra sådana investeringar är ojämnt fördelade, vilket riskerar att utestänga mindre kapitalstarka grupper.⁹

Liksom i övriga samhället blir digitala plattformar och verktyg allt viktigare i idrotten. Kallelser till träning och match via sociala medier eller hemsidor är regel. I många fall finns därmed en viss kontroll av tillgänglighet, innehåll och beteenden. Digitala plattformar används också för att marknadsföra och rekrytera till idrotten, liksom för att ge en positiv bild av verksamheten. Men även kritik och konflikter har flyttat ut på nätet, till forum i sociala medier där kontrollen är mindre, tonläget högre och samtalsklimatet fränare mot ledare, tränare, matchfunktionärer och styrelsemedlemmar.

Idrottsrörelsen sägs vara ett vaccin mot kriminalitet och missbruk. Så är och har det säkert ofta varit. Men i dag har idrotten också blivit en marknad för sådana aktiviteter. Inom idrotten förekommer olagligheter – dopning, droger respektive missbruk, matchfixning, pengatvätt, gängrekrytering och hot.¹⁰ Ofta är idrotten ett enklare byte för kriminella krafter än till exempel företag. Det kan alltså vara i samband med idrottsutövning som barn och unga först hamnar på glid. Den lättillgängliga miljön gör exempelvis fotbollsplaner till platser för gängrekrytering, drog-

---

⁸ Stier, J. (2021). *Samhället och jag*.

⁹ Centrum för idrottsforskning (u.å). ”Socioekonomi”. Webbplatssektion.

¹⁰ Samuelsson, P. (2023). ”Kriminella försöker värva på fotbollsplan i Skellefteå”. *SVT Västerbotten* 29 september 2023. Webbartikel; Julin, A. m.fl. (2023). ”Gängkriminella försöker värva ungdomsspelare”. *Expressen* 22 september 2023. Webbartikel; Stiftelsen Tryggare Sverige (2023). *Brott och otrygghet inom svensk idrott: En lägesbild 2023*. Rapport.

försäljning och matchfixning. Och motsatt till i företag finns i idrottsföreningar ofta mindre utvecklade rutiner för bokföring, uppföljning och riskhantering.

I kölvattnet av nämnda förändringar finns indikationer på att klimatet i svensk idrott hårdnat under de senaste 30 till 40 åren – för såväl utövare som tränare, ledare, funktionärer och styrelsemedlemmar.¹¹ Kritik bortom rimlighetens gränser, påhopp, hot mot funktionärer och hat mot ledamöter i föreningsstyrelser är numera inte ovanligt.¹² Detta är självfallet värst för dem som drabbas – men det finns även en risk att sådana beteenden normaliseras, vilket motiveras med: ”Ska de inte tåla kritik?”, ”Jag har ju betalt för att mitt barn ska få vara på plan” eller ”Hur fan kan ni tillåta att en sådan sopa sitter i vår styrelse?”

Följaktligen befinner sig föreningar och ledare i en ny och delvis främmande värld, där ideellt engagemang sällan är så rosaskimrande som det framställts i idrottens egna berättelse.¹³ Tränare, ledare, funktionärer och styrelsemedlemmar förväntas ta det onda med det goda. Om detta vittnar många människor med ett stort idrottsengagemang. Ändå gör så många i vårt land ideella insatser i idrotten. Vad driver dem?

Varför engagera sig?

I benämningen folkrörelse ligger att idrotten bygger på frivilliga och idéburna krafter. Engagemang kommer av fri vilja (inte tvång), och en idé och övertygelse om att det är det rätta att göra. Frivillighet och övertygelse springer ur inre drivkrafter hos individen, liksom yttre förutsättningar. Låt oss titta närmare på dessa.

Många av dem som engagerar sig i idrotten har själva varit idrottsutövare såsom amatörer eller elitidrottare. Men åtskilliga som inte kunnat eller velat idrotta engagerar sig ändå som ledare, materialförvaltare, skjutsar till matcher, säljer korv och kaffe eller sköter fotbollsplanen.

De som engagerar sig i idrotten är alltså inte en homogen grupp. De har olika åldrar, motiv, målsättningar, förväntningar och erfarenheter, samt stor variation i fysiska förutsättningar och psykosocial mognad. Som tidigare nämnts engagerar sig både kvinnor och män i idrotten, men kvinnor är underrepresenterade i vissa idrotter och roller, till exempel som styrelsemedlemmar.¹⁴

¹¹ Julin, A. m.fl. (2023); Sundberg, A. (2024). ”Här är kaoset i 08-fotbollen”. *Fotbollskanalen* 28 juni 2024. Webbartikel.

¹² Nyberg, H. m.fl. (2024). ”Leksands IF:s valberedning berättar om trakasserier”. *SVT Dalarna* 25 april 2024. Webbartikel.

¹³ Se även Riksidrottsförbundet (2023d). ”Hot, våld och trakasserier inom idrotten”. Webbsida.

¹⁴ Centrum för idrottsforskning (2018). *Jämställd idrott i siffror*.

Forskning visar att det finns flera drivkrafter bakom ideellt idrottsengagemang: att kunna fortsätta med idrotten efter tiden som aktiv, bidra till samhället, uppleva social gemenskap och en meningsfull vardag, liksom ge tillbaka det man själv fått av idrotten. Allt detta är inspirerande, utvecklande, motiverande och belönande.¹⁵ Det lyfter även intervjupersonerna i denna text. Att få hålla på med det man brinner för, träffa och bygga relationer med andra, utveckla sig själv, få motion och utöka sina sociala nätverk nämns också. "Att vara involverad ger en kick", som en intervjuperson beskriver det. Det är även vanligt att engagera sig för att få tid med sina barn. Somliga engagerar sig utan att ha egna barn, med motivet att ge andra en meningsfull fritid, även om det är mer ovanligt. En del har dessutom ekonomiska drivkrafter – och en idé om framtida karriärmöjligheter, trots att engagemanget är ideellt.

Ideellt engagemang springer dock inte bara ur inre drivkrafter. Det är intimt sammanflätat med yttre förutsättningar, inklusive enskilda idrotters organisering och kulturer, regelverk, ideal, regler och uppförandekoder, krav på transparens, kontroll, "tyst kunskap" och relationer med utövare och vårdnadshavare. Andra yttre drivkrafter är lojalitetskrav, gruppsyck, organisatoriska villkor (exempelvis ekonomiskt stöd, utbildning) och stöd från andra. Därtill kommer idrottens plats i den egna familjen och uppväxten. Som en intervjuperson uttrycker det: "Mina föräldrar och deras föräldrar var alla involverade i den lokala idrotten. Så för mig var det självklart att göra detsamma!" Ytterligare förutsättningar är könsnormer. Kvinnor och män har ännu olika förväntningar på sig som ledare. Det finns exempelvis sociala och kulturella förväntningar på pappor att engagera sig i sina barns idrott, medan detta inte är lika tydligt för mammor.¹⁶ Intervjupersonerna menar att det fortfarande är vanligt att kvinnorna (mammorna) står i kiosken, tvättar matchställ eller organiserar lottförsäljning, medan männen (papporna) är med på planen och skjutsar till matcher. Mer om detta senare.

Men att vara tränare, ledare, funktionär eller styrelsemedlem förknippas som sagt inte bara med positiva upplevelser och värdefulla erfarenheter. Det ideella engagemanget påverkas av samhället som helhet, med dess brister, problem och missförhållanden. I det följande diskuteras några av det ideella engagemangets baksidor, liksom vad man själv kan göra för att hantera dem.

---

¹⁵ Se även Riksidrottsförbundet (2023b/c).

¹⁶ Kilger, M. (2020). "Svårt men givande att vara tränare för sitt eget barn". *Idrottsforskning.se* 22 september 2020. Webbartikel.

Engagemangets baksidor

Stress och (o)hälsa

I dag upplevs tid ofta som en bristvara.¹⁷ Idrotten konkurrerar med allt annat i människors livspussel, vilket kan göra det svårt att rekrytera ledare. Idrottsengagemang handlar inte sällan om hårt arbete, långa resor, sena kvällar, helg-arbete, administrativa uppgifter och möten med missnöjda personer, för att nämna några saker. Många är de eldsjälar som engagerar sig i idrotten vars eld så småningom falnar, varför man slutar. För en intervjuperson var det just det som hände: "Allt mer landade på mig, för jag hade ju visat att jag ställde upp. Till slut blev det för mycket och jag slutade."

Flera intervjupersoner vittnar om att tiden inte räcker till. Det gör att idrotten inte blir en källa till välmående och meningsfullhet, utan snarare ger upphov till stress och press.¹⁸ En intervjuperson uppger att han var på gränsen till "att bli utbränd" redan efter ett år som tränare. Många vittnar om att det ideella engagemanget tenderar att "äta tid" från familj eller arbete. Inre förväntningar och krav ska balanseras mot omgivningens. Ofta uppstår rollkonflikter – uppdraget som funktionär, tränare eller styrelseledamot skär sig mot rollen som förälder, partner eller arbetstagare, vilket skapar stress.

Oklart mandat

För tränare, ledare, funktionärer eller styrelsemedlemmar är det egna mandatet inte alltid tydligt. Vad förväntas, och vad kan och får man göra? Vilka resurser finns till förfogande och vem är ansvarig? Det är frågor ideella ledare ställer sig. Ibland finns styr- och regeldokument att förhålla sig till, kollegor att rådfråga och goda exempel att tillgå. Andra gånger får man lägga rälsen medan man kör. Ofta blir inte uppdraget som det var tänkt från början: "Bilderna jag fick när jag övertalades på årsmötet stämde inte alls med verkligheten", berättar en av intervjupersonerna. Erfarenheten hos flera intervjupersoner är att uppdraget växer, och fler och fler uppgifter tillkommer, vilket även det skapar stress.

Vidare finns ofta oklarheter om vilka krav som idrottsutövare, föreningar och vårdnadshavare kan ställa på en ideellt engagerad person. Kraven är många gånger

¹⁷ Rosa, H. (2015). *Social acceleration*.

¹⁸ Potts, A. J. m.fl. (2018). "Exploring stressors and coping among volunteer, part-time and full-time sports coaches". I *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, vol. 11, nr. 1, s. 46–68; Potts, A. J. m.fl. (2021). "Psychological stress and psychological well-being among sports coaches". I *International Review of Sport and Exercise Psychology*, vol. 16, nr. 1, s. 554–583.

varken uttalade, tydliga eller kommunicerade, utan bygger på tyckande och förgivettaganden. Som en annan intervjuperson uttrycker det: "De tror att de kan ställa samma krav på en ideell tränare, ledare, funktionär eller styrelsemedlem som på en chef, lärare eller annan professionell person." Diskussionen om kompetenskrav hålls både inom och utanför idrottsrörelsen, ofta när missförhållanden och övergrepp framkommer.¹⁹

Självklart bör idrottslig verksamhet följa både lagstiftning (inklusive barnkonventionen som är lag) och idrottens styrdokument, samt vara förenlig med hur man bör bete sig mot andra. Ansvarsutkrävande måste därför ske utifrån dessa lagar och styrdokument, vilket vi återkommer till senare i texten. Här finns ingen skillnad jämfört med mer professionella sammanhang. Det sägs däremot ibland vara svårt att ge samma mandat till, eller ställa likartade kompetens- och ansvarskrav på, ideella idrottsledare som professionella. Ett av skälen är att det senare fallet omfattar en arbetsgivar–arbetstagarrelation, med allt vad det innebär. Här finns alltså delvis oförenliga logiker, vilket skapar ett dilemma för samtliga utövare, ledare, föreningar och förbund liksom kommuner – samt inte minst staten som ju finansierar idrotten.

Detta dilemma beskriver intervjupersonerna på olika sätt, men med samma innebörd: Vissa ideella ledare fransäger sig ansvar med motiveringen att de "jobbar ideellt", medan föräldrar och andra tycker att de borde agera lika professionellt som exempelvis en lärare eller chef. Med ökade kostnader för idrottsligt deltagande och ovan beskrivna trender i samhället accentueras kraven. Individer ser sig mer som kunder än en ideell medskapare av idrotten – relationen mellan exempelvis föräldrar och ledare blir transaktionell.

Givet detta dilemma, hur kan man tänka? Självklart bör tränare, ledare, funktionärer eller styrelsemedlemmar inte gömma sig bakom "det ideella" när saker inte fungerar som de ska. I de flesta fall finns regelverk och värdegrunder på plats, men följs inte. Att diskutera kompetens och ansvarsutkrävande i såväl utbildningar som vid tillsättande av ideella uppdrag blir därför viktigt – och att dessa frågor fortlöpande diskuteras i föreningarna. Det är också viktigt att man inom en förening, tillsammans med exempelvis föräldrar, resonerar sig fram till en relativ samsyn vad gäller krav och ansvar.

---

¹⁹ Stier, J. (2012). *Blod, svett och tårar*; Edlund, K. m.fl. (2020). *Idrottsmiljö och hälsa inom svensk konstämning*. Slutrapport.

Utmaningar med egna barn i laget

Att vara ledare för sina egna barn är i de allra flesta fall något positivt. Idrotten är en möjlighet till både fysisk aktivitet och samvaro. Att ha sin förälder som ledare kan vara tryggt och kul. Men det finns en annan sida av myntet. En intervjuperson menar att det lätt blir så att man coachar sitt eget barn mer, och att den relationen fortsätter även hemma vid köksbordet. Det gäller därför att hålla isär rollerna – hitta en balans mellan fokus på idrottsprestation och en fritid utan idrott.²⁰ En intervjuperson har till exempel en regel om att inte prata laguttagningar, träningar eller matcher med sina barn i hemmet. Vissa ledare särar på rollerna genom att distansera sig från sitt barn under exempelvis träningar och matcher, och låter i stället en annan ledare sköta den relationen. Andra använder rättvisestrategier, det vill säga anstränger sig för att behandla alla utövare lika, eller helt enkelt avslutar sina engagemang. Vanligt är också att ledare slutar när de egna barnen slutar.

Att ha egna barn i laget eller träningsgruppen innebär så klart också relationer med andra barn. Att etablera tillitsfulla band med samtliga berörda barn är således viktigt. I det arbetet byggs även relationer med deras vårdnadshavare. På så vis bildas ett intrikat nät av relationer, där ingen förbindelse är den andra fullständigt lik.

Könsnormer drabbar ideellt arbetande kvinnor

Idrott är en aktivitet som engagerar både kvinnor och män, som utövare liksom ledare.²¹ Därmed inte sagt att svensk idrott är jämställd. Könsbetingade maktstrukturer existerar, och könsnormer dikterar ofta olika roller för kvinnor och män. Bilden är dock sammansatt. Över lag präglas idrotten av manliga normer, men i vissa idrotter har kvinnor en majoritet ideella ledare. I många idrotter är kvinnliga tränare fortfarande ovanliga, särskilt då det handlar om att träna pojkar. Fotboll och ishockey beskrivs ofta som manligt könade idrotter, medan gymnastik och konstakning är mer kvinnligt kodade.

Även bland matchfunktionärer i de stora lagidrotterna (såsom fotboll och ishockey) är kvinnor underrepresenterade, i synnerhet när det gäller att döma pojkar. Intervjupersonerna menar också att männen generellt har en mer kritisk inställning till matchfunktionärerna än kvinnorna. Det finns också tydliga skillnader i hur tränare

²⁰ Eliasson, I. (2014). *To be a "coach parent" and a "coach child" in sport in the light of changing childrearing discourses*.

²¹ Centrum för idrottsforskning (2018).

bemöter manliga och kvinnliga idrottsutövare samt hur de utövar sitt ledarskap.²² Kvinnliga ledare är ofta mer dialoginriktade, medan manliga är mer auktoritära.

Färre kvinnor än män har styrelseuppdrag eller är ordförande i en idrottsförening eller ett specialidrottsförbund.²³ Därutöver möts ofta kvinnor på ledande befattningar i idrottsorganisationer med misstänksamhet, kritik, trakasserier, hot eller hat (se nedan) och måste "kämpa mot män med maktanspråk och status", som en intervjuperson beskriver det. Några kvinnliga tränare inom fotbollen berättar hur de, trots gedigen utbildning och lång erfarenhet, osynliggörs, ifrågasätts eller trakasseras just på grund av sitt kön. En intervjuperson beskrev hur hon, som den formellt högst utbildade tränaren, ändå möttes med skepsis och sågs som ett hot av sina manliga tränarkollegor. Vidare berättar hon hur föräldrar vänder sig till de manliga (och underordnade) kollegorna med frågor om utveckling och taktik, medan kvinnorna får frågor av social eller administrativ art.

Kritik och konflikter

Att uppskattas för vem man är, och det man gör, tycker alla människor om. Det är också en viktig drivkraft bakom ideellt engagemang. Omvänt är kritik sällan något man gillar.

Kritik kan vara kopplad till sakfrågor, beteenden och relationer. Sakfrågor kan handla om skilda sätt att se på en laguttagning, taktik eller enskildas prestationer. Beteenden avser skilda synsätt på hur personer agerar, om de följer etiska förhållningsregler och passar tider, eller på vilket sätt de behandlar varandra. Relationer omfattar förväntningar på en coach, vem som har rätt att föra fram åsikter eller förhållanden inom ett lag/en förening. Flera intervjupersoner nämner hur de arbetar för att stävja olämpliga beteenden via kontinuerliga dialoger med föräldrar och utövare.

Som idrottsledare ställs man förr eller senare inför situationer där kritik kan övergå till konflikter. De kan uppstå med en enskild person, mellan personer i den egna gruppen eller mellan personer utanför den egna gruppen. Ibland övergår kritiken, som i sig kan vara befogad eller konstruktiv, till rena påhopp, trakasserier eller hot. Som en före detta styrelsemedlem vittnade om i SVT-dokumentären *Hatet i*

---

²² Stier, J. (2012).

²³ I idrottsföreningar var andelen kvinnor med styrelseuppdrag 37 procent respektive ordförande 24 procent 2016. Motsvarande siffror för specialidrottsförbunden var 47 procent respektive 40 procent 2022. Se Idrottsstatistik.se. "Jämlik idrott". Webbplatssektion.

Leksand kan detta bli extremt påfrestande.²⁴ Trakasserier och hot kan även leda till att personer väljer att lämna idrottsrörelsen.

Hot, hat och trakasserier

Att möta andra(s) åsikter, övertygelser eller förväntningar är en självklarhet i en demokratisk idrottsrörelse. En ideell idrottsledare bör alltid vara öppen för att ta debatten med utövarna, vårdnadshavarna eller kollegorna. Idrotten har samtidigt alltid innehållit mer eller mindre olämpliga beteenden – av såväl utövare och funktionärer som åskådare och ledare.²⁵ Hot, hat och trakasserier mot idrottsledare och domare är vanliga i Sverige. Det gäller särskilt verbalt våld i direkt anslutning till idrottsarrangemang. I nys nämnda SVT-dokumentär berättar till exempel föreslagna styrelsemedlemmar hur de blivit kallade könsord vid ett årsmöte.²⁶ Flera intervjupersoner i den här studien har liknande upplevelser. Fysiskt våld är däremot ovanligt – i de fall det förekommer är det oftast som knuffar.

Trakasserier kan vara okvädningsord, ramsor eller banderoller med budskap, smutskastning och drev på nätet. Det kan även involvera spridning av personliga uppgifter, ljudinspelningar, film och bilder i sociala medier.²⁷ Hot kan förmedlas vid direkta möten med personen i fråga eller via telefon, e-post, brev och sociala medier.²⁸ Sådant som förr oftare sades ansikte mot ansikte och i stridens hetta har förflyttat sig ut i den virtuella verkligheten, i synnerhet till just sociala medier. Därmed blir spridningseffekten mycket större. Till detta finns fortfarande en idé om internet som en social arena, där vanliga regler för umgänge och respektfull kommunikation inte alltid gäller. Otaliga är de exempel då domslut lett till en storm på sociala medier med efterföljande hot, inte bara mot personen själv utan även dennas familj eller vänner. ”Du är dum i huvudet”, ”du är den sämsta domaren i världen” eller ”kvinnor ska inte leda en förening” är exempel på sådant intervjupersonerna fått höra. De vittnar även om uthängning på sociala medier efter att ha tagit obekväma beslut vid laguttagningar, eller lyft sådant som fungerar mindre bra i föreningen eller laget. Ungdomsdomare som knuffats av föräldrar för att de utdömt en straff, eller tränare som fått utstå glåpord för att ett barn inte ingick i startuppställningen till en match är andra exempel. Särskilt utsatta är matchfunktionärer, styrelsemedlemmar och klubbdirektörer.²⁹ En studie om unga

²⁴ SVT Play 22 april 2024. ”Hatet i Leksand”. Dokumentär.

²⁵ Stier, J. (2012); Edlund, K. m.fl. (2020).

²⁶ SVT Play 22 april 2024.

²⁷ Hurve, K. m.fl. (2018). *Att motverka otillåten påverkan inom idrotten*.

²⁸ SVT Play 22 april 2024.

²⁹ Hurve, K. m.fl. (2018).

domare visar ”att det finns ett mönster av medvetna icke fysiska handlingar som kan vara skadliga för dem och därför kan [...] tolkas som emotionella övergrepp”.³⁰ Kvinnliga matchfunktionärer utsätts för grövre och mer personliga påhopp än män.³¹ En intervjuperson vittnar om att det är vanligt att vuxna ledare och föräldrar ”står med armarna i kors” när åskådare, tränare eller utövare ”ger sig på matchfunktionärer”.

Otillbörlig påverkan

Det finns många exempel i media och vetenskapliga studier där idrottsledare blivit utsatta för otillbörlig påverkan, antingen i form av hot eller trakasserier alternativt i samband med till exempel matchfixning.³² Mindre tydligt blir det när någon lobbar för sin sak, till exempel en vårdnadshavare som pressar en idrottsledare till att ändra ett beslut eller ge fördelar.³³ Det är en situation flera intervjupersoner känner igen.

Det kan vara svårt att veta var gränsen för otillbörlig påverkan bör dras, till exempel för en idrottsledare i beslutande position i en förening eller ett förbund. Är det rimligt att ta emot en flaska vin, inbjudan till en fest eller gratis profilprylar? Sådana gränsdragningar måste ständigt diskuteras med stöd av idrottens egna dokument, existerande lagstiftning – och det som kan ses som sunt förnuft.

I detta resonemang finns dock en inbyggd risk att ihärdiga personer anklagas för otillbörlig påverkan även om de har rätt i sak. Kanske har de eller en närstående utsatts för något olämpligt. Vederbörande har kanske inte blivit lyssnad på och avfärdats, men fortsatt driva sin sak.³⁴ I dessa fall är det inte ovanligt att idrottsledare eller förening beskriver personens agerande som otillbörlig påverkan. Sådana exempel finns både i forskning och medierapportering. Att anklaga någon för otillbörlig påverkan får naturligtvis inte bli sätt att hantera klagomål eller olämpliga beteenden inom idrottsrörelsen.

---

³⁰ Eliasson, I. (2021). ”Utsatt situation för unga domare”. *Idrottsforskning.se* 19 maj 2021. Webbartikel.

³¹ Ibid; se även Cuskelly, G. m.fl. (2004). *Problems and issues in the recruitment and retention of sports officials*.

³² Nyberg, H. m.fl. (2024).

³³ Ibid.

³⁴ Här har Safesport Sweden fått ta del av ett antal sådana fall.

Skuld-, skam- och tystnadskulturer

Såväl forskning och utredningar som vittnesmål i medierna visar att idrottsmiljöer ofta präglas av en tystnadskultur.³⁵ Problem hålls "inom familjen". Kritiska röster och visselblåsare misskrediteras, hotas eller tystas ner och omgivning tigger. Som en intervjuperson uttrycker det: "Även om alla höll med mig om att det som skedde var olämpligt, var det ingen som stod upp för mig när jag lyfte det på föreningens årsmöte." I stället kan det bli så att den som påtalar problem själv blir problemet – och betraktas av andra som illojal, grälsjuk eller otacksam, och därför skuld- och skambeläggs.

En sådan tystnadskultur accentueras i hierarkiska grupper med täta vänskaps- och beroendeband.³⁶ Särskilt påtagligt kan detta bli där det finns personer som ges rätten att styra verksamheten och utvecklingen i gruppen, laget, föreningen eller idrotten. Kort sagt: de har mer formell och informell makt.³⁷ Följaktligen kanske andra synpunkter, önskemål eller arbetssätt inte beaktas. Det kan handla om att "besvärliga" vårdnadshavarens barn osynliggörs, förminskas, avfärdas eller bemöts med tystnad och likgiltighet.³⁸

Skam- och skuldbeläggande, liksom tystnadskulturer, påverkar inte bara stämningen i en grupp. De riskerar att leda till utfrysning, stress och ohälsa – vilket inte bara drabbar särskilt utsatta, utan som regel hela gruppen.³⁹ Sådana kulturer föder vaksamhet, rädsla och insikt om att det nästa gång kan vara jag som drabbas, vilket i sin tur kan medföra att ideellt engagerade väljer att sluta eller gör ett sämre jobb än vad de skulle kunna.

Idrottsrörelsen (samtliga föreningar, specialidrottsförbund och Riksidrottsförbundet) hävdar att man arbetar för att motverka framväxten av sådana miljöer.⁴⁰ Flera intervjupersoner anser dock att det befintliga trygghetsarbetet alltför mycket är inriktat på information och utbildning, och att idrottsrörelsen (inklusive Riksidrottsförbundet) saknar viljan att vidta de åtgärder som krävs för att stävja missförhållanden inom den egna organisationen, och dess medlemsförbund.

³⁵ Stier, J. (2012); Stier, J. (2021); Edlund, K. m.fl. (2020).

³⁶ Stier, J. (2012); Stier, J. (2021).

³⁷ Stier, J. (2012).

³⁸ Ibid. Safesport Sweden har fått ta del av ett antal sådana exempel.

³⁹ Stier, J. (2012); Stier, J. (2021); Edlund, K. m.fl. (2020).

⁴⁰ Se exempelvis Svenska fäktningsförbundet (2024). "Osunda idrottsmiljöer". Webbsida.

Organisation, sammanhang och god styrning

Idrotten finns i olika sammanhang.⁴¹ Det *samhällsstrukturella sammanhanget* inrymmer idrottens historia, mål, politiska styrning, finansiering, värdegrund samt samhällstrender som kommersialisering, professionalisering, digitalisering och en ökande individualism. Detta större sammanhang ger förutsättningarna för organisationen och styrningen av idrotten och är grunden för idrottspolitikens målsättningar och idrottens styrdokument, vilka förbund, föreningar, ledare och aktiva ska förhålla sig till.

Det *idrottsorganisatoriska sammanhanget* är idrottens övergripande styrning och organisering, vari Riksidrottsförbundet, specialidrottsförbund, SISU Idrottsutbildarna och kommunerna är aktörer. Enskilda idrotters speciella organisering, regelverk, uppförandekoder och kulturer ingår också i detta sammanhang.⁴²

I det *föreningsspecifika sammanhanget* ingår ledarskapsideal, förutsättningar för insyn, transparens och kontroll samt kommunikationssätt och "tyst kunskap". Dessa varierar mellan idrotter och föreningar.

Slutligen, i det *interpersonella sammanhanget*, ingår unika personer, till exempel ledare, med sina förutsättningar, drivkrafter, målsättningar, motiv, förväntningar och erfarenheter. Människor i alla åldrar deltar i idrotten och därför finns stor variation bland de som engagerar sig. Det är alltså mot denna bakgrund styrningen av idrotten sker.

I dag talas det allt oftare om vikten av god styrning (*good governance*) i idrottsrörelsen.⁴³ Det betyder att verksamheten i föreningar och förbund ska bedrivas med arbetssätt och principer som främjar:

- transparens
- ansvarstagande
- rättvisa
- demokrati
- etisk hållning
- professionalism.

God styrning tydliggör inriktningen på, och skapar förtroende för, det ideella idrottsledarskapet. Den ger även hållbarhet i idrottens styrning och förvaltning.

---

⁴¹ Stier, J. (2021).

⁴² Se Riksidrottsförbundet (2023e). *Idrotten vill: Idrottsrörelsens idéprogram*.

⁴³ Centrum för idrottsforskning (2021). "Good governance och idrottens trovärdighet". Webb sida.

Transparens betyder att beslut, processer och regelverk i föreningar eller förbund är öppna, lättillgängliga och begripliga för medlemmar, utövare, ledare och sponsorer. I en transparent verksamhet får den som önskar tillgång till beslut, ekonomiska redovisningar och rapporter. Föreningar och förbund är också tydliga och öppna med mål, värdegrund, policyer, etiska riktlinjer, förändringar och händelser (även de mindre positiva) i verksamheten. Flera intervjupersoner menar emellertid att det i dag kan vara svårt att få tillgång till ekonomiska underlag och mer utförliga motiveringar till tagna beslut. Som en av de intervjuade formulerade sig: "Det är mer som att transparens handlar om att se till att föreningen eller förbundet inte framstår i dålig dager."

Ansvarstagande innebär att individer, föreningar, förbund och andra aktörer hålls ansvariga inför dem som givit dem mandat att bedriva verksamheten, det vill säga medlemmar, utövare och andra delar av idrottens organisation. Ytterst även staten och kommunerna som tilldelar idrotten medel. Vidare bör det leda till konsekvenser om idrottsrörelsens aktörer inte tar ansvar för sina handlingar och beslut. Det kan handla om indragna stöd för föreningar som brister i att hantera oegentligheter, eller att ledare som uppträder inkorrekt fräntas sina uppdrag.

Här finns anledning att ställa sig frågan om detta sker i tillräcklig utsträckning. För att ansvarstagande ska fungera krävs klara roller och ansvarsområden för ledare, beslutsfattare, föreningar och förbund. Så är för närvarande inte fallet, menar en intervjuperson: "... i stället är det så att man antingen håller varandra om ryggen utan att ta problemen på allvar, eller bollar man runt det mellan föreningar, förbund och enskilda." Ansvarstagande kräver regelbundna utvärderingar av verksamheten och möjligheter för medlemmar att granska och ifrågasätta beslut på föreningarnas årsmöten, eller genom motioner på förbundsstämmor – det kräver demokrati.⁴⁴

Demokrati syftar till att beslut i föreningar och förbund fattas på ett demokratiskt sätt – bland annat genom att involvera dem vilka de berör – och att fattade beslut efterlevs. Det medför också att medlemmar, ledare och andra intressenter får komma till tals, och har möjlighet att påverka beslut kopplade till verksamheten. Konkret kan detta innefatta demokratiska val av styrelse och ledare, regelbundna årsmöten för föreningarna eller möjlighet att lämna motioner på förbundsstämmor, där medlemmar (individer eller föreningar) även kan rösta i viktiga frågor. Eller som en intervjuperson uttrycker det: "... föreningen ska leva upp till sina egna och Riksidrottsförbundets stadgar." Här finns dock ett dilemma; det finns ofta egenintressen i frågor vari föreningar, förbund och individer röstar som det bäst passar

---

⁴⁴ Se Stier, J. (2012); Stier, J. (2021); Edlund, K. m.fl. (2020).

dem. Krav på förändring och justeringar av "maktbalansen" kan därför vara svåra att få gehör för.

Rättvisa handlar om att alla ska ha lika möjligheter och rättigheter i idrotten, oavsett kön, ålder, bakgrund, förmåga eller ekonomiska möjligheter. Även här finns ju ett dilemma, då idrott handlar om prestationer – där alla verkligen inte har samma förmåga. Vanligt är att "de duktigas" eller "kändas" röst väger tyngre än andras. För att säkerställa likabehandling kan föreningar och förbund därför exempelvis införa regelverk, som motverkar diskriminering och främjar jämställdhet, samt verkligen arbeta för att dessa efterlevs och inte bara blir "fina broschyrer". Rättvisa betyder även att meningsskiljaktigheter och konflikter hanteras rättvist och systematiskt, liksom inte per automatik avfärdas som "gnäll", "smutskastning" eller vänds mot den drabbade. Just det senare har flera intervjupersoner upplevt, när de varit "besvärliga" – det vill säga använt föreningsdemokratins möjligheter.

Etik yttrar sig i att handlingar och beslut (av individer, förening och förbund) kännetecknas av moral, ärlighet och respekt för regler, lagar och värdegrund. Antikorruptionsprogram, etikutbildning och etiska riktlinjer kan vara delar i att säkerställa detta. Det krävs även ansvarsutkrävande, inklusive disciplinära åtgärder vid oetiskt eller osportsligt beteende.⁴⁵ Likväl blir alltför ofta framtagandet av etiska koder själva målet, inte medlet för att förändra, menar flera intervjupersoner.

Professionalism kan beskrivas som att individer, föreningar och förbund arbetar för att uppnå sina mål på ett effektivt och professionellt sätt (inklusive utifrån föregående principer). Därför ska det finnas tydliga roller, strategier och mål för verksamheten. Utbildning och kompetensutveckling för idrottens företrädare är exempel på verktyg för att säkerställa verksamhetens kvalitet. Professionalism underlättar även en sund resursanvändning som är till nytta för idrotten. Bristande professionalism bör hanteras skyndsamt och tydligt. Här finns otaliga exempel på idrottens saktfärdighet, där olämpliga beteenden sopas under mattan, förhållas eller avfärdas som gnäll.⁴⁶ En intervjuperson påpekar att det i stället inbyggt i idrotten: "... finns ett partiskt system, där den som ska vara professionell ser som sin främsta uppgift att skydda idrottsrörelsen, inte att stå upp för den drabbade eller se till att det dåliga förbättras. Detta gäller även idrottsombudsmannen och Riksidrottsförbundet."

---

⁴⁵ I Schweiz har man tagit fram en etisk kompass, se Swiss Olympic. *Ethics compass*. Webbplats.

⁴⁶ Safesport Sweden har emottagit ett antal sådana ärenden.

Diskussion och avslutning

Idrotten är den största folkrörelsen i Sverige, och bygger på ideellt engagemang. Den är både en produkt av sin historia och en spegling av samtiden. Idrotten påverkas därför av samhällsprocesser såsom individualisering, professionalisering, kommersialisering, bolagisering och digitalisering. Detta samhällsstrukturella sammanhang gör att idrott inrymmer företeelser och beteenden som är bra, goda och viktiga, men också dåliga, fel, oacceptabla och ibland olagliga. Därtill utgör det idrottsorganisatoriska sammanhanget (styrningen av idrotten), de engagerade personerna med sina drivkrafter, samt de föreningsspecifika och interpersonella miljöerna, det ideella idrottsengagemangets kulturella och strukturella inramning.

Ett exempel på samtidens inverkan på idrottens förutsättningar är den tilltagande teknikutvecklingen. Under senare år har digitala plattformar och verktyg, inklusive sociala medier, blivit allt viktigare i idrotten. Idrottsledare använder sociala medier såväl för att visa upp vad de själva gör, som att kommunicera med utövare, vårdnadshavare och andra. Föreningar och förbund har numera egna webbplatser, vilket ökar möjligheterna att synliggöra verksamheten, attrahera medlemmar och ledare samt föra dialog med medlemmar och andra. Detta ställer nya krav på föreningar och ledare: att veta vad och hur man bör skriva, och om vad, hur integritetsfrågor och GDPR hanteras eller vilka hänsyn som bör tas till personer med skyddad identitet.

När idrottsledare får motivera varför de engagerar sig ideellt framhåller de ofta flera inre drivkrafter, till exempel att få en meningsfull fritid, fortsätta med idrotten efter tiden som aktiv, bygga relationer med andra, utveckla sig själv och få motion. Vanligt är också att man engagerar sig för att få mer tid med sina barn. Som ledare för de egna barnen kan man dock hamna i en roll som skaver mot andra barn, och vuxna, i föreningen. Vidare påverkas det ideella engagemanget av enskilda idrotters och föreningsorganisering, regelverk, ideal, regler, uppförandekoder, kommunikationssätt, "tysta kunskap" och könsnormer – fortfarande i dag finns olika förväntningar på män och kvinnor i idrotten, och svensk idrott är heller inte jämställd.

Det ideella engagemanget har också baksidor. Tidsbrist, stress, press, motstridiga krav, förväntningar och osunda ideal är sådana exempel. Till baksidorna hör också det otydliga mandat som många tränare, ledare, funktionärer och styrelsemedlemmar upplever att de verkar under. I vissa fall finns styr- och regeldokument att förhålla sig till, kollegor att rådfråga och goda exempel att använda sig av – men i många fall saknas dessa. Ibland finns styr- och regeldokument, men efterlevs inte. Det händer ofta att personer tackar ja till ett uppdrag eller en roll, som sedan inte riktigt stämmer överens med hur det blir i praktiken.

Även kritik har en negativ påverkan på motivation och engagemang hos ideella ledare, tränare, matchfunktionärer och styrelsemedlemmar. Det kan handla om kritik mot laguttagning, taktik, enskildas prestationer eller någons agerande. Ibland övergår kritiken dessvärre i påhopp, trakasserier eller hot. Exempel är okvädningsord, ramsor eller banderoller med budskap, smutskastning och "drev" på nätet, inspelning och fotografering, tillgängliggörande eller spridning av personliga uppgifter på nätet samt hot via telefon, e-post eller brev. Även otillbörlig påverkan förekommer.

Denna studie av forskning, medierapportering och erfarenheter från ett antal representanter för idrottsrörelsen tyder på ett allt hårdare klimat inom svensk idrott. Det förekommer mobbning, hot och kränkningar mot ledare, tränare, föräldrar och idrottsutövare. Olämpliga och hotfulla beteenden kan ibland yttra sig i fysiska möten, men framför allt i sociala medier. Samtidigt finns en tystnadskultur i många idrottsmiljöer, där kritik riskerar att avfärdas som trakasserier och där personer som "klagar" blir föremål för sanktioner med hänvisning till bristande lojalitet.

Idrottsrörelsens behov av systematiskt arbete och självkritik

Av nyss angivna skäl bör idrotten arbeta systematiskt med god styrning; att främja transparens, rättvisa, demokrati, ansvarstagande, etik och demokrati. Här räcker inte broschyrer, hemsidor, utbildningar och framgångssagor. Dessa måste paras med öppen självkritik, sanktioner och mer stöd för dem som drabbas av idrottens baksidor. Om detta är intervjupersonerna, många utövare, journalister, forskare och beslutsfattare överens. I dag är systemet slutet, och snedvridet till förmån för den förening, förbund eller ledare som betett sig illa – inte den drabbade. Idrottens rädsla för kritik leder till tystnadskulturer, vilket drabbar såväl utövare som ideella ledare. Det rimmar väldigt illa med idrottens egen värdegrund och rättssäkerheten i samhället, och riskerar både att urholka förtroendet för idrottsrörelsen och möjligheterna att rekrytera ideellt engagerade ledare i framtiden.

Det faktum att så många människor är verksamma inom idrotten visar att samhandling mellan människor, även när det inte primärt gynnar en själv, är en stark kraft i samhället. Meningsfullhet, gemenskap och identitet skapas i möten och gemensamma målsättningar. Därför har det ideella engagemanget i idrotten liksom i övriga folkrörelser fortfarande en viktig roll att spela i Sverige, trots sina baksidor. Viktigt är emellertid att ta itu med det som är mindre bra, oavsett när och var det händer och vem som ligger bakom det. Över lag görs likväl mycket för att möta de avarter som kommer till uttryck inom idrotten, samtidigt som föreningar, förbund och ledare många gånger står handfallna inför vad de upplever som en ny, hårdare värld.

Referenser

- Centrum för idrottsforskning. (2018). *Jämställd idrott i siffror*.
<https://centrumforidrottsforskning.se/sites/default/files/2021-06/Jamstalld-idrott-i-siffror.pdf>. (Hämtad 2 december 2024.)
- Centrum för idrottsforskning (2021). "Good governance och idrottens trovärdighet".
 Webbsida. <https://centrumforidrottsforskning.se/kunskap-om-idrott/idrott-och-samhalle/good-governance>. (Hämtad 6 januari 2025.)
- Centrum för idrottsforskning (2024). "Jämlik idrott". Webbplatssektion.
<https://idrottsstatistik.se/jamlika-forutsattningar/jamstalldhet-forbund>.
 (Hämtad 20 december 2024.)
- Centrum för idrottsforskning (u.å.). "Socioekonomi". Webbplatssektion.
<https://centrumforidrottsforskning.se/kunskap-om-idrott/barn-och-ungdomsidrott/socioekonomiska-skillnader>. (Hämtad 28 december 2024.)
- Cuskelly, G. & Hoye, R. (2004). *Problems and issues in the recruitment and retention of sports officials*. Rapport för Australian Sports Commission. Brisbane: Griffith University.
- Edlund, K. & Winter, M. (2020). "Idrottsmiljö och hälsa inom svensk konstakning".
 Slutrapport.
<https://docplayer.se/189181357-Idrottsmiljo-och-halsa-inom-svensk-konstakning-slutrapport-26-juni-oberoende-utredare-klara-edlund-och-magnus-winter.html>.
 (Hämtad 2 december 2024.)
- Eliasson, I. (2014). *To be a "coach parent" and a "coach child" in sport in the light of changing childrearing discourses*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.
- Eliasson, I. (2021). "Utsatt situation för unga domare". *Idrottsforskning.se* 19 maj 2021. Webbartikel.
<https://www.idrottsforskning.se/utsatt-situation-for-unga-domare>. (Hämtad 2 december 2024.)
- Hurve, K. & Jonsson, A. (2018). *Att motverka otillåten påverkan inom idrotten: En kunskapsfördjupning om trakasserier, hot, våld och korruption*. Stockholm: Brå.
- Julin, A. & Störlinge, S. (2023). "Gångkriminella försöker värva ungdomsspelare".
Expressen 22 september 2023. Webbartikel.
<https://www.expressen.se/sport/fotboll/allsvenskan/gangkriminella-forsoker--varva-ungdomsspelare>. (Hämtad 2 december 2024.)
- Kilger, M. (2020). "Svårt men givande att vara tränare för sitt eget barn".
Idrottsforskning.se 22 september 2020. Webbartikel.

<https://www.idrottsforskning.se/svart-men-givande-att-vara-tranare-for-sitt-eget-barn>. (Hämtad 2 december 2024.)

Nyberg, H. & Lundahl, J. (2024). "Leksands IF:s valberedning berättar om trakasserier: 'Skickade en loska i ansiktet'". *SVT Dalarna* 25 april 2024. Webbartikel. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/leksands-ifs-valberedning-berattar-om-trakasserier-skickade-en-loska-i-ansiktet>. (Hämtad 2 december 2024.)

Potts, A. J., Didymus, F. F. & Kaiseler, M. (2018). "Exploring stressors and coping among volunteer, part-time and full-time sports coaches". I *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, vol. 11, nr. 1, s. 46–68.

Potts, A. J., Didymus, F. F. & Kaiseler, M. (2021). "Psychological stress and psychological well-being among sports coaches: A meta-synthesis of the qualitative research evidence". I *International Review of Sport and Exercise Psychology*, vol. 16, nr. 1, s. 554–583.

Riksidrottsförbundet (2023b). "Ideella ledare helt avgörande för idrotten". Webbartikel.

<https://www.rf.se/nyhetsarkiv/nyheter/2023-05-23-ideella-ledare-helt-avgorande-for-idrotten>. (Hämtad 2 december 2024.)

Riksidrottsförbundet (2023c). "Värdet av ideellt arbete". Webbsida. <https://www.rf.se/idrott-i-samhallet/vardet-av-ideellt-arbete>. (Hämtad 2 december 2024.)

Riksidrottsförbundet (2023d). *Idrotten vill: Idrottsrörelsens idéprogram*. <https://www.rf.se/download/18.7e76e6bd183a68d7b71179c/1664978259581/Idrotten%20Vill%20%E2%80%93%20Idrottsr%C3%B6relsens%20id%C3%A9program.pdf>. (Hämtad 20 december 2024.)

Riksidrottsförbundet (2023e). "Hot, våld och trakasserier inom idrotten". Webbsida. <https://www.rf.se/rf-arbetar-med/sakerhet-och-rent-spel/hot-vald-och-trakasserier-inom-idrotten>. (Hämtad 6 januari 2025.)

Rosa, H. (2015). *Social acceleration: A new theory of modernity*. New York, NY: Columbia Press.

Safesportsweden.org. Webbplats.

Samuelsson, P. (2023). "Kriminella försöker värva på fotbollsplan i Skellefteå: Nu varnar klubben föräldrarna". *SVT Västerbotten* 29 september 2023. Webbartikel. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/kriminella-forsoker-varva-pa-fotbollsplan-i-skelleftea-nu-varnar-klubben-foraldrarna--gszlj0>. (Hämtad 6 januari 2025.)

Stier, J. (2012). *Blod, svett och tårar: Ledarkulturen inom svensk landlagsgymnastik – belyst och problematiserad*. Rapport. Västerås: Mälardalens högskola.

Stier, J. (2021). *Samhället och jag: En sociologisk ingång*. Lund: Studentlitteratur.

Stiftelsen Tryggare Sverige (2023). *Brott och otrygghet inom svensk idrott: En lägesbild 2023*. Rapport.

Sundberg, A. (2023). "Här är kaoset i 08-fotbollen – domare som flyr och misshandel: 'Gängkriminella i fotbollen'". *Fotbollskanalen* 28 juni 2024. Webbartikel.

<https://www.fotbollskanalen.se/sverige/har-ar-kaoset-i-08-fotbollen-domare-som-flyr-och-misshandel-gangkriminella-i>. (Hämtad 2 december 2024.)

Svender, J. & Nordensky, J. (2019). *Jämställdhet bland idrottens ledare*. FoU-rapport 2019:1.

https://www.rf.se/download/18.7e76e6bd183a68d7b7114e7/1664975914332/FOU2019_1%20J%C3%A4mst%C3%A4lldhet%20bland%20idrottens%20ledare.pdf. (Hämtad 6 januari 2025.)

Svenska fäktningsförbundet (2024). "Osunda idrottsmiljöer". Webbsida.

<https://svenskfaktning.se/foreningar/trygg-faktning/osunda-idrottsmiljoer>. (Hämtad 29 december 2024.)

SVT Play 22 april 2024. "Hatet i Leksand". Dokumentär.

<https://www.svtplay.se/video/jAB7DaV/hatet-i-leksand>.

Swiss Olympic (2024). *Ethics compass*. Webbplats.

<https://www.swissolympic.ch/en/verbaende/werte-ethik/ethics-compass/home>. (Hämtad 29 december 2024.)

Williams, R. (1992). *Idrottens historia*. Lund: Alhambra.

Ideellt arbete och idrottsrörelsens utmaningar

Johan Vamstad, Johan von Essen, Erik Lundberg & Ebba Henrekson, Marie Cederschiöld högskola

Inledning

Forskarens vanliga roll är att beskriva samhällsfenomen och ge förklaringar till varför de förändras. I antologins kapitel 1 har vi gjort just detta genom att ge kunskap om det ideella arbete som äger rum inom idrottsrörelsens organisationer i jämförelse med annat ideellt arbete i det svenska civilsamhället och hur det har förändrats över tid. I detta kapitel ska vi ge oss ut på lite djupare vatten och tillåta oss att resonera något mer fritt kring några av de utmaningar som vi menar att idrottsrörelsens organisationer står inför för att behålla, förnya och utöka sin viktigaste resurs – det ideella arbetet.

Idrott tar sig många olika former; många motionerar och idrottar på egen hand och en del i det utbud som företag erbjuder. Vi kommer att diskutera föreningsidrott, eftersom vi intresserar oss för det ideella arbetets villkor inom idrotten. Ett så pass omfattande och betydande samhällsfenomen som föreningsidrotten står naturligtvis inför många olika utmaningar. Vi kommer dock att avgränsa oss till de utmaningar som vi menar är förknippade med att idrottsrörelsens organisationer är beroende av att medlemmar, aktiva och anhöriga arbetar ideellt för att kunna bedriva verksamhet.

Vi utgår från resultaten från de befolkningsundersökningar vi redovisar i kapitel 1, tidigare forskning samt vår samlade kunskap om de villkor som formar och strukturerar organisationer i det svenska civilsamhället.

Kapitlet består av sju kortare avsnitt som behandlar varsin utmaning:

1. Svårare att få aktiva och anhöriga att bidra med ideella insatser.
2. Svagare förankring i befolkningen – idrott har blivit ett medelklassfenomen.
3. Ökad professionalisering skapar både möjligheter och problem.
4. Stora skillnader i förutsättningar mellan föreningar.
5. Idrottsrörelsens förmåga och vilja att involvera en åldrande befolkning.
6. Ojämn representation av kvinnor och män i det ideella arbetet.
7. Lockelsen att växa och utveckla verksamheten med ideella krafter.

Som vi ska komma att se har flera av dessa utmaningar visat sig vara besläktade. Avsnitten är inte skrivna av en och samma person, i stället har vi alla bidragit med en eller flera utmaningar. Vi hoppas att kapitlets karaktär av samtal kan bidra till reflektion och diskussion.

Till sist, några av oss är eller har varit verksamma som utövare eller ideella inom föreningsidrotten. Men endast en av oss har en långvarig och djup relation till föreningsidrotten. Det är snarare ett intresse för det svenska civilsamhället som får oss att peka på de utmaningar som den enskilt största organisationskategorin står inför. Vi fascineras av det myller av organisationer, människor och idéer som utgör det svenska civilsamhället, och kan vi bidra till föreningsidrotten är det ett sätt att bidra till civilsamhället. Det innebär på intet vis att vi skulle vara okritiska till idrottsrörelsen och dess organisationer, tvärtom kommer vi att peka på sådant där vi menar att föreningsidrotten har mycket kvar att arbeta med.

Vem ska ta ansvar för föreningsidrotten?

Föreningsidrotten engagerar en stor del av den svenska befolkningen. Nästan 80 procent av alla barn och ungdomar (6–12 år) och 20–30 procent av befolkningen mellan 30 och 70 år idrottar i någon idrottsförening. Det finns nästan 20 000 idrottsföreningar i det svenska civilsamhället, och de är spridda över hela landet.¹ Redan dessa grova och översiktliga mått visar att föreningsidrotten är mycket omfattande i det svenska samhället. För en mycket stor andel av befolkningen, och inte minst för barn och ungdomar och deras föräldrar, är idrott en del av deras fritid och därmed en självklar del av vardagen.

Att föreningsidrotten är så väl integrerad i det svenska samhället kommer sig bland annat av att efterkrigstidens socialdemokratiska regeringar menade att en meningsfull fritid är en medborgerlig rättighet. Det gjorde att föreningsidrotten, liksom folkbildningen, tidigt fick statliga stöd.² Idrottsrörelsen fick direkta stöd i form av föreningsbidrag, och indirekta stöd i form av idrottsplatser och arenor som byggdes i kommunal regi, men som användes av idrottsföreningar.³ Den statliga idrottspolitiken har ända sedan tidigt 1900-tal riktat både stöd och förväntningar gentemot idrottsrörelsen. Den har dock mestadels respekterat rörelsens självständighet, och till skillnad från exempelvis ideella organisationer inom välfärden har den ald-

---

¹ Riksidrottsförbundets stadgar 2023.

² Ekström von Essen, U. (2003). *Folkhemmets kommun*.

³ Norberg, J. R. (2012). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt?*; Wijkström, F. m.fl. (2002). *Den ideella sektorn*.

rig strävat efter att inkorporera eller ersätta idrottsorganisationerna med offentlig verksamhet.⁴

Att föreningsidrotten under så lång tid haft ekonomiska och institutionella förutsättningar som förankrat den i det svenska samhället har medfört att man gärna tar för givet att det ska finnas tillgång till organiserad idrott, inte minst för barn och ungdomar. Förutom meningsfull fritid förväntas föreningsidrotten också bidra till ökad folkhälsa, social fostran och integration, vilket gör att den är något som medborgarna kan förvänta sig ha tillgång till. Samtidigt är de idrottsföreningar som bedriver idrottsverksamhet en del av civilsamhället.

Svårt att rekrytera till ideellt arbete

Idrottsföreningar är ideella organisationer, och de flesta ideella organisationer är beroende av ideellt arbete för att kunna bedriva verksamhet. Som vi beskrivit i kapitel 1 är de som arbetar ideellt i idrottsrörelsens organisationer oftare yngre (15–24 år) eller medelålders (40–54 år), vilket tyder på att barn och ungdomar som är aktiva utövare, liksom deras föräldrar, är viktiga grupper att rekrytera till ideellt arbete. Företrädare för idrottsföreningar talar däremot inte främst om att den stora tillströmningen av barn och unga och medelålders personer ger dem goda möjligheter att rekrytera till ideellt arbete. Snarare bekymrar sig många över hur svårt det är att rekrytera, och att föreningar måste tvinga aktiva och anhöriga att arbeta ideellt. Det är inte bara inom föreningsidrotten som det finns oro för att det är svårt att rekrytera till ideellt arbete, samma bekymmer finns även i många andra organisationer i det svenska civilsamhället. Men här kommer vi att resonera om de utmaningar som idrottsrörelsen står inför.

Att aktiva inom idrottsföreningar återkommande berättar om att engagemanget minskar är svårt att få ihop med att befolkningsundersökningarna visar att idrottsrörelsens organisationer sedan 1992 har förmått rekrytera nästan 20 procent av befolkningen till ideellt arbete. Även om andelen av befolkningen som arbetar ideellt inom föreningsidrotten ligger stabil kan dock rekryteringsprocessen ha blivit svårare. Befolkningsundersökningarna visar att andelen av befolkningen som instämmer i påståendet att det är moraliskt uppfordrande att arbeta ideellt har minskat från 61 procent 2005 till 38 procent 2024. Det tycks alltså vara så att allt färre tycker att det är medborgarnas ansvar att arbeta ideellt så ideella organisationer, till exempel idrottsföreningar, kan bedriva verksamhet, vilket gör att fler är mer motvilliga än tidigare när de får frågan om att arbeta ideellt.

---

⁴ Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet*.

Återför ansvaret dit det hör hemma

Idrottsrörelsens organisationer befinner sig alltså i den paradoxala situationen att en betydande del av befolkningen förutsätter att de själva och/eller deras barn ska ha tillgång till föreningsidrott, samtidigt som många inte vill bidra till att idrottsföreningar kan bedriva verksamhet. Därför står idrottsrörelsen inför utmaningen att påminna om att idrottsföreningar är ideella organisationer – och att ideellt arbete därför är deras viktigaste resurs. Eller mer direkt uttryckt, om inte medlemmar, aktiva och anhöriga arbetar ideellt går det inte att bedriva föreningsidrott.

Om detta är en korrekt tolkning av idrottsföreningars svårigheter att rekrytera aktiva och anhöriga till ideellt arbete står idrottsrörelsen också inför utmaningen att återföra ansvaret för föreningsidrotten dit det hör hemma, alltså hos de medborgare som tar för givet att de ska ha tillgång till föreningsidrott. Det är i så fall ett arbete som måste göras av dem som rekryterar på lokal nivå, genom att ge dem som vill ha tillgång till föreningsidrott frihet men också ansvar att utforma och driva verksamhet. Men det måste också göras av de företrädare för idrottsrörelsen som uttalar sig offentligt, genom att inte främst hänvisa till statens ansvar utan till de resurser som finns inneboende i idrottsrörelsens organisationer.

Idrott har blivit ett medelklassfenomen

Idrottsrörelsen är stor, bred och rikstäckande. Bland dem som arbetar ideellt i en idrottsorganisation finns människor med alla tänkbara bakgrunder samt ekonomiska och sociala förutsättningar. Det är därför svårt att med hjälp av statistik skapa en fullständig profil av den genomsnittlige idrottsengagerade som gör idrottsrörelsen rättvisa. Undantagen från normen blir oundvikligen många. Eftersom idrottens utmaningar i Sverige är så nära förknippade med det ideella arbetet är det ändå av vikt att försöka få klarhet över vilka som utför de ideella insatserna. Den beskrivning av dem som arbetar ideellt i idrotten som ges i kapitel 1 i denna antologi är både baserad på hur de svarat på befolkningsundersökningarnas frågor och statistik ur offentliga register. Tillsammans ger dessa källor en välgrundad uppfattning av den idrottsengagerade, vilken stärks av att befolkningsundersökningen genomförts sju gånger under mer än trettio år. I profilen som framträder ligger en utmaning för idrottsrörelsen. Den idrottsengagerade verkar i dag i större utsträckning än tidigare tillhöra en socialt och ekonomiskt väletablerad medelklass. Detta låter kanske inte i sig som ett problem, men om man ser tillbaka historiskt på idrottsrörelsens bas och dess betydelse för det medborgerliga engagemanget i det vidare civilsamhället är det likväl en utmaning för idrottsrörelsens roll, och kanske även dess mål och mening.

Högre utbildningsnivå men lägre grad av jämlikhet

På 1990-talet var andelen med eftergymnasial utbildning bland de ideellt arbetande i idrottsorganisationer klart lägre än bland dem som arbetade ideellt i andra organisationer och för befolkningen generellt. När den senaste befolkningsundersökningen genomfördes 2024 var andelen med eftergymnasial utbildning ungefär densamma bland dem som arbetar ideellt inom idrotten som de som arbetar ideellt i andra organisationer samt befolkningen i övrigt, samtidigt som den totala andelen av befolkningen med eftergymnasial utbildning har ökat. En anmärkningsvärt stor majoritet av de idrottsengagerade är husägare, nästan ingen är arbetslös och de röstar dessutom borgerligt i klart större utsträckning än andra som arbetar ideellt, men också i större utsträckning än befolkningen i stort. Ökande utbildning och välstånd bland de som arbetar ideellt i idrottsorganisationer är glädjande för de som är med i denna grupp, men väcker frågan om vilka som inte är det.

Även om den generella utbildningsnivån har gått upp i Sverige sedan 1990-talet har den ekonomiska jämlikheten inte gjort det. Inkomstjämligheten, mätt som ginikoefficient⁵, har tvärtom ökat i Sverige sedan 90-talet, men från en i internationell jämförelse låg nivå. De ekonomiska klyftorna har i dag dock hunnit bli noterbart större än exempelvis i våra nordiska grannländer.⁶ Ökningen blir mer dramatisk om man inkluderar kapitalinkomster; den stora ojämlikhetsökningen har nämligen skett mellan dem som äger sin egen bostad och de som inte gör det.⁷

Utlandsfödda kraftigt underrepresenterade

Sedan 1990-talet har också antalet utlandsfödda ökat till en bit över två miljoner personer, eller drygt 20 procent av befolkningen.⁸ Vi vet genom befolkningsundersökningarna att denna grupp är kraftigt underrepresenterad bland dem som arbetar ideellt i idrottsorganisationer, särskilt de som är födda utanför Europa. Då den idrottsengagerade verkar vara en ganska typisk medelvensson, är det alltså troligt att det finns växande grupper i den svenska befolkningen som idrottsrörelsen inte engagerar. Den breda medelklassen är helt enkelt inte lika bred som den har varit. Vi vet från existerande forskning att social klass är av stor betydelse för i vilken utsträckning särskilt barn och ungdomar idrottar, och det är rimligt att anta att

⁵ Ginikoefficient är ett mått på ojämlikhet, i det här fallet ojämlikhet i inkomstfördelning. Skalan går från noll (alla har samma lön) till ett (en har all lön).

⁶ Finanspolitiska rådet (2024). *Ekonomisk ojämlikhet i Sverige*.

⁷ Ibid.; Cervenka, A. (2022). *Girig-Sverige*.

⁸ Statistikmyndigheten SCB (2024).

klasstrukturen hos de idrottsaktiva respektive de ideellt arbetande ömsesidigt förstärker varandra, givet betydelsen av föräldraskap i idrottsengagemang.⁹

Om risker med avgifter och gränsen för idrottens ansvar

Den etablerade medelklass som verkar utgöra basen för idrottsrörelsen har förutsättningar som vissa grupper utanför den inte har. Bland dessa finns de som hamnat i relativ fattigdom till följd av ökad inkomstojämlikhet, och i stor utsträckning även flyktinginvandrare. För medelklassen behöver det exempelvis inte vara ett problem att viss barn- och ungdomsverksamhet avgiftsbeläggs, tvärtom kan det öka flexibiliteten och valfriheten ifall det minskar kraven på ideella insatser. Det kan med andra ord finnas stöd för en ordning där avgifter i större utsträckning finansierar avlönade anställda. Avgifter kan dock utestänga de som saknar de ekonomiska förutsättningarna för dem. Konsekvenserna av detta är potentiellt allvarliga. Robert Putnam beskriver i sin bok *Our kids: The American dream in crisis* hur den sociala segregationen har ökat i USA, samtidigt som den sociala mobiliteten minskat. Högt på hans lista av orsaker, och på saker som måste åtgärdas, ligger trenden av avgiftsbeläggning av idrotts- och fritidsaktiviteter som äger rum efter skolan.¹⁰ Han menar att det är där de sociala klyftorna börjar, när barn och unga separeras mellan de som får vara med och de som inte får det. Även om förutsättningarna för idrottsutövande ser olika ut i USA och Sverige finns det också en universell poäng om inkludering och exkludering, och dess effekter, i Putnams budskap.

Tillgängligheten till idrottsverksamhet för framför allt barn och ungdomar har kommit att tas för given, och på så sätt även allt det ideella arbete som ligger till grund för den. På samma sätt har förväntningar på idrottsrörelsen att vara en socialt inkluderande kraft med lägre tröskel för inträde än många andra organisationer och aktiviteter i civilsamhället vuxit fram. Dessa förväntningar har liknats vid ett "implicit samhällskontrakt" mellan staten och idrottsrörelsen, ett kontrakt som även är implicit kopplat till det ekonomiska stödet från staten.¹¹ Förväntningarna kommer ur en lång tradition av bred folklig förankring, men även förmåga till klassöverskridande verksamhet, i vilken alla från slott till koja kan idrotta tillsammans. Att upprätthålla denna funktion blir förstas en växande utmaning då ojämlikheterna och skiljelinjerna i samhället blir mer betydelsefulla. Det har, med andra

---

⁹ Lie Andersen, P. m.fl. (2019). "Social class differences in youth's participation in organized sports". I *International Review for the Sociology of Sports*, vol. 54, nr 8, s. 921–937.

¹⁰ Putnam, R. (2016). *Our kids*.

¹¹ Norberg, J.R. & Redelius, K. (2013).

ord, även här skapats en nödvändighetsstruktur som återkopplar till frågan om vem som ska ta ansvar för idrottsrörelsen. Är det rimligt att idrottsorganisationerna ska ha ett särskilt ansvar för att rekrytera personer som står utanför traditionella engagemang och organisationer i civilsamhället?

Professionalisering som utmaning och möjlighet

Det svenska civilsamhällets högt hållna principer om frivillighet, idealitet och folklighet kommer kanske allra bäst till uttryck inom idrottsrörelsen. Idrott är tänkt att förena och inkludera alla som vill i gräsrotsorganisering underifrån. I det perspektivet blir tanken på en tilltagande professionalisering av idrottsorganisationerna ytterligare en utmaning. Samtidigt har idrottsorganisationer likt vilka organisationer som helst behov av att utvecklas, och det finns kanske dessutom gränser för vilken verksamhet, och hur mycket av den, som kan genomföras av de aktiva, medlemmar och anhöriga som arbetar ideellt. Professionalisering kan innebära att avlönad personal ersätter eller kompletterar de ideella insatserna. Detta är något vi valt att kalla extern professionalisering, alltså professionalisering genom att ta in kompetens eller resurser utifrån organisationen. Kostnaderna för en sådan professionalisering kan i nästa led innebära professionella praktiker och metoder för att finansiera den, exempelvis i form av professionell insamling eller affärsverksamhet. Utmaningen med denna sorts professionalisering har uppmärksammats i forskning och av idrottsrörelsen själv sedan åtminstone flera årtionden.¹²

Idrotten mindre professionaliserad än övriga civilsamhället

Även om det finns en viss vaksamhet kring utveckling i denna riktning syns ännu inga tecken på att idrottsorganisationer har professionaliserats mer än andra organisationer i det svenska civilsamhället, snarare tvärtom. Krav på introduktion och utbildning är vanligare bland till exempel organisationer med social inriktning och intresseorganisationer. Detta är vad vi kallar intern professionalisering, alltså införande av professionella metoder eller praktiker inom organisationen. Denna typ av professionalisering har beskrivits som ett potentiellt problem, då den kan skapa en typ av professionell ideellt arbetande som representerar sig själv snarare än rörelsen.¹³ Resultaten från 2024 års befolkningsundersökning tyder endast på viss intern professionalisering, där fler idrottsengagerade i dag svarar att den verksamhet de arbetar ideellt i leds av anställd personal, jämfört med för tio år sedan. I

¹² Seippel, Ø. (2002). "Volunteers and professionals in Norwegian sport organizations". I *Voluntas*, vol. 13, nr. 3, s. 253–270.

¹³ Altermark, S. m.fl. (2023). "Shaping civil society leaders". I *Voluntas*, vol. 34, nr. 5, s. 1025–1035.

övrigt syns inte någon stark rörelse mot professionalisering (se kapitel 1). Idrottsrörelsen omfattas inte heller av den sorts professionalisering som innebär att medlemmarna ersätts med professionella utförare, som till exempel är fallet i olika sorters intresseorganisationer.¹⁴

Är då professionalisering ett problem för idrottsrörelsen? Att de ideellt arbetande har tillräcklig kunskap, och att verksamhet med barn och unga leds av kunniga anställda, är kanske framför allt en positiv utveckling? Professionaliseringen som utmaning måste förstås utifrån de strukturer som etablerats kring idrottsrörelsen över tid. Det är strukturer vi återkommit till, såsom att idrottsorganisationernas arbete kommit att tas som självklart och nödvändigt, framför allt för barn och unga, och att det också är självklart att verksamheten utgår ifrån idealitet från aktivas och medlemmar idealitet. Det finns de facto också en tydlig familjedynamik i idrottsrörelsens ideella engagemang, som i stor utsträckning organiseras kring barn, unga och deras föräldrar. Denna familjedynamik kan också sägas stå i motsättning till professionaliseringen.

Inre och yttre krafter driver på professionaliseringen

Professionaliseringen har starka drivkrafter, både inom och utanför idrottsorganisationerna. De *inre* drivkrafterna verkar i form av organisationsutveckling, som i sin tur kan ta sig flera uttryck. Organisationer kan, då de möter utmaningar, korrigera identifierade problem genom att utveckla mer professionella metoder och praktiker. En sådan utveckling kan drivas på av aktiva, medlemmar eller en central ledning – som själv kan vara professionell. Särskilt för denna tredje kategori, ledningen, kan de professionella lösningarna ligga särskilt nära till hands. Vissa stora idrottsorganisationer har också möjligheten att kommersialisera sina tjänster genom exempelvis reklam och sponsring, vilket både kan motivera och finansiera professionalisering.¹⁵ Det finns även enskilda exempel på idrottsorganisationer som bolagiserats, vilket i någon mening gör medlemmarna till kunder snarare än en potentiell källa till ideella insatser.¹⁶ De *yttre* drivkrafterna för professionalisering kan ta formen av regelverk samt krav ställda på idrottsorganisationerna av lagstiftning och offentliga myndigheter. Dessa yttre drivkrafter kan röra alltifrån föreskrifter om hur verksamheten får bedrivas till regler om ekonomi och redovisning, till krav och förväntningar på att ta en viss roll i samhället, eventuellt i relation till en viss samhällsutmaning. Yttre driv-

---

¹⁴ Mellkvist, J. (2022). *Policy professionals in civil society organizations*; Robertsson, K. (2021). *Mellan civilsamhälle och folkrörelse*.

¹⁵ Norberg, J. R. & Redelius, K. (2013).

¹⁶ Einarsson, T. & Hvenmark, J. (2013). "Efter medlemskapet?" I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet*.

krafter för professionalisering kan också uppstå genom kontakter och samarbeten med näringslivet. Möten mellan civilsamhällets och näringslivets institutionella logiker leder ofta till anpassning och utbyten mellan organisationer.¹⁷ På så sätt kan företags professionella metoder och praktiker överföras till exempelvis idrottsorganisationer. Sådant överförande kan också ha vinstintresse då vinstdrivande försäljare av tjänster helt enkelt vill ha idrottsorganisationer som kunder. Det kan exempelvis gälla vissa redovisningstjänster. Alla dessa inre och yttre drivkrafter kan leda till större krav på professionell kunskap och kompetens, eller ett visst professionellt tillvägagångssätt.

Professionalisering är med andra ord en påtaglig kraft som idrottsorganisationer inte i alla lägen själva kan kontrollera. Utmaningen med professionalisering är för idrottsrörelsen en fråga om att styra och, om nödvändigt, bromsa in professionaliseringen. Det som står på spel är den ideella grunden i idrottsrörelsens verksamhet och hur stor utmaningen är beror förstås på vilket värde man sätter i denna idealitet. För slutmålet att erbjuda möjligheter till idrottsutövande för barn, unga, och andra är professionaliseringen en möjlighet snarare än en utmaning. Om målet och meningen med idrottsrörelsen är bredare än så kan professionalisering vara en betydande utmaning. Det gäller exempelvis om sättet på vilket man möjliggör idrott, och vad det innebär för aktiva och ideellt arbetande, har ett värde i sig.

En eller flera idrottsrörelser?

Frågan om professionalisering visar att idrottsrörelsens betydelse ligger både i idrotten i sig och i det ideella engagemang som gör idrottsföreningarnas verksamhet möjlig. Även om idrotten och dess sammanhang är förutsättningar för varandra, kan det vara lättare att förstå och analysera utmaningarna om man delar upp idrottsorganisationernas verksamhet i kärnverksamheten idrott samt kringverksamheterna som rör medlemmar och det omgivande samhället. En anledning till detta är att kärnverksamheten och kringverksamheterna möter delvis olika utmaningar, i olika sammanhang och inte minst på olika platser.

Idrottsrörelsen är rikstäckande och dess omfattning är större i glesbygder och på mindre orter än i större städer. Idrottsorganisationernas betydelse för kärnverksamheten idrott är större i landsbygder än i städerna, eftersom det där ofta finns färre kommersiella gym och andra aktörer för motion och friskvård.¹⁸ De kringverksamheter som rör medlemsorganiseringen och utbytet med det omgivande sam-

¹⁷ Wijkström, F. & Einarsson, T. (2006). *Från nationalstat till näringsliv*.

¹⁸ von Essen, J. & Wallman Lundäsen, S. (2016). *Ideellt arbete inom idrottsrörelsen*. Riksidrottsförbundets FoU-rapporter 2016:3.

hället uppvisar nog ännu större skillnader, i en jämförelse mellan stad och landsbygd.

I landsbygder kan idrottsorganisationer och dess engagerade medlemmar ha en samhällsbetydelse som sträcker sig långt utanför idrottshallarna och fotbollsplanerna. Idrottsorganisationen blir något att samlas kring och verka för, och engagemanget sträcker sig därmed bortom idrottsverksamheten. Inte minst verkar det som att idrottsorganisationernas ledare bygger nätverk och förtroendekapital som kan användas även i lokal organisering kring samhällsviktiga, icke-idrottsrelaterade frågor.¹⁹

Idrottsorganisationer i större städer har också en vidare samhällsbetydelse och det finns till exempel ett visst mått av hopp och förväntningar på deras roll i förebyggande socialt arbete för barn och unga.²⁰ Det är dock inte minst förväntningar från stat och kommuner, och idrottsrörelsens svar gör dem ofta till partners med offentliga myndigheter. I jämförelse uppkommer det samhällsnyttiga arbetet på olika typer av landsbygder snarare ur en situation där offentliga myndigheter i högre utsträckning är frånvarande. Denna skillnad är förstas i sig en vidare utmaning för idrottsrörelsen, i alla försök till en samlad strategi för samhällsnyttiga kringverksamheter runt kärnverksamheten idrott.

Flera skiljelinjer splittrar idrottsrörelsen

Skillnaderna mellan städer och landsbygder påverkar också hur idrottsrörelsen kan förhålla sig till redan nämnda utmaningar, såsom professionalisering. Det finns bättre förutsättningar för professionalisering i städerna och man kan där föreställa sig att både kärnverksamheten och kringverksamhet – som förebyggande insatser för barn och unga – kan genomföras med anställd personal, åtminstone kortsiktigt. Mer långsiktigt är kanske även idrottsföreningarna i storstäder beroende av sin ideella resursbas. Den samhällsviktiga kringverksamhet som idrottsorganisationerna står för på landsbygderna kan däremot under inga omständigheter ersättas med professionell personal.

Idrottsrörelsen har med andra ord en utmaning i hur den ska hantera sina utmaningar. Skillnaderna mellan stad och land är bara en av de skiljelinjer som splittrar den stora idrottsrörelsen. Andra skiljelinjer som de mellan stora och resursstarka klubbar och små föreningar, eller mellan olika idrotter, gör det också svårt att ta ett

---

¹⁹ Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap*.

²⁰ Hedenborg, S. (2012). "Barnet och det idrottande barnet". I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt?*; Norberg, J. R. (2012). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". Ibid.

samlat grepp kring utmaningarna.²¹ Det är möjligtvis mer rättvisande att tala om flera idrottsrörelser med olika förutsättningar, exempelvis idrottsrörelsen i landsbygder och idrottsrörelsen i storstäderna.

Idrottsrörelsen och den åldrande befolkningen

Den svenska befolkningen blir allt äldre. Prognoserna för åldrandet påverkas av osäkerhet kring faktorer som migration till och från Sverige, men andelen av befolkningen som är över 70 år verkar gå från kring 15 procent i dag till en bit över 20 procent om ett par årtionden.²² Detta framstår möjligen inte som en radikal skillnad, men åldrandet utgör en betydande utmaning för Sveriges socialförsäkringar, och vård- och omsorgsinstitutioner. De mer optimistiska uttolkarna av utmaningen med den åldrande befolkningen brukar betona att de äldre inte bara blir fler utan också friskare och mer aktiva, vilket skulle kunna begränsa åldrandets belastning av välfärdssystemen i framtiden.²³ Denna beskrivning av framtidsutsikterna för välfärdsstaten kan å andra sidan lätt uppfattas som uppfordrande; de svenska åldringarna måste hålla sig friska och aktiva för att den gemensamma välfärden ska räcka till. Sveriges idrottsorganisationer har synbarligen en viktig roll att spela i verkställandet av denna uppmaning. Det finns också stöd i existerande forskning för att idrottsorganisationer kan ha en viktig roll i att motverka åldersrelaterade vård- och omsorgsbehov.²⁴

Medelålders dominerar idrotten – få äldre arbetar ideellt

Befolkningsundersökningen om medborgerligt engagemang erbjuder blandade resultat om förutsättningarna för en aktiv ålderdom inom idrottsrörelsen. En bred tendens inom det svenska civilsamhället är att en allt större del av det ideella arbetet utförs av äldre personer. Det kan välvilligt tolkas som en konsekvens av att äldre personer verkligen är friska, aktiva, och engagerade. Problemet i detta sammanhang är att denna trend inte verkar inkludera idrottsrörelsens organisationer. Andelen av de ideellt arbetande i idrottsorganisationer som tillhör de äldre ålderskategorierna har inte ökat på samma stadiga sätt som inom andra organisationer i det svenska civilsamhället. I stället fortsätter de medelålders (40–54 år) vara den enskilt största åldersgruppen bland dem som arbetar ideellt inom idrottsrörelsens

---

²¹ Norberg, J.R. & Redelius, K. (2013).

²² Statistikmyndigheten SCB (2023).

²³ Vamstad, J. (2007). *Governing welfare*.

²⁴ T.ex. Watts, P. m.fl. (2017). "The role of sports clubs in helping older people to stay active and prevent frailty". I *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, vol. 14, nr. 95, s. 1–9.

organisationer, vilket är en åldersstruktur som varit mycket stabil sedan åtminstone 20 år.

Att ha en stabil resursbas i form av ideellt arbete bland de medelålders är så klart inget problem, men åldersstrukturen i idrottsrörelsen utgör ändå en utmaning i relation till den åldrande befolkningen. De resultat från befolkningsundersökningen vi redovisar i kapitel 1 visar att det ideella arbetet inom idrottsrörelsen vilar tungt på unga personer och deras föräldrar. Detta har förstas präglat strukturen och inriktningen av verksamheten i Sveriges idrottsorganisationer. Var får de äldre plats när idrottsorganisationerna formas på detta sätt? När befolkningen blir både äldre och mer aktiv borde detta märkas även bland de aktiva inom idrotten, men passar de äldre in i en verksamhet som är så präglad av en familjedynamik? Verksamheter kan utvecklas och kompletteras för att kunna inkludera de äldre, men det ligger en utmaning i att göra det utan att påverka den högt värderade verksamheten för barn och unga negativt. Resultat från internationell forskning visar att det ofta inte anses attraktivt bland idrottsorganisationer att rikta sig mot äldre målgrupper, att man hellre vill bli associerad med ungdomsidrott och att exempelvis marknadsföring därför riktar sig bara till yngre personer.²⁵ Det kan därför möjligen finnas ett motstånd till att riskera bandet till barn- och ungdomsidrotten genom inblandning av äldre grupper.

Flera fördelar med att involvera äldre

De äldre är förstas inte bara en utmaning för idrottsrörelsen; det finns många fördelar med fler äldre i organisationerna. Det stora beroendet av föräldrar i medelåldern exponerar idrottsorganisationer för risker. Detta är en grupp med många andra åtaganden och det finns kraftfulla ekonomiska incitament för att ersätta deras ideella arbete med andra sorters bidrag, framför allt avgifter från föräldrarna själva, men även ekonomiskt stöd från andra privata och offentliga finansiärer. Uttryckt i ekonomiska termer är efterfrågan på de medelålders medelklassföräldrarnas tid och energi så stor att "priset" för de ideella insatserna går upp. De har därmed incitament att "köpa sig fria" med pengar, och för idrottsorganisationerna kan det också "bli billigare", eller åtminstone enklare, att ersätta dem med olika slags monetära bidrag som kan betala för personal.²⁶ Beroendet av de medelålders är därför kopplat till frågan om professionalisering av idrottsorganisationer. En jämnare åldersfördelning bland de ideellt arbetande skulle kunna ge en större

---

²⁵ Jenkin, C. R. m.fl. (2016). "Are they 'worth their weight in gold'?" I *International Journal of Sport Policy*, vol. 8, nr. 4, s. 663–680; Jenkin, C. R. m.fl. (2021). "Marketing up the wrong tree?" I *Frontiers in Sports and Active Living*, vol. 3, s. 1–14.

²⁶ Norberg, J.R. & Redelius, K. (2013).

stabilitet och trygghet i verksamheten, men också stärka och bevara idealiteten och frivilligheten i idrottsorganisationerna.

Den åldrande befolkningen skulle alltså kunna leda till att de äldre i större utsträckning behöver idrottsrörelsen och omvänt att idrottsrörelsen i större utsträckning behöver de äldre. Frågor som där uppstår är hur de två parterna möts och vad det betyder för idrottsorganisationerna. Att anpassa deras verksamhet kan innebära omställningskostnader både i termer av pengar samt slitningar och spänningar inom idrottsorganisationer, liksom idrottsrörelsen. Det kan dock vara en nödvändig konsekvens av att befolkningen åldras. Den största utmaningen för idrottsorganisationerna i detta sammanhang kan oavsett vara att förhålla sig kritiskt till den dominerande familjedynamik som ligger till grund för inte bara deras verksamhet utan också självbilden, och målet och meningen med rörelsen. Det är en modell som fungerar i dag, men går det att vidga det frivilliga arbetets familjestruktur till att också omfatta fler generationer, för att möta den åldrande befolkningen?

Är en åldrande befolkning idrottens problem?

En återkommande fråga som också är relevant för situationen med den åldrande befolkningen är vad som är idrottsorganisationernas ansvar. Ska idrottsrörelsen även lösa problemet med den åldrande befolkningen? Precis som i relation till andra stora frågor idrotten förväntas ha betydelse för, såsom exempelvis ekonomisk ojämlikhet och integration, behöver ansvarsfrågan tydliggöras. Det finns starkt stöd för uppfattningen att idrottsrörelsen kan vara en positiv kraft inom dessa områden, men dess kraft kommer ytterst från engagerade människors frivilliga och ideella arbete.

Ojämn representation av kvinnor och män

I kapitel 1 framkom att en större andel män än kvinnor arbetar ideellt i idrottsföreningar. Vi visade också att en större andel kvinnor arbetar med administration eller praktiskt arbete, medan männen i högre utsträckning uppbär roller i styrelse och är ledare. Skillnader mellan män och kvinnor vad gäller i vilken mån de utför olika sysslor är ett välkänt fenomen i många delar av samhällslivet. Det är således inget unikt för idrottsrörelsen. Icke desto mindre kan skillnaderna mellan mäns och kvinnors ideella arbete inom idrottsföreningar utgöra en betydande utmaning för rörelsen som helhet.

Idrotten har som mål att främja gemenskap, glädje, demokrati och delaktighet för alla oavsett kön, etnisk, social bakgrund, etcetera.²⁷ Men med de mönster som vi i kapitel 1 har pekat på finns en risk att inte rörelsen till fullo tar till vara kvinnors och mäns resurser och perspektiv i alla delar av verksamheten. Detta kan både begränsa föreningarnas potential att utvecklas och hämma idrottens förutsättningar att vara en inkluderande arena där alla, oavsett kön, känner sig välkomna att bidra på lika villkor i alla delar av verksamheten. Att förstå och adressera dessa skillnader är därför betydelsefullt för idrottsrörelsens framtida utveckling. Vi vill därför i den här delen av kapitlet aktualisera några förklaringar och perspektiv på hur skillnaderna kan förstås.

Historiskt en manlig arena

En första förklaring till skillnaderna i ideellt arbete mellan kvinnor och män kan hänga samma med de *sociala normer* som styr vilka aktiviteter som anses "lämpliga" för män respektive kvinnor. Historiskt finns det fog för att påstå att idrottsföreningar betraktats som en manlig arena, där fysisk styrka och tävling betonats, vilket kan ha förstärkt övervikten av män.²⁸ Kvinnor å andra sidan har traditionellt sett förväntats engagera sig i omsorgsorienterade aktiviteter, såsom socialt arbete eller välgörenhet, vilket avspeglar könsrollernas seglivade påverkan.²⁹ Forskare har pekat på att dessa normer även återspeglas i föräldraskapets roll.³⁰ En möjlighet är att män som engagerar sig ideellt i idrottsföreningar ofta gör det genom aktiviteter kopplade till sina barns deltagande i idrott. Rollen som tränare eller styrelsemedlem skulle med en sådan tolkning förstås som en förlängning av faderskapet, där män erbjuds en möjlighet att bidra till sina barns fritidsaktiviteter samtidigt som de stärker sin roll i det lokala samhället.

En annan förklaring till skillnaderna är tillgången till *resurser*. Vi vet från tidigare studier om informella insatser att kvinnor generellt sett lägger något mer tid på obetalt arbete utanför hemmet.³¹ Om detta gäller även för ideella inom idrottsrörelsen kan detta göra det svårare för kvinnor att engagera sig i tidskrävande roller, såsom att vara tränare eller styrelsemedlem i en idrottsförening. Vi kan också anföra ett perspektiv som tar utgångspunkt i den forskning som betonar de *sociala*

---

²⁷ Riksidrottsförbundets stadgar 2023.

²⁸ Norberg, J. R. (2004).

²⁹ Blennberger, E. m.fl. (Red.) (2004). *Genus och civilt samhälle*.

³⁰ Chalabaev, A. m.fl. (2013). "The influence of sex stereotypes and gender roles on participation and performance in sport and exercise". I *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 14, nr. 2, s. 136–144.

³¹ Jegermalm, M. m.fl. (2012). "Helpful citizens and caring families". I *International Journal of Social Welfare*, vol. 21, nr. 4, s. 422–432.

nätverkens roll för våra sociala och politiska beteenden. Idrottsföreningar är ofta sociala miljöer, där nätverk spelar en avgörande roll för rekrytering till ideella uppdrag. Dessa nätverk kan vara könssegregerade, vilket kan göra att män lättare rekryterar andra män till ledarroller och kvinnor rekryterar kvinnor till roller inom administration och praktiska insatser. Såväl kvinnor som män kan därtill känna sig uteslutna från dessa nätverk om föreningens kultur präglas av traditionellt maskulina eller feminina värderingar, eller om det saknas förebilder inom olika positioner.

Könsskillnaderna har ingen enkel förklaring

Vi vill också betona att individuella intressen och preferenser naturligtvis också kan ha en roll för de mönster vi ser mellan kvinnor och män. Det är till exempel tänkbart att män och kvinnor av olika anledningar, inte minst socialisering, har olika intressen när det gäller hur de vill engagera sig ideellt inom idrottsrörelsen. Det är möjligt att betrakta idrott som en starkare social arena för män, medan kvinnor kan prioritera engagemang inom områden mer förankrade i egna erfarenheter eller värderingar, såsom utbildning, vård eller kultur. De mönster vi ser skulle därmed vara resultatet av vad som inom forskarsamhället kallas självselektion.

Att män är överrepresenterade i ideellt arbete inom idrottsföreningar och att män och kvinnor engagerar sig i olika sysslor är alltså ett komplext fenomen som inte kan reduceras till en enda förklaring. Det är troligtvis så att en kombination av exempelvis sociala normer, resurstillgång, rekryteringsmönster och självselektion förstärker varandra. Oavsett de bakomliggande orsakerna utgör skillnader i engagemangets omfattning och art mellan kvinnor och män dock en utmaning för idrottsrörelsen som pockar på uppmärksamhet.

Det ideella arbetets relativa minskning

Som vi resonerat om tidigare i detta kapitel finns det inom idrottsrörelsens organisationer, liksom inom andra organisationer i det svenska civilsamhället, en oro för att inte tillräckligt många kan tänka sig att arbeta ideellt. Om idrottsföreningar inte kan rekrytera fler till ideellt arbete blir det för få som måste utföra alla de arbetsuppgifter som krävs för att man ska kunna bedriva den verksamhet som planerats. Ledare och tränare som varit med länge berättar att de tidigare hann med att både träna laget och ta hand om praktiska frågor, men att den tid de kan lägga ned på sitt ideella arbete inte längre räcker för att hantera alla nya krav och uppgifter som tillkommit. När detta händer tolkas det ofta som att de ideella resurserna minskat, vilket gärna förklaras av att allt färre arbetar ideellt. Men att resurserna inte räcker för de arbetsuppgifter som måste göras kan också komma sig av att arbets-

uppgifterna ökar, när kraven på säkerhet och trygghet ökar, när laget eller föreningen ska utöka sin verksamhet, när det sociala sammanhang föreningen befinner sig i blivit mer utmanande eller när kommunen ställer nya krav på försäkringar och administration för att få använda idrottsanläggningar.

När krav och förväntningar från externa intressenter såsom kommun eller anhöriga ökar, eller när idrottsföreningens styrelse vill att verksamheten ska växa, får de som arbetar ideellt större arbetsuppgifter. Blir det då inte fler som arbetar ideellt kommer dessa resurser krympa relativt de ökade arbetsuppgifterna, vilket gör att det ideella arbetet uppfattas minska – och att de som arbetar ideellt blir frustrerade, eftersom de inte hinner med alla de insatser som måste göras.

Beroende av ideella krafters lojalitet och engagemang

Eftersom idrottsföreningar är ideella organisationer kan de inte lika enkelt som företag söka externa finansiärer eller ta upp lån. De kan heller inte som offentliga organisationer söka större budgetutrymme för att få resurser som gör att de kan anställa personal för att kunna expandera eller möta ökade krav. Så länge idrottsföreningar är ideella organisationer måste de framför allt förlita sig på sin viktigaste resurs, vilken är det ideella arbete som medlemmar, utövare och anhöriga bidrar med. För att människor ska arbeta ideellt kan inte deras insatser vara mer omfattande än vad de kan och vill bidra med. Det betyder att idrottsföreningar, liksom andra ideella organisationer, inte kan bedriva mer verksamhet än vad de har resurser till. Eller snarare, om idrottsföreningar bedriver mer, eller mer avancerad, verksamhet än vad de som arbetar ideellt förmår föröder de sin viktigaste resurs, nämligen den lojalitet och det engagemang som gör att människor arbetar ideellt.

Att vilja växa och utveckla verksamheten är naturligt för alla som verkar i organisationer, eftersom det ger energi och stolthet. Utmaningen för idrottsföreningar ligger i att acceptera att det är skillnad på ideella organisationer som är beroende av att de som arbetar ideellt får göra insatser på ett sätt som gör dem meningsfulla, och företag och offentliga organisationer som kan skapa resurser på annat vis. Föreningsidrottens utmaning är då att inte låna in det ideal om ständig tillväxt och effektivisering som präglar näringsliv och offentlig sektor, utan vila i att idrottsföreningar inte har större resurser än de människor som uppfattar att deras arbetsuppgifter är meningsfulla.

Avslutning

I detta kapitel har vi presenterat en rad utmaningar den svenska idrottsrörelsen står inför. Även om de presenterats var för sig finns det återkommande påminnelser i kapitlet om att de i många fall, och på många sätt, är relaterade till varandra. Utmaningarna förenas av den centrala betydelsen av ideellt arbete i idrottsorganisationerna. Även förväntningarna från samhället på att det ska finnas idrottsverksamhet för framför allt barn och unga är något som formar alla de utmaningar som vi har presenterat.

En del av utmaningen med professionalisering består i att medlemmars ideella arbete ersätts med avgifter, som gör att medlemmar kommer att likna kunder. En sådan utveckling vore problematisk, eftersom den skulle undergräva den legitimitet som kommer av det ideella arbetet och breda engagemanget. Denna utmaning har en tydlig koppling till utmaningen med att idrottsrörelsen i allt större utsträckning kommit att bli ett medelklassfenomen. Medelklassen kan klara av, acceptera, och kanske till och med föredra en utveckling där idealitet skiftas mot professionalitet. Detta riskerar dock leda till att endast medelklassen blir kvar i idrottsrörelsen, då de som inte klarar nya krav på att betala eller ge ekonomiska bidrag fasas ut.

Att idrottsrörelsen är beroende av att ha tillgång till ideellt arbete som resursbas är också en anledning till att den åldrande befolkningen och rörelsens åldersstruktur är en signifikant utmaning. Att en så stor del av de ideella insatserna i idrottsorganisationerna görs av medelålders personer med begränsad tid, men med pengar att röra sig med, är i sig en drivkraft för att uttrycka engagemang i pengar snarare än genom ideellt arbete. De äldre blir en allt större del av befolkningen, och om de också kan bli en allt större del av dem som arbetar ideellt inom idrottsrörelsen, skulle det ideella arbetet breddas och resursbasen öka.

Förutsättningarna för, och betydelsen av, det ideella arbetet varierar mellan olika delar av den stora idrottsrörelsen. De utmaningar som presenterats i detta kapitel har på så sätt olika betydelse för exempelvis stora och små idrottsorganisationer, organisationer i storstäder och landsbygder, eller organisationer verksamma med olika idrotter. Dessa många utmaningar är i sig en utmaning, om de ska mötas och lösas på förbunds nivå.

Att det finns ett slags "genuskontrakt" inom föreningsidrotten, eftersom de ideella insatserna fördelas olika mellan kvinnor och män, är också en utmaning för idrottsrörelsen. Detta genuskontrakt tycks snarare konservera och förstärka de könsroller idrotten ska motverka. Dessutom är de ideella insatserna inte sällan rangordnade.

Det uppfattas vara mer betydelsefullt att sitta i styrelsen eller träna laget än att skjutsa barn och tvätta matchtröjor. Om idrottsrörelsen kunde motverka det genuskontrakt som nu råder och visa att alla insatser behövs, skulle alla de uppgifter de som arbetar ideellt utför inom idrottsrörelsens organisationer blir lika tillgängliga och attraktiva för kvinnor och män.

Idealet om att verksamhet ska växa och bli bättre kan effektivisera och förbättra företag och offentliga organisationer, men för idrottsföreningar kan det vara en utmaning. Eftersom de flesta idrottsföreningars främsta resurs är ideellt arbete kan de inte expandera eller höja kvaliteten mer än vad de som arbetar ideellt förmår, annars föröder de sitt "ideella kapital". Utmaningen blir då att acceptera att en idrottsförening inte har större resurser än det arbete de ideella är beredda att utföra.

Idrottens utmaningar – hela civilsamhällets problem

Dessa utmaningar går som sagt in i varandra, då de alla kretsar kring det ideella arbetet i idrottsrörelsens organisationer. Det tål att upprepas att dessa utmaningar inte är unika för just idrottsrörelsens organisationer. De dilemman och problem idrottsföreningar står inför delar de med många andra organisationer i det svenska civilsamhället. Men eftersom föreningsidrotten är ett så pass omfattande fenomen i det svenska civilsamhället, blir ett intresse för det ideella arbetet inom idrotten också ett bidrag till diskussionen om hur det svenska civilsamhället kan rustas för de utmaningar det står inför.

Referenser

- Altermark, N., Johansson, H. & Stettin, S. (2023). "Shaping civil society leaders: Horizontal and vertical boundary work in Swedish leadership training programmes". I *Voluntas*, vol. 34, nr. 5, s. 1025–1035.
- Blennerger, E., Habermann, U. & Jeppsson Grassman, E. (Red.) (2004). *Genus och civilt samhälle*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Cervenka, A. (2022). *Girig-Sverige: Så blev folkhemmet ett paradiset för de superrika*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Chalabaev, A., Sarrazin, P., Fontayne, P., Boiché, J., & Clément-Guillotin, C. (2013). "The influence of sex stereotypes and gender roles on participation and performance in sport and exercise: Review and future directions". I *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 14, nr. 2, s. 136–144.
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap: En studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Einarsson, T. & Hvenmark, J. (2013). "Efter medlemskapet? Engagemang och föreningsliv för en ny tid". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Ekström von Essen, U. (2003). *Folkhemmets kommun: Socialdemokratiska idéer om lokalsamhället 1939–1952*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- von Essen, J. & Wallman Lundåsen, S. (2016). *Ideellt arbete inom idrottsrörelsen*. Riksidrottsförbundets FoU-rapporter 2016:3.
- Finanspolitiska rådet (2024). *Ekonomisk ojämlikhet i Sverige: Översikt av fakta och framtidsutmaningar*. Stockholm: Finanspolitiska rådet.
- Hedenborg, S. (2012). "Barnet och det idrottande barnet". I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Hvenmark, J. (2012). *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Jegermalm, M. & Grassman, E. J. (2012). Helpful citizens and caring families: Patterns of informal help and caregiving in Sweden in a 17-year perspective. I *International Journal of Social Welfare*, s. 21, nr. 4, s. 422–432.

- Jenkin, C. R., van Uffelen, J. G. Z.; O'Sullivan, G., Harvey, J., Eime, R. M. & Westerbeek, H. (2021). Marketing up the wrong tree? Organisational perspectives on attracting and/or retaining older adults in sports. I *Frontiers in Sports and Active Living*, vol. 3, s. 1–14.
- Jenkin, C. R., Eime, R. M., Westerbeek, H., O'Sullivan, G., & van Uffelen, J. G. Z. (2016). "Are they 'worth their weight in gold'? Sport for older adults: Benefits and barriers of their participation for sporting organisations". I *International Journal of Sport Policy*, vol. 8, nr. 4, s. 663–680.
- Lie Andersen, P. & Bakken, A. (2019). "Social class differences in youth's participation in organized sports: What are the mechanisms?". I *International Review for the Sociology of Sports*, vol. 54, nr 8, s. 921–937.
- Mellkvist, J. (2022). *Policy professionals in civil society organizations: Struggling for influence*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Norberg, J. R. (2012). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Norberg, J. R. & Redelius, K. (2013). "Idrotten och kommersen: Marknaden som hot eller möjlighet?" I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Putnam, R. (2016). *Our kids: The American dream in crisis*. New, York, NY: Simon & Schuster.
- Riksidrottsförbundet (2024). *2023 Idrotten i siffror*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Riksidrottsförbundets stadgar 2023.
- Robertsson, K. (2021). *Mellan civilsamhälle och folkrörelse: Ett aktörsperspektiv på rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang*. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- Seippel, Ø. (2002). "Volunteers and professionals in Norwegian sport organizations". I *Voluntas*, vol. 13, nr. 3, s. 253–270.
- Vamstad, J. (2007). *Governing welfare: The third sector and the challenges to the Swedish welfare state*. Sundsvall: Mittuniversitetet.

Watts, P., Webb, E. & Netuveli, G. (2017). "The role of sports clubs in helping older people to stay active and prevent frailty: A longitudinal mediation analysis". I *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, vol. 14, nr. 95, s. 1–9.

Wijkström, F. & Einarsson, T. (2006). *Från nationalstat till näringsliv: Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm.

Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn: Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober Förlag.

Idrott och föräldraskap i nytt land

Utomnordiskt födda om vägen in i svenskt föreningsliv

Darun Jaf, Örebro universitet, Stefan Wagnsson, Karlstads universitet, Louise Davis, Umeå universitet & Camilla Knight, Swansea universitet och Universitetet i Agder

Inledning

Föräldrars engagemang har stor betydelse för barn och ungdomars deltagande i föreningsidrotten i Sverige. Utomnordiskt födda föräldrar är underrepresenterade bland ideella ledare och mindre delaktiga i verksamheten.¹ De riskerar därmed att gå miste om de potentiellt positiva effekter föreningsidrotten ofta förknippas med, enligt såväl nationella som internationella studier.

I kapitlet får vi höra ett antal utomnordiskt födda föräldrar berätta om när de som barn kom i kontakt med svensk föreningsidrott. Deras väg in i idrotten var inte alls lika smidig och självklar som för de flesta barn med svensk bakgrund. Men innan vi kommer så långt inriktar vi oss på att beskriva kunskapsläget kring några av de viktigaste aktörerna inom föreningsidrotten, nämligen föräldrar. Vi granskar vilken roll och betydelse föräldrar kan ha för barn och ungdomars engagemang, men även för att nå föreningsidrottens och samhällets övergripande mål – ett livslångt idrottande. Oberoende av var man är född stöter föräldrar i många avseenden på liknande utmaningar i sitt föräldraskap. Det finns dock särskilda utmaningar kopplade till kulturella och strukturella omställningar, såsom skillnader i normer, språk och samhällssystem, vilket gör frågor om utomnordiskt födda föräldrar särskilt intressanta att studera.

Allra först ger vi en grundlig beskrivning av barns utveckling utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv samt den växelverkan som finns mellan individen och föreningsidrotten. Med detta som utgångspunkt vill vi framhålla idrottens betydelse för individens välbefinnande och positiva utveckling över tid.

---

¹ Jaf, D. m.fl. (2023). "The interplay between parental behaviors and adolescents' sports-related values in understanding adolescents' dropout of organized sports activities". I *Psychology of Sport and Exercise*, september 2023; 68:102448.

Individens utveckling enligt utvecklingspsykologin

Utvecklingspsykologi är ett tvärvetenskapligt forskningsområde som fokuserar på att förstå och förklara utvecklingen av en individs fysiska, kognitiva, emotionella och sociala egenskaper.² Grundat i kunskap om människors utveckling finns även ett intresse av att främja individens anpassning och positiva utveckling inom de miljöer eller sammanhang där den befinner sig. Detta gäller på både makronivå, det vill säga det samhälle och den kultur individen tillhör, och mikronivå, exempelvis familje-, skol- och föreningsmiljön (se Figur 1).

Det finns många förslag på vad som menas med individens anpassning och positiva utveckling.³ De flesta är dock överens om definitionen att individen ska ges förutsättningar att utveckla nödvändiga kunskaper, färdigheter och värderingar för att fungera på ett acceptabelt sätt som del av samhället och dess kultur. När individen utvecklar dessa egenskaper kan det i sin tur bidra till, och gynna, samhällets fortsatta utveckling.

En central och återkommande grundprincip inom utvecklingsvetenskaper är att en individs utveckling behöver studeras med ett helhetsperspektiv, där biologiska aspekter (till exempel gener och hjärncellers funktion), sociokulturella värderingar och normer kopplade till omgivningen (till exempel ideellt engagemang i föreningsidrotten) samt individens personliga egenskaper (till exempel tänkesätt, beteenden och värderingar) är i ständig samverkan.⁴ På så sätt och genom ett ömsesidigt samspel sker förändring och utveckling i individens biologi och personliga egenskaper, men även ett samhälle och dess kulturs värderingar över tid.

Potential till förändring skapar stora möjligheter

Dessa antaganden antyder att både individen och kontexten har potential att förändras. Att det finns möjlighet till förändring är en viktig förutsättning för individens utveckling, och hur den samverkar med sin omgivning. Denna förmåga att förändras skapar även stora möjligheter att främja individers välbefinnande och positiva utveckling. Ur dessa grundprinciper anser man inom utvecklingspsykologin att miljöerna människor befinner sig i och är i samspel med, spelar en avgörande roll både för vilka personliga egenskaper de utvecklar över tid och för välbefinnandet.

---

² Overton, W. F. m.fl. (2015). *Handbook of child psychology and developmental science, vol. 1.*

³ Lerner, R. M. m.fl. (2011). "Positive youth development". I *Journal of Youth Development*, vol. 6, nr. 3, s. 38–62.

⁴ Overton, W. F. m.fl. (2015).

En tydligare bild av vad som är viktigt för att främja individens välbefinnande och positiva utveckling över tid får vi om vi tillämpar dessa principer på de miljöer människor befinner sig i, till exempel föreningsidrotten och familjen.

Figur 1 En individs utveckling ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv

Föreningsmiljön kan stärka barn och ungdomar

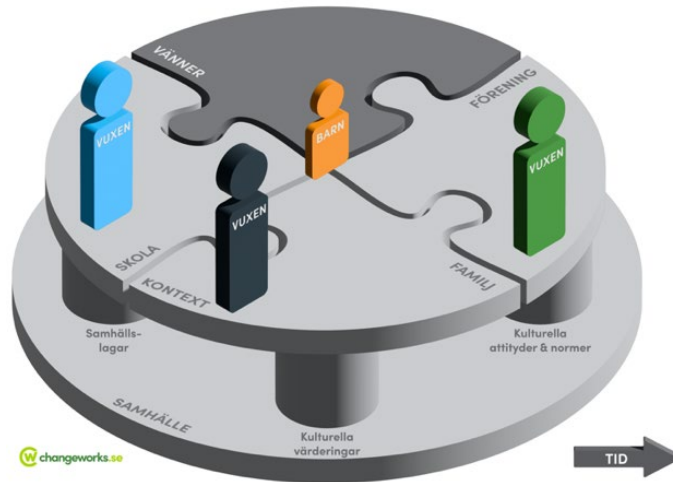
Strukturerade fritidsaktiviteter ledda av vuxna, såsom föreningsidrotten, är en av de populäraste och viktigaste fritidsmiljöerna för barn och unga, särskilt i västerländska länder och i synnerhet i Norden. Att föreningsidrott blivit så populärt grundar sig delvis på forskning som visar att föreningsmiljön, exempelvis idrotten, kan ge individer möjlighet att vara fysiskt aktiva, liksom utveckla viktiga psykologiska och sociala färdigheter. Frågan om hur barn och ungdomar bäst spenderar sin tid utanför familjen och skolan har länge diskuterats av forskare, politiker och civilsamhället. Fokus för diskussionen har varit att främja välbefinnande, och bidra till både individens och samhällets utveckling på sikt.

Ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv bör barn och ungdomar, med sin stora förmåga att lära och anpassa sig till sin omgivning, tillbringa så mycket tid som möjligt i olika miljöer som kan främja deras välbefinnande och positiva utveckling på lång sikt (se Figur 2).⁵ Under vissa omständigheter, när familje- och skolmiljön inte är optimala, kan föreningsmiljön tillgodose individens grundläggande behov.

⁵ Mahoney, J. L. m.fl. (2005). "Organized activities as developmental contexts for children and adolescents". I J. L. Mahoney m.fl. (Red.), *Organized Activities as Contexts of Development*, s. 3–22.

Det kan handla om att uppleva självständighet, skapa nära relationer eller samspela med andra jämnåriga och vuxna, samt utveckla färdigheter och därigenom känna sig kompetent.⁶

Hittills har vi konstaterat att den miljö individen spenderar sin fritid i är av stor betydelse. Vilka komponenter bör då föreningsidrotten innehålla för att säkerställa människors välbefinnande och positiva utveckling?

Figur 2 Olika miljöer som kan påverka individens utveckling över tid

Nycklar till positiv utveckling för individ och samhälle

Föreningsidrotten beskrivs ofta som sammansatt, och med flera viktiga delar. Den kännetecknas av regelbundna, vuxenledda och strukturerade aktiviteter med fokus på individens kompetensutveckling. Stöd och vägledning av vuxna ledare samt tydliga regler och riktlinjer är andra betydelsefulla aspekter i idrottsmiljön, liksom möjligheter för deltagarna att utveckla sina färdigheter.⁷ Slutligen är att erbjuda ett tryggt sammanhang, som främjar positiv anpassning och utveckling, ett gemensamt mål för hela det breda spektrumet av föreningsaktiviteter som riktar sig till barn och ungdomar.⁸

⁶ Standage, M. m.fl. (2020). "Self-determination theory in sport and exercise". I G. Tenenbaum m.fl. (Red.), *Handbook of Sport Psychology*, s. 37–56.

⁷ Côté, J. m.fl. (2020). "Youth sport research". I *International Journal of Sport Psychology*, vol. 51, nr. 6, s. 562–578.

⁸ Holt, N. L. m.fl. (2020). "Positive youth development through sport". I G. Tenenbaum m.fl. (Red.), *Handbook of Sport Psychology*, s. 429–446.

Dessa och en rad andra nyckelkomponenter anses vara avgörande för att en individ ska kunna utvecklas positivt genom föreningsaktiviteter.⁹ På samma sätt kan deras frånvaro ha en negativ inverkan på barn och ungdomars utveckling. Detsamma gäller motsatserna, till exempel brist på struktur, känslor av osäkerhet eller överkontroll och antisociala normer. Detta förklarar varför deltagande i föreningsidrotten kan leda till både positiva¹⁰ och negativa¹¹ utfall.

Att studera huruvida föreningsidrotten gynnar individens utveckling är en komplex fråga, eftersom varje person har unika egenskaper och behov, som möter idrottsmiljön med sina styrkor och förbättringsområden. Föreningsaktiviteter leder därför inte automatiskt till positiva resultat. Det beror i hög grad på samspelet mellan individens egenskaper och idrottsmiljön. Över lag kan föreningsidrotten alltså vara en miljö som gynnar individen och samhället, förutsatt att vuxna är närvarande och det finns ett kontinuerligt samarbete mellan forskare, yrkesutövare (till exempel fritidsledare, socionomer och familjerådgivare) och civilsamhället (till exempel ideellt arbetande föräldrar) samt en ambition att anpassa och utveckla miljön, så att den främjar deltagarens positiva utveckling.

I nästa avsnitt fokuserar vi på föräldrars viktiga roll i att introducera och främja barn och ungdomars deltagande i föreningsaktiviteter. Föräldrar bidrar inte bara till deras positiva upplevelse och trivsel inom idrottsmiljön, utan också till föreningsidrottens avsikter, genom sitt ideella engagemang. Föreningsidrottens starka ställning i Sverige har inte uppstått av en slump. Den kräver ofta insatser på samhällsnivå, och en stark idrotts- och föreningskultur som förs vidare från generation till generation. Här spelar föräldrar en avgörande roll.

Föräldraskapets betydelse för ungas föreningsidrott

Föräldrar spelar en central roll i att förmedla och hjälpa sina barn att utveckla de normer, värderingar, färdigheter och beteenden som krävs för att fungera på ett framgångsrikt sätt som medlem i en social grupp, och dess tillhörande kultur. Jämfört med andra personer i barn och ungdomars närhet (till exempel äldre syskon, vänner, lärare och vuxna i föreningsaktiviteter) har föräldrar det största inflytandet i socialiseringsprocessen (införlivandet av samhällets normer och värderingar).¹² Detta beror på att föräldrar och vårdnadshavare i allmänhet tillbringar mer tid med

⁹ National Research Council (2002). *Community programs to promote youth development*.

¹⁰ Latina, D. m.fl. (2022). "Can participation in organized sports help adolescents refrain from self-harm?" I *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 59, 3:102133.

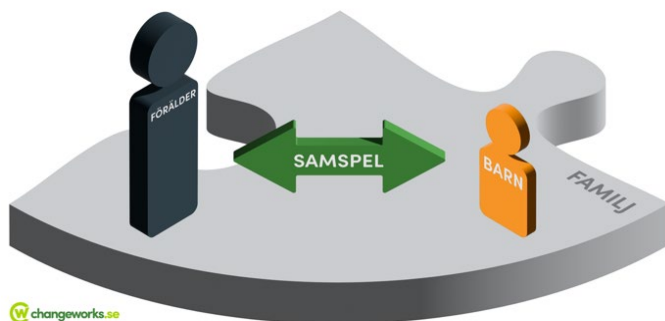
¹¹ Jaf, D. m.fl. (2024). "Sexual revictimization by peers in school and organized activity contexts among adolescents". I *Developmental Psychology*, juli 2024.

¹² Grusec, J. E. m.fl. (Red.) (2015). *Handbook of socialization*. 2:a uppl.

sina barn, vilket ger större möjligheter att bygga relationer. Därför anses föräldrars beteenden och värderingar kunna internaliseras (till exempel att ta till sig och leva efter andras beteenden, tankar och värderingar) av barn och ungdomar, vilket också innebär att föräldrar genom tidiga interaktioner har en bestående inverkan på sina barn.

Det är viktigt att lyfta och betona grundprinciper ur utvecklingspsykologin även inom familjekontexten – mer specifikt det konstanta samspelet mellan föräldrar och barn, där de påverkar varandra på ett dynamiskt sätt (se Figur 3). Dock har föräldrar i vissa avseenden större inflytande över sina barn än tvärtom, i synnerhet under barn- och ungdomsåren, eftersom de kontrollerar fler resurser, besitter större kunskap och är avgörande för barnets säkerhet och skydd. Detta i sig kan dock skapa en upplevd obalans i relationen förälder och barn emellan, vilket i sin tur kan få vissa oönskade konsekvenser.

Om man tar barnet, i synnerhet tonåringens perspektiv, som alltmer strävar efter ökad frihet att bestämma över sin vardag (till exempel vad som görs på fritiden, med vem och var man umgås) kan vissa föräldrastrategier uppfattas som överkontrollerande.¹³ Därför är det viktigt att föräldrar är medvetna om på vilka sätt, det vill säga genom vilka föräldrastrategier, de hjälper sina barn att utveckla viktiga attityder, värderingar och färdigheter utan att de känner sig kontrollerade.

Figur 3 Det dynamiska samspelet i föräldra–barnrelationen

¹³ Kerr, M. m.fl. (2003). "Relationships with parents and peers in adolescence". I I. B. Weiner m.fl. (Red.), *Handbook of psychology: Vol 6 Developmental psychology*, s. 395–419.

Föräldrar kan använda olika strategier för att vägleda sina barn mot meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter i en trygg och beskyddande miljö. Det är viktigt att föräldrar, trots sina goda intentioner, är medvetna om att deras beteenden ibland kan missförstås, särskilt av tonåringar. När detta händer, exempelvis när ungdomar utsätts för eller upplever överdriven kontroll, kan de känna sig oönskade och respektlöst behandlade.¹⁴ Det kan då leda till att de får en negativ bild av sina föräldrar och undviker andra miljöer som leds av vuxna, såsom exempelvis föreningsidrotten eller skolan.¹⁵ Denna process kan omvänt ske i andra miljöer, såsom just skolan eller föreningar, där barn och ungdomar är i ett samspel med vuxna som tvärtom kan påverka föräldra–barnrelationen hemma.

Med det sagt kan föräldrar tänka på några grundläggande principer för att skapa en trygg och hållbar relation med sina barn. Föräldra–barnrelationen är ett komplext fenomen, och tyvärr finns ingen kortfattad lista på vad föräldrar bör göra. Varje barn är unikt och har sina egna behov, som dessutom förändras över tid. Det är därför inte alltid lätt att vara förälder, men vissa återkommande strategier som betonas i forskningen kan vara till hjälp. Dessa kan vara användbara inte bara för föräldrar, utan också för andra vuxna i samspel med barn och ungdomar. Föräldrar har oftast ett stort intresse av att veta vad deras barn gör, var de är samt med vem och vilka de spenderar sin fritid med. Genom att förstå barnens vardag får föräldrar en bättre bild av om deras barn befinner sig i en trygg och hälsofrämjande miljö eller ej, och där även positiva värderingar och attityder förmedlas.

Till en början spenderar barn majoriteten av sin tid i familjemiljön, men med tiden börjar de delta i andra, mer distanserade miljöer, såsom förskolan. Under denna period har föräldrar större insikt i barnens omgivning, liksom ett större inflytande över deras val av aktiviteter. Detta ger föräldrar möjlighet att introducera föreningsidrotten som ytterligare en miljö där barnen kan spendera sin tid,¹⁶ och därigenom dra nytta av de fysiska och psykosociala fördelarna idrottsmiljön potentiellt kan erbjuda.¹⁷

Tonåringar spenderar å andra sidan betydligt mer tid med sina vänner, vilket påverkar föräldrarnas roll.¹⁸ Trots detta kvarstår föräldrarna som viktiga aktörer för

---

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Persson, A. m.fl. (2007). "Staying in or moving away from structured activities". I *Developmental Psychology*, vol. 43, nr. 1, s. 197.

¹⁶ Côté, J. m.fl. (2014). "The developmental model of sport participation". I *Science & Sports*, vol. 29, s. 63–69.

¹⁷ Martin-Barrado, A. D. m.fl. (2024). "A scoping review of the research evidence of the developmental assets model in Europe". I *Frontiers in Psychology*, 15:1407338.

¹⁸ Smetana, J. G. m.fl. (2015). "Socialization in adolescence". I J. E. Grusec m.fl. (Red.), *Handbook of socialization*. 2:a uppl., s. 60–84.

deras välbefinnande och positiva utveckling. Vad kan då tonårsföräldrar tänka på för att bättre förstå och stötta sina barn i vardagen? Ett första steg kan exempelvis vara att aktivt söka information om ungdomars vardag, och vägleda dem bort från skadliga miljöer utan struktur och vuxennärvaro. I stället kan föräldrar vägleda tonåringar mot miljöer som präglas av vuxennärvaro, struktur, värme, omtanke och respekt för deras tankar och känslor.

Forskning på familjer i Sverige med ursprung både i och utanför Norden har visat att ungdomar i åldrarna 14–15 år, som frivilligt delar med sig information om sin vardag till sina föräldrar och vars föräldrar sätter gränser kring denna, är mindre benägna att ägna sig åt normbrytande eller brottsliga beteenden.¹⁹ Dessutom är dessa tonåringar mer benägna att spendera sin fritid inom föreningsidrotten, en miljö som ofta präglas av struktur och vuxennärvaro. Budskapet här är att då föräldrar lyckas skapa en öppen och ömsesidigt respektfull relation med sina tonåringar, öppnar det upp möjligheter att vägleda dem mot hälsofrämjande miljöer, såsom föreningsidrotten.

Föräldrar som har kunskap om, erfarenheter av, och värderar föreningsaktiviteter kan också introducera olika idrotter för sina barn och tonåringar.²⁰ Genom att själva utöva, eller titta på, idrott (på tv eller plats) kan föräldrar inte bara introducera den för barnen – utan även väcka, och över tid stärka, deras motivation att idrotta. Forskning på både nordiskt och utomnordiskt födda familjer i Sverige visar att sådana idrottsrelaterade familjeaktiviteter kan främja ungdomars motivation till, och delaktighet i, föreningsidrott över tid.²¹

Föräldrar till barn som redan är aktiva inom idrottsföreningar har även en betydande roll i att påverka och stärka deras upplevelse av idrottsmiljön, samt långsiktiga engagemang i idrotten. Här pekar forskning på att föräldrar som är närvarande och visar intresse för barnens idrottande kan ha en positiv inverkan på deras motivation och trivsel.²² Detta kan till exempel ske genom att skjutsa barnen till och från träningar och matcher, vara publik eller prata med dem om deras upplevelser inom föreningsidrotten.²³

---

¹⁹ Jaf, D. m.fl. (2021). "The role of parents' disapproval of peers and monitoring on immigrant and native youth's participation in organized sports in Sweden". I *The Journal of Early Adolescence*, vol. 41, nr. 3, s. 437–471.

²⁰ Simpkins, S. D. m.fl. (2015). "The role of parents in the ontogeny of achievement-related motivation and behavioral choices". I *Monographs of the Society for Research in Child Development*, vol. 80, nr. 2, s. 1–22.

²¹ Jaf, D. m.fl. (2021). "Immigrant and Swedish adolescents' involvement in organized sports activities". I *BMC Psychology*, vol. 9, nr. 12, s. 1–15.

²² Märs, T. m.fl. (2024). "Understanding parental secure base support across youth sport contexts in Sweden". I *Psychology of Sport and Exercise*, 73:102658.

²³ Jaf, D. m.fl. (2023).

Slutligen, och kanske viktigast av allt, tyder resultaten från den forskning som gjorts här i Sverige på att föräldrars beteenden har liknande betydelse för barn och ungdomars engagemang i idrottsaktiviteter oavsett kulturell bakgrund eller kön. Det slår fast att en respektfull, öppen och varm kommunikation eller motsvarande samspel mellan föräldrar och barn, oberoende av en familjs påbrå eller barnens kön, kan vägleda dem mot hälsofrämjande miljöer såsom föreningsidrotten. Sådana strategier är särskilt viktiga att tänka på under tonåren, då många riskerar att lämna föreningsidrotten och därmed gå miste om möjligheten att uppnå rekommenderade nivåer av fysisk aktivitet, samt öka risken att dras in i olämpliga sociala sammanhang.

Vi vill även peka på en återkommande trend i forskningen som visar att föräldrar, oavsett bakgrund, ofta tenderar att uppmuntra och stötta pojkars engagemang i idrotten mer än flickors. Detta medför att flickor i lägre utsträckning får möjlighet att ta del av de fysiska och psykosociala fördelar som kan följa med ett engagemang i föreningsidrotten. Därför understryker forskningen vikten av att föräldrar erbjuder alla barn, oavsett kön, samma möjligheter i det att introducera, uppmuntra, stötta och visa intresse för deras idrottsaktiviteter.

Föräldrarnas stöttning ger barnen och dem själva flera fördelar

Som vi nämnt kan föreningsidrotten ha en rad olika hälsofördelar för barn och ungdomar. Det är kunskap som i sin tur kan motivera föräldrar till att introducera, uppmuntra, stötta samt visa intresse för barnens pågående och fortsatta idrottsaktiviteter. Vad mer kan föräldrar och barn få ut av föreningsidrotten? När man frågar föräldrar från västerländska länder har dessa i de flesta fall kunskap, och är överens med den befintliga forskningen, om de fördelar idrott kan erbjuda barn.²⁴ Exempelvis kan idrotten underlätta och främja hälsa, engagemang och prestation i skolan.²⁵

Föreningsidrotten kan även fungera som ett stöd för föräldrar i deras arbete med att förmedla acceptabla värderingar, färdigheter och beteenden, vilket i sin tur förbereder barn och ungdomar för framtiden och främjar deras hälsa. Talesättet ”det krävs en by för att uppfostra ett barn” syftar till att uppfostran är ett gemensamt

²⁴ Munoz, L. m.fl. (2023). "Goals for adolescent participation in organized youth programs". I *Journal of Adolescent Research*, vol. 38, nr. 2, s. 365–386.

²⁵ Thompson, F. m.fl. (2024). "A longitudinal mixed methods case study investigation of the academic, athletic, psychosocial and psychological impacts of being a sport school student athlete". I *Sports Medicine*, vol. 54, nr. 9, 2423–2451; Bang, H. m.fl. (2024). "Team and individual sport participation, school belonging, and gender differences in adolescent depression". I *Children and Youth Services Review*, 159:107517.

ansvar som sträcker sig bortom föräldrarna själva.²⁶ Föräldrar kan sett mot denna sanning med fördel använda sig av föreningsidrotten som ytterligare en miljö, där barnen får förutsättningar för välbefinnande och en positiv utveckling.

Vi har, utifrån både nationella och internationella studier, beskrivit och resonerat kring föreningsidrottens potential som utvecklingsmiljö. Men varför är inte alla föräldrar och deras barn delaktiga i föreningsidrotten? En del av svaret, och kanske det mest självklara, är att föreningsidrott inte är en aktivitet som tilltalar alla. Dessutom är det långtifrån den enda formen av föreningsaktivitet som finns. Andra strukturerade aktiviteter, som till exempel scouterna, musik, teater och frikyrkliga samfund, kan också främja individens välbefinnande och bidra till samhällsutvecklingen. Det viktigaste är att man är sysselsatt med en eller flera olika meningsfulla och hälsofrämjande fritidsaktiviteter.

Ett starkt argument för att främja just föreningsidrott är att den erbjuder möjlighet att uppnå rekommendationerna för fysisk aktivitet.²⁷ Ett ytterligare argument, särskilt inom en svensk kontext, är att idrotten, och framför allt föreningsidrotten, är en central del av den svenska kulturen. Samhället stödjer föreningsidrotten genom betydande ekonomiska bidrag, samt genom att ge idrottsrörelsen friheten att bedriva sin verksamhet på ett sätt som ska gynna samtliga invånare. Detta har lett till att nästan en tredjedel av befolkningen mellan 6 och 80 år är aktiv inom föreningsidrotten på olika vis.²⁸ Det ideella engagemanget spelar däri en central roll. Föräldrar bidrar på många sätt, exempelvis genom att ställa upp som ledare, skjutsa till och från matcher och träningar, baka bullar och sälja korv vid kiosken, vara parkeringsvärd med mera.²⁹ Detta engagemang främjar inte bara social samvaro, utan gör också att idrotten kostar mindre och därmed blir mer tillgänglig för alla.

Många riskerar att gå miste om föreningsidrottens fördelar

Med tanke på de potentiella fysiska, psykiska men även sociala och kulturella fördelar idrotten kan få för barn och ungdomar blir det särskilt viktigt att förstå varför utomnordiskt födda familjer, både unga och vuxna, har ett lägre deltagande i föreningsidrotten. Som tidigare nämnts visar forskning att alla föräldrar, oavsett bakgrund, med likvärdiga resultat kan använda samma strategier för att introdu-

---

²⁶ Reupert, A. m.fl. (2022). "It takes a village to raise a child". I *Frontiers in Public Health*, 10:756066.

²⁷ Folkhälsomyndigheten (2023). "Riktlinjer och rekommendationer för fysisk aktivitet och stillasittande". Webbsida.

²⁸ Idrottsstatistik.se. "Medlemmar". Webbsida.

²⁹ Wagnsson, S. & Patriksson, G. (2005). "Föräldrarnas engagemang i barnens idrottsföreningar". I *Svensk idrottsforskning* 2005, vol. 14, nr. 2, s. 44–48.

cera, uppmuntra, stötta och visa intresse för barnens pågående och fortsatta idrottsaktiviteter. Samtidigt visar forskning att utomnordiskt födda barn och ungdomar, i synnerhet flickor, i lägre utsträckning deltar i föreningsidrotten än nordiskt födda jämnåriga. Utomnordiskt födda föräldrar är också generellt sett mindre engagerade i sina barns föreningsidrottande. I dag representerar utrikesfödda cirka 20 procent av den svenska befolkningen, vilket innebär att många riskerar att gå miste om föreningsidrottens fördelar, liksom möjligheter att komma i kontakt med en viktig del av den svenska kulturen. Situationen utgör även en utmaning för yrkesutövare och civilsamhället, som på olika sätt arbetar för att öka mångfalden och inkluderingen inom föreningsidrotten.

En förklaring till detta kan vara att barn- och ungdomsidrotten i Sverige ofta bedrivs inom föreningsverksamheter. Detta är ganska unikt i jämförelse med hur andra länder, särskilt utanför Norden, organiserar barn- och ungdomsidrotten.³⁰ Arrangemanget innebär att många familjer saknar kunskap om, eller erfarenhet av, föreningsidrotten, både hur den bedrivs och vilka fördelar det kan ha för individen och samhället. För att undersöka våra antaganden genomförde vi ett forskningsprojekt vi valt att benämna "*Föreningsidrott för Alla!*" I det intervjuade vi utomnordiskt födda föräldrar från olika länder som bor i Sverige och har barn inom föreningsidrotten, med förhoppningen att få en tydligare bild av deras erfarenheter av denna. Vi var också intresserade av att undersöka, och få en bild av, vilka aspekter som kan ha underlättat eller försvårat deras engagemang inom föreningsidrotten.

Utomnordiskt födda föräldrars idrottserfarenheter

Det övergripande syftet med forskningsprojektet *Föreningsidrott för Alla!* var att få en tydligare förståelse för utomnordiskt födda föräldrars kunskap om, och erfarenheter av, föreningsidrott eller idrott i allmänhet – både innan ankomsten till Sverige och under tiden de bott här och haft barn inom föreningsidrotten. Vi rekryterade med detta ändamål 18 föräldrar (10 mammor och 8 pappor) från en mellanstor stad i Sverige. För att besvara våra frågor behövde vi säkerställa att målgruppen hade erfarenheter av, och kopplingar till, föreningsidrotten i Sverige. Vissa inklusionskriterier sattes upp, såsom att deltagarna skulle vara föräldrar/vårdnadshavare födda utanför Norden, ha barn i åldrarna 6–16 år samt att dessa skulle ha varit medlemmar i föreningsidrotten i minst ett år och vara aktivt engagerade i sina valda idrotter, det vill säga regelbundet delta i träningar och matcher. Med tanke på den mångfald som finns bland utomnordiskt födda familjer i Sverige ville vi

³⁰ van Tuyckom, C. (2016). "Youth sport participation". I K. Green & A. Smith (Red.), *Routledge handbook of youth sport*, s. 91–101.

inkludera familjer från olika världsdelar, såsom Afrika (till exempel Somalia och Eritrea), Asien (till exempel Afghanistan), Mellanöstern (till exempel Syrien och Irak) samt Östeuropa (till exempel Bosnien och Polen) (se Tabell 1).

Rekrytering av målgruppen skedde i samarbete med Riksidrottsförbundets och SISU Idrottsutbildarnas regionala organisation, samt andra kommunala verksamheter/organisationer i den medelstora staden. Dessa samarbetspartners var till stor hjälp med att sprida information om forskningsprojektet till föräldrar med idrottsaktiva barn via diverse idrottsföreningars, eller kommunala organisationers, digitala plattformar.

Efter att intervjuerna genomförts granskade vi, som författare till detta kapitel, det insamlade materialet vid olika tillfällen och oberoende av varandra, utifrån projektets syfte. Därefter diskuterade vi tillsammans vår tolkning av intervjuerna och kom fram till en gemensam bild av de resultat som presenteras utifrån det insamlade datamaterialet. I det kommande presenterar vi resultat från ett av de tre temana vi identifierat. Vi fokuserar här på den undergrupp utomnordiskt födda som kommit till Sverige som barn tillsammans med sina familjer. Resultaten bygger på ett urval av sju intervjupersoner. De ger framför allt en bild av hur utomnordiskt födda barn kommer i kontakt med föreningsidrotten i Sverige, vilka utmaningar de möter, och hur deras erfarenheter från barn- och ungdomsåren följer med till vuxenlivet, särskilt när de bildar familj och får barn som själva är aktiva inom föreningslivet.

Tabell 1 Demografisk beskrivning av forskningsdeltagare

Födelseland (etnicitet)	Kön	Ålder
Bosnien	Kvinnor	40, 36
Chile	Man	43
England	Man	40
Eritrea	Kvinna och man	49, 47
Irak (kurdiskt påbrå)	Kvinnor och män	38, 41, 42, 43, 32
Irak	Kvinna och man	40, 40
Syrien	Kvinna	50
Libanon	Man	48
Turkiet	Kvinna	49
Somalia	Kvinna	38
Nya Zeeland	Man	47

Minimala erfarenheter av föreningsidrott

Det framkom tydligt att vissa intervjupersoner hade minimala erfarenheter av idrott innan ankomsten till Sverige. Denna grupp bestod av föräldrar med olika åldrar, kön och etnicitet, varav de flesta kom till Sverige när de var 4–10 år gamla från till exempel Bosnien, Irak (kurdiskt påbrå), Eritrea, Libanon och Somalia. Till viss del handlade det om att föreningsidrotten vi är bekanta med här i Sverige inte verkar existera utanför Norden.

Nej ingenting tidigare, det fanns inte. Man är ju inte van vid det här alltså. (Kvinna från Bosnien)

Andra hade små erfarenheter av idrott på grund av extrema livsförhållanden, såsom krig och flykt från krig. En förälder reflekterar tillbaka på sin barndom och beskriver de till idrott kopplade minnena på följande sätt:

Jag var ju tio år när jag kom och där jag kom ifrån var det ju fullt krig, så att det var väl inte så mycket att relatera till idrotten. Inte under de åren i alla fall. Så inga erfarenheter på så sätt, det fanns inga möjligheter till det. Nej, det var mer hur man skulle överleva i stället. (Man från Libanon)

Liknande minnen väcks till liv även hos en annan deltagare, när han får frågan om sina erfarenheter av föreningsidrott innan ankomsten till Sverige. Han blickar tillbaka på sin barndom:

Jag har ju bott i Iran, Irak, Turkiet innan jag kom till Sverige när jag var nio år gammal. Det enda jag minns idrottsmässigt är ju när jag gick i skolan i Iran. Då hade vi gymnastik. Det är den lilla erfarenhet jag har. Varje morgon så visade en lärare lite övningar och man gjorde lite stretch och lite sänt. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

De generella erfarenheterna av idrott på fritiden för denna grupp bestod främst av ostrukturerade aktiviteter med kompisar på en lekyta, oftast med minimala resurser. Ett exempel:

Vi gjorde en ... vad ska man säga ... en boll av olika klädesplagg och så spelade vi med den. Så var det eftersom jag är uppvuxen i en flyktingförläggning innan vi kom till Sverige. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

Den dubbla introduceringen till föreningsidrotten

För denna profil har vänner i skolan haft en avgörande roll i att bekanta sig med föreningsidrotten. Samtliga nämner att just vänner i skolan på olika sätt introducerade idrott, och även var anledningen till att de började idrotta. Så här beskriver en intervjuperson sin första kontakt med föreningsidrotten i Sverige:

Mina skolkompisar gick på idrottsföreningar och spelade fotboll. Mina föräldrar anmälde inte mig för de var så pass nya i Sverige, så de kände inte till vart man skulle vända sig och hur man skulle anmäla sig – ingenting. Och sen efter skolan mina kompisar sa: "Vi ska gå och träna fotboll. Ska du hänga med?", och så gick jag med och tittade på mina kompisar när de spelade träningar och matcher. Jag bara stod med och tittade eftersom jag var inte anmäld. Och sen ... sen sa kompisar: "Vill du inte vara med och spela?", och sen liksom det var pushning liksom: "Kom, häng med och spela!" Jag gick fram till tränaren och sa: "Jag vill vara med och spela fotboll med mina tjejkompisar." Och sen ja, "Men ja visst sa tränare, följ med mig sen till bilen så ska jag ge dig en lapp så får du ta med dig hem, så får dina föräldrar anmäla dig." (Kvinna från Somalia)

De fick också själva som barn dels ansvara för att introducera föreningsidrotten för sina föräldrar, dels trycka på för att få börja med någon idrottsaktivitet. Dessutom fick de ta ansvar för allt som hör till att vara aktiv i en förening. I berättelserna visar intervjupersonerna en förståelse för sina föräldrars situation. Det framkom bland annat att föräldrarna, utöver att behöva hantera trauman kopplade till flykten från krig, även ställts inför utmaningar som att anpassa sig till en ny kultur och lära sig ett nytt språk. Sålunda saknade de ofta kunskap om föreningsidrott och var därför inte alltid de som uppmuntrade till idrottande, eller engagerade sig från början. Detta är något intervjupersonerna reflekterat över, och nu som vuxna alltså uttrycker förståelse för – såsom i detta citat:

Mina föräldrar växte inte upp med föreningsliv alltså. Då gick man ut och spelade fotboll där alla barn samlades. Alltså, det fanns inget föreningsliv då. Mina föräldrar är uppväxta i Bosnien. Ja, och jag tänker, mina föräldrar har ju flytt från krig och jag tror inte ... och det var mycket, liksom. Ja, det är ju trauma ... och jag tror inte liksom ... "Ja, men ni går i skolan. Ni har mat på bordet." Lite så tror jag. (Kvinna från Bosnien)

Första kontakten med föreningsidrotten

Vi frågade deltagarna om deras minnen och upplevelser av att börja med föreningsidrott i Sverige, och vilken betydelse den haft för dem. Samtliga deltagare har, för det mesta, positiva minnen när de reflekterar tillbaka på sin barndom och den första kontakten med föreningsidrotten vid ankomsten till Sverige. En del av de positiva erfarenheterna och minnena som nämns är kopplade till den utrustning som fanns/finns tillgänglig inom föreningsidrotten:

Ja, jag hade ju inte sett det här tidigare så ... Jag spelade ju med en boll som vi hade rullat ihop själv med olika tygbitar och format till en boll, och så kommer man känna på en riktig boll. Det var stort. Där fick man ... Det var bollar ... Det var alltså utrustning som man kunde använda på träningen och på matcher och matchställ och sånt, så att det gjorde ju givetvis allt. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

Det var även av vikt att ha något att göra på fritiden – i synnerhet något roligt, liksom de sociala och kulturella aspekterna av detta, exempelvis att få lära känna andra och komma närmare det lilla samhälle man tillhörde:

Det var jättestor betydelse att komma in i det sociala. Att det är, ja alltså för mig och för mina syskon också tror jag, att man lärde känna folk på ett enkelt sätt. Man spelar något som man tyckte om, så det var roligt hur man gjorde ... Det var liksom så, man gjorde något roligt och samtidigt fick träffa massa och alla de man träffade, träffar man ju i skolan också så att det fanns en ... Ja, vi kan säga så här, hade vi inte spelat fotboll till exempel hade vi inte haft idrott alls, då hade vi haft mycket svårare att få kompisar. Det tror jag. Så att det var ganska så jättestor betydelse, i den sociala interaktionen med jämnåriga framför allt. (Man från Eritrea)

Flera av de intervjuade föräldrarna framhöll även föreningsidrottens betydelse som integrationsarena, där ett engagemang som både aktiv och ledare fick dem att inte bara bli accepterade i föreningen, utan också som samhällsmedborgare. Här en av dem:

Och man blev ju en del av samhället. Man blev liksom en del av gemenskapen. Man kände sig delaktig, inte bara i fotbollen utan man var ju ... Ja, man kom in på ett liksom ... Det blev en del av integration, liksom i Sverige alltså. Så det kanske låter som stora ord där så här, men det var så stort med fotbollen och det var sånt litet samhälle. Så man var med i fotbollen och jag var med som lite ledare, ledarskap också. Då kände många till en och då var man var välkommen. Man fick smeknamn, man var liksom en del av teamet, en del av ... Man var nästan svensk! (Man från Eritrea)

Positiva erfarenheter

Samtliga forskningsdeltagare har positiva minnen och erfarenheter från barndomens föreningsidrott med sig i vuxenlivet, och i synnerhet föräldrarollen:

Ja, men just att sammanhållningen med andra – träffa andra barn, röra på sig främst då ... så att det är en viktig del att man rör på sig, och vi är ju i den generationen där det finns väldigt mycket på tv och väldigt mycket digitalt hemma som du kan sitta och pyssla med, så att det var en viktig del att man rör på sig också ... men mycket för att involveras i lite ja, men idrott och såna sammanhang också liksom. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

Samtliga har nu därutöver erfarenheter, kunskap och en förståelse för hur föreningsidrotten i Sverige fungerar och vilken betydelse den kan ha för barn och ungdomar. Något som lett till att man valt att introducera idrott och uppmuntra, men även till viss del pressa, sina egna barn att börja och fortsätta med olika föreningsaktiviteter i tidig ålder:

Grabben var med. Jag tog med mig tjejerna också. Det var tidigt ... Det var när de var kanske sex, sju, så letade vi efter föreningar där de kan ... ja, men testa på. Så fort vi kände att de hade lite intresse och sug för att ... sen också att vi pressade. Det var inte varje gång att grabben ville gå på fotbollsträning, men vi körde dit ändå och han fick utöva liksom. Så att ja ... men tidigt vid sex till sju år så var de igång. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

Drivkrafter bakom tidig föreningsidrott

Föräldrar med egna erfarenheter av, och kunskap om, föreningsidrotten drivs av olika motiv när de uppmuntrar sina barn att delta. De vill dels ge barnen möjlighet att dra nytta av de potentiellt positiva effekterna av att vara aktiv inom föreningsidrotten, dels bättre möjligheter än de själva hade när de kom till Sverige som barn. Vissa föräldrar nämner även sociala fördelar, både för sig själva och för föreningslivet och samhället i stort:

Men det var ändå liksom något som jag kände att ... "Ja, men det här föreningslivet har ju gett mig så mycket!", så det var naturligt att ... på något sätt ... att jag skulle komma in i den igen, via något av barnens idrott. Så det var ju ganska givet att jag skulle ta med dom för att testa på idrotter. För mig var det självklart. Man kommer in liksom ... Ja, jag återkommer till det här ordet gemenskap liksom, för det är ju ... Man hittar på aktiviteter ... Man kanske får nya kompisar ... Sen är det också

ett ansvar, också gentemot de andra, som man ibland kan känna ... att man gör ju något ideellt liksom. (Man från Eritrea)

Det viktiga men svåra föräldraengagemanget

I kommande citat förmedlar utomnordiskt födda föräldrar sina perspektiv på föreningsidrotten i Sverige. De förklarar varför de värnar och på olika sätt stöttar föreningsidrotten som engagerade föräldrar, ledare, tränare eller via andra roller. Vittnesmålen bygger på de erfarenheter och synsätt de utvecklat över tid av att vara delaktiga i föreningsidrotten, dels som barn vid sin ankomst till Sverige, dels senare i rollen som föräldrar:

Om alla är engagerade ... och alla måste förstå att man måste vara engagerad för att det ska hålla. Ja, men det finns ju lite bidrag, hit och dit man kan få. Men vi som föräldrar måste vara med. Att det ska liksom kvarstå. Det bygger mycket på ideellt arbete. Jag upplever att gör vi det, så är det jättebra för både våra barn och eventuella framtida barnbarn – eller bra för framtiden också. Står vi inte där och bakar och säljer ja, men då får vi inga pengar in till lagkassan, vilket betyder att barnen kanske inte kan gå på vissa cuper eller matcher, för då har de inte råd. Och ja, de som kanske har råd åker, men då blir det ju ... Vad gör man med dom som inte kan åka? (Kvinna från Bosnien)

Kvinnan ger, i likhet med flera andra deltagare i studien, uttryck för vikten av föräldraengagemang för att säkerställa att alla barn, oavsett ekonomiska förutsättningar, får möjlighet att delta i idrottsaktiviteter. Detta kan även tolkas som ett uttryck för hur de normer och värderingar som ofta förknippas med föräldrar med svensk bakgrund integrerats, och blivit en naturlig del av hennes synsätt på hur en förälder bör agera i idrottsmiljön.

En del föräldrar uppmärksammade även betydelsen av att skapa sig ett socialt nätverk via engagemanget i idrottsrörelsen. Det ansågs kunna underlätta, och i vissa fall vara en nödvändighet, för att få ett jobb i sitt nya hemland:

I Sverige är det inte som i Libanon, i Libanon liksom kan din granne ställa upp och grannen kanske kände någon och så vidare. Här är samhället ganska individuellt. Folk är stressade, folk har inte tid med varandra. Det är liksom ... Man måste till jobbet tidigt på morgonen. Köra ungarna till dagis, skola, till jobbet och hem igen. Man har inte tid för någonting annat. Men det är där [inom föreningsidrotten] som du kan bygga upp kontakter, och genom de kontakterna kan du sedan kanske få jobb eller praktik. Jag vet inte ... Lära känna människor och kanske ... bli vänner till och med. (Man från Libanon)

Som vi pekat på här är de flesta föräldrar medvetna om de skillnader som finns inom föreningsidrotten, till exempel när det gäller vilka som är ideellt engagerade respektive inte är det. De flesta uttrycker förståelse för skillnaderna, och betonar vikten av att inse att det kan ta tid för vissa att bli delaktiga och engagera sig inom idrotten. Bland hindren nämns bristande kunskap om föreningsidrotten, ekonomiska aspekter och språksvårigheter, och för en del också hemska och traumatiska upplevelser, såsom i detta fall:

Jag tror vi var tre killar med denna bakgrund vars föräldrar aldrig var där. Medan ursprungsbefolkning eller svenskarna ... Deras föräldrar var alltid där på matcherna och så vidare. Det var någonting som var jobbigt och någonting man alltid tänkte på att ... "När jag blir vuxen och om jag får barn ... Om mina barn ska utföra någon aktivitet, då ska jag finnas där." Så ja, samtidigt förstår jag min pappa. Han hade hundratusen saker. Han har varit med om grymheter. Hans mamma hade precis blivit dödad av en bomb innan vi kom och flyttade. Ja alltså, nytt språk, nytt liv, ny kultur för barnen är ganska enkelt. Vi lär oss direkt alltså. Vi lär oss språket, men för en vuxen person. Det ... det är inte lätt. (Man från Libanon)

Några intervjupersoner riktar sig även direkt till personer verksamma inom idrottsföreningar, och ber dem visa förståelse för det kulturella bagage många föräldrar bär med sig när de kommer till Sverige. Detta bagage kan hindra dem från att förstå de krav och förväntningar som implicit ställs på dem, både vad gäller föräldraskap i allmänhet och föräldraengagemang inom idrottsföreningar i synnerhet. Det handlar enligt dem alltså inte om att sakna vilja att lära sig hur det fungerar, utan snarare om att det tar tid att tillgodogöra sig denna kunskap. En av dessa röster:

Ja, jag tycker det är viktigt att föreningar eller idrotten i Sverige tänker på, när det gäller föräldraansvar och föräldraperspektivet, att många som kommer från andra kulturer eller länder ... De är för det mesta fantastiska föräldrar och har varit fantastiska föräldrar kanske i deras hemländer, men att det fungerar olika här ... Så skulle man märka att beteendet skiljer sig lite, så beror det inte på att man kanske är en dålig förälder, utan för att det kulturellt eller traditionellt fungerar annorlunda där jämfört med hur det fungerar i Sverige, och det tar lite tid att lära sig de här sakerna. (Man från Libanon)

En manlig deltagare från Eritrea, som också är engagerad som ledare, delar med sig av sina erfarenheter. Han har observerat att utomnordiskt födda föräldrar ofta har låg närvaro på sina barns träningar och matcher. Detta medför att barnen oftast själva får ha kontakten med ledare eller andra föreningsrepresentanter, något som annars vanligtvis sköts av föräldrarna:

Jag har ju sett i min roll som tränare – ledare ... att de inte har samma förutsättningar som de andra, och då menar jag invandrarbarnen. Jag märker att deras föräldrar aldrig kommer dit på matcher. Vi som ledare ser aldrig dom. Vi ser bara barnet. Det känns som att de behöver extra hjälp ... så att jag har märkt det, men då har det varit föräldrar som inte har varit här lika länge som jag, som är relativt nya. Och som kanske min pappa då var, men då när min pappa var ny och inte var med i föreningen så där och inte visste ... så jag tog ju allt på mig. Nu kan jag ju se som vuxen och som ledare.

Samme man lyfter samtidigt problemet med att generalisera och behandla alla med invandrarbakgrund som en homogen grupp. Han betonar vidare vikten av att förstå att föräldrar med utländsk bakgrund älskar sina barn lika mycket som svenska föräldrar, oavsett om de engagerar sig i deras idrottande eller ej:

Men jag tror att det då, det byggs upp en bild av att barn med föräldrar med invandrarbakgrund är inte lika engagerade i sina barn. De tycker inte om sina barn. De älskar inte sina barn lika mycket. Det påverkar mig på så sätt att jag tänker ja, men självklart så har vi ingen aning. Ni har ingen aning om hur han eller hon har det hemma. Och då vill jag ju säga, ja men om vi tittar på mig. Jag är ju motsatsen då i så fall till någon som inte är med. Jag är med varenda dag, så att vi kan inte dra slutsatser, men det dras ändå slutsatser. Det dras folk över en kam. Och det känns aldrig, aldrig bra överhuvudtaget. Liksom att det fortfarande finns ... även då i föreningsvärlden där jag tycker att man är ganska inkluderande.

Den tidskrävande och kostsamma föreningsidrotten

Andra utmaningar är all den tid föräldrar behöver lägga ner, samt de kostnader som är kopplade till barnens föreningsidrottande. Föräldrarna beskriver hur de verkligen anstränger sig för att hantera detta, liksom här:

Det är mycket tidskrävande. Ja, och det är ju mer och mer ju äldre de blir. Men man får det ju det att funka också vill jag poängtera. Vi tycker ju att det är så viktigt, så vi ser ju till att nu löser vi det bara för du ska vara där den tiden. Då löser vi det bara liksom. Jag skulle aldrig vilja att mina barn inte får göra det de gör på grund av oss. Man sliter ut sig också själv på köpet ... och hade min yngsta sjuåring fått välja hade han gått på många fler aktiviteter, och där är det ju också en kostnadsfråga. Man kan inte ha hur mycket som helst, för även om det är jättestpositivt så måste man ändå ... ja, men få återhämta sig. (Kvinna från Bosnien)

Det är dock långtifrån alla föräldrar som har det tufft ekonomiskt. Vissa nämner att de har en god ekonomisk situation, vilket gör att deras barn i stort kan välja den eller de idrotter de vill ägna sig åt. Ett exempel:

Vi har det gott ställt ändå, och vi har inte prioriterat ner deras aktiviteter på något sätt när det kommer till det ekonomiska, så att det kostar ... och jag kan tänka mig att många inte är med på grund av det. Jag tyckte inte det var så när jag var yngre, tror det kostade typ 500 spänn för att spela en hel säsong fotboll liksom, medlemsavgift och hela. Nu pratar vi kanske 3 000–4 000 för att spela fotbollssäsong. Gymnastiken är ännu dyrare ... så att för oss har det inte varit något hinder, men jag kan tänka mig att det skulle kunna vara det för rätt många ändå. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

Perspektiv på kön och delaktighet

Trots utmaningarna värnar samtliga föräldrar om föreningsidrotten och dess betydelse för barn och vuxna, liksom att idrotten är en inkluderande och öppen miljö oavsett bakgrund och kön. Det är något som uppskattas av de flesta intervjupersoner, såsom denna:

Jag märker inte av jättemycket i det stora hela. Gör jag faktiskt inte. Jag tycker att det är väldigt jämlikt så. Tänker mina tjejer får träningspass ... alltså tider och så vidare, och utöva fotbollen så mycket som min grabb fick, så det prioriteras på typ samma sätt. (Man från Irak, med kurdisk etnicitet)

Det finns dock föräldrar som identifierat tydliga könsrelaterade utmaningar inom föreningsidrotten, där den kulturella bakgrunden tycks ha en betydande roll. Det gäller särskilt flickorna, för vilka skolan tillmäts större betydelse än pojkarna:

Min erfarenhet är att tjejer hoppar av tidigt, alltså killarna är kvar mycket längre. Tjejer är med när de är unga, och sedan i tonåren där så hoppar dom av. Alltså dels ... mycket är det ju för att alltså kulturellt att man som förälder tycker att ja, men nu är du vuxen, du börjar bli kvinna, du ska vara mer hemma, fokusera på skolan. Tyvärr att det är mer det, och sen också tror jag att tjejer inte är som killar, som är mer fokuserade på att jag ska bli en superstjärna. Jag ska bli Zlatan liksom, jag ska köra det här. Jag ger det här 100 procent och släpper skolan lite, medan tjejer är mer skolan och släpper det här andra. (Kvinna från Bosnien)

Reflektioner om föräldraskap inom föreningsidrotten

Ambitionen med detta kapitel har varit att ge en övergripande bild av hur människan, i samspel med sin omgivning, påverkas och utvecklas över tid. Vi har främst fokuserat på familje- och föreningsmiljöerna, där en ung individ i Sverige oftast tillbringar en stor del av sin vardag. Utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv har vi som tidigare nämnt fokuserat på, och beskrivit, vilken betydelse föreningsmiljön kan ha för både individens och samhällets positiva utveckling. Därefter har vi lagt särskilt fokus på föräldrarnas viktiga roll, och hur de på olika sätt kan främja barns delaktighet i föreningsidrotten. Med utgångspunkt i forskning har vi diskuterat hur föräldrar födda i och utanför Norden resonerar och bemöter sina barn, för att styra dem bort från skadliga miljöer – och i stället vägleda dem mot hälsofrämjande och meningsfulla aktiviteter under vuxnas uppsikt, exempelvis föreningsidrott.

Forskningen pekar i allmänhet på att föräldrar, oberoende av barnens påbrå eller kön, kan använda vissa strategier för att skapa en trygg relation under tonåren, och därigenom på ett respektfullt sätt vägleda dem. Samtidigt betonar forskningen vikten av att föräldrar stöder och uppmuntrar flickors engagemang i föreningsidrotten lika mycket som pojkar, vilket inte alltid är fallet vare sig bland föräldrar födda i Norden eller övriga delar av världen.

Utomnordiskt födda föräldrar är över lag mindre involverade i sina barns idrottande. Detta utgör en stor utmaning för föreningsidrotten i Sverige, som strävar efter att göra idrotten tillgänglig för alla i samhället. En liknande problematik återfinns i andra västerländska länder med motsvarande idrottsaktiviteter.

I vårt forskningsprojekt intervjuade vi utomnordiskt födda föräldrar om deras resa in i föreningsidrotten. Syftet var att få en djupare förståelse för de möjliga hinder och utmaningar man kan möta inom föreningsidrotten, både som engagerad förälder och ideellt aktiv. I kapitlet valde vi att fokusera på den undergrupp utomnordiskt födda som kom till Sverige i åldrarna 4–10 år och hur deras erfarenheter – både positiva och negativa – påverkat deras syn på, och engagemang, i föreningsidrotten.

Samtliga sju deltagare inom denna grupp berättar att de saknar erfarenheter av föreningsidrott i sina respektive hemländer. Det indikerar att även deras föräldrar har begränsad erfarenhet eller kunskap om liknande aktiviteter. Särskilt tydligt blev detta när deltagarna beskrev att det var via skolkamrater de för första gången kom i kontakt med, och började delta i, föreningsidrotten. Föräldrarna uppvisade ett lågt engagemang i barnens föreningsidrottande. I stället fick de själva ta initiativ och

ansvar för exempelvis de administrativa och praktiska delarna av föreningsidrottsandet. När de i dag som vuxna reflekterar över frågan, visar de förståelse för sina föräldrar och deras bristande kunskaper om vad som förväntades vid ankomsten till Sverige. Liknande aktiviteter existerade inte i deras respektive kulturer. Samtidigt behövde föräldrarna hantera krigsrelaterade trauman, tillägna sig ett nytt språk och anpassa sig till nya kulturella värderingar. Detta är ett konkret exempel på ett utvecklingspsykologiskt perspektiv på individens samspel med sin omgivning, och dess tillhörande kulturella värderingar (se Figur 1).

Stöd kan kompensera för brister om föreningslivet i hemmet

Genom att tillämpa antaganden från utvecklingspsykologin kan vi exempelvis förstå ett passivt förhållningssätt till barnens föreningsidrottande bland utomnordiskt födda föräldrar, som en konsekvens av deras bristande kunskaper om de förväntningar som finns på föräldrar i det nya samhället och den nya kulturen. Vidare kan vi se att när föräldrar saknar möjlighet att förmedla kunskap kring något kulturellt uppskattat, i detta fall föreningslivet, kan barnen i stället få denna kunskap och uppmuntran via andra miljöer och individer, såsom skolkamrater. Detta är ett tydligt exempel på hur individen (barnet) påverkas och utvecklas genom samspel med andra miljöer. Scenariot vi beskriver visar samtidigt hur frånvaro av stöd från en miljö (såsom familjen) kan kompenseras av andra miljöer (såsom skolan), vilket hjälper individens utveckling och anpassning till sin omgivning. På så sätt kan utomnordiskt födda föräldrars och barns omgivning användas för att förmedla kunskap om, och betona vikten av, föreningsidrott i det svenska samhället.

Om vi bygger vidare på samma scenario ser vi tydligt vikten av kunskap och erfarenheter kring exempelvis föreningsidrotten, för en individs anpassning i samhället. Utomnordiskt födda som kommer till Sverige i tidig ålder, och genom vänner slussas in i föreningslivet, samlar på sig värdefulla insikter och erfarenheter om denna miljö över tid. När de senare får egna barn, har de inte bara kunskap om hur föreningsidrotten fungerar, utan också förståelse för vad den kan göra för barnen. De har alltså både kännedom och erfarenheter, vilket leder till en naturlig motivation att uppmuntra sina egna barn att idrotta – liksom att vara engagerade föräldrar. Detta belyser hur en individs beteenden och tankar om exempelvis föreningsidrotten kan påverkas av tidigare kunskaper och erfarenheter av motsvarande verksamhet. Det bör i sin tur väcka idéer och tankar bland de som arbetar med att främja utomnordiskt föddas engagemang i föreningslivet.

Idrottsengagemang kräver systematiskt föreningsarbete

Utsagor från intervjupersonerna pekar på att det kan ta en generation innan vissa familjer börjar förstå och börjar engagera sig inom föreningsidrotten. I dag, cirka 30 år efter att de kom till Sverige, vittnar vissa intervjupersoner, som nu är engagerade föräldrar eller ledare och tränare, om att processen verkar upprepa sig för andra utomnordiskt födda familjer. De ser nu i sin vardag barn som själva får ta ansvar för sitt deltagande utan stöd från sina föräldrar, föräldrars låga engagemang i föreningarnas verksamhet samt att klyftor skapas mellan de föräldrar som är aktiva och bidrar, och de som inte närvarar alls.

Det största problemet är kanske förekomsten av fördomar, i en miljö som vanligtvis är inkluderande och öppen för alla. Hur bör det hanteras på ett konstruktivt sätt? Ett förslag är att idrottsföreningar anordnar förberedande träffar för föräldrar som tidigare inte varit i kontakt med föreningsidrotten. Under dessa träffar skulle föräldrar kunna få en grundläggande förståelse för hur föreningslivet i Sverige fungerar, hur aktiviteterna organiseras och vilka förväntningar som häri ställs på föräldrar, både uttryckta och outtalade. För att öka delaktigheten och minska klyftor skulle träffarna förslagsvis även kunna inkludera praktiska övningar eller exempel från föreningslivet, där föräldrar fick möjlighet att ställa frågor och dela med sig av sina egna erfarenheter.

Att systematiskt arbeta med dessa frågor kan göra stor skillnad för utomnordiskt födda föräldrar och deras barn när det gäller integration i föreningslivet. Arbetet bör även inkludera de ideellt engagerade eldsjälarna som tar ansvar för att få föreningslivet att fungera, vilket skapar en viktig miljö för dagens barn och deras framtid. Tidigare i den här texten använde vi uttrycket ”det krävs en by för att uppfostra ett barn”, för att betona detta att barnuppfostran är ett gemensamt ansvar. Samtidigt är det viktigt att tänka på hur den miljö barnen spenderar sin tid i är uppbyggd. Frågan är hur vi får fler engagerade föräldrar och ledare, så att föreningsidrotten kan leva upp till sin fulla potential och på bästa sätt främja individens och samhällets utveckling: Hur uppfostrar man byn för att uppfostra barnet?

Referenser

- Bang, H., Chang, M. & Kim, S. (2024). "Team and individual sport participation, school belonging, and gender differences in adolescent depression". I *Children and Youth Services Review*, 159:107517.
- Centrum för idrottsforskning (2024). "Medlemmar". Webbsida.
<https://idrottsstatistik.se/foreningsidrott/medlemmar>. (Hämtad 1 december 2024.)
- Côté, J., Turnnidge, J., Murata, A., McGuire, C. & Martin, L. (2020). "Youth sport research: Describing the integrated dynamics elements of the Personal Assets Framework". I *International Journal of Sport Psychology*, vol. 51, nr. 6, s. 562–578.
- Côté, J. & Vierimaa, M. (2014). "The developmental model of sport participation: 15 years after its first conceptualization". I *Science & Sports*, vol. 29, s. 63–69.
- Folkhälsomyndigheten (2023). *Riktlinjer och rekommendationer för fysisk aktivitet och stillasittande*. Webbsida.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/mat-fysisk-aktivitet-overvikt-och-fetma/fysisk-aktivitet-och-stillasittande/riktlinjer-och-rekommendationer-for-fysisk-aktivitet-och-stillasittande>. (Hämtad 1 december 2024.)
- Grusec, J. E. & Hastings, P. D. (Red.) (2015). *Handbook of socialization: Theory and research*. 2:a uppl. New York, NY: Guilford Press.
- Holt, N. L., Deal, C. J. & Pankow, K. (2020). "Positive youth development through sport". I G. Tenenbaum m.fl. (Red.), *Handbook of sport psychology*, s. 429–446.
- Jaf, D., Holmqvist Gattario, K., Geidne, S., Lunde, C. & Skoog, T. (2024). "Sexual revictimization by peers in school and organized activity contexts among adolescents: A 3-year longitudinal study". I *Developmental Psychology*, juli 2024.
<https://doi.org/10.1037/dev0001744>.
- Jaf, D., Wagnsson, S., Skoog, T., Glatz, T. & Özdemir, M. (2023). "The interplay between parental behaviors and adolescents' sports-related values in understanding adolescents' dropout of organized sports activities". I *Psychology of Sport and Exercise*, september 2023; 68:102448.
<https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2023.102448>.
- Jaf, D., Özdemir, M. & Bayram Özdemir, S. (2021). "The role of parents' disapproval of peers and monitoring on immigrant and native youth's participation in organized sports in Sweden: The mediating role of engagement in delinquent activities". I *The Journal of Early Adolescence*, vol. 41, nr. 3, s. 437–471.
<https://doi.org/10.1177/0272431620919159>.

- Jaf, D., Özdemir, M. & Skoog, T. (2021). "Immigrant and Swedish adolescents' involvement in organized sports activities: An expectancy-value approach". I *BMC Psychology*, vol. 9, nr. 12, s. 1–15.
<https://doi.org/10.1186/s40359-021-00522-9>.
- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G. & Ferrer-Wreder, L. (2003). "Relationships with parents and peers in adolescence". I B. Weiner m.fl. (Red.), *Handbook of psychology: Vol. 6 Developmental psychology*, s. 395–419. New York, NY: Wiley.
- Latina, D., Jaf, D., Alberti, R. & Tilton-Weaver, L. (2022). "Can participation in organized sports help adolescents refrain from self-harm? An analysis of underlying mechanisms". I *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 59, 3: 102133.
<https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102133>.
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., Lewin-Bizan, S., Bowers, E. P., Boyd, M. J., Mueller, M. K., Schmid, K. L. & Napolitano, C. M. (2011). "Positive youth development: Processes, programs, and problematics". I *Journal of Youth Development*, vol. 6, nr. 3, s. 38–62.
- Mahoney, J. L., Larson, R. W., Eccles, J. S. & Lord, H. (2005). "Organized activities as developmental contexts for children and adolescents". I J. L. Mahoney, R. W. Larson & J. S. Eccles (Red.), *Organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs*, s. 3–22. London: Psychology Press.
- Martin-Barrado, A. D. & Gomez-Baya, D. (2024). "A scoping review of the research evidence of the developmental assets model in Europe". I *Frontiers in Psychology*, 15:1407338.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1407338>.
- Munoz, L., Raffaelli, M. & Kang, H. (2023). "Goals for adolescent participation in organized youth programs: Views from adolescent–parent dyads". I *Journal of Adolescent Research*, vol. 38, nr. 2, s. 365–386.
- Mårs, T., Knight, C. J., Davis, L., Nyström, M. B. & Rouquette, O. Y. (2024). "Understanding parental secure base support across youth sport contexts in Sweden". I *Psychology of Sport and Exercise*, 73:102658.
- National Research Council (2002). *Community programs to promote youth development*. Washington, DC: National Academy Press.
<https://doi.org/doi.org/10.17226/10022>.
- Overton, W. F., Molenaar, P. & Lerner, R. M. (2015). *Handbook of child psychology and developmental science: Theory and method, vol. 1*. New York, NY: Wiley.
- Persson, A. m.fl. (2007). "Staying in or moving away from structured activities". I *Developmental Psychology*, vol. 43, nr. 1, s. 197.

Reupert, A., Straussner, S. L., Weimand, B. & Maybery, D. (2022). "It takes a village to raise a child: Understanding and expanding the concept of the 'village'". I *Frontiers in Public Health*, 10:756066.

Simpkins, S. D., Fredricks, J. & Eccles, J. S. (2015). "The role of parents in the ontogeny of achievement-related motivation and behavioral choices". I *Monographs of the Society for Research in Child Development*, vol. 80, nr. 2, s. 1–22.
<https://doi.org/10.1111/mono.12165>.

Smetana, J. G., Robinson, J. & Rote, W. M. (2015). "Socialization in adolescence". I J. E. Grusec & P. D. Hastings (Red.), *Handbook of socialization: Theory and research*. 2 uppl., s. 60–84. New York, NY: Guilford Press.

Standage, M. & Ryan, R. M. (2020). "Self-determination theory in sport and exercise". I G. Tenenbaum m.fl. (Red.), *Handbook of sport psychology*, s. 37–56.

Thompson, F., Rongen, F., Cowburn, I. & Till, K. (2024). "A longitudinal mixed methods case study investigation of the academic, athletic, psychosocial and psychological impacts of being of a sport school student athlete". I *Sports Medicine*, vol. 54, nr. 9, 2423–2451.

van Tuyckom, C. (2016). "Youth sport participation: A comparison between European member states". I K. Green & A. Smith (Red.), *Routledge handbook of youth sport*, s. 91–101.

Wagnsson, S. & Patriksson, G. (2005). "Föräldrarnas engagemang i barnens idrottsföreningar: Myt eller verklighet". I *Svensk idrottsforskning 2005*, vol. 14, nr. 2, s. 44–48.

 Jämtkraft

LUCAS

LÄNNA IF

ETAPPSTART INSKOLNING

LUCAS
LÄNNA IF
18004

 ORANJE

Vår tid är nu

En betraktelse av ideellt engagemang och idrottsrörelsen som demokratiskola

Andreas Linderyd, ansvarig för forskning och utveckling (FoU), Riksidrottsförbundet

Inledning

Demokrati kan beskrivas som ett resultat av långdragen kamp, mänskliga uppoffringar, politisk list och en gnutta tur.¹ Men när den svenska idrottsrörelsen 2025 ska formulera en ny strategi är demokratin på tillbakagång.²

I alla fall på global nivå.³

Motvind och uppförsbacke brukar sällan stoppa oss. Då och då känner vi den där turen. Våra mål och drivkrafter är inte anspråkslösa. Snarare tvärtom, de kan nog framstå som storslagna. Idrottsrörelsen rymmer om inte annat en upplivande optimism – ett förhoppningsfullt karaktärsdrag när läget nu kräver något alldeles särskilt av oss.

Olika bilder av idrottens villkor

När vi kanske känner en vända inför världsläget finns det annat som gläder. Marie Cederschiöld högskola har om och om igen visat på ett starkt och över tid stabilt medborgerligt engagemang i Sverige.⁴ I antalet som gör en ideell insats var vi inte bättre förr, även om en nedåtgående trend kunde noteras i idrottsrörelsen mellan 2009 och 2019 i fråga om det totala antalet ideella åtaganden.⁵ Idrotten är fortsatt störst när det gäller omfånget av ideellt arbete – så har det varit sedan det ideella engagemanget började mätas på 1990-talet.⁶ Våra egna siffror ger i sin tur inspiration i arbetet med att stärka demokratin. Nära 500 000 personer är aktiva i vårt

---

¹ Näsström, S. (2021). *Demokrati*, s. 23.

² Demokrati betyder folkstyre, men antalet vetenskapliga definitioner har uppskattats till 500. Se Östberg, K. (2021). *Folk i rörelse*.

³ Antalet demokratier uppgår till 91 länder. Motsatt är 88 autokratier (enväldiga) och 71 procent av världens befolkning (5,7 miljarder människor) lever i en autokrati. För tio år sedan var det 48 procent. Se Lindberg, S. I. (2020). *Varianter på demokrati (V-Dem) och förklaringar av demokratisering*. Slutrapport från Riksbankens jubileumsfonds forskningsprogram. Se också Lindberg, S. I. (Red.) (2024). *Democracy Report 2024*.

⁴ Befolkningsundersökningarna har gjorts 1992, 1998, 2006, 2009, 2014, 2019 och 2024. Se Lundberg, E. m.fl. (2025). *Många bidrar, få orkar bära*; kapitel 1 i denna antologi.

⁵ von Essen, J. m.fl. (2020). *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992–2019* och kapitel 1 i denna antologi.

⁶ Vamstad, J. m.fl. i kapitel 1 i denna antologi.

studieförbunds folkbildningsverksamhet. Drygt hälften är under 25 år. Det gör SISU Idrottsutbildarna till det studieförbund som når flest barn och unga vuxna.⁷

På Riksidrottsmötet i Göteborg i maj 2025 ska idrottsrörelsen enas om vägar framåt; siktet är 2035. I texter om den *hållbara demokratiska föreningen* inskräps vårt bidrag.⁸ Hos oss, Sveriges största folkrörelse,⁹ ska många få en chans att lära om föreningsdemokrati. Om rättigheter, möjligheter, skyldigheter. Om hur och var beslut fattas. Vad du som medlem kan göra för att få ett inflytande.

Jag letar upp andra dokument om idrottsrörelsen och slås av högstämdheten i texterna.¹⁰ Vårt ansvar lyfts som något mycket viktigt. Men läsningen ger också en annan fundering. Hur hanterar vi det som nu sker runt omkring oss? En värld där demokratin försvagas? Människors berättelser om civilsamhället och att villkoren för deras engagemang förändrats?

I en mening skiljer sig idrottsrörelsen från andra i civilsamhället. Aktuella mätningar tyder på att insteget till idrotten upplevs som kravfyllt – och mer så än i flera andra ideella sammanhang.¹¹ Långtifrån alla utför sitt första ideella arbete utifrån en längtan att hjälpa till. Allt färre ser därtill sin insats som en moralisk plikt.¹²

Om vägen in i ett engagemang möts av en gnutta motstånd – att flera mest gör det för att det förväntas – ja, då kan vi inom idrottsrörelsen behöva bli bättre på att sätta den enskilda insatsen i ett större sammanhang. Förklara varför du och alla andra är värdefulla.¹³

Trots siffrorna på att det ideella arbetet inte är i upplösning kan vi se ett annat och mindre förhoppningsfullt narrativ breda ut sig. Om föreningar som inte förmår engagera till och under medlemsmöten, om en ojämställdhet¹⁴ och svårigheter att involvera andra än medelklassen till uppdrag. Om unga som inte vet hur man kan påverka eller hur de ska göra för att bli lyssnade till på allvar. Om behovet av en

---

⁷ SISU Idrottsutbildarnas hemsida, sisuidrottsutbildarna.se.

⁸ Se Riksidrottsförbundets (RF:s) hemsida, rf.se.

⁹ Svenska kyrkan, med 5,5 miljoner medlemmar, är landets största civilsamhällesorganisation. Se svenskakyrkan.se/statistik.

¹⁰ SOU 2008:59 *Föreningsfostran och tävlingsfostran*. Betänkande av Idrottsstödsutredningen; Pallin, C. (2016). "Idrott och föreningsdemokrati". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Föreningen, laget och jaget*. Rapport 2016:2.

¹¹ Vamstad, J. m.fl. i kapitel 1 i denna antologi.

¹² von Essen, J. m.fl. (2020).

¹³ Ju fler är du gör en insats, desto mer identifierar du den som meningsfull.

¹⁴ Av de som arbetar ideellt är 58 procent män och 42 procent kvinnor. Det är också vanligare att män har ett styrelse- eller ledningsuppdrag och att kvinnor gör en administrativ eller praktisk insats. Se mer i kapitel 1.

generationsväxling. Om nya svenskar som inte ärver det ideella engagemanget av sina föräldrar.¹⁵

Också av rent egenintresse väcker det frågor. Idrottsrörelsen av i dag är ju helt beroende av att du, jag och så många andra är villiga att utföra ett frivilligt och oavlönat arbete. Vi måste lyckas med att göra det ideella engagemanget tilltalande, något som både lär kräva sin dos smicker och ideologiskt självförtroende. Vill vi värna idrotten som folkrörelse behöver vi folk kvar i sina uppdrag. Och att andra hänger på.

Behovet av föreningskunskap

En mycket viktig uppgift blir att skapa större förståelse för värdet av ideellt arbete och våra demokratiska fundament. Redan för ett decennium sedan hävdade Christer Pallin, då Riksidrottsförbundets chefsjurist, att en ny generation ledare inom idrottsrörelsen inte nödvändigtvis får med sig viktiga föreningskunskaper. Företagsmässighet, effektivitet och kommersiella drivkrafter får i deras värld allt större genomslag. Pallin beskrev en idrottsrörelse där *det* som görs blir viktigare än *varför* det görs.¹⁶

Det är lätt att önska en större iver. Att fler skulle sätta en ära i den demokratiska processen – argumentera för sin sak, kanske skriva en motion till årsmötet,¹⁷ se värdet i, och det roliga med, att resonera sig fram till gemensamma beslut. Idrotten är förstås inte ensam om detta. Liknande berättelser hörs från politiska partier, kyrkor och andra civilsamhällesorganisationer.¹⁸

En förklaring på dessa förändringar kan vara marknadslogikernas utbredning.¹⁹ Vi är medlemmar men betar oss inte sällan som kunder och konsumenter. Som aldrig förr behöver svensk idrott i alla fall samtidigt hantera ideella och kommersiella förväntningar.²⁰

¹⁵ För en geografisk analys av idrottsrörelsen, se Arnoldsson, J. m.fl. (2023). "En idrottsrörelse för alla?" I *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 100, nr. 4, s. 601–611.

¹⁶ Pallin, C. (2016), s. 73.

¹⁷ I delar av idrottsrörelsen, som inom elitföreningar i fotboll och ishockey, tycks intresset för att skriva motioner till årsmötet ha ökat senaste decennierna.

¹⁸ Linderyd, A. m.fl. (2022). "Vad händer om partierna förlorar sina medlemmar?" I *Organisation & Samhälle: Företagsekonomisk tidskrift*, nr. 2, s. 18–23.

¹⁹ Wijkström, F. (2012). "Hybrider i civilsamhället". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet*; Hvenmark, J. (2013). "Business as usual?" I *Administrative Theory & Praxis*, vol. 35, nr. 2, s. 223–247; Hvenmark, J. m.fl. (2014). "Föreningsprat hit och business talk dit". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *I gräzonen. Rapport 2014:2*; Centrum för idrottsforskning (2016). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2015. Rapport 2016:3*; Pallin, C. (2016); Linderyd, A. (2020). *De varumärkeskluvna*. Doktorsavhandling.

²⁰ En studie av 12 idrotter visar att kostnaderna för barn och ungdomar att idrotta i förening ökat med 68 procent under 2009–2023. Idrotterna i fråga står för 85 procent av idrottsrörelsens verksamhet för barn och ungdomar. Se Riksidrottsförbundet (2024). *Smakar det så kostar det*. Riksidrottsförbundets FoU-serie 2024:5;

Ytterligare en förklaring kan vara idrottsföreningars upptagenhet av att på bästa möjliga sätt utöva en aktivitet. I andra delar av civilsamhället framstår i stället själva idén med verksamheten som ett återkommande samtalsämne. Också detta manar till eftertanke.²¹

En annan tolkning är att vi i högre grad lever i ett prestationssamhälle. I idrotten kan det ta sig uttryck i tidig selektering och toppning av lag. Kravet på prestation smyger sig ner i åldrarna. Vad händer då med leken? Går det att hävda att det rör sig om en övning i demokrati – god föreningsfostran – när barn petas och byts ut så tidigt som i åttaårsåldern?²²

Att saker förändras tänker jag också när jag hör om elvaåringar som behöver signera sin förenings värdegrund. De förväntas skriva på en värdegrund för att få vara med. I en annan förening vill man att ungdomarna undertecknar ett spelarkontrakt inför säsongstart. Kontrakten liknas vid lagets värdegrund.

Tidigare talade vi om att ”fostra demokrater” och idrottsrörelsen som ”en demokratiskola”.²³ I dag tycks värdegrundsretoriken dominera. Riskerar vi med det att reducera samtalet om demokrati – vad vi gör för att stärka människors känsla av delaktighet, inflytande och inkludering – till slogans och kontraktskrivande? Tar pratet om våra ”ledstjärnor” och ”värdeord”, hur lovvärt det än må vara, så mycket tid i anspråk att vi inte förmår att se och berätta om vårt ansvar för den demokratiska organiseringen?

Värdegrundsarbetet kan förstas vara oerhört bra och givande, det kan stärka barn och ungdomars delaktighet och internt som externt bidra till ökad förståelse för de värden en förening vill förknippas med.²⁴ Det arbete som nu görs i idrottsrörelsen för barn med NPF och andra funktionsnedsättningar är andra exempel på värdegrundsarbetets betydelse – som även är legitimitetsskapande eftersom det påhejas

---

Se även Riksidrottsförbundet (2024). *Barn- och ungdomsidrottens prislapp*. Riksidrottsförbundets FoU-serie 2024:6; Norberg, J. R. & Redelius, K. (2012). ”Idrotten och kommersen”. I Wijckström, F. (Red.) *Civilsamhället i samhällskontraktet*.

²¹ Se Centrum för idrottsforskning (2011). *Ett idrottspolitiskt dilemma*, s. 10. Författaren Trondman argumenterar där för att idrottens identitet och egenvärde ligger i själva idrottandet. Unga kommer till idrotten för att idrotta, inte för att utöva demokrati.

²² Om forskarkritik mot tidig selektering, se Lundberg, T. (2024). ”Tidiga och strukturerade talangutvecklingssystem inom idrotten”. Webbartikel; Redelius, K. m.fl. (2024). ”Sluta välja bort barn som inte tros platsa i A-laget”. *Dagens Nyheter* 17 december 2024. För diskussion om spänningen mellan föreningsfostran och tävlingsfostran (om det senare premieras kan föreningsfostran och demokratiska värden komma i skymundan), se SOU 2008:59 samt Carlson, R. (1991). *Vägen till landslaget*. Doktorsavhandling; Redelius, K. (2016). ”Elitidrottssatsningar på barn”. I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Föreningen, laget och jaget*; Redelius, K. (2024). ”Barn- och ungdomsidrottens utveckling” I Peterson, T. (Red.) *Samhällsidrotten och idrottssamhället*.

²³ Linderyd, A. m.fl. (2022). *Idrottsrörelsen som demokratiskola*.

²⁴ Se också det arbete som nu görs i idrottsrörelsen för barn med NPF och andra funktionsnedsättningar.

av bidragsgivare och sponsorer och ofta får positiv uppmärksamhet i nyhetsflödet. En annan och mindre positiv sida är när pratet om värdegrund inte blir mycket mer än ett ytligt och oförankrat varumärkesbyggande.²⁵

Demokrati i handling och ord

Jag kommer med mina frågor till företrädare och experter inom idrott, folkbildning och akademi.²⁶ Vi tycks dela föreställningen att vi lever i en polariserande tid. Det offentliga samtalet – demokratins kärna – präglas av en så kallad affektiv polarisering med tilltagande negativa känslor för meningsmotståndare, som inte nödvändigtvis har med ideologi och olika synsätt i sakfrågor att göra.²⁷ Samtalen med personerna jag träffar leder därtill in på segregationens konsekvenser och vad som kan ske om tilliten i högtillitssamhället Sverige nu riskerar att minska. Mer än tidigare kopplas också utvecklingen av vår demokrati till våld, hot liksom korruptionsförsök och därmed till människors alltmer naggade känsla av trygghet, säkerhet och rent spel.

Ann-Sofie Olding, ordförande i Ideell Arena, ett partnerskap som samlar över ett hundra ideella riksorganisationer i Sverige, understryker idrottsrörelsens betydelse:

Vi är många i civilsamhället som absolut borde prata mer om demokrati och det som nu sker i vår omvärld. Men viktigast är att vi gör demokrati i våra verksamheter. Och det gör vi varje dag!

Ett deltagande i idrottsrörelsen – en av de alltså största engagemangsytorerna i vårt samhälle – rustar dig att ta ansvar för andra. Man fostras in i ett demokratiskt förhållningssätt.²⁸ Många får en roll, åtskilliga behöver göra en insats för att föreningen ska fungera. Man kan säga att demokrati inte bara är ett slags intellektuell övning. Men finns det å andra sidan en risk att vi nöjer oss med "görandet"? Eller på nyttoaspekterna av idrott?

Folkbildaren Christer Nylander, huvudsekreterare i utredningen *Bildning, utbildning och delaktighet: Folkbildningspolitik i en ny tid*, menar att vi kan precisera detta; alltså vad vi vill åstadkomma, och menar, med demokrati. Han uppmantrar oss att reflektera över våra demokratiska strukturer, de former för samtal och beslut vi så länge hyllat i det svenska föreningslivet, det som under decennier tränat oss i

²⁵ Linderyd, A. (2020).

²⁶ Varmt tack till Camilla Altéus, Erik Amná, Johanna Fredman, Johan Fyrberg, Tove Hovemyr, Karin Karlsson, Christer Nylander, Ann-Sofie Olding och Peter Örn. Tack också till kollegorna Maria Ekengren, Peter Eriksson, Mattias Hjelmberg och Jesper Bornlinder Thiborg för läsning och värdefulla kommentarer om denna text.

²⁷ Renström, E. A. m.fl. (2020). "Vi ogillar olika". I U. Andersson m.fl. (Red.), *Regntunga skyar*.

²⁸ Se Riksidrottsförbundet (2024). *RF:s stadgar i lydelse efter RF-stämman 2023*; Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram*.

demokrati. I civilsamhället har generationer av svenskar utvecklat en förmåga att lyssna till varandras argument och respektera att varje röst räknas:

Att vara ute på planen eller isen och träna tycker jag inte är en övning i demokrati. Vi får se upp så att vi inte urholkar demokratibegreppet. Att säga att allt vi gör är en övning i demokrati. Att jag springer Stockholm Marathon gör inte demokratin starkare. Däremot kan arbetet runt omkring arrangemanget bidra till en demokratisk kultur.

Också Nylander ser hur svårt många har med rådande organisering, med att få medlemmar att komma samman till ett gemensamt erfarenhetsutbyte. Att locka föreningens aktiva till medlemsmötet – forumet där vi får dela våra drivkrafter och bryta övertygelser och intressen mot varandra.

Det är inte självklart att den tidigare strukturen för demokratisk skolning går att bevara. Det beror på vad medlemmarna vill, deras vilja till ett ideellt engagemang och att vara med och bidra till det gemensamma. I dag ser Christer Nylander många som vill plocka bären på tårtan. Men inte vara med och baka den.

Johanna Fredman, under tio år ordförande i Alvik Basket, befarar i sin tur att allt fler saknar grundläggande kunskaper om hur en förening styrs. Att kunskapen om var makten ligger håller på att dö ut. Det finns så klart massvis av goda exempel på utmärkta demokratiska processer, säger hon, också i det sammanhang hon verkat i. Föreningens tidigare spelarråd är ett exempel. Men Fredman erfar att engagemanget kan bli personbundet och för osynligt, något vid sidan av den ordinarie verksamheten. Dessutom kan tränare och andra ideella ledare uppröras – och rent av kasta in handduken – om de åläggs andra uppgifter än själva idrottandet.

Prata mer om vad engagemang och demokrati ger oss

Så vad kan vi då göra? Vi vet att svenskarna är engagerade, men tiden vi lever i kan kräva andra sätt att kanalisera intresset. En annan rapport hävdar att det främst är på styrelsenivå i föreningar kunskaperna om demokratiska processer finns, och att det tycks finnas ett uppenbart glapp mellan styrelsen och övriga medlemmar.²⁹

Jag tar frågan vidare till Erik Amná, professor emeritus i statskunskap och huvudsekreterare i den statliga Demokratiutredningen på 1990-talet. Amnäs svar blir omedelbart. Vi borde vara mer stolta och prata mer offensivt om vad vi får av demokratin:

---

²⁹ Se Centrum för idrottsforskning (2016). *Vem håller i klubban?*, s. 8. Rapport 2016:1. Där framgick att endast 9–15 % av medlemmarna i de undersökta idrottsföreningarna använde sin demokratiska rättighet.

Demokratin har gett mänskligheten en livskvalitet som inget annat statsskick kan konkurrera med.

Vi brukar säga att demokratin gett oss frihet och rättigheter. Men Amná påminner också om det vi kanske tar för givet: hälsa, trygghet, miljö, jämlikhet, jämställdhet, lägre barnadödlighet och mycket annat. Amná tycker att idrottsrörelsen ska berätta om detta. I samtalet kommer han tillbaka till den stora uppgiften att lyssna på vad som efterfrågas:

Fortsätt vara en rörelse som bjuder in till engagemang. Värna barnens och ungdomarnas delaktighet, se till att de får göra sin röst hörd och arbeta ständigt för att alla ska kunna vara med. Se barnens behov, fånga deras intressen!

Det påminner om vad Ungdomsbarometern har konstaterat.³⁰ Hur viktigt det är att ta till vara det unga tycker är roligt och ganska kravlöst. Och att ställa frågan. Något som också Marie Cederschiöld högskolas undersökningar visar. Som svar på varför man är aktiv svarar många kort och gott: "För att jag fick frågan!"³¹

Amná ser också möjligheter i att vända sig direkt till idrottsrörelsens föräldrar, att erbjuda dem demokratisk skolning:

Bland föräldrarna finns ett samhällsintresse. Idrottsrörelsen kan dessutom skapa en ökad förståelse för civilsamhällets roller och ansvar, förmedla att det behövs mer än stat och kommun för att utveckla demokratin och fixa utmanande frågor i vårt samhälle.

Även om demokratin är till nytta behöver vi påminna oss själva om att den har ett värde i sig.³² I vårt arbete med demokrati, ideellt engagemang och föreningsutveckling bidrar vi till samhällsnytta. Men även om vi kan vara till nytta kan vi inte *uteslutande* reduceras till medel, till instrument för andras syften och målsättningar.³³

³⁰ Ungdomsbarometern (2023). *Unga och idrott 2023*.

³¹ Vamstad, J. m.fl. Se kapitel 1 i denna antologi.

³² Jfr Lindfelt, M. (2012). "Utan naiv lekfullhet kan idrott inte vara till nytta." I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt?*, s. 47. Lindfelt menar att idrotten måste få rymma en naiv lekfullhet. Idrott innehåller ett moment av att utövaren kan gå så helt in i idrottens värld att allt utanför förlorar sin betydelse. Detta allvar (i utövarens eget perspektiv) måste få sin plats samt erkännas i mötet med världen utanför och "uppsjön av nyttogörande som samtidigt lockar med". Se också Norberg, J. R. (2012). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". I Hvenmark, J. (Red.) *Är idrott nyttigt?*

³³ Se Kristensson Ugglå, B. (2012). *Gränspassager*, s. 132, för en jämförelse med kultur som nytta och självändamål.

Det ska ju också sägas att idrottsrörelsen tar sina medlemmar på en oerhört spännande bildningsresa, en resa där du umgås med andra och får upp ögonen för andra sätt att se på världen. Det blir en kulturell integration. Även Johan Fyrberg, generalsekreterare i Svenska Ridsportförbundet, understryker detta. Jag fastnar för hans iver att vi måste träffas över gränserna. Bygga broar mellan stad och land, mellan människor med olika socioekonomisk bakgrund. Ofta träffar vi samma lika. Ska vi undvika ett ännu mer segregerat och splittrat samhälle måste vi prata mer med varandra.

Staten och civilsamhället – en relation i förändring

Statsvetaren Sofia Näsström talar om demokrati som ett resultat av mänskliga uppoffringar. Hur kan det översättas till och förstås i en idrottslig kontext? Är det något vi behöver ”offra”? Är det något som står särskilt mycket på spel?

Ett av flera mål med statens stöd till idrotten är att främja ett aktivt och inkluderande engagemang inom rörelsen.³⁴ Idrottsrörelsen ska även vara fri och oberoende och bäras upp av ideellt aktiva.³⁵ Samtidigt framträder mellan dessa grundpelare ett demokratiskt dilemma, vilket uppmärksammades i den statliga idrottsstödsutredningen, *Föreningsfostran och tävlingsfostran: En utvärdering av statens stöd till idrotten*. Styrning kan endast ske på bekostnad av idrottsrörelsens oberoende. Motsatt kan frånvaro av styrning få till följd att statens politik inte efterlever de mål riksdag och regering beslutat om.³⁶ Genom åren framträder ett implicit kontrakt mellan staten och idrottsrörelsen. Tillsammans har man hanterat spänningen mellan statlig styrning och föreningsfrihet.³⁷

I samtalet med Christer Nylander ägnar vi en stund åt relationer mellan stat och civilsamhälle i olika delar av världen, och vad mer kontroll, också i vårt land, skulle kunna betyda i demokratisk mening.

Detta aktualiseras även i andra samtal jag har. Relationer och spelregler som närmast tagits för givna är kanske inte längre det. Värderingsfrågor i samhället är laddade, det märks inom politiken och det offentliga samtalet. I ljuset av allt detta kan människors förståelse av ideella organisationers bidrag och betydelse för-

---

³⁴ Förordning 1999:1177.

³⁵ Centrum för idrottsforskning (2024). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2023*. Rapport 2024:1.

³⁶ SOU 2008:59.

³⁷ Kan till exempel handla om barn och ungdomars förutsättningar att fullt ut delta i idrottsrörelsens verksamheter, och hur det ska organiseras.

ändras. Christer Nylander uppmuntrar idrottsrörelsen att också reflektera över denna utveckling:

Säger en regering att studieförbund endast får statsbidrag om de utgår från en svensk kulturkanon, har ett förbund då kraft att tacka nej om det tycker det är en dålig idé? Också den typen av demokratifrågor kan idrottsrörelsen behöva fundera över.

Idrottsrörelsen kan bidra med framtidstro

De jag träffar när jag skriver på denna text talar varmt om idrottsrörelsens förmågor och potential. De uppmuntrar också till ett fördjupat samtal om vårt ansvar för demokratin. Det fräntar inte att mycket bra redan sägs och görs. Runt om i landets föreningar sker storartade insatser för att de som idrottar ska ha roligt, må bra och utvecklas under hela livet.

Allt detta har ett värde i sig.

Men i en värld där demokratin blir svagare och en hållning av uppgivenhet riskerar att få fäste finns det anledning att fundera över vad samtiden kräver av idrottsrörelsen. Hur sporrar vi fler till framtidstro och än fler att engagera sig? Vilken berättelse behöver vi berätta så att optimismen vinner över pessimismen?

Låt oss bjuda in till samtalet.

Referenser

Arnoldsson, J. & Linderyd, A. (2023). "En idrottsrörelse för alla? Geografiska analyser prövar den svenska idrottsrörelsens självbild och ger nya frågor om idrottens bidrag till folkhälsa". I *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 100, nr. 4, s. 601–611.

Carlson, R. (1991). *Vägen till landslaget: En retrospektiv studie av framgångsrika ungdomar i sju idrotter*. Doktorsavhandling. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan/GIH.

Centrum för idrottsforskning (2011). *Ett idrottspolitiskt dilemma: Unga, föreningsidrotten och delaktigheten*. Rapport 2011:3. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

Centrum för idrottsforskning (2016). *Vem håller i klubban? Om demokrati och delaktighet i idrottsföreningar*. Rapport 2016:1. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

Centrum för idrottsforskning (2016). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2015*. Rapport 2016:3. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

Centrum för idrottsforskning (2024). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2023*. Rapport 2024:1. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

von Essen, J. & Svedberg, L. (Red.) (2020). *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992–2019*. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet.

Hvenmark, J. (2013). "Business as usual? On managerialization and the adoption of the balanced scoreboard in a democratically governed civil society organization". I *Administrative Theory & Praxis*, vol. 35, no. 2, s. 223–247.

Hvenmark, J. & Segnestam Larsson, O. (2014). "Föreningsprat hit och business talk dit". I Centrum för idrottsforskning (Red.), *I gräzonen: En antologi om idrottens etiska utmaningar*. Rapport 2014:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

Kristensson Uggla, B. (2012). *Gränspassager: Bildning i tolkningens tid*, s. 32. Stockholm: Santérus förlag.

Lindberg, S. I. (2020). *Varianter på demokrati (V-Dem) och förklaringar av demokratisering*. Slutrapport från Riksbankens jubileumsfonds forskningsprogram. Göteborg/Stockholm: Makadam förlag.

- Lindberg, S. I. (Red.) (2024). *Democracy Report 2024. Democracy Winning and Losing at the Ballot*. V-Dem Institute. Department of Political Science, Gothenburg University.
- Linderyd, A. (2020). *De varumärkeskluvna: Varumärkesarbete och värdegrundsretorik i ideell och offentlig verksamhet*. Doktorsavhandling. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Linderyd, A. & Leon Rosales, R. (2022). *Idrottsrörelsen som demokratiskola: Interna och externa förväntningar i arbetet med inkludering och segregation*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Linderyd, A. & Parment, A. (2022). "Vad händer om partierna förlorar sina medlemmar?" I *Organisation & Samhälle: Företagsekonomisk tidskrift*, nr. 2, s. 18–23.
- Lindfelt, M. (2012). "Utan naiv lekfullhet kan idrott inte vara till nytta: Om idrottens trovärdiga egenvärde mellan nytta och nöje." I J. Hvenmark (Red.), *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Lundberg, E., Henrekson, E., von Essen, J. (2025). "Många bidrar, få orkar bära: Ideellt arbete i Sverige 1992–2024." *Arbetsrapportserie nr 123*. Stockholm: Marie Cederschiöld högskola.
- Lundberg, T. (2024). "Tidiga och strukturerade talangutvecklingssystem inom idrotten: Varför är forskare så tveksamma?" Webbartikel. <https://idrottsforum.org/feature-lundberg241120/>. (Hämtad 20 november 2024.)
- Norberg, J. R. (2012). "Idrottens föränderliga samhällsnytta". I Hvenmark, J. (Red.) *Är idrott nyttigt? En antologi om idrott och samhällsnytta*. Stockholm: Riksidrottsförbundet, SISU Idrottsböcker.
- Norberg, J. R. & Redelius, K. (2012). "Idrotten och kommersen: Marknaden som hot eller möjlighet?". I Wijkström, F. (Red.) *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. European Civil Society Press
- Näsström, S. (2021). *Demokrati: En liten bok om en stor sak*. Lund: Historiska media.
- Pallin, C. (2016). "Idrott och föreningsdemokrati: Hot och möjligheter." I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Föreningen, laget och jaget: 7 perspektiv på idrottens demokratiska effekter*. Rapport 2016:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.
- Redelius, K. (2016). "Elitidrottsatsningar på barn – ett demokratiskt dilemma." I Centrum för idrottsforskning (Red.), *Föreningen, laget och jaget: 7 perspektiv på idrottens demokratiska effekter*. Rapport 2026:2. Stockholm: Centrum för idrottsforskning/CIF.

Redelius, K. (2024). "Barn- och ungdomsidrottens utveckling – en framgångssaga?" I Peterson, T. (Red.) *Samhällsidrotten och idrottssamhället: Humanistisk och samhällsvetenskaplig idrottsforskning under 50 år*. Malmö: Bokförlaget idrottsforum.org.

Redelius, K., Börjesson, M., Ekblom, Ö. & Fahlén, J. (2024) "Sluta välja bort barn som inte tros platsa i A-laget". *Dagens Nyheter* 17 december 2024.

Renström, E. A., Bäck, H. & Schmeisser, Y. (2020). "Vi ogillar olika: Om affektiv polarisering bland svenska väljare". I U. Andersson, A. Carlander & P. Öhberg (Red.), *Regntunga skyar: SOM-undersökningen 2019*. Göteborgs: SOM-institutet.

Riksidrottsförbundet (2019). *Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2024). *Smakar det så kostar det: Om föräldrars kostnader för barnens idrott*. Riksidrottsförbundets FoU-serie 2024:5. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2024). *Barn- och ungdomsidrottens prislapp: Vem bär ansvaret? En studie av ansvaret för kostnadsutvecklingen för barn och ungdomar att idrotta i förening 2009 till 2023*. Riksidrottsförbundets FoU-serie, 2024:6. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet (2024). *RF:s stadgar i lydelse efter RF-stämman 2023*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

SOU 2008:59. *Föreningsfostran och tävlingsfostran: En utvärdering av statens stöd till idrotten*. Betänkande av Idrottsstödsutredningen. Stockholm: Regeringskansliet.

Ungdomsbarometern (2023). *Unga och idrott 2023: En rapport av Ungdomsbarometern för Riksidrottsförbundet*. Stockholm.

Wijkström, F. (2012). "Hybrider i civilsamhället: När filantropiskan och ekonomiskan kom till byn". I F. Wijkström (Red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.

Östberg, K. (2021). *Folk i rörelse: Vår demokratiska historia*. Stockholm: Ordfront förlag.